

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KHERSON STATE UNIVERSITY
FACULTY OF ECONOMICS AND MANAGEMENT

**SCIENTIFIC JOURNAL
OF KHERSON STATE UNIVERSITY**

Series:
ECONOMIC SCIENCES
Number 2

Kherson-2013

EDITORIAL BOARD:

Main editor:

Shaposhnikov Kostiantyn Sergiiiovych, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, (Dean of economic and management faculty, Professor, Department of economical theory Kherson State University).

Main editor deputy:

Soloviova Nina Ihorivna, Doctor of Economic Sciences (Professor, Department of management and administration Kherson State University).

Responsible secretary:

Stankevych Yuliia Yuriivna, Candidate of Economic Sciences (Senior Lecturer, Department of economical theory Kherson State University).

Members of editorial colleges:

Mokhnenko Andrii Serhiiiovych, Doctor of Economic Sciences, Professor (Head of business economy department Kherson State University).

Marmul Larysa Oleksandrivna, Doctor of Economic Sciences, Professor (Professor of agrarian consulting and service department National University of Bioresources and Use of Nature Resources).

Stratonov Vasyl Mykolaiovych, Doctor of Law Sciences, Professor (Dean of law department Kherson State University).

Irtysheva Inna Oleksandrivna, Doctor of Economic Sciences, Professor (Head of international economy and economy theory department Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi).

Sarapina Olga Andriivna, Doctor of Economic Sciences, Professor (Head of accounting and audit department Kherson National Technical University).

Khrushch Nila Anatoliivna, Doctor of Economic Sciences, Professor (Professor of accounting and audit department Khmelnytsk National University).

Kniazieva Olena Albertivna, Doctor of Economic Sciences, Professor (Professor of business economy and corporative management department Odessa National Academy of Relation named after O. S. Popova).

Skydan Oleh Vasylovych, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor (Vice Rector for scientific affairs and innovative development Zhytomyr National Agrarian University).

Lozova Tamara Illivna, Doctor of Economic Sciences, Professor (Head of accounting department Boryspil Institute of municipal management Interregional Academy Staff Management).

Hreheri Hardner, Ph. D, Professor of Economy of State University New-York state in Potsdam, USA

Edvin Portuhal, Ph. D, Professor of Economy of State University New-York state in Potsdam, USA

Rymantas Stashys, Ph. D, Professor of Economy, Head of management department Klaiped University, Lithuania.

Recommended to print by the Science Council decision

Kherson State University

(Protocol № 9 from 22.04.2013)

Certificate about state registration of
printed mass media series KV 19747-9547P,
issued by State registration service of Ukraine 15.03.2013.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Грудзевич Ю.І. СУТНІСТЬ, ВИНИКНЕННЯ ТА ВІДМІННІСТЬ ПОНЯТЬ ІНТРАПРЕНЕРСТВА ТА ЕКЗОПРЕНЕРСТВА.....	7
Мохненко А.С., Тесля А.М. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ, ЕВОЛЮЦІЇ ТА СУТНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	9
Станкевич Ю.Ю. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИРОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	12
Федорова Т.Ю., Григорук П.М. ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	16
Фрумина С.В. О ФОРМИРОВАНИИ КОНЦЕПЦИИ РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА.....	19

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вавілов П.М. УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ.....	24
Лойко В.В. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАГРОЗ РЕГІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКСПЕРТНОЇ СИСТЕМИ.....	27
Марков Б.М. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОЗДРІВНІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ.....	29
Павлюк Ю.Ю. ВІДТВОРЮВАЛЬНІ АГРАРНІ ПРОЦЕСИ В РЕГІОНАХ.....	33
Салівончик О.М. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ.....	35
Соловійова Н.І., Шимченко Н.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗНОЇ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ.....	37
Федан Д.М., Воскобоева О.В. РИНОК ГНУЧКОЇ УПАКОВКИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ.....	40
Іртишева І.О., Стройко Т.В. ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕОЛІБЕРАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	42

СЕКЦІЯ 3

ПІДПРИЄМНИЦТВО, МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ

Бабак І.М. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ.....	46
Біль М.М., Гринькевич О.С. СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ.....	49
Григорук П.М. МОДЕЛЬНИЙ БАЗИС ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПРИЙНЯТТЯ МАРКЕТИНГОВИХ РІШЕНЬ.....	53
Другова О.С. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ.....	58
Скібіцька Л.І. ЕКОНОМІЧНА РОЗВІДКА В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	64
Толстая Н.В. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	69

Шевченко Е.В. ВПЛИВ РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА СТАЛІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА.....	72
---	----

СЕКЦІЯ 4

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ

Багрій К.Л. ВАЖЛИВІСТЬ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	76
Задорожна Т.В. АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ У СФЕРІ КОРПОРАТИВНОГО БІЗНЕСУ.....	79
Задорожнюк Н.О., Васильченко К.О. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКОГО МАРКЕТИНГУ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ПРОІНВЕСТБАНК».....	82
Киселева Т.Ю. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОСІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ	84
Кравець В.І. ІНСТИТУЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	89
Матросова В.О., Хижняк О.В. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ОСНОВІ КОШТОРИСУ.....	92
Олексин А.Г., Дублей В.В. МАРКЕТИНГОВА ПОЛІТИКА БАНКІВ ЯК ОДИН ІЗ ЗАХОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ.....	95
Хрущ В.О. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ.....	98
Хрущ Н.А., Корпан О.С. ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ.....	103

SECTION 1
CURRENT ISSUES OF ECONOMIC THEORY

УДК 658

Грудзевич Ю.І.
аспірант кафедри економіки і підприємництва та інноваційної діяльності,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

СУТНІСТЬ, ВИНИКНЕННЯ ТА ВІДМІННІСТЬ ПОНЯТЬ
ІНТРАПРЕНЕРСТВА ТА ЕКЗОПРЕНЕРСТВАESSENCE, DIFFERENCE OF TERMS
INTRAPRENEURSHIP AND EXOPRENEURSHIP

АНОТАЦІЯ

У статті визначено передумови виникнення та розвитку інтрапренерства як елементу інноваційної діяльності підприємств. Наведено переваги інтрапренерської діяльності перед традиційними способами організації виробництва. Розкрито суть екзопренерства, з'ясовано спільні риси та відмінності вищезазначених економічних категорій.

Ключові слова: інтрапренерство, Синдром Великого Бізнесу, екзопренерство, фонд венчурного капіталу, мала венчурна фірма, стратегічний альянс, субпідряд, франчайзинг.

АННОТАЦИЯ

В статье определены предпосылки возникновения и развития интрапренерства как элемента инновационной деятельности предприятий. Приведены преимущества интрапренерской деятельности по сравнению с традиционными способами организации производства. Раскрыта суть экзопренерства, выяснены общие черты и отличия вышеупомянутых экономических категорий.

Ключевые слова: интрапренерство, Синдром Большого Бизнеса, экзопренерство, фонд венчурного капитала, малое венчурное предприятие, стратегический альянс, субподряд, франчайзинг.

ANNOTATION

The article defines the preconditions of origin and development of intrapreneurship as an element of enterprise innovative activity. The advantages of intrapreneurship over the traditional methods of production organization are determined. The essence of exopreneurship is discovered, the similarities and the differences of the abovementioned economic categories are clarified.

Key words: intrapreneurship, Big Business Syndrom, exopreneurship, venture capital fund, a small venture firm, strategic alliance, sub-contract, franchising.

Постановка проблеми. Стратегія діяльності підприємств будь-якої галузі передбачає розвиток та вдосконалення технологічного процесу. Проте, в рамках покращення технології вдосконалювалась технічна база, а організаційна структура підприємства залишалась без змін. Подальший розвиток лише технічної основи, нехтування керівництвом та власниками підприємства змінами у організаційній структурі фірми призводить до негативних наслідків.

Аналіз досліджень та публікацій. Необхідно відмітити, що аналіз наукових досліджень, а саме праць Н. Макре, Г. Піншота, Е. Піншот, Д. Чанг, Д. Нейсбіта, Р. Нільсена, Р. Хизрича, В. Томилова, А. Крупаніна підтверджує необхідність розробки кардинально нових підходів до формування структури підприємства, запровадження нових методів організації.

Постановка завдання. Метою даної роботи є визначення суті та аналіз запровадження інновацій у процесі здійснення корпоративного підприємництва.

Успішний розвиток і ріст кількості працівників та обсягів виробництва, можуть призвести до Синдрому Великого Бізнесу, якому характерні такі ознаки:

- високий рівень централізації прийняття рішень і, як наслідок, нечутливість периферійних ланок підприємства;

- наявність численного апарату управління ;

- всеохоплююча та деталізована система спеціальних процедур та форм для прийняття та реалізації щоденних рішень, однотипних завдань, високий рівень бюрократизму;

- залучення більшого числа управлінського апарату, витрачання робочого часу на наради для розробки та систематизації вищевказаних процедур та рішень;

- часте делегування прийняття рішень та відповідальності з одного структурного підрозділу на інший, поширення «спихотехніки» виконання завдань [4].

На таких підприємствах здійснюються лише окремі, несистематизовані спроби прибрати організаційні перешкоди, що виникають на шляху до технічного прогресу. У зв'язку з вищезазначеним, виникає об'єктивна необхідність пошуку шляхів структурної перебудови організації, запровадження інновацій не лише в технологію виробництва, а й у процес прийняття та виконання управлінських рішень.

Інтрапренерство беззаперечно є елементом інноваційної діяльності та являє собою внутрішнє підприємництво, що здійснюється в межах великих корпорацій і направлене на децентралізацію прийняття рішень та виконання завдань. Слід відмітити, що Синдром Великого Бізнесу не єдина передумова до запровадження інтрапренерських підходів. Важливим фактором є потреба фірми у інноваціях, прагнення завоювати ринок новим продуктом, а досягти такої мети швидко і ефективно не можливо без перебудови організаційної структури. Основною метою інтрапренерства є підвищення ефективності виробництва за рахунок заохочення та використання творчого потенціалу працівників, росту ефективності використання ресурсів, швидкій реалізації усіх можливих нововведень, можливості оперативно реагувати на потреби споживачів.

Вперше неологізми «інтрапренерство» та «інтрапренер» були введені Гіффордом Піншотом та утворені від двох слів «антрепренерство» (підприємництво) та латинського префіксу «інтра» (внутрішній). Іншими словами «інтрапренерство» можна трактувати як внутрішнє корпоративне підприємництво.

Виникнення інтрапренерства було зумовлене об'єктивними тенденціями соціально-економічного розвитку суспільства, коли домінуючими є саме соціальні аспекти мотивації людини. Працівники в

межах корпорації прагнуть самостійної діяльності, реалізації власної творчої ідеї на своєму підприємстві в рамках його організаційної структури. У випадку, коли така свобода їм не надається, розвивається незадоволеність організацією, що призводить до зниження ефективності праці та звільненню з підприємства здібних, високопрофесійних, перспективних працівників з метою започаткування власного бізнесу. Інструментом, призначеним вирішити дану проблему є інтрапренерство. Окрім того, реалізація власної ідеї в межах корпорації дає значні конкурентні переваги перед підприємствами малого бізнесу у просуванні інтрапренерського продукту на ринку.

Важливою причиною зростання інтересу до внутрішнього підприємництва є тенденція прискорення науково-технічного прогресу. Швидке запровадження нових технологій дає змогу отримати конкурентні переваги в майбутньому. У великих організаціях, які функціонують стабільно та успішно, розвивається консерватизм, ігноруються ініціативи, стримуються новаторські ідеї, особливо ті, які не пов'язані з основною діяльністю і на момент виникнення здаються керівництву несуттєвими. Реалізація можливостей інтрапренерства дозволяє вирішувати ці проблеми, забезпечує конкурентоспроможність та надає можливість розвитку та реалізації нових перспективних напрямків діяльності.

Отже, усі передумови виникнення та розвитку інтрапренерства можна класифікувати на дві основні групи:

- соціально-психологічні, зумовлені зростаючим рівнем освіти, професійним ростом, бажанням працівників корпорації самовдосконалюватися, прагненням реалізувати себе як самостійну творчу одиницю;

- економічні, зумовлені необхідністю зміни організаційної структури, швидкими темпами науково-технічного прогресу, зростаючою конкуренцією.

Окрім того, розвиток інтрапренерства в межах підприємства надає фінансові, стратегічні та технологічні переваги. Фінансовий аспект проявляється у збільшенні прибутку та використанні раніше не задіяних ресурсів та потужностей підприємства. Суть стратегічних переваг полягає у розширенні клієнтської бази та освоєнні нових ринків збуту. Розробка і запровадження інновацій забезпечують розвиток технологій.

Отже, корпоративне підприємництво тісно пов'язане з процесом інтрапренерства, створенням інновацій в організації за допомогою співробітників підприємства. Новим поняттям є екзопренерство, яке значною мірою розширює модель корпоративного підприємництва. Суть екзопренерства полягає у придбанні інновацій, які були розроблені за межами організації. Залучення до участі в процесі реалізації інновацій, придбання ідеї зі сторони, пришвидшує реалізацію проекту, забезпечує більш високий шанс на успіх, прискорює час виходу на ринок. У порівнянні з інтрапренерством, екзопренерство створює різноманітність вибору, а отже підвищує можливість обрати вірний напрямок розвитку. Зовнішні інновації можуть бути придбані кількома шляхами:

- залучення фондів венчурного капіталу та малих венчурних фірм. Це підприємства, які здійснюють діяльність у новітніх галузях виробництва, швидко прогресують, і в процесі розвитку яких відбувається інтенсивна зміна поколінь продуктів і технологій, пов'язаних з базисними інноваціями. Венчурні підприємства спеціалізуються у сферах наукових

досліджень, розробок, упровадження інновацій, організація яких пов'язана з підвищеним ризиком [1];

- залучення стратегічного альянсу. Це угоди про співробітництво без злиття капіталів між фірмами для проведення спільних дослідження, обміну технологіями, спільного використання виробничих потужностей, просування на ринок продукції один одного, об'єднанні зусиль у виробництві компонентів або складанні. Стратегічні альянси можуть допомогти фірмам у галузях із глобальною конкуренцією зміцнити свої позиції, не втрачаючи незалежності;

- залучення субпідрядника, тобто укладання угоди на виконання певного виду робіт чи надання послуг сторонньою фірмою-власником технологій;

- франчайзинг, тобто передача на договірній основі комплексу прав на використання знака для товарів і послуг, технологічного процесу, спеціалізованого обладнання, ноу-хау, комерційної інформації та інших передбачених виключних прав [3].

Спільною рисою інтрапренерства та екзопренерства є безумовно інноваційна складова. Проте, між вищевказаними категоріями існує ряд суттєвих відмінностей, які слід розглянути детально.

1. Походження. Передумовою виникнення інтрапренерства є поява співробітників, готових до творчості, створення та втілення власних ідей з врахуванням фактору ризику. Основною причиною походження екзопренерства є поява компаній-власників ідей та технологій, співпраця з якими дозволяє ефективніше використовувати ресурси та прискорює досягнення мети.

2. Діяльність. Інтрапренерство на підприємстві здійснюється шляхом створення нової команди, структурного підрозділу а також науково-дослідних відділів за рахунок кадрових ресурсів фірми. Екзопренерство реалізується на основі партнерських стосунків з сторонніми організаціями-власниками ідей та технологій. Характер співпраці визначається вибором механізму реалізації.

3. Інвестиції та фінансування. Інтрапренерський проект фінансується підприємством від початку реалізації ідеї до виходу продукту на ринок та досягнення рівня беззбитковості. Фінансування програми екзопренерства залежить від обраного механізму співпраці (часткове залучення інвестицій, повне фінансування проекту за рахунок інвестицій).

4. Участь. Реалізація інтрапренерського проекту від початкової стадії виникнення ідеї до виходу на ринок з кінцевим продуктом здійснюється за участю лише співробітників підприємства та ресурсів, що є у його власності. Екзопренерство передбачає співпрацю із зовнішніми партнерами, при чому участь сторонніх організацій може бути як мінімальною, так і досить значною.

5. Контроль успішності програми інтрапренерства залежить від організації. Здійснення контролю проекту є не важким, тому що проект реалізується у структурі підприємства. Хід реалізації екзопренерського проекту важко контролювати, через те, що у процесі бере участь щонайменше дві фірми з різним рівнем організації та методами управління.

6. Культура організації. У зв'язку з тим, що інтрапренерський проект реалізується на підприємстві без зовнішнього втручання, встановити правила, порядок організації та внести зміни в ході роботи не важко. За умови залучення партнерів виникають розбіжності у поглядах на хід роботи, досягнення згоди може бути проблемним та тривалим процесом.

7. Місія, стратегія. Реалізація проекту інтрапренерства є частиною стратегічних цілей

підприємства. За умови здійснення екзопренерства партнери змушені частково або повністю змінювати стратегії для досягнення спільної мети.

8. Ризик. Усі ризики та відповідальність за результати здійснення проекту внутрішнього підприємництва приймає на себе корпорація. Екзопренерство передбачає диверсифікацію ризиків між учасниками проекту. При співпраці двох і більше партнерів, за умови негативного результату, зростає ризик втрати ділової репутації.

9. Зменшення вартості та економічна ефективність при інтрапренерстві досягається за рахунок ефективності внутрішнього управління, раціонального використання власних ресурсів, відсутності витрат на послуги сторонніх організацій. Зниження витрат на впровадження продукту екзопренерства відбувається за рахунок використання порівняльних переваг підприємств, що беруть участь у процесі, тобто у партнерів є можливість обирати ефективніший спосіб виконання будь-якої функції в рамках проекту [3].

Отже, інтрапренерство та екзопренерство за умови ефективної реалізації є позитивним явищем у економіці. Використання даних моделей корпоративного підприємництва дієве у впровадженні інновацій у консервативні виробничі процеси, при чому інновації охоплюють не лише технологічну сферу. Метод реалізації проектів передбачає зміни в організаційній структурі підприємства, раціональне використання трудових, інтелектуальних та виробничих ресурсів. Проте, у концепції даних категорій присутні недоліки, основним є обмеженість сфери застосування – лише у деяких секторах виробничої сфери, стосовно

діяльності яких існує достатня кількість науково обґрунтованих інновацій. Тому, перспектива наукових досліджень у даному напрямку передбачається саме у розробці ефективних шляхів, чіткого алгоритму впровадження та розширення спектру дії, адаптації програм інтрапренерства та екзопренерства, насамперед на невиробничі галузі економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент : навч. посібник / Н. В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/4/528.html>.
2. Томилов В. В., Маркетинг и интрапренерство в системе предпринимательства. / В. В. Томилов, А. А. Крупанин., Т. Д. Хакунов. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://enbv.narod.ru/text/Econom/marketing/mark_and_intrap/index.html
3. Chang Jane: Model of corporate entrepreneurship: intrapreneurship and exopreneurship. – Academy of Entrepreneurship Journal Publisher: The DreamCatchers Group, LLC Audience: Academic Format: Magazine/Journal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.freepatentonline.com/article/Academy-Entrepreneurship-Journal/208746164.html>.
4. Kazuma Tateisi: The Story of OMRON's Founder Ninety Years of Driving Innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.omron.com/about/corporate/history/founder/>.
5. Macrae N. The coming entrepreneurial revolution // The Economist, 25 December, 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tlamea.com/economist/results-view.asp?searchText=macrae&searchDate=&resperpage=10&respage=26&restotal=388&sort=aFDATE&resnumber=265&DocId=590160&Index=D%3a%5cdatabase%5cuserdata%5cEconxm-11&HitCount=1&hits=13f+&bhcp=1>.

УДК: 338.439.62

Мохненко А.С.

*доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки підприємства,
Херсонський державний університет*

Тесля А.М.

*аспірант кафедри економічної теорії,
Херсонський державний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ, ЕВОЛЮЦІЇ ТА СУТНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ THEORETICAL BASIS OF THE ORIGIN, EVOLUTION AND NATURE OF FARM

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються основні історичні напрями розвитку фермерських господарств починаючи з перших визначень і до сучасного стану в Україні. Обґрунтовується значення фермерських господарств як особливого сектора аграрної економіки.

Ключові слова: фермер, фермерське господарство, селянське господарство, сімейне господарство.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются основные исторические направления развития фермерских хозяйств, начиная с первых определений и до современного состояния в Украине. Обосновывается значение фермерских хозяйств как особого сектора аграрной экономики.

Ключевые слова: фермер, фермерское хозяйство, крестьянское хозяйство, семейное хозяйство.

ANNOTATION

The paper discusses the main historical trends of development of farms, from the first to the definitions and the present state of Ukraine.

Substantiates the value of farms, as a special sector of the agrarian economy.

Key words: farmer, farm, family farm.

Постановка проблеми. Формування будь-яких організаційно-господарських структур як у сільському господарстві, так і в інших складових частинах агропромислового виробництва залежить від конкретних умов, що склалися у тому чи іншому регіоні, чи в державі в цілому. Зміни, що проходять у різних сферах суспільного виробництва, особливо в періоди глобальних перетворень, супроводжуються процесами як відновлення господарських структур, які існували в минулому, так і створення нових господарських формувань. Ця об'єктивна закономірність характерна для будь-яких періодів проведення реформ і в будь-яких країнах. Не стало це винятком і для агропромислового виробництва

України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика становлення та розвитку фермерських господарств в різний час були присвячені роботи таких зарубіжних вчених, як М. Бакетт, М. Портер, Д. Робінсон, П. Фішер. Розвиток фермерських господарств в своїх працях вивчали такі вітчизняні вчені, як О. Амосов, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Л. Мельник, П. Саблук та інші. Проте проблеми розвитку фермерських господарств, мають недостатній рівень опрацювання.

Постановка завдання. Завданнями статті є дослідження виникнення, еволюції та сутності фермерських господарств в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою існування будь-якого суспільства є матеріальне виробництво. Залежно від складу його матеріально-технічної бази воно приймає економічну форму. Першою формою таких відносин стала первісна община, яка мала родинноплеменну основу. В умовах жорсткого протистояння з дикою природою альтернативи колективної господарської діяльності не було. Головними характерними ознаками цього етапу господарювання людини були: примітивні знаряддя праці – часто продукти природи, а не людської діяльності; ручна праця з низькою продуктивністю праці; відсутність товарно-грошових відносин і панування натурального господарства.

На цьому етапі господарювання можна виділити дві стадії розвитку. Перша – характеризується відсутністю відтворювальної основи. Вона є пасивним користуванням дарами природи – збирач, охота, рибальство. Друга стадія була ознаменована «приборканням вогню» і переходом до виготовлення знарядь праці. Відбувається приручення тварин і використання землі як чинника матеріального виробництва, формується відтворювальне господарство. Повного витіснення збирача і полювання не відбувається, як вид діяльності вони поступово поступаються своїми позиціями відтворювальному типу господарювання, зменшуючи тим самим залежність від дикої природи [9, с. 9].

Не дивлячись на очевидний прогрес в розвитку матеріального виробництва його як і раніше було орієнтовано на задоволення особистих потреб людини, сім'ї, характеризувалося нерозвиненістю суспільного розподілу праці, низькою продуктивністю, відсутністю товарного обміну.

Під впливом потреб, з одного боку, і завдяки накопиченому досвіду і вдосконаленню знарядь праці, з іншою, відбулося зростання продуктивності праці, розвивається суспільний розподіл праці, що привело до появи надлишків предметів споживання. Саме в цей час з'являється абсолютно нова форма власності – приватна (першим таким об'єктом була худоба). Обмін надлишками набуває регулярного, товарного характеру. Можливості людини самостійно протистояти дикій природі і вирішувати питання виробництва істотно розширюються, що приводить до відособлення сімей з общини. В результаті численних переділів знарядь праці, худоби і землі формується приватне їх утримання, а потім і приватна власність.

Поява індивідуально-сімейних господарств ознаменувала перехід до нового етапу в розвитку людської цивілізації, що характеризується вищим рівнем продуктивності праці, пануванням відносин приватної власності, появою товарного обміну.

Стародавній Схід став першим Світовим центром, що зробив наступний крок в розвитку системи господарювання за допомогою переходу до державності. Головною особливістю цього регіону, на думку багатьох учених, було зрощуване землеробство. Тригацийні споруди були складними і трудомісткими

в споруді і змісті, що зумовило участь в господарській діяльності і держави, зменшивши тим самим роль індивідуальних сімейних господарств. Широко використовувалася праця рабів. Таке положення зберігалось впродовж багатьох століть [4, с. 21-22].

Значний внесок у розвиток системи господарювання вніс Середземноморський регіон. Можливість прояву кращих індивідуальних якостей людини привело тут до швидкого розширення населення по достатку і виникненню рабовласницьких держав. У Стародавній Греції і Римі головну роль в сільському господарстві грали крупні рабовласницькі господарства, які в епоху існування Римської імперії одержали назву латифундій. На відміну від Греції, де що веде роль грали ремесла і торгівля, в Римі очолює було сільське господарство. Через економічні і соціальні причини ефективність господарської діяльності латифундій знижувалася, застосування праці рабів в цих умовах стало невигідним і відбулося їх дроблення. Раби, що відпускаються на свободу, звично працювали на ділянці землі, що надається крупним землевласником, вони одержали найменування колонів. Саме колони в майбутньому і склали основу шаруючі кріпосних селян у Західній Європі [1, с. 78].

На території Франкської держави розвиток господарської діяльності йшов по-іншому. У V-VI століттях франки, будучи нащадками німецьких племен, вели своє господарство на основі колективного володіння землею, у формі общини – мазкі. Кожна сім'я одержувала в користування ділянку ріллі, яка після збирання врожаю перетворювалася на загальне пасовище. На цьому етапі володіння землею було суспільним, а праця і розподіл продуктів праці – індивідуально-сімейним. Проте надалі відбулося розширення членів мазкі, що привело до зменшення середніх розмірів селянських наділів і появи крупної феодальної вотчини – вілл, заснованих на праці залежних селян і натуральному характері виробництва [1, с. 79].

Розвиток сільського господарства в Англії мав свої особливості. До XI століття тут разом з великими товаровиробниками і існувало багато дрібних селян-власників. Проте у XI столітті у зв'язку з поряд геополітичних подій, відбулося укрупнення виробництва і поява безземельних селян. Земельний перепис того часу показав, що найпоширенішою формою господарювання став маєток з використанням кріпосних селян, що одержав назву – манор, а вільні селяни, що збереглися, – фригольдери – не грали істотної ролі. Активний розвиток внутрішнього ринку країни привів до появи копигольдерів (напівзалежних селян), що грали активну роль в забезпеченні господарств робочою силою. Саме на цьому етапі англійське селянство, в переважній масі, стає вільним [5, с. 65].

У XI-XII століттях в Німеччині відбулося розкладання первісної общини і перехід до феодально-кріпосницьких відносин. Порівняно з іншими країнами Західної Європи Германію в розвитку аграрного виробництва істотно відставала як в розвитку форм господарювання, так і у вдосконаленні технологічного рівня. Індивідуально-сімейне виробництво існувало на рівні дрібних присадибних ділянок і не було товарним [9, с. 17].

Фермерські господарства країн Західної Європи пройшли тривалий еволюційний шлях свого інтенсивного розвитку. У даний час в ринкових умовах господарювання вони відрізняються від фермерських господарств України високим рівнем державної підтримки, використанням сучасної техніки і технології, рівнем інтенсифікації, організацією виробництва і кваліфікованого

управління, ефективною мотивацією власників і працівників ферм, ринковою інфраструктурою в умовах розвинутої кооперації, наявністю якісної мережі дорогих, фінансовою сферою. Ці та інші умови визначають ефективне господарювання фермерського сектора аграрної економіки, яких в Україні поки немає. Всі ферми в Західній Європі, незалежно від їх характеру (основні і підсобні, великі і дрібні, багатогалузеві і спеціалізовані тощо) вимушені добиватися високих економічних результатів. Обумовлено це тим, що конкурентна боротьба в ринкових умовах при неефективному господарюванні ферми розоряються, продаються, їх землі при дефіциті ріллі в Західній Європі відходять до інших ферм [2, с. 56-57].

Аналізуючи розвиток аграрного сектора в країнах Західної Європи можна виділити ряд об'єктивних тенденцій в розвитку фермерської форми господарювання, важливих для розуміння сучасної багатокладної аграрної економіки:

1) індивідуально-сімейні господарюючі суб'єкти з'являються тільки на пізньому етапі існування первісної общини, при порівняно вищому рівні продуктивності праці;

2) виникнення їх зумовлювалося, з одного боку, соціально-технологічним чинником – бажанням людини проявити індивідуальні якості, а з іншого – можливостями вести господарство відособлено;

3) в період рабовласницького устрою господарського життя, який низці країн вдалося уникнути, відбулося різке скорочення числа і зменшення середніх розмірів індивідуальних господарств, нерідко до рівня присадибного господарства;

4) у період середньовіччя частка дрібних товаровиробників сільськогосподарської продукції в її загальному об'ємі як і раніше мала. Тільки на пізньому етапі феодалізму відбувається зростання частки селянських господарств, проте виробництво як і раніше носить в основній своїй масі натуральний характер;

5) система нових економічних відносин, перехід до якої був ознаменований буржуазно-демократичними революціями, підкріплена серйозним технологічним стрибком, створила умови для активного розвитку товарно-грошових відносин. Саме у цей період індивідуальні селянські господарства набувають найбільшого поширення.

Еволюція аграрного сектора в Україні в цей час йшла своїм шляхом, який значно відрізнявся від країн Заходу. Община як основний господарюючий суб'єкт з'явилася в Україні на рубежі I-II тисячоліть і проіснувала тут близько дев'яти століть. Індивідуальні господарства функціонували в основному у вигляді присадибних господарств. Проте цей період мав і ті особливості, що разом з селянськими общинами існувало велике число крупних феодальних господарств, заснованих на кріпосній праці.

Слід відмітити, що наші предки досить успішно вели сільське господарство в минулому, хоча і не називалися фермерами. Так, за даними О. Субтельного, на Україні до середини XVII століття для заможного селянина, а їх було багато, цілком звичайним було обробляти наділ 8-12 га землі, мати одного-двох коней чи волів, дві-три корови, кілька свиней і десятків курей та гусей. І результати господарювання були не гірші, а навіть в деяких випадках кращі, ніж у західних чи у наших сучасних фермерів [8, с. 114].

Отже, наші предки більшою мірою концентрували увагу не на запозиченні іншомовних назв для своїх господарств і для себе особисто, а на вирішенні завдань результативного ведення своєї діяльності.

Вони твердо усвідомлювали, що зміна назв – це популістський захід, а не ефективний шлях розвитку своєї господарки.

У історичному плані найкрупнішою зміною в сільському господарстві України (тій частині, яка у той час була у складі Російської імперії) стала відміна кріпосного має рацію (1861 р.). Селяни одержали близько 40 млн. га і були звільнені від кріпосної залежності. Результат позначився відразу – спостерігалось зростання виробництва зерна на 46% (з 141 до 216 млн. пудів). Проте, політика консервації громадського селянського колективізму, що проводиться аж до 1905 р., стримувала розвиток аграрного сектора економіки. Общини як основні організаційно-правові форми і суб'єкти ринку мали тільки землю і гостро потребували інвестицій. Поява іпотечних банків при майже абсолютному їх монополізмі привела до збереження кабального аграрного колективізму, як умови збільшення прибутків фінансистів.

Ситуація стала змінюватися тільки в 1906 р. з відставкою Ради Міністрів на чолі з графом С. Витте і приходом до влади П. Столипіна. По суті почався новий етап аграрних реформ. В цей час відміняється залежність селян від общин, вирішується виділення селян без викупу землі. Проте виникла, проблема недоліку земель, і уряд став передавати землі з власності царської сім'ї. Крім того, було організовано масове переселення селян на вільні землі. Для викупу земель і формування капіталу селянських господарств, що створюються, стали використовуватися можливості Селянського банку по нижчим ставкам порівняно з іпотечними банками. При цьому казенні землі продавалися за цінами на 20% нижче за них реальній вартості [3, с. 123].

Столипінська реформа успішно пройшла в регіонах з високим рівнем інтенсивності товарного сільськогосподарського виробництва: в Україні, в окремих губерніях Поволжя, у Прибалтиці, де хутірська система існувала вже багато десятиліть.

Головною політичною метою реформ П. Столипіна було створення стійкого класу сільських товаровиробників – селян-власників. Поява селянського (фермерського) класу, на його думку, дозволяла б реалізовувати підприємницьку ініціативу, яка була скована общиною. Послідовний і продуманий хід реформ дозволив би оздоровити аграрний сектор, створити середовище, де конкурували і селяни, і общини, і крупні господарства, які були засновані на базі поміщицьких володінь. Крім того, реалізація має рацію свободи на переміщення і вибір виду діяльності створила б вільний ринок праці. Створення Селянського земельного банку і його ефективна і цілеспрямована діяльність дозволили загальмувати монополістичну експансію фінансового капіталу на селі [7, с. 104].

Аграрна реформа вивела країну за темпам зростання на одне з провідних місць в Європі і зберегла його аж до першої світової війни. Успіх реформ пояснювався наступними причинами:

1. Реформи були логічним продовженням аграрних змін в російському селі в 1861-1905 рр.

2. Реформа П. Столипіна почала здійснюватися в історично сприятливих умовах: країна була аграрною; основну частину валового національного продукту складала сільськогосподарська продукція; розвиток здійснювався по шляху створення вільного ринку праці і капіталу; в цілому реформи відповідали загальному ходу економічного розвитку країни.

3. Насильницький характер реформ не суперечив інтересам населення, навпаки, вирівнювалися умови для економічного розвитку, як окремих осіб, так і різних форм господарювання.

Розглядаючи характер розвитку аграрного сектора України порівняно з країнами Західної Європи не важко відзначити таку його особливість як наявність великого числа дрібних товаровиробників, що конкурували між собою і з крупним виробництвом. Специфіку такого явища можна пояснити причинами, які умовно розділити на об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних причин можна віднести велику територіальну протяжність і низьку щільність населення країни, внаслідок чого ослаблялися інтеграційні процеси у сфері товарного обміну, переміщення ресурсів виробництва, обміну досвідом тощо. Об'єктивною причиною можна назвати і природно-кліматичний чинник. Знаходячись в нестійкій зоні сільськогосподарського виробництва, селянам доводилося зустрічати більше труднощів в процесі виробництва, чим селянам Заходу.

Століпінська аграрна реформа, розрахована на 20 років, вже за перші роки свого проведення дала вельми відчутні результати і зробила позитивний вплив на розвиток сільського господарства. Хуторські господарства, що виникли за роки реформи, були прообразом сучасного селянського (фермерського) господарства, подібного американському або західноєвропейському, і мали всі шанси стати інтенсивними і високоефективними сільськогосподарськими підприємствами.

Наступний етап земельних перетворень розпочався в 1917 р., коли був прийнятий декрет «Про землю», згідно з яким проголошувалася рівнозначність всіх форм землекористування: подвірної, хуторської, общинної, артільної. Широкі селянські маси підтримували цей декрет. Але закон «Про соціалізацію землі», який вийшов через кілька місяців, віддавав перевагу артільному та кооперативному господарствам, а не одноосібному. «Положення про соціалістичне землевпорядкування і про заходи переходу до соціалістичного землеробства», яке вийшло через рік, передбачало перехід земельних ресурсів в єдиний державний фонд. Декрет «Про землю» фактично було анульовано [6, с. 101-102].

У період громадянської війни було повністю знищено крупні високо-ефективні поміщицькі землеволодіння і значну частину капіталізованого селянства, а політика «воєнного комунізму» з її продрозкладкою та численними податками призвела

село до повного зубожіння.

Нова економічна політика, яку проголосив Х з'їзд ВКП(б), знаменувала собою черговий етап аграрних перетворень. Починаючи з 1925 р., було дозволено передавати землі в оренду, здійснювалися безпосередній товарообмін із селянином і поза податкова заготівля сільськогосподарської продукції. Будь-яких обмежень на діяльність власника в той період не було. Саме тоді виникла необхідність у розробці науково обґрунтованої програми реорганізації сільського господарства і наближення його до ринкових умов.

Селянські господарства в Україні проіснували аж до суцільної колективізації. Сімейне ж господарство залишилося у формі особистого підсобного господарства, але товарним воно вже не було.

Таке положення збереглося до 1990 р., коли був прийнятий Закон України «Про селянське (фермерське) господарство», після якого почався новий етап відновлення фермерських господарств, як господарюючий суб'єкт в аграрній економіці України.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, еволюція селянства України і світовий досвід дозволяють зробити висновок про те, що фермерські господарства, на наш погляд, – це самостійна мала форма підприємництва в аграрному бізнесі, яка визначається як економічно (може і юридично) самостійно господарюючий суб'єкт, що створюється окремим громадянином (сім'єю або групою осіб) і що здійснюють на принципах комерційного розрахунку товарне виробництво, переробку, реалізацію і використання сільськогосподарської власної і такої, що купується продукції на основі власного і позикового капіталу, землі, виробничих фондів, власної і найманої робочої сили.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бакетт М. Фермерское производство: организация, управление, анализ / М. Бакетт ; пер. с англ. А. С. Каменского ; предисл. В. Ф. Башмачникова. – Мл : Агропромиздат, 1989. – 464 с.
2. Зинченко А. П. Сельскохозяйственные предприятия: экономико-статистический анализ / А. П. Зинченко. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 160 с.
3. История советского крестьянства : в 5 т. / редкол.: Шерстобитов

УДК 330.567.101

Станкевич Ю.Ю.

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії,
Херсонський державний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИРОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ METHODOLOGICAL FEATURES OF THE STUDY ECONOMIC NATURE OF THE HOUSEHOLD AT THE PRESENT TIME

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються шляхи залучення нових теоретико-методологічних підходів до дослідження економічної природи домашнього господарства. Визначено основні переваги використання принципів цивілізаційної парадигми та системного підходу при цілісному розкритті сутнісних рис домогосподарства.

Ключові слова: домогосподарство, цивілізаційна парадигма, системний підхід, метод дослідження.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы возможности использования новых теоретико-методологических подходов при исследовании экономической природы домашнего хозяйства. Определены основные преимуще-

ства принципов цивилизационной парадигмы и системного подхода при комплексном изучении характерных особенностей домохозяйства.

Ключевые слова: домохозяйство, цивилизационная парадигма, системный подход, метод исследования.

ANNOTATION

In this article facilities of the using new methods-theoretical approaches under the study of the household economic nature were analyzed. The main advantages of the civil paradigm foundations & systems approach under the integrated study of the household characteristics were specified.

Key words: household, civil paradigm, systems approach, method-theoretical approach.

Постановка проблеми. За умов посилення глобалізаційних процесів у світовому господарстві підвищуються вимоги до дослідження всіх інституційних суб'єктів. У перше чергу це стосується домашніх господарств, оскільки вони виступають не тільки постачальниками робочої сили, але одночасно є носіями підприємницької діяльності й основним інститутом розвитку індивіда. Складність дослідження домогосподарства також пояснюється великою кількістю домогосподарств, їх якісною відмінністю, а також різноманітністю видів діяльності даної господарської одиниці, які умовно можна поділити на суто економічні (виробництво, обмін, споживання, заощадження та інвестування) та неекономічні (формування людського капіталу, навчання, організація відпочинку та дозвілля тощо).

Крім того, остання чверть ХХ–початок ХХІ ст. ознаменувалися радикальною модернізацією та актуалізацією проблем методології науки. Поступово відбувається зміна парадигми мислення, що приводить до кардинальних зрушень у розвитку економічної науки. Тому сучасне дослідження сутнісних рис домашнього господарства вимагає активного використання нових методологічних підходів, наприклад принципів цивілізаційної та системної парадигм тощо. Адже за допомогою залучення останніх можна отримати більш цілісне та комплексне уявлення про домогосподарство як одну з головних економічних організацій сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема домашнього господарства не є новою для науковців, оскільки у різні часи досліджувалися окремі питання, які відображали сутність даної господарської одиниці в конкретний період суспільного розвитку. Серед інших ми виділяємо праці Ксенофонта, Т. Мальтуса, К. Бюхера, М. Вебера, Ф. Енгельса, О. Чайнова, Р. Поллака, Г. Беккера, Ф. Модільяні тощо.

Протягом останніх двадцяти років постійно підвищується увага вітчизняних науковців до домогосподарства, в першу чергу такі обставини пов'язані зі зміною його положення в українському суспільстві, що передбачає не тільки споживання товарів та послуг, але й активну участь у їх створенні. Серед пострадянських дослідників, які вивчають економічну природу домашнього господарства за допомогою нового методологічного інструментарію слід виділити С. Барсукову, В. Жеребіна, І. Калабіхіну, М. Лазебну, Е. Лібанову, М. Литвак, Н. Манохіну та інших.

Постановка завдання. На основі викладеного вище можна сформулювати завдання даного дослідження, що полягає у висвітленні сутності нових теоретико-методологічних підходів, наукових парадигм та можливі шляхи їх використання при дослідженні економічної природи сучасного домашнього господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складним питанням для сучасного науковця є визначення на кожному конкретному етапі дослідження найбільш пріоритетного методологічного підходу, який буде з високим рівнем ефективності застосовано для аналізу тих чи інших явищ та процесів. Така складність пояснюється широким спектром методів наукового пізнання, кількість яких останнім часом значно збільшується. Адже під впливом науково-технічної революції, технологічного процесу суттєвих змін зазнали не тільки засоби виробництва, місце та значення діяльності людини у розвитку суспільства, але й методи наукового дослідження. У першу чергу, такі зміни пов'язані з активним поширенням цивілізаційної парадигми, що протиставляється формаційній парадигмі. Зокрема,

остання широко використовує принципи діалектики й вже не відповідає сучасним вимогам. Головним недоліком такого підходу стало ігнорування ролі індивіда в економічних процесах та широке зосередження уваги на виробничих відносинах, на способі виробництва тощо. Саме тому економічні дослідження, які ґрунтуються на принципах формаційної парадигми носять абстрактний характер й «відірвані» від практики, від реалій життя тощо.

Замінивши формаційний підхід цивілізаційна парадигма поступово стає методологічною основою економічних та історико-економічних досліджень ринкової економічної системи. Її особливістю є не заперечення формаційного підходу, а його розширення, доповнення.

Міждисциплінарний підхід в межах цивілізаційної парадигми є особливо важливим при дослідженні економічної природи домогосподарства, оскільки передбачає застосування досягнень інших суспільних наук, а саме соціології, права, філософії, політології, психології та інших. Дійсно, сьогодні дана господарська форма аналізується не тільки економістами, але й спеціалістами широкого кола наукових дисциплін. Представники різних галузей знань акцентують увагу на дослідженні різних аспектів функціонування й розвитку домогосподарства та сім'ї, які, здебільшого, визначаються предметом дослідження кожної конкретної дисципліни.

Так, для економістів домогосподарство виступає як: 1) важливий суб'єкт економічної системи та провідна господарська форма розвитку економічної складової суспільства; 2) один з головних власників ресурсів, а саме трудових, грошово-фінансових, матеріальних, підприємницьких здібностей тощо; 3) активний учасник процесу виробництва товарів та послуг, їх розподілу, обміну та споживання тощо.

Соціологи та демографи досліджують різні аспекти демографічної поведінки, міграційні процеси, динаміку відтворення населення, оцінюють якість їх життя тощо. Представники історії та етнології розглядають генезис сім'ї та домашнього господарства, починаючи з появи людства на Землі, аналізують їх місце та значення в різних цивілізаціях. Юристи вивчають особливості правових відносин між членами сім'ї, а також між домогосподарством та іншими суб'єктами економічної системи. Предметом дослідження психологів є аналіз звичок, почуттів, традицій та інших проявів людської поведінки, які впливають на добробут та розвиток господарських відносин. Ми вважаємо, що використання економістами наукових здобутків інших наук обумовлює більш глибоке, багатопланове, цілісне вивчення економічної сутності домогосподарства, його еволюції та місця в сучасній економіці.

Однією з ключових ознак цивілізаційної парадигми є людиноцентричність, тобто центром аналізу даного методологічного підходу стає людина (особистість) з її індивідуальним світом, вміннями та навичками, уподобаннями тощо. Потребу у використанні такого принципу можна пояснити, по-перше, тим, що домашнє господарство складається з групи людей, що об'єднані родинними зв'язками, діяльність яких спрямована на досягнення спільних цілей. По-друге, останнім часом простежується тенденція до зростання частки індивідуальних домогосподарств, тобто таких, що складаються з однієї особи. Тому, економічну діяльність такого виду домогосподарства вчені часто ототожнюють з діяльністю індивіда, що виступає одним з основних факторів розвитку суспільства в межах цивілізаційної парадигми.

Наступною характеристикою цивілізаційної парадигми є те, що вона дозволяє вивчати економічні явища та процеси у їх еволюції (від найнижчих форм

до більш складних систем), динаміці, що є дуже важливим для історико-економічних досліджень. Вивчення основних економічних інститутів, явищ, процесів за допомогою пізнання їх генезису та функціонування, розгляду їх суттєвих рис та структури, дослідження прямих та зворотних зв'язків, руйнівних сил дає можливість для більш системного та глибокого розкриття економічної сутності інститутів, явищ та процесів, а також ринкового господарства в цілому.

Домогосподарство є історично першою економічною організацією людей, яка виникла ще у первісному суспільстві задовго до появи держави, міста, підприємництва та ринкової економіки взагалі, тому дослідження процесу його еволюції дозволяє визначити історичні особливості діяльності домогосподарства та його види, що є дуже корисним не тільки для наукового пізнання сутності домогосподарства, але й для усунення помилок минулого.

Продуктивним підходом, який суттєво розширює межі сучасних економічних досліджень є системна парадигма, яка, на думку української вченої Л. Примостки, виступає як узагальнююча діалектично-логічна форма мислення, що виконує методологічну функцію в прикладних наукових дослідженнях [8, с. 18]. Необхідно зазначити, що однією з перших наук, у якій об'єкти дослідження почали розглядатися як системи, була біологія. Таким чином, системний підхід використовується не тільки в економічних дослідженнях. Вважають, що майже всі сучасні науки побудовані за системним принципом.

Інший відомий дослідник системного підходу Е. Г. Юдін наголошує, що про системний підхід потрібно говорити як про єдиний напрямок у розвитку сучасного наукового пізнання. Адже усі дослідження, які відбуваються у рамках даного підходу спрямовані на вивчення специфічних характеристик складно організованих об'єктів – систем [11, с. 137].

Найбільш повно властивості системної парадигми були викладені відомим угорським економістом Я. Корнаї, які полягають в наступному: 1) об'єктом дослідження виступає цілісна система, що перебуває у взаємозв'язку та взаємодії з іншими системами; 2) системна парадигма не може бути зведена до будь-якої дисципліни, адже її потрібно розглядати як школу цілої суспільної науки; 3) у межах будь-якої економічної системи існують певні дисфункції, що є специфічними для кожної з них; 4) одним з найбільш типових методів системної парадигми є якісне та кількісне порівняння; 5) переваги, характерні для окремих складових системи або її суб'єктів є продуктами діяльності самої системи тому, якщо система змінюється, то змінюються і її переваги; 6) система розвивається не лише під впливом законів власної еволюції, але й під впливом прийнятих специфічних адміністративних рішень [5, с. 4-12].

Досліджуючи сутність домогосподарства за допомогою системного підходу, потрібно виходити з того постулату, що економічна сфера є складовою суспільства, до якого крім економічної відомий американський соціолог Т. Парсонс відносить політичну, соціальну та духовно-культурну сфери [6]. У свою чергу, економічна складова складається з безлічі підсистем, однією з яких є домогосподарство. Крім того, однією з підсистем соціальної сфери є сім'я, що також пов'язана з домогосподарством. Адже лише члени сім'ї можуть бути членами домогосподарства, тому соціально-історичні фактори її розвитку, уподобання, вміння та навички її членів неодмінно впливають на еволюцію та економічне становище домогосподарства. Схематично зв'язки домогосподарства з суспільством представлено на

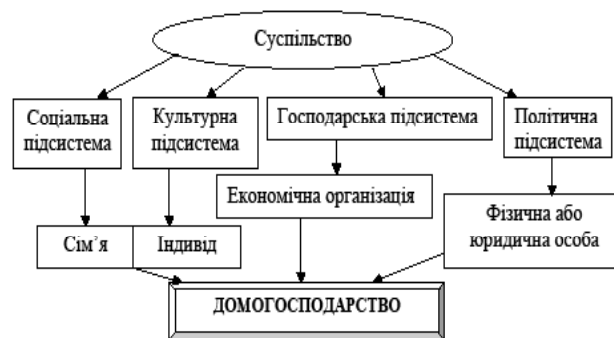

Рис. 1. Зв'язки домогосподарства з суспільством.

Джерело: розроблено автором.

рисунок 1.

Отже, можна зробити висновок, що домогосподарство відповідає усім властивостям системи, а саме: 1) цілісності (зміни будь-якого елементу системи приведуть до зміни системи в цілому); 2) домінування цілого над складовими його частинами; 3) полісистемності (можливість виділяти в цілому складові частини різними способами); 4) ієрархічності (кожен компонент системи розглядається як самостійна система, й у свою чергу, кожна система виступає елементом більш високого рівня).

Таким чином, домогосподарство є складною мультипросторовою системою, яка одночасно поєднує в собі наступні риси: 1) є добровільним об'єднанням людей, які, здебільшого, перебувають у родинних або кровноспоріднених відносинах, об'єднані не тільки спільним бюджетом та цілями діяльності, але й місцем проживання, іноді домашнє господарство може складатися з однієї людини; 2) проявляє себе як важливий економічний суб'єкт ринкового господарства, який впливає не тільки на добробут та процвітання національної економіки, але й на морально-духовне становище населення; 3) може вільно розпоряджатися наявними правами власності на ресурси (грошові, трудові, інтелектуальні, майнові та інші); 4) охоплює усі види економічної діяльності, що можуть носити як натуральний, так і товарний характер; 5) виступає не тільки головним постачальником фінансових ресурсів до бюджету сім'ї, але й вирішує проблеми відтворення населення та розвитку індивіда, особистості в межах власної сім'ї, тим самим суттєво впливає на розвиток соціальної складової суспільства; 6) побудоване на принципах взаємодовіри, взаємодопомоги, співробітництва, навчання та передачі досвіду майбутнім поколінням тощо [9, с. 13].

Комплексне дослідження економічної природи домогосподарства має включати три рівні аналізу, зокрема: нано-, мікро- та макро-, які тісно пов'язані між собою. Адже ті аспекти, що вивчаються на окремому рівні знаходяться під впливом факторів інших рівнів, а також, у деякій мірі, самі їх детермінують.

Так, в межах наноаналізу домогосподарство вивчається як найменша одиниця економічної системи й вихідна точка розвитку економіки. На такому рівні досліджуються уподобання, інтереси, мотиви та стимули діяльності, фактори поведінки окремого члена домогосподарства, індивіда, а також економічні відносини між членами одного домогосподарства. Крім того, відомий російський дослідник Г. Клейнер вважає, що наноаналіз (нанаекономіка) знаходиться на перетині інтересів неокласичної, інституціональної та еволюційної теорії, а тому, виступає природним та найбільш вдалим полем для синтезу теорій та рівнів економіки

[4, с. 79].

Крім того, при даному рівні дослідження домогосподарства в сучасних умовах доцільно використовувати інституціональний аналіз, що дозволяє проаналізувати внутрішню будову даної господарської одиниці, яка передбачає наявність відносин влади та підпорядкування, що не завжди відповідають економічним законам. Внутрішні домогосподарські взаємовідносини носять, як правило, неформальний, неекономічний характер, хоча й передбачають розподіл споживчих благ та спільну економічну діяльність.

Відомий американський економіст, представник неінституціональної теорії Дж. Гелбрейт зазначає, що домогосподарства, як правило, ототожнювали з індивідами, які є споживачами, і фактором виробництва, їх розглядали без урахування зв'язку з владними відносинами, що характеризують організацію [1, с. 64-65]. Дійсно специфіка владних відносин, які виникають у домогосподарстві, полягає в тому, що вони мають простий і персоналізований характер.

Складні взаємозв'язки між членами одного домогосподарства передбачають різноманітну та багатогранну структуру домашнього господарства. Зазвичай, для врегулювання таких зв'язків домогосподарства, що складаються з декількох членів, визначають «голову сім'ї», який виступає своєрідним неформальним лідером. Така особа наділяється повноваженнями щодо прийняття важливих рішень та розпорядження сімейним бюджетом. Серед основних чинників, що визначають голову домогосподарства можна назвати, зокрема такі: 1) соціальний статус та рівень грошових доходів; 2) бажання та можливість здійснювати керівництво в межах конкретного об'єднання людей; 3) особливості характеру та поведінки; 4) морально-психологічна стійкість тощо. Проте, існують випадки, коли лідером домогосподарства стає людина, яка є найменш успішною у зовнішньому середовищі, разом з тим вона користується повагою, пошаною та довірою серед членів сім'ї. Діяльність голови сім'ї передбачає вирішення ще однієї важливої функції розвитку домогосподарства, а саме захист слабких представників родини більш сильними.

Владні відносини в межах домогосподарства мають свої особливості. З одного боку, їх формування передбачає передачу прав:

- контролю батькам над діями дітей, натомість дитині гарантують турботу і забезпечення її інтересів;
- контролю над формуванням і витратами сімейного бюджету одному з членів домогосподарства — главі сім'ї, який діє в інтересах усіх членів сім'ї та забезпечує більший рівень їх добробуту, ніж вони могли б досягти поодиночки.

В цілому інституціональний аналіз економічної природи домогосподарства дозволяє провести детальне дослідження домогосподарства як одного з елементів інституціонального середовища, включаючи його неформальні зв'язки, що можуть іноді виступати доповненням формальних норм.

Наступний рівень вивчення сутності домашнього господарства — це мікроекономічний аналіз, що передбачає вивчення даного суб'єкта як економічної організації, конкретної економічної одиниці. При такому дослідженні аналізується економічна активність, економічний потенціал, особливості ринкової поведінки та функціональних проявів діяльності домогосподарства.

Вперше мікроекономічний аналіз до вивчення сутнісних рис домогосподарства застосував лауреат Нобелівської премії 1992 року Гарі Беккер, якого сьогодні вважають засновником нової економічної

теорії домашнього господарства. В рамках даної теорії вчений дослідив велику кількість питань, які раніше не вважалися сферою економічної науки, а саме: 1) особливості розподілу праці між членами сім'ї; 2) аналіз шлюбного ринку; 3) еволюцію інституту сім'ї у довготривалій історичній перспективі; 4) значення альтруїзму для добробуту та розвитку сім'ї; 5) вибір, за висловом Г. Беккера, між кількістю дітей та їх «якістю»; 6) динаміку розлучень тощо. Тому зрозумілим стає вислів відомого російський вченого В. Автономова, який зазначає, що після робіт Г. Беккера не залишилося жодного з аспектів життєдіяльності сім'ї, що не досліджувалися крізь призму економічного підходу [2].

Отже, домашнє господарство за своєю природою є економічною організацією, тому що, перш за все, — це суб'єкт економічної діяльності, що об'єднує, координує та спрямовує поведінку людей (членів сім'ї) в процесі діяльності для досягнення спільної мети. Як відомо, економічна організація створюється і функціонує для ефективного управління ресурсами, що знаходяться у її власності, але це також є одним з головних критеріїв функціонування домогосподарства. Проте, варто зазначити, що домогосподарство є специфічним видом економічної організації. Його унікальність полягає в тому, що домашнє господарство орієнтовано не лише на отримання прибутку, але й на задоволення потреб своїх членів, а саме економічних, духовно-культурних, виховних тощо.

Засновником трансакційного підходу до вивчення домогосподарства є відомий американський економіст Роберт Поллак. Вихідною точкою його дослідження є думка про те, що застосування трансакційного підходу до вивчення сім'ї розширює та узагальнює нову економічну теорію домашнього господарства. За допомогою нового методологічного підходу Р. Поллак розглядає сім'ю як керовану структуру, акцентує увагу на внутрішню організацію та процеси розподілу в середині сім'ї, підкреслює значення переговорів між членами сім'ї [7, с. 54]. Трансакційний підхід займає провідне місце серед методологічних напрямків дослідження економічної природи домогосподарства, особливо якщо мова йде про дослідження даного суб'єкту на мікрорівні.

Також домогосподарство є предметом дослідження макроекономічної науки. За допомогою макроекономічного аналізу вивчаються зовсім інші аспекти функціонування домогосподарства. По-перше, вивчається вся сукупність домашніх господарств, що представляє сектор домогосподарств у національній економіці. Під час такого аналізу оцінюється загальне макроекономічне значення їх діяльності, тенденції поведінки, способи адаптації до змін у світовому господарстві, а також такі показники як споживання й заощадження, особливості інвестиційної поведінки даної господарської одиниці, внесок у створення валового внутрішнього продукту країни тощо. Зазначений підхід є дуже важливим, тому що вивчає поведінку домогосподарств, відображає економічне положення населення та його інтереси в цілому та здійснює суттєвий вплив на національну економіку.

По-друге, зовнішні зв'язки домогосподарства з іншими суб'єктами ринкової економічної системи, а саме державою та різними формами економічних організацій (підприємствами, товариствами, фірмами та іншими домогосподарствами). Особливості такої взаємодії можна представити кругообігом ресурсів, товарів, послуг та доходів.

Домогосподарство, фірма та держава завдяки своїм взаємним діям, зобов'язанням, рішенням

утворюють базисну структуру ринкової економіки, в якій домашні господарства відіграють значну роль та виконують наступні функції: 1) сплачують податки як фізичні особи та інші платні послуги на користь держави; 2) отримують субсидії, пенсії, заробітну платню, стипендії та інші трансферти; 3) виступають постачальниками різноманітних ресурсів, власниками яких вони є (праця, капітал, підприємницькі здібності тощо); 4) створюють власні заощадження, які можуть бути використані для власних цілей або для інвестування; 5) формують споживчий попит на товари та послуги, які виробляють не тільки різні економічні організації та держава, але й інші домогосподарства.

Ми поділяємо наукову позицію С. В. Степаненка, що постійний взаємозв'язок між різними суб'єктами економічної системи має важливе значення для ефективного розвитку економіки. Крім того, у результаті такої взаємодії змінюються не тільки самі індивіди (суб'єкти), їхні цілі та потреби, але й суспільство в цілому, а господарська система набуває динамічного стану [10, с. 30].

Слід зазначити, що макро-, мікро- та макроекономічні рівні дослідження сутності домогосподарства тісно пов'язані між собою. Оскільки, від діяльності

окремого індивіда, члена домогосподарства залежить ефективність самого домашнього господарства. У свою чергу, становище домогосподарства як одного з головних суб'єктів економічної системи впливає на розвиток національної економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Вищезазначені методи наукового дослідження створюють основу для здійснення цілісного аналізу сутності домашнього господарства, визначення проблем його розвитку на Україні. Стає можливим більш ґрунтовне та глибоке вивчення відображення економічної природи домашнього господарства не тільки у працях економістів, а також у розробках соціологів, істориків, етнографів тощо, що дасть можливість комплексного дослідження впливу різних соціальних та суспільних факторів на економічне становище домогосподарства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гэлбрейт Дж. Экономические теории и цели общества / Дж. Гэлбрейт. – М.: Прогресс, 1976. – 406 с.
2. Ерохин С. А. Синергетическая парадигма современной экономической теории / С. А. Ерохин // Актуальные проблемы экономики. – 2001. – № 1. – 2. – С. 4–17.
3. История экономических учений : учеб. пособие / ред. В.

УДК 316.42

Федорова Т.Ю.

*аспірант кафедри «Автоматизованих систем і моделювання в економіці»,
Хмельницького національного університету*

Григорук П.М.

*кандидат технічних наук,
докторант кафедри «Автоматизованих систем і моделювання в економіці»,
Хмельницького національного університету*

ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ DETERMINATION OF CONCEPTUAL PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

Економічна література пропонує більше 100 визначень сталого розвитку, проте більшість з них є вузькопрофільними і орієнтованими на один з багатьох секторів, наприклад економічний, екологічний, соціальний, що виражає досить різний зміст сталого розвитку.

У даній статті буде розглянуто багато визначень даного поняття, які б могли більш обширно його представити.

Ключові слова: екологічний розвиток, економічний розвиток, екосистема, концепція сталого розвитку, потреби, соціальний розвиток, сталий розвиток.

АННОТАЦИЯ

Экономическая литература предлагает больше 100 определений устойчивого развития, однако большинство из них является узкопрофильным и ориентированным на один из многих секторов, например экономический, экологический, социальный, что выражает достаточно разное содержание устойчивого развития.

В данной статье будут рассмотрены много определенных данного понятия, которые бы могли более обширно его представить.

Ключевые слова: экологическое развитие, экономическое развитие, экосистема, концепция устойчивого развития, потребности, социальное развитие, устойчивое развитие.

ANNOTATION

Economic literature offers more than 100 determinations of steady development, however much majority from them is uzkoprofil'nym and oriented to one of many sectors, for example economic, ecological, social, that expresses different enough maintenance of steady development.

Many determinations of this concept, which would could more vastly to present him, will be considered in this article.

Key words: ecological development, economic development, ekosistema, conception of sustainable development, necessities, social development, sustainable development.

Постановка проблеми. З початку другої половини минулого століття вченим, політичним та громадським діячам почало спадати на думку, що за нинішніх тенденцій у соціально-економічному та демографічному розвитку майже у всіх країн може вичерпатися здатність земної біосфери зберігати екологічну рівновагу, а також забезпечувати необхідними для життя ресурсами постійно зростаючу кількість народонаселення планети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сталого розвитку яскраво обговорюється в літературі ХХ століття так і в найбільш сучасній. Цим питання займається досить багато зарубіжних та українських вчених: М. Ben-Eli, М. Hoexter, R. Siegis, R. Jolita, M. Bronislovas, Daly, E. Herman, Ю. С. Бережна, В. Трегобчук, кожен з них яскраво представляє дану концепцію і привносить в дане визначення своє трактування.

Постановка завдання. Необхідність переходу на модель сталого розвитку для всіх країн світу зумовлена демографічним «вибухом», сучасною науково-технічною революцією, а також кризовим станом земної біосфери, істотним зниженням її відновлювальних, відтворювальних і асиміляційних можливостей

внаслідок надмірних антропогенних навантажень на природу.

Радикальні зміни парадигми сталого розвитку стали просто необхідними, бо інакше екологічні й природоохоронні заходи, навіть комплексного характеру, широкомасштабні техніко-технологічні новачки не зможуть забезпечити людство всім необхідним [6].

Виклад основного матеріалу. Термін «сталий розвиток» набув широкого розповсюдження після публікації доповіді «Наше спільне майбутнє», підготовленої в 1987 році Міжнародною Комісією ООН з навколишнього середовища та розвитку. Зазначене поняття було введено для визначення взаємовідносин між суспільством та природою. Згідно з цим доповіддю сталий розвиток розуміється як: «...такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [9, с. 29].

У 1990 році Харвуд описує сталий розвиток економіки як систему, яка може нескінченно розвиватися до такої, яка корисна для людей, більшої ефективності використання ресурсів і збалансування з довкіллям, його праця мала назву «Екологічний Проблеми в управлінні сільським господарством».

У 1987 році Гудленд і Ледек описали сталий розвиток як перетворення економіки, оптимізуючи економічні і соціальні знання, отримані нині, не ризикуючи можливостями для того, щоб отримати таку вигоду в майбутньому.

Пираджес у 1977 році заявив, що стале зростання означає економічне зростання, яке підтримується соціальним середовищем. Таким чином сталий розвиток може визначатись як процес економічного розвитку і структурних змін, які допомагають розширювати людські можливості.

У 1997 році Вейтцман заявив, що сталість – міра майбутнього споживання.

Конвей і Барбір (1990) вказали, що сталість економіки – це здатність підтримати продуктивність в сільському господарстві і в країні в цілому [7, с. 87]. Пірс і Барбір (1989) дали більш узагальнене визначення сталого розвитку, яке вимагає створення соціально-економічної системи і гарантує підтримку наступних цілей: збільшення реального доходу, поліпшення рівня освіти, поліпшення здоров'я населення і загальної якості життя [7, с. 89].

У 1993 році Холгейт заявив, що розвиток визначається з початкового потенціалу ресурсів. Сталий розвиток, це розвиток при якому природні ресурси відновлюються, враховуючи межі процесу розвитку, навіть якщо ці межі змінені технологіями. Стійкість технології може бути оцінена згідно збільшення продуктивності, зі збереженням екологічних та інших меж [7, с. 91].

Визначення, представлене Пірсом у 1993 році, сталий розвиток пов'язує з розвитком суспільства чи витрати не підривають благополуччя майбутніх поколінь, або принаймні зусилля зроблені дати компенсацію за такі витрати «Екологічний Проблеми в Управлінні сільським господарством». Ця етична потреба, повинна зробити так, щоб розвиток тягарем для майбутніх поколінь і гарантувати аналогічні можливості цих поколінь доступними попереднім поколінням, має бути визначений за нормативну основу сталого розвитку (Нортон, 2007). Розгляд факту, що сталий розвиток протистоїть економічним, соціальним і культурним обмеженням, сталість могла бути визначена як етичний ідеал і нормативно-етичний принцип для подальшого розвитку суспільства [3].

Термін сталий розвиток має означати наступне:

поліпшення якості життя населення, враховуючи здатність регенерації екосистеми, яка може бути описана як максимальний безперервний вантаж на довкіллі і пропускну спроможність – найбільше число населення, яке може вижити у присутності екологічного балансу. У той же самий час цей може бути заявлено в деякому сталому розвитку аспектів, включає аналіз умов, при яких екосистеми можуть зберігати здатність до регенерації [1].

Сталий розвиток – розвиток суспільства що створює можливість для того, щоб досягти повного добробуту через об'єднання екологічних, економічних, і соціальних цілей суспільства, не перевищуючи допустимі межі впливу на довкілля. Необхідність переходу до нового типу розвитку стала очевидна після того, як виразно проявилися результати життя та розвитку цивілізацій. Проблема виснаження озонного шару, глобальна зміна клімату, кислотні атмосферні опади, забруднення Світового океану, катастрофічне скорочення лісів і збільшення пустель, це лише деякі з глобальних екологічних проблем, з якими зіткнулося людство. Концепція сталого розвитку має забезпечити необмежено довге існування і розвиток людства [4].

У сталого розвитку є три виміри: економічний, екологічний, і соціальний. Це те, що часто називається потрійним практичним результатом, і використовуються, щоб виміряти успіх деталі програми розвитку або проекту. Важливо, що кожному компоненту приділяють рівну увагу в можливості гарантувати сталий результат. Цей баланс стає очевидним, коли кожен компонент досліджений індивідуально.

Економічний підхід: максимізувати дохід, підтримуючи постійний або збільшуючи запасний капітал [12, с. 43].

З економічної точки зору концепція сталого розвитку ґрунтується на визначенні доходу, цьому Дж. Хіксом. «У практичному житті визначення рівня доходу переслідує мету вказати людям, скільки вони можуть споживати, не роблячи себе при цьому бідніше». Це цілком узгоджується з концепцією сталого розвитку, для якого найбільш плідним виходить із зроблених Хіксом в порядку послідовних уточнювальних кроків визначення доходу: «... дохід індивіда – це те, що він може протягом тижня спожити і при цьому все-таки чекати, що і до кінця тижня його становище буде таким же, яким було і на початку».

Дійсно, від розуміння того, що отриманий сьогодні дохід фактично не є доходом, якщо такий же не може бути отриманий завтра, до усвідомлення безперспективності не співвіднесеного з ресурсними можливостями економічного зростання залишалося зробити тільки один крок, і цей крок був зроблений авторами концепції сталого розвитку. З визначення Хікса безпосередньо витікає ключове для концепції сталого розвитку значення економічно оптимального використання обмежених природних ресурсів.

Обмеженість ресурсів давно вже визначається як фундаментальний економічний факт. Проте висновок про фактичну безкоштовність «дармових благ природи» був зроблений тільки у рамках концепції сталого розвитку. Нині є велика кількість самих різних підходів до оцінки вартості природних ресурсів. Проте при вирішенні питання про взаємозамінність виробничого, природного і людського капіталу і особливо при вартісній оцінці природних ресурсів виникають проблеми інтерпретації [2, с. 125].

Саме економічний підхід є стержнем концепції сталого розвитку. В той же час концепція сталого розвитку дозволила по-новому поглянути на саме поняття «Економічна ефективність». Більше

того, з'ясувалося, що довгострокові економічні проекти, при здійсненні яких беруться до уваги природні закономірності, врешті-решт виявляються економічно ефективними, а здійснювані без урахування довгострокових екологічних наслідків - збитковими.

З екологічного погляду сталий розвиток повинен забезпечувати стабільність біологічних і фізичних систем. Особливе значення має життєздатність локальних екосистем, від яких залежить глобальна стабільність усієї біосфери в цілому. Більше того, поняття природних систем і ареалів мешкання можна розуміти широко, включаючи в них створене людиною середовище, таке, наприклад, як міста [2, с. 126].

Основна увага приділяється збереженню здібностей таких систем до змін, а не збереження їх в деякому «ідеальному» статичному стані. Деградація природних ресурсів, забруднення довкілля і втрата біологічної різноманітності скорочують здатність екологічних систем до самовідновлення.

Збереження біосфери, таким чином, не може бути самоціллю сталого розвитку. Його мета - виживання людини як біологічного виду. В той же час все більше число людей усвідомлює, що саме подальше існування людства буде неможливим, якщо деградація природного місця його існування перевищить деякий, поки невідомий, а можливо, і критичний рівень, який принципово неможливо встановити [2, с. 127].

Основна мета сталого соціального розвитку - підвищення рівня і якості життя людства. Особлива роль відводиться збереженню соціальної і культурної стабільності, зокрема скороченню кількості військових конфліктів, а також справедливому розділенню між людьми ресурсів, які є загальною спадщиною людства.

Основними цілями сталого соціального розвитку є створення рівноправного суспільства, ліквідація убогості, зниження безробіття, розширення продуктивної зайнятості і сприяння соціальної інтеграції. Особлива роль відводиться вільній участі людини в громадських справах, що впливають на сферу його життєдіяльності, що украй важливо для демократії і соціального розвитку.

Це фактично стало продовженням концепції ноосфери, сформульованої академіком В. І. Вернадським ще на початку ХХ ст. Вона виявилася необхідною платформою для напрацювання теорії триєдиного еколога-соціально-економічного розвитку. Її суть - обов'язкова узгодженість економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалися якість і безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля, а забезпечувався соціальний прогрес у своїй сталості і гармонійності [9, с. 34]. Слід зауважити, що Концепція сталого розвитку включає два ключові взаємозв'язані поняття:

1) поняття потреб, у тому числі початкових за пірамідою Маслоу (необхідних для існування бідних верств населення);

2) поняття обмежень (обумовлених достатком технології і організацією суспільства), що накладаються на здатність навколишнього середовища задовольняти нинішні і майбутні потреби людства [2, с. 129].

Основним завданням сталого розвитку було проголошено задоволення людських потреб і прагнень, що є найбільш важливими для життя і надання всім можливості задовольняти свої прагнення до кращого життя в рівній мірі.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти

основних принципах:

1. Людство дійсно здатне додати розвитку сталий і довготривалий характер, з тим щоб воно відповідало потребам людей, що нині живуть, не позбавляючи при цьому майбутні покоління можливості задовольняти свої потреби.

2. Наявні обмеження в області експлуатації природних ресурсів відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери справлятися з наслідками людської діяльності.

3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на більш благополучне життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з найголовніших причин виникнення екологічних і інших катастроф - убогість яка стала в світі звичайним явищем.

4. Необхідно узгоджувати спосіб життя тих, хто має в своєму розпорядженні великі засоби (грошові і матеріальні), з екологічними можливостями планети, зокрема щодо вжитку енергії.

5. Розміри і темпи зростання населення мають бути погоджені із змінним продуктивним потенціалом глобальної екосистеми Землі [2, с. 130].

Особливою відмінною рисою концепції сталого розвитку є облік екологічної компоненти нарівні з економічною і соціальною. Враховуючи цей факт, можна сформулювати наступні три принципи сталого розвитку з позицій раціонального природокористування:

1) темпи споживання поновлюваних ресурсів не повинні перевищувати темпів їх відновлення;

2) темпи споживання неоновлюваних ресурсів не повинні перевищувати темпів розробки їх стійко поновлюваних заміни;

3) інтенсивність викидів забруднюючих речовин не повинна перевищувати можливості довкілля поглинати їх [10, с. 21].

Ці принципи були сформульовані американським економістом, професором факультету державної політики Університету штату Меріленд, Германом Дейли. Вони є виключно важливими, оскільки вони містять основні правила раціонального природокористування. Наслідування цих правил є необхідною умовою досягнення сталого розвитку, так як протилежний варіант природокористування веде до екологічних проблем і руйнування довкілля, а без природної основи, без природних ресурсів ніякий розвиток не можливий. Якнайповніше принципи сталого розвитку були сформульовані в Рио-де-Жанейрської декларації по довкіллі і розвитку. У цьому документі проголошені 27 міжнародних принципів сталого розвитку [12, с. 47].

Оскільки сталий розвиток має триєдину основу, то у зв'язку з цим виникають труднощі виділення чітких економічних, екологічних і соціальних його складових. Так, справедливий розподіл ресурсів лежить на перетині соціальної і екологічної компоненти сталого розвитку, створення екологічних чистих виробництв лежить на перегині економічної і екологічної складових, а створення соціальної справедливості не можливе без економічної стабільності [4].

Побудова сталого розвитку це створення балансу між двома протилежними точками зору - антропоцентричною і біоцентричною. В основі антропоцентричного підходу лежать інтереси людини, як головні цінності, а в основі біоцентричного підходу лежать інтереси природи, як основні цінності. Часто концепція сталого розвитку піддається критиці, особливо її визначення. Дійсно, фраза «сталий розвиток - це розвиток, який

задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» має яскраво виражений антропоцентричний відтінок. Проте, за своєю суттю сталий розвиток є уособленням коеволуції людини і природи, оскільки «стратегія сталого розвитку спрямована на досягнення гармонії між людьми, суспільством і природою» [4].

Одним з центральних питань побудови сталого розвитку суспільства є організація господарської діяльності людини у рамках екологічної місткості біосфери. Біосфера повинна розглядатися як фундаментальна основа життя, а не як джерело ресурсів, оскільки без біосфери функціонування соціально-економічної системи неможливе [5].

Роботу над створенням концепції сталого розвитку не можна вважати завершеною. Певний відбиток накладає і те, що засадничий документ по стійкому розвитку був створений в результаті тривалого пошуку компромісів між людьми найрізноманітніших поглядів і переконань [2, с. 124].

Якщо детальніше розглядати питання сталого розвитку, то у кожному окремому випадку завжди фігурують усі 1 (екологічна, соціальна, економічна) компоненти сталого розвитку. У зв'язку з цим досягнення сталого розвитку вимагає досягнення балансу між його складовими, що є дуже складним завданням [1].

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз опису поняття сталого розвитку показав, що є багато життєздатних визначень розвитку, включають усі аспекти поняття і забезпечують розуміння його. Перехід до сталого розвитку – це збереження природних екосистем на рівні, що забезпечує реалізацію потреб нинішніх і майбутніх поколінь людей, при одночасному збереженні стійкості екосистем. У зв'язку із сказаним вище сталий

розвиток можна визначити як спільне виживання людини і біосфери.

На основі теоретично представлених заяв захисниками різних версій – сталий розвиток може бути визначений через три групи показників. Ці групи будуть враховані для подальшого аналізу сталого розвитку як взаємодію екологічної, економічної, і соціальної системи. Отже сталий розвиток базується не на економічному, соціальному, екологічному, а швидше на їх в цілому інтегрованій системі.

Оскільки проблеми стійкості мають бути проаналізовані і вирішені на системних рівнях, де вони розвиваються і проявляються, можна послідовно формулювати відповідні цілі політики сталого розвитку, окремі виміри сталого розвитку на кожному з цих рівнів політики економічного розвитку, таким чином отримання матриці цілей політики стійкості, яка може використовуватися, готуючи сценарії сталості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бережна Ю. С. Сутність сталого розвитку сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/uztnu/zapiski/econ/2010_1/Berezhna.html.
2. Гизатуллин Х. Н. Концепция устойчивого развития: новая социально-экономическая парадигма Х. Н. Гизатуллин, В. А. Троцкий // *Общественные науки и современность*. – 1998. – № 5. – С. 124–130.
3. Катан Л. І. Концептуальні засади сталого розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/1173>.
4. Концепция устойчивого развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cosd.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=13.
5. Понятие о концепции устойчивого развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecology-portal.ru/publ/13-1-0-553>.
6. Трегубчук В. Концепція сталого розвитку для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/por>

УДК. 368.01.

Фрумина С.В.

*кандидат экономических наук, доцент,
Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации
Российская академия народного хозяйства и государственной службы
при Президенте Российской Федерации*

О ФОРМИРОВАНИИ КОНЦЕПЦИИ РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА ON THE FORMATION OF THE CONCEPT OF DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена обґрунтуванню принципів системно-еволюційного аналізу розвитку страхового ринку в рамках розробки концепції його розвитку. Автор також формулює наукові положення по періодизації страхового ринку і обґрунтовує критерії біфуркації та історизму.

Ключові слова: страховий ринок, страхова послуга, концепція, принципи системно-еволюційного аналізу.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена обоснованию принципов системно-эволюционного анализа развития страхового рынка в рамках разработки концепции его развития. Автор также формулирует научные положения по периодизации страхового рынка и обосновывает критерии бифуркации и историзма.

Ключевые слова: страховой рынок, страховая услуга, концепция, принципы системно-эволюционного анализа.

ANNOTATION

The article is devoted to the justification of the principles of the system-evolutionary analysis of the insurance market in the

development of the concept of development. By also formulating scientific statements on the periodization of the insurance market and establishes the criteria for bifurcation and historicism.

Key words: insurance market, insurance service, concept, principles, systems-evolutionary analysis.

Постановка проблемы. В настоящее время, в условиях интеграции России в мировое экономическое пространство при вступлении в ВТО, возникает острая необходимость в теоретическом обосновании развития страхового рынка, основанном на изучении принципов его функционирования, сложившихся зависимостей и закономерностей. Без правильного ориентира развития страхового рынка, обоснования целей и задач его функционирования, определения направлений решения сложившихся проблем, невозможно будет выдержать конкурентную борьбу с иностранными страховщиками, допуск которых на

российский рынок страховых услуг запланирован на 2020 год. Проблема поддержания конкурентоспособности российских страховщиков и повышения доверия населения к институту страхования в целом является ключевой на современном этапе развития российского рынка страховых услуг.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросам формирования концепций разного рода посвящены труды многих отечественных исследователей. Так, В. И. Серебровский сформулировал концепцию страхового договора, заключающуюся в признании необходимости конструкции единого гражданско-правового обязательства по страхованию, которое, с одной стороны, оформляет отношения, связанные со страховыми выплатами по имущественному страхованию, а с другой – по личному [4].

Е. Г. Хольнова в своем исследовании обобщает и группирует основные концепции, используемые в финансовом менеджменте, применимые в том числе и для страховых компаний [9]. Правовая концепция страхования как экономическая категория освещена в трудах А. Б. Крутик, Т. В. Никитиной, которые предлагают собственное понимание права собственности при страховании, правовой статус страховщика, характер юридического обязательства, возникающего между страхователями и так далее [3]. Вместе с тем следует отметить, что в настоящее время среди ученых-экономистов не было предпринято попыток формирования концепции развития страхового рынка. Более того, анализ многочисленных теоретических источников подтверждает, что научного инструментария по созданию концепции не существует.

Постановка задачи. На основе сформулированной проблемы при отсутствии методологического обеспечения ее решения, можно сформулировать задачи настоящего исследования, которые заключаются в разработке структуры научно-обоснованной концепции развития страхового рынка и раскрытии его закономерностей на основе проведения системно-эволюционного анализа.

Изложение основного материала исследования. Необходимость разработки концепции устойчивого развития страхового рынка, связана, в том числе, со следующими предпосылками:

- во-первых, несовершенством законодательной базы, регулирующей страховые отношения;

- во-вторых, незначительным ростом страхового рынка за последнее десятилетие, несмотря на существенный прирост страховых премий по видам страхования;

- в-третьих, подверженности страхового рынка кризисным явлениям, не связанным со страховой защитой имущественных интересов населения и юридических лиц;

- в-четвертых, ожиданием в 2020 году прихода на российских страховой рынок иностранных страховщиков в рамках договоренностей, принятых в условиях вступления в ВТО;

- в-пятых, значительной долей страхового мошенничества, как со стороны страхователей, так и со стороны страховщиков и др.

Безусловно, перечисленные предпосылки, определяющие необходимость разработки новой концепции устойчивого развития страхового рынка далеко не исчерпывающие, к тому же концепция способна лишь обеспечить теоретическую организа-

цию процесса, отображающего возможные тенденции изменения рассматриваемого объекта. Последняя предполагает отражение самых существенных сторон объекта и поддержание системных представлений о нем, позволяющих задавать картину научной реальности.

Согласно определению Е. В. Фрейдиной, концепция отождествляется с научной идеей (или научным замыслом), либо совокупностью идей, с новой теоретической базой для понимания исследования явлений и процессов, происходящих в природе и обществе. Формулирование концепции основывается на использовании научных законов, закономерностей и научных обобщений. Следует отметить, что концепция в ряде случаев может предопределить закономерность, а также подтверждаться ею [6].

Разработка концепции требует фундаментальных знаний исследуемой области и является научным результатом исследований. Однако имеются научные рекомендации по ее содержанию, на которых мы остановимся более подробно. Итак, концепция должна включать следующие элементы: констатация современного состояния изучаемой системы или области деятельности и анализ путей его изменения; конечная цель как интегрированное предоставление о результатах изменения; предполагаемая траектория развития, приводящая к цели; теоретическое предложение об управлении как воздействии на исследуемую область для реализации траектории.

Вышесказанное позволяет определить место концепции устойчивого развития страхового рынка в категориальном поле и конкретизировать ее содержание, которое предлагается рассматривать как *теоретическое обоснование упорядоченной системы последовательных действий, предопределяющих тенденции и закономерности развития страхового рынка и способных поддержать параметры его функционирования в определенных границах, несмотря на воздействие различных дестабилизирующих факторов* (рис. 1).

В настоящей статье мы остановимся на исследовании зависимостей и закономерностей функционирования страхового рынка через призму систем-

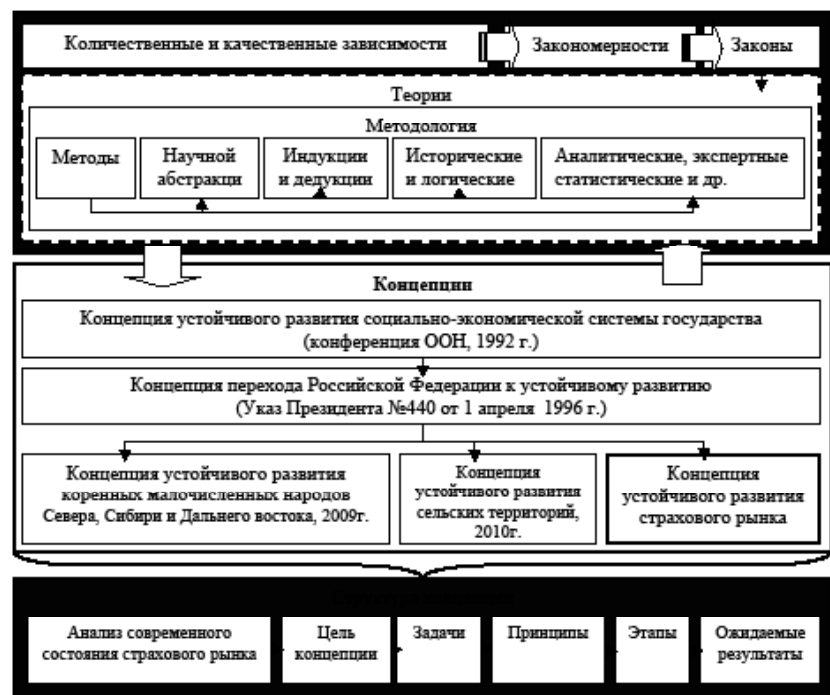

Рис. 1. Концепция устойчивого развития страхового рынка в категориальном поле.

но-эволюционного анализа. Сам анализ строится на качественных методах экономического исследования, а именно, методе историзма, позволяющем познать действительность развития страхового рынка в соответствии с изменением событий во времени и методе научной абстракции, заключающемся в использовании накопленного человечеством не только экономических, но и философских знаний в целях оценки фактов и выявления закономерностей.

Перейдем к проведению системно-эволюционного анализа страхового рынка и отметим, что в соответствии с представлениями А.Ф. Бакирова, изложенными в монографии «Формирование и развитие рынка страховых услуг», сущность системы, ее свойства, структура и поведение находят концентрированное выражение в принципах системности, которые выступают как совокупность исходных положений [1].

При этом, как отмечается тем же автором, основными принципами системно-эволюционного подхода, в соответствии с которым осуществляется изложение данной статьи, являются принципы цели, целостности, тектоники и многомерной детерминации, а также принципы историзма и бифуркации.

В соответствии *первым принципом (принципом цели)*, изучение страхового рынка, по нашему мнению, должно опираться на четкой формулировке цели функционирования последнего, которая нам видится как создание условий купли-продажи страховых услуг, обеспечивающих защиту имущественных интересов физических и юридических лиц.

Вместе с тем, цели страхового рынка должны соотноситься с целями другого целостного системного объекта, подсистемой которого он является.

В выделении главного элемента в системе, который определяет цель и направленность ее развития, состоит важный принцип системного анализа, отмеченный А. Г. Грязновой [8].

Известно, что рынок страховых услуг является элементом финансового рынка, включающего, в том числе рынок денег, рынок капитала, рынок золота, банковский рынок и др. Мы не претендуем на бесспорность изложенной структуры финансового рынка, которая рассматривается исследователями с разных позиций, однако, считаем необходимым отметить, что все без исключения ученые и практики, рассматривающие данную проблематику сходятся во мнении в соответствии с которым страховой рынок является элементом финансового рынка. Поэтому можно утверждать, что цели развития страхового рынка должны соответствовать целям развития финансового рынка, что в свою очередь, характеризует следующий принцип системно-эволюционного подхода – *принцип целостности*. А. Г. Грязнова отмечает данный принцип как рассмотрение взаимодействия системы с другими системами и внешней противоречивости в развитии каждой системы [8].

Третий принцип обсуждаемого нами подхода заключается в соблюдении *тектоники* (греч. *tektonikys* – относящийся к строительству), в соответствии с которым страховой рынок необходимо рассматривать как совокупность макроуровня и микроуровня. Разделение понятия рынка страховых услуг на уровни имеет в большей степени методологический аспект, поскольку в практике между ними существует тесная взаимосвязь, поэтому при дальнейшем анализе данный принцип учитываться не будет. Вместе с тем такое разделение оправдано в связи с тем, что для изучения развития каждого уровня применяются различные показатели, и критерии. К тому же, соглашаясь с мнением А. Ф. Бакирова, уточним, что макроуровень определяет видовые особенности рынка страховых услуг, а микроуровень – родовые [1].

Использование следующего принципа *многомер-*

ной детерминации (определение места того или иного явления, объекта по условным параметрам) в целях изучения страхового рынка, позволяет выделить периодизацию и систематизировать этапы зарождения, становления, развития и зрелости. Здесь необходимо сделать некоторое уточнение, в соответствии с которым, по причине восстановления страхового рынка после периода национализации (речь о которой пойдет ниже) последний до настоящего времени находится на этапе развития. Вместе с тем исследование развития страхового рынка позволило отнести этап национализации страхования к упадку страхового рынка или отсутствию рыночных отношений в результате изменения государственного устройства экономики.

Таким образом, благодаря принципу многомерной детерминации в развитии российского страхового рынка были выделены периоды зарождения, становления, упадка и развития, что характерно этапам его эволюции и особенностям функционирования.

Принцип бифуркации (разделение в двух направлениях), присущий системно-эволюционному подходу, в соответствии с которым нами проводится анализ развития страхового рынка, позволяет выявить закономерности и тенденции, присущие ему в процессе исторического развития по ключевым направлениям. Так, на начальном этапе функционирования страхового рынка наблюдалось разделение страхования в соответствии с данным принципом на личное и имущественное, а позже – на рисковое и накопительное.

Благодаря *принципу историзма* реализуется возможность изучения генезиса развития страхового рынка, в процессе анализа исторических фактов. Это позволяет установить отличительные критерии и факторы, характеризующие его развитие на определенном временном промежутке.

Принцип историзма применительно к российскому рынку страховых услуг позволил в рамках настоящей работы выделить этапы развития страхового рынка. Согласно предложенной периодизации, зарождение страхования соответствует примитивному методу создания страховых продуктов, который выражается в самостраховании, зародившемся в эпоху господства натурального хозяйства.

Фонд материальных благ, средства которого предназначались для компенсации ущерба субъекта хозяйствования, мог представлять собой создание запасов определенных ценностей. Формирование такого фонда основывалось на договоренности между участниками создававшегося сообщества [4]. То есть зачатки страхования, имевшие место в период древности в силу отсутствия участников страховых отношений, поскольку они реализовывались в виде самострахования, не позволяют говорить о зарождении рынка страховых услуг.

В средние века рынок страховых услуг в силу отсутствия замкнутой и солидарной раскладки ущерба при которой средства страхового фонда используются исключительно в целях возмещения ущерба, причиненного страховым событием, носящим случайный характер, отсутствовал.

Постепенно происходило выделение субъектов хозяйствования, предметом деятельности которых было формирование именно страхового фонда, организация и проведение страховых выплат, т.е. стали появляться специализированные страховщики [7]. Например, происхождение дружеских обществ исследователи относят к средневековым гильдиям и цехам.

Начиная с XIV в. в параллели с предприятиями, применявшими метод взаимного страхования, стали возникать организации, пользующиеся в своей

деятельности методом коммерческого страхования. Именно этот период следует отнести к зарождению страхового рынка. Таким образом, можно утверждать, что начальный этап формирования страхового рынка, связан с развитием предпринимательской деятельности.

Процесс эволюции страхового рынка связан с развитием науки математики, в частности, теории вероятности. Возможность использования научного аппарата для создания страховых продуктов послужила стимулом для вовлечения в страхование организаций, основанных на методике коммерческого страхования, поскольку появились инструменты для расчета страховых тарифов и перспектива получения прибыли.

В конце XVII в. на западном страховом рынке появляются страховщики – акционерные общества [2]. Этот период характерен наличием примитивных страховых продуктов, объясняющийся отсутствием

методов расчета вероятности наступления страховых случаев и статистических данных по рисковым видам страхования. Однако в России данный этап развития страхования приходится на конец XVIII начало XIX вв. Следует уточнить, что в России до XVIII в. защита интересов страхователей осуществлялась иностранными страховщиками. Конец XIX в. в развитии страхования в России характеризуется зарождением земского страхования, а начало XX в. отмечено этапом национализации страхового рынка.

Таким образом, на основе приведенного краткого исторического обзора мы пришли к пониманию того, что зарождение страхования как вида экономической деятельности датируется древними временами. Вместе с тем о формировании страхового рынка можно говорить только при условии утверждения юридической силы страховых отношений, поэтому к начальному этапу зарождения страхового рынка в России следует отнести XVIII в.

Таблица 1 [7]

Периодизация становления и развития российского рынка страховых услуг

Этапы развития страхового рынка	Критерии периодизации развития страхового рынка			
	Бифуркация	Детерминированность	Организация страховых фондов	Регулирование страхового рынка
I этап Начало XVIII в.	Примитивные виды страхования имущества и страхование жизни. Бифуркация – личное и имущественное страхование	Этап начала государственного регулирования страховых отношений и зарождения страхового рынка (Этап зарождения)	Фонды самострахования, единоличные страховщики	Юридическая сила страховых отношений
II этап Конец XVIII начало XIX вв.	Имущественное страхование, в том числе страхование предпринимательской деятельности, личное страхование, страхование гражданской ответственности, страхование от несчастных случаев. Бифуркация – личное и имущественное страхование	Появление страховых организаций (Этап зарождения)	Фонды страховых организаций, государственные страховые фонды (Государственная страховая экспедиция для страхования товаров, строений от огня, страховые акционерные компании)	Центральное финансовое управление
III этап Середина XIX середина XX вв.	Обязательное страхование, дополнительное страхование, добровольное страхование. Государственное имущественное страхование частных хозяйств от стихийных бедствий, страхование от несчастных случаев, гарантийное страхование и др. Бифуркация – личное и имущественное страхование	Национализация страхования (Этап упадка)	Государственные страховые фонды (органы местного самоуправления). Государственные страховые фонды (государственные страховые организации, Госстрах, Ингосстрах)	Земский страховой союз. Совет по делам страхования, Высший Совет Народного Хозяйства, Наркомфин СССР
IV этап Конец XX в. – начало XXI в.	Виды обязательного и добровольного страхования, в том числе медицинское страхование, страхование профессиональной ответственности и др. Появление обязательного страхования гражданской ответственности владельцев автотранспортных средств, страхование ответственности заемщика, страхование финансовых рисков и др. Бифуркация – личное и имущественное страхование	Разгосударствление российского страхования и возрождение страхового рынка (Этап возрождения)	Фонды страховых организаций (совместные предприятия, взаимные страховые общества, страховые кооперативы и товарищества) Фонды страховых организаций (страховые организации любой организационно-правовой формы собственности, союзы и ассоциации страховщиков)	Росстрахнадзор, Департамент страхового надзора, Федеральная служба страхового надзора
V этап Второе десятилетие XXI в. по настоящее время	Появление обязательного страхования опасных производственных объектов, обязательного страхования гражданской ответственности перевозчиков, развитие накопительных видов страхования и др. Бифуркация – рисковое и накопительное страхование	Стабилизация развития страхового рынка (Этап развития)	Фонды страховых организаций	Формирование мегарегулятора в виде Федеральной службы по финансовым рынкам (введение штрафных санкций и новых стандартов регулирования)

Наряду с обозначенными принципами системно-эволюционного анализа страхового рынка, предлагается выделить принцип регулирования, благодаря которому достигаются адекватные требованиям исторического развития условия его функционирования. В соответствии с выделенным принципом среди этапов регулирования выделяются следующие: установление юридической силы страховых отношений; учреждение центрального финансового управления; учреждение Земского страхового союза, Совета по делам страхования, Высшего Совета Народного Хозяйства, Наркомфина СССР; учреждение последовательно Росстрахнадзора, Департамента страхового надзора, Федеральной службы стартового надзора; передача полномочий по регулированию и надзору страхового рынка в Федеральную службу по финансовым рынкам в рамках создания единого мегарегулятора финансового рынка.

Таким образом, выявленные в ходе исследования факты позволили определить, что этапы развития страхового рынка, совпадая с общими закономерностями развития России, а в последствии Российской Федерации, характеризуются отличительными особенностями на что влияет характер страховых событий, виды деятельности, предпочтения в использовании товаров и услуг, организация финансовых отношений и др.

В целях периодизации развития страхового рынка, в соответствии с проведенным системно-эволюционным анализом, нами были выделены критерии, по которым осуществлено разграничение этапов его развития. К таким критериям были отнесены бифуркация, детерминированность, историзм, формы организации страховых фондов и уровень регулирования страхового рынка. В соответствии с выделенными критериями, этапы развития страхового рынка предлагается рассматривать в виде пяти обособленных периодов, характерных развитию российского общества с XVIII по XXI века, каждый из которых характеризуется как количественными, так и важными качественными изменениями (таблица 1).

Наряду с выделением основных этапов развития российского рынка страховых услуг, были определены основные тенденции его развития благодаря рассмотрению данного явления в контексте сложившихся общественно-исторических условий и отношений, общественных институтов, сфер деятельности и рода потенциальных опасностей.

Выявленные тенденции организации страховых отношений путем перехода от единоличных страховщиков к страховым организациям, значительно

различаются в зависимости видов страхования. Так, развитие имущественного страхования связано с усложнением общественного производства, разнообразием условий существования населения и юридических лиц в своем историческом развитии.

Тенденции развития видов личного страхования связаны с активным развитием науки математики и теории вероятности. Возможность использования достоверной статистической информации и методов расчета страховых тарифов, послужила стимулом развития базовых видов личного страхования.

Иначе тенденции развития страхования отмечаются в направлении страхования ответственности, появление которого наблюдается при образовании страховых организаций в виде акционерных обществ и достаточно активном спросе со стороны потребителей страховых услуг на продукты личного и имущественного страхования в начале XIX века.

Выводы проведенного исследования. Таким образом, в рамках настоящей статьи было обозначено место концепции развития страхового рынка в системе экономических категорий, раскрыты и дополнены принципы системно-эволюционного анализа применительно к рынку страховых услуг и проведена его периодизация по критериям: бифуркации, историзма, детерминированности, формам организации страховых фондов и уровню регулирования страхового рынка.

Дальнейшее рассмотрение зависимостей и закономерностей развития страхового рынка с учетом выделенных принципов, позволит определить возможные модели поведения страховщиков и страхователей и на основе обозначенной структуры разработать научно-обоснованную концепцию развития.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК:

1. Бакиров А. Ф., Кликич Л. М. Формирование и развитие рынка страховых услуг : монография. – М. : Финансы и статистика, 2007.
2. Вобльи К. Г. Основы экономики страхования. – М. : АНКЛ, 1993.
3. Крутик А. Б., Никитина Т. В. Организация страхового дела. – СПб., 1999.
4. Серебровский В. И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. – М. : Статут, 2003.
5. Теория и практика страхования / под ред. Турбиной К. Е. – М. : АНКЛ, 2003.
6. Фрейдина Е. В. Исследование систем управления. – М. : Омега-Л, 2008.
7. Фрумина С. В. Исторические предпосылки развития системы рискованного страхования в Российской Федерации // Проблемы

SECTION 2

THE PROBLEMS OF NATIONAL AND REGIONAL ECONOMY

УДК 336.228.34

Вавілов П.М.

*магістрант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ

TAX EVASION IN UKRAINE: CAUSES AND WAYS TO OVERCOME THE PROBLEM

АНОТАЦІЯ

Досліджено причини та способи ухилення від сплати податків, а також негативні наслідки цього явища для економіки України. Проаналізовано напрямки та методи подолання цієї проблеми.

Ключові слова: податок, ухилення, «тіньова економіка», податкові пільги.

АННОТАЦИЯ

Исследованы причины и способы уклонения от уплаты налогов, а также отрицательные последствия этого явления для экономики Украины. Проанализированы направления и методы преодоления этой проблемы.

Ключевые слова: налог, уклонение, «теневая экономика», налоговые льготы.

ANNOTATION

In the article the main causes of tax evasion in Ukraine and ways to overcome this problem are explored. Also it is written about different negative consequences of this problem for the economy of Ukraine. Moreover, the best ways and methods to solve this problem are analyzed.

Key words: tax, evasion, black market, tax exemption.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки фінансова політика держави базується на системі фінансових регуляторів. Такими фінансовими регуляторами є насамперед податки, які забезпечують вилучення і перерозподіл створеного валового внутрішнього продукту і формування централізованих фондів грошових ресурсів держави.

Дбаючи про формування державних грошових фондів за рахунок податкових платежів та встановлюючи нові види й форми оподаткування, держава повинна проводити таку податкову політику, яка б оптимально поєднувала інтереси держави і платників податків.

Однією з причин нестабільності економіки України є недосконалість податкового законодавства. Високі податки гальмують ринкові перетворення в країні, оскільки значна частина доходів підприємств поглинається під тиском «податкового пресу». Це, в свою чергу, призводить до появи фактів ухилення від сплати податків суб'єктами господарювання через значне заниження оподатковуваних доходів, а то й повне уникнення від сплати податків через перехід у сегмент «тіньової економіки» [5].

За останні роки податкова система України зазнала значних змін у принципах та механізмах оподаткування, які спрямовані на забезпечення достатнього обсягу надходжень податкових платежів до бюджетів, справедливий підхід до всіх платників податків з чітким визначенням їхніх прав і обов'язків, забезпечення ефективнішого функціонування економіки держави. Але такі позитивні зміни слід продовжувати, вдосконалювати і запроваджувати в практику. Тобто вітчизняна система оподаткування

потребує подальшого реформування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обсяги тіньової економіки в Україні нині, за деякими експертними оцінками, перевищують більше, як половину внутрішнього валового продукту. Відповідно зменшуються і доходи до державного бюджету від оподаткування.

Зменшення надходжень до державного бюджету, недофінансованість соціальної сфери й інших суспільних потреб спричиняє введення нових податкових платежів, збільшення ставок вже діючих, а також зростання рівня корупції і злочинності, порушення норм здорової конкуренції тощо. Тому ця проблема є надзвичайно актуальною для України і потребує постійного контролю та вирішення.

За останні роки вагомий внесок у розробку проблем боротьби з тіньовою економікою зробили П. Андрушко, В. Білоус, М. Гордіно, З. Верналій, О. Турчинов, О. Засанська та інші. Проведенні ними дослідження свідчать як про наявність певних загальних принципів та методологічних прийомів, які використовуються в адмініструванні податків у розвинених країнах, так і про існування деяких національних особливостей, обумовлених історичним досвідом, традиціями тощо.

Світовий досвід свідчить, що система оподаткування може бути ефективною лише тоді, коли при її формуванні враховують національні особливості розвитку економіки. Очевидно, що при створенні сучасної вітчизняної системи оподаткування не були в належній мірі враховані особливості економічного, соціального та політичного розвитку нашої держави.

Залишаються невирішеними багато питань щодо того, якими способами підвищити довіру підприємств до держави та зменшити сектор тіньової економіки, як використати міжнародний досвід в питаннях протидії податковим злочинам в умовах українського суспільства на перехідному етапі [6].

Метою статті є дослідження причин правопорушень у податковій сфері, узагальнення особливостей та аналіз наслідків податкових зловживань для формування доходів бюджету країни, а також відбір найбільш ефективних інструментів для подолання проблеми.

Виклад основного матеріалу. Наявність тіньового сектору економіки України, що складає близько 45% від валового внутрішнього продукту [2], свідчить про значні масштаби ухилення від оподаткування. Вирішення проблеми ухилення від податків, яке стало нормою податкової поведінки для платників податків, є визначальним для подальшого розвитку економіки держави.

Умисне ухилення від податків передбачає намір отримати економічну вигоду, тобто це свідомі і навмисні дії, що порушують норми податкового законодавства. Великою мірою умисне ухилення від оподаткування залежить від сукупного податкового навантаження на платника податків.

Але не тільки високі податки та неймовірно велика кількість їхніх видів порівняно з іншими країнами є причиною таких правопорушень у податковій сфері. Є багато інших причин, які можна поділити на організаційно-управлінські, нормативно-правові та соціально-економічні.

До причин організаційно-управлінського характеру відносять:

- незадовільна організація бухгалтерського обліку та звітності на підприємствах, установах, організаціях;
- некомпетентність органів і посадових осіб, що здійснюють організаційно-управлінські функції в сфері економіки, на всіх рівнях влади;
- можливість створення фіктивних підприємств через недосконалий порядок реєстрації і перевірки суб'єктів підприємницької діяльності.

До причин нормативно-правового характеру належать:

- численні зміни в законодавстві, що становлять труднощі не тільки для контролюючих органів, але перш за все для платників податків;
- законодавчу неврегульованість багатьох питань здійснення комерційної діяльності;
- відсутність чіткої визначеності щодо відповідальності за порушення законодавства про оподаткування.

Причинами соціально-економічного характеру є:

- розлад господарських зв'язків між підприємствами;
- відсутність ефективного механізму ціноутворення;
- втрата історичних традицій, моральних і етичних норм, в основі яких – повага до приватної власності, кодексу підприємницької і робочої честі тощо [2].

З огляду на можливість ухилення від податків важливим є спосіб їх утримання. Розрізняють три способи утримання податків: біля джерела отримання доходу, на підставі декларації, на підставі платіжного повідомлення [3].

Найбільш вразливим щодо ухилення від оподаткування є другий спосіб. Він передбачає надання самими платниками даних про фактичні розміри об'єкта оподаткування. При цьому існують значні можливості для ухилення від сплати податків, що не порушують існуючого законодавства, зокрема:

- штучне збільшення витрат виробництва і відповідне зменшення оподаткованого прибутку;
- прискорене списання амортизації, яка автоматично зменшує оподатковуваний прибуток;
- використання транснаціональними монополіями податкових «канікул»;
- дарування, застосування ліберальних правил списання «безнадійних боргів»;
- вкладання коштів в облігації місцевих органів влади, а також у благодійні і довірчі фонди [1, с. 124].

Таким чином, виникає багато проблем з обліком об'єкта оподаткування, що стимулює свідоме ухилення від сплати податків, яке в кінцевому підсумку приводить до дуже поганих наслідків – бюджетного дефіциту та гальмування економічного розвитку країни.

Способи ухилення від податків безперервно вдосконалюються, пристосовуються до мінливих умов економічного життя. Дуже популярним способом ухилення від оподаткування є використання

«податкових гаваней», центрів «офшор», «сховищ».

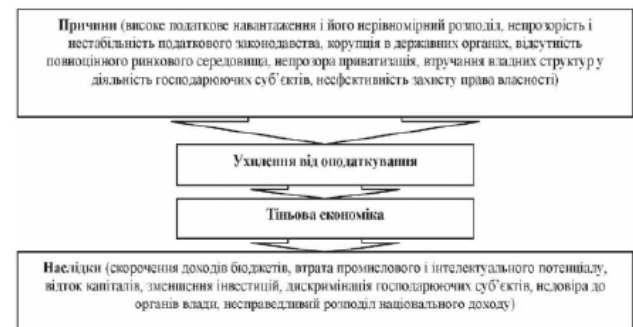
«Податкова гавань» – це територія, що проводить політику залучення іноземних кредитів шляхом надання податкових та інших пільг.

Центр «офшор» є різновидом «податкової гавані», тобто це територія, де зареєстровані підприємства здійснюють міжнародні фінансові та торговельні операції – офшорні операції (англ. off-shore – що знаходиться на відстані від берега, поза територією країни). Центр «офшор», на відміну від «податкової гавані», надає податкові та інші пільги тільки за фінансовими операціями з іноземними резидентами в іноземній валюті. Вони проводять політику залучення іноземного капіталу, звільняючи нерезидентів від валютного і експортного контролю, надаючи їм податкові пільги [1, с.142].

Як відомо, одним із популярних центрів «офшор» є Британські Віргінські острови. Всім офшорним компаніям та їхнім співробітникам закони цієї офшорної зони надають такі пільги: пільговий податок на прибуток; нульовий податок на проценти, дивіденди, гонорари; звільнення від валютного контролю; пільгові ставки прибуткового податку для іноземних співробітників; безмитний ввіз товарів. Тому це вигідно підприємцям – реєструвати своє виробництво і капітали в офшорних зонах.

Виходячи з цього, при реформуванні податкової системи потрібно забезпечити такі умови оподаткування, щоб платникам було не вигідно ухилятися від цього обов'язку. Це зробило б масове ухилення від сплати податків неможливим і недоцільним.

Слід розрізняти ухилення від сплати податків, яке відбувається у межах закону, і уникнення

сплати податків, яке є порушенням податкового законодавства, бо полягає у несплаті податків, що мають бути сплачені згідно із законодавством. Корені уникнення сплати податків – простого обману – лежать у незаконній економічній діяльності – тіньовій економіці.

Основні причини, що сприяють посиленню і збільшенню тіньового сектора економіки на сучасному етапі, зображено на рис.1.

Рис. 1 Причини, що сприяють посиленню і росту тіньового сектора економіки на сучасному етапі та наслідки його функціонування [2]

З наведеної схеми легко зрозуміти, що «наслідки» спричиняють введення нових податкових платежів та збільшення ставок вже діючих, а це призводить до подальшої тінізації економічної діяльності і, відповідно, до подальшого зменшення надходжень до державного бюджету. Отримуємо ситуацію, яка реально загрожує національній безпеці та демократичному розвитку держави. Значні масштаби тіньової економічної діяльності негативно позначаються на обсягах і структурі ВВП, гальмують соціально-економічні реформи, спотворюють дані про стан економіки. Найнебезпечнішими наслідками

розвитку тіньової економіки є посилення негативного впливу тіньового капіталу на різні сфери суспільного життя, криміналізацію суспільства, зростання корупції. Тому ця проблема надзвичайно актуальна для України і потребує негайного вирішення. Всі гілки державної влади повинні скоординувати свої зусилля для її вирішення.

Як відомо, тіньова економіка дозволяє одержувати прибутки, використовуючи незаконні методи: ухилення від оподаткування, злочинство, екологічний вандалізм, випуск товарів, шкідливих для здоров'я людей тощо.

Обсяг тіньової економіки в Україні нині перевищує половину валового внутрішнього продукту, близько 40% усіх працюючих тим або іншим способом одержують прибутки від тіньової економіки. Ефективність боротьби з тіньовою економікою безпосередньо залежить від розробки та впровадження державних заходів детінізації, які повинні бути комплексними, тобто мають поєднувати політичні, правові, організаційні та регулятивні заходи, що відповідали б новим реаліям ринкової економіки [6].

Для успішного реформування податкової системи та боротьби з ухиленням від сплати податків слід глибоко вивчити і проаналізувати механізми та схеми, що тіньовий капітал використовує при податковому плануванні своєї діяльності. Актуальним є питання розроблення спеціальної довгострокової політики легалізації тіньових капіталів з метою їхнього подальшого залучення до законного господарського обороту коштів. Капітали, які нині обслуговують тіньові економічні операції або вивезені за кордон, мають бути повернені в Україну на легальній основі.

Для цього необхідно:

- запровадити на певний перехідний період політику амністії щодо тіньового капіталу через відкриття йому шляхів для легального інвестування за одночасної протидії його поверненню в тінь;
- здійснювати заохочення інвестиційного використання коштів, що легалізуються (зокрема шляхом звільнення від оподаткування легалізованих коштів, які інвестують);
- гарантувати з боку держави відсутність переслідування власників капіталів, які отримані незаконним шляхом, за умови інвестування цих коштів у виробничу сферу економіки;
- посилити контроль над впливом капіталів за межі України [3].

Відповідно кошти, отримані легальною економікою внаслідок процесів детінізації, розглядатимуться як важливий потенційний ресурс поєднання інвестиційних процесів та реалізації інноваційної політики розвитку економіки України.

В цьому арсеналі заходів є і удосконалення системи оподаткування, яке має відбуватися шляхом поступового зниження податкового тягаря в процесі довгострокової поетапної податкової реформи.

Для поліпшення свого економічного становища Україні необхідно поступово знижувати податкове навантаження, використовуючи міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку нашої країни. Створювати умови, в яких майже неможливо буде ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження доцільно і справедливо розподілялися [5].

При зменшенні податкового навантаження через запровадження податкових пільг для окремих виробництв держава повинна забезпечити ефективний контроль за цільовим використанням коштів, одержаних від економіки на податках. Це

стимулюватиме впровадження передових технологій у виробництво, підвищення конкурентоздатності продукції, розширення виробництва, економічне зростання країни.

На нашу думку, пільгове зниження розмірів податків необхідно почати з тих товаровиробників, які зможуть документально довести державним органам ефективність використання фінансових ресурсів, що залишаються на підприємстві в разі сплати менших податків. Ефективним вкладенням коштів, одержаних підприємствами в результаті зменшення податків, можна вважати їх спрямування в інвестиційні та інноваційні проекти, для розвитку власного виробництва або в такі ж проекти регіонального чи загальнодержавного характеру з визначенням мінімального обсягу інвестиції, потрібної для отримання пільги.

Також необхідно підвищити ефективність механізму оподаткування окремих доходів, провести раціоналізацію переліку видів витрат, які враховують при розрахунку податків, та забезпечити стабільність відповідних нормативних документів. «Правильні речі мають здійснюватися просто, а незаконні – мають бути важкими для здійснення» – таким є головний принцип організації оподаткування доходів у Швеції [8]. Потрібно зазначити, що в цій країні, з метою мінімізації часу та витрат підприємства процедури оплати податків, всі податки підприємства переводять одним щомісячним платежем на рахунок податкової служби. Подальший розподіл податків між муніципальним та національним бюджетом проводять податкові інспекції.

Разом з тим слід підвищити рівень компетентності та ефективності податкових служб, що водночас з іншими позитивами сприятиме зростанню детінізації економіки та підвищить ефективність боротьби з таким явищем, як ухилення від сплати податків.

В Україні більша частина органів ДПС представлена контрольно-перевірною діяльністю. Контролюючі органи щорічно перевіряють більшість усіх підприємств. При цьому тривалість однієї перевірки в середньому становить 15 робочих днів і перевірок буває декілька на рік. Така практика є обтяжливою як для бізнесу (перевірки негативно впливають на діяльність підприємства), так і для держави (колючі витрати часу і трудових ресурсів податкових органів) [7].

З 1 січня 2013 року вступив у дію Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та в зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні» №5083-17 від 05.07.2012 року, але, на жаль, очікуваних змін в організації контрольно-перевірочної діяльності органів ДПС в цьому законі не передбачено.

У світовій практиці давно визнано, що зростання кількості перевірок не призводить до зростання податкових надходжень до бюджету. У розвинених країнах перевіркам підлягають лише найбільш ризиковані групи платників, відбір яких проводять на підставі оцінки ступеня ризику несплати ними податків.

Державне стимулювання економічного зростання, детінізацію економіки необхідно здійснювати за допомогою системи пільг, яка базується на механізмі заохочення та спонукання до певного виду діяльності. Акцент можна зробити на запровадженні пільг, які б стимулювали виробництво, а пільги соціального призначення надавати у виключних випадках при достатньому їхньому обґрунтуванні.

Найефективніший пільговий інструмент зосереджено в податку на прибуток підприємств, оскільки прибуток найсильніше впливає на

умови господарювання та потенційні можливості підприємств. Але пільги повинні не лише збільшувати прибуток підприємства, який залишається в його розпорядженні, а й стимулювати його до реінвестування прибутку та розширення виробництва. В іншому випадку надані пільги дадуть змогу використовувати отриманий прибуток на споживання, а це не призведе ні до розширення виробництва, ні до зростання бюджетних надходжень у перспективі, а буде виглядати як подарунок з бюджету окремим категоріям платників податку. Адже, надаючи пільги, держава цим самим віддає у розпорядження підприємству кошти, які за інших умов мали б поступати в дохід державного бюджету.

Висновки. Таким чином, для успішної боротьби з ухиленням від сплати податків та забезпечення поступлення стабільних і достатніх коштів до бюджету держави необхідно розробити комплексну програму державного стимулювання економіки, яка міститиме систему податкових пільг, бо саме податкова політика має безпосередній та дієвий вплив на економічну діяльність підприємств.

УДК 338.242.2

Отже, створення раціональної податкової системи забезпечить збалансованість загальнодержавних і приватних інтересів, буде сприяти розвитку підприємництва та нарощуванню національного багатства України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Романенко О. Р. *Фінанси* : підручник. 4-те вид. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 312 с.
2. Горобінська І. В. Тіньова економіка – як результат ухилення від сплати податків / Зб. наук. пр. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vntu/2009_19_1/pdf/52.pdf.
3. Коновалова І. М. Теоретичні аспекти ухилення від сплати податків та механізм їх уникнення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.klubok.net/article1889.html>.
4. Нашкєрська М. М. Особливості ухилення та уникнення від сплати податків / Зб. наук. пр. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/18_7/258_Nashkerska_18_7.pdf.
5. Огоновський А. Р. Система податків в Україні та основні

Лойко В.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки, обліку і аудиту,
Київський національний університет технологій та дизайну*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАГРОЗ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕЦИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКСПЕРТНОЇ СИСТЕМИ

ORDERING OF THREATS OF REGIONAL ECONOMIC SAFETY BY MEANS OF EXPERT SYSTEM

АНОТАЦІЯ

У статті наведено класифікацію загроз регіональній економічній безпеці за результатами узагальнення праць вчених-економістів. Запропоновано використання розробленої експертної системи для аналізу ситуації та виявлення можливих загроз економічній безпеці регіону.

Ключові слова: загроза, економічна безпека, регіон, експертна система.

АННОТАЦИЯ

В статье приведена классификация угроз экономической безопасности по результатам обобщения трудов ученых-экономистов. Предложено использование разработанной экспертной системы для анализа ситуации и выявления возможных угроз экономической безопасности региона.

Ключевые слова: угроза, экономическая безопасность, регион, экспертная система.

ANNOTATION

In article classification of threats of economic safety by results of generalisation of works of economists is resulted. Use of the developed expert system for the analysis of a situation and revealing of possible threats of economic safety of region is offered.

Key words: threat, economic safety, region, expert system.

Вступ. У сучасних умовах економічного розвитку необхідно швидко виявляти та вирішувати проблеми, удосконалювати курс економічних реформ та забезпечувати економічну безпеку на всіх рівнях. Здійснення цих завдань передбачає пошук ефективної конструкції регіональної економіки, виявлення внутрішніх та зовнішніх загроз. Першочерговим завданням органів державного управління є відстеження та оцінювання рівня загроз національним інтересам, а також прогнозування розвитку ситуації, пов'язаної з реалізацією того чи іншого національного інтересу та вживання заходів

щодо прогнозування та попередження загроз. Питання ідентифікації загроз та встановлення їх зв'язку із пріоритетними національними інтересами є дискусійною. В умовах сучасної регіоналізації економіки питання систематизації загроз економічній безпеці на регіональному рівні залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення існуючих класифікацій загроз економічній безпеці та розробка ієрархічної структури економічної безпеки регіону.

Результати. Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» [1], національна безпека визначається в термінах відповідності реальних та потенційних загроз національним інтересам. Тому в процесі державного управління безпекою важливою є ідентифікація загроз національним і регіональним інтересам, потенційні вони чи реальні. На сьогодні питанням класифікації загроз економічній безпеці присвячені праці багатьох вчених. Нові види загроз виокремлюються авторами разом з виділенням нових складових економічній безпеці.

У наукових роботах багатьох авторів виділено наступні види загроз економічній безпеці за різними класифікаційними ознаками. За опрацьованими науковими працями наведено узагальнену класифікацію загроз економічній безпеці на всіх ієрархічних рівнях (табл. 1).

Виявлення загроз економічній безпеці на регіональному рівні, їх ідентифікація та класифікація дозволяє розробити заходи щодо нейтралізації їхньої дії. Як правило, розробка таких заходів, складний процес, який вимагає роботи багатьох спеціалістів.

Таблиця 1

Узагальнена класифікація загроз економічній безпеці за різними класифікаційними ознаками*

Класифікаційна ознака	Види загроз
За джерелом, сферою або напрямом виникнення	Зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) [2]
За ступенем ймовірності настання загрози	Явні та приховані [3], реальні та малоймовірні [4, 15], невірогідні, маловірогідні, вірогідні та цілком вірогідні [2]
За можливістю прогнозування	Прогнозовані та непрогнозовані [6]
За ступенем тяжкості спричинених ними наслідків	Загрози поділяються на дуже небезпечні, небезпечні та мало небезпечні [7] або допустимі та недопустимі [7]
В залежності від видів або величини збитків	Загрози, реалізація яких несе прямий збиток та загрози, реалізація яких призводить до втраченої вигоди [103] або дуже збиткові, збиткові та беззбиткові загрози [7]
За видом збитків	Матеріальні, морально-психологічні, соціальні, юридичні та інші [7]
Від ступеня розвитку загроз	На стадії виникнення, експансії, стабілізації та ліквідації [2]
За ступенем подолання наслідків впливу на діяльність об'єкта економіки	Відновлювальні та непоправні загрози [7]
Залежно від об'єкта посягань	інформаційні, фінансові, персоналу та діловому реноме фірми [3] або загрози трудовим, матеріальним, фінансовим та інформаційним ресурсам [40, 5]
За сферою дії загроз	фінансові, виробничі, технологічні, соціальні, інформаційні [58]
За сферою їх виникнення	економічні, соціальні, правові, організаційні, інформаційні, екологічні, технічні, кримінальні [2]
За природою виникнення	політичні, економічні, техногенні, правові, кримінальні, екологічні, конкурентні та контрагентські [6]
За сутністю (змістом) загроз	економічні, соціально-психологічні, фізичні, технологічні, екологічні, правові, адміністративні, інформаційні [7]
За ознакою систематичності прояву	систематичні та несистематичні [8]
За впливом на стадії підприємницької діяльності	загрози поділяються на стадії створення фірми та її функціонування; загрози на стадії функціонування фірми поділяються на загрози, що виникають на підготовчому, виробничому та заключному етапах [5]
За тривалістю дії загроз	постійні та тимчасові [10]**або на довгострокові, середньострокові та короткострокові [7, 8, 9]
За характером відповідальності суб'єктів	загрози, у результаті реалізації яких до осіб, що їх здійснюють, можуть бути застосовані норми цивільно-правової та кримінальної відповідальності [5]
Від можливості запобігання загроз	форс-мажорні та не форс-мажорні загрози [6]
За характером впливу	прямі та непрямі [7]
Залежно від функціональної спрямованості	виокремлюються загрози фінансово-економічній, інтелектуально-кадровій, інституційно-правовій, інформаційній, техніко-технологічній та силовій складовій економічної безпеки [7]

Необхідною умовою правильного вибору заходів щодо нейтралізації загроз є аналіз поточної ситуації. Залежно від характеру причин, що викликали загрозу, а також аналізу можливих негативних наслідків та обсягів збитку, визначаються головні суб'єкти (державні або регіональні органи державної влади, інститути або інші структури), які відповідальні за ліквідацію загрози.

Зниження інвестиційної та інноваційної активності підприємств регіонів, руйнування наукового-технічного потенціалу – серйозна загроза економічній безпеці країни. Кризовий стан економіки виявляється, перш за все, в істотному зниженні інвестиційної та інноваційної активності. Без зрушень у адміністративно-правовому забезпеченні регіонів та масштабних капіталовкладень у стратегічній сфері господарювання, економічне відродження України неможливе.

Визначення джерел походження загроз базується на зваженій оцінці рівня економічної безпеки за функціональними складовими. Процес оцінки є складним багатофакторним завданням, що зводиться до складання системи показників, їх

групування та інтеграції, виявлення найбільших відхилень від нормативних значень показників. Враховуючи значний обсяг інформації для оцінки рівня економічної безпеки та отримання прогнозу щодо можливих змін розроблено експертну систему «Програмне забезпечення «Універсальний експерт» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 41023) з базою даних Safe Line (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 41025).

Експертна система «Програмне забезпечення «Універсальний експерт» з базою даних Safe Line значно підвищує швидкість та якість обробки інформації, яка має як кількісний так і якісний вимір і надає експертний висновок щодо рівня економічної безпеки та можливих загроз, який застосовуються фахівцями для прийняття стратегічних або оперативних рішень. Експертна система у своєму складі має відкриту базу знань, яка дозволяє постійно корегувати та доповнювати данні для оцінки стану економічної безпеки об'єкта економіки.

Експертна система відзначається певними перевагами перед людьми-експертами. Вона переважає можливості людини при вирішенні задач,

де для прийняття рішення потрібно проаналізувати велику кількість інформації. Експертна система на відміну від людини-експерта не має упереджених думок. Забезпечує діалоговий режим роботи із користувачем. Може обробляти дані, які наведено як в кількісних так і в якісних показниках. Не робить поспішних висновків та надає обґрунтоване рішення.

Алгоритм функціонування експертної системи «Програмне забезпечення «Універсальний експерт» з базою даних Safe Line наступний. Експерт через модуль вводу інформації заповнює базу даних необхідними відомостями для визначення рівня економічної безпеки будь-якого об'єкта економіки. Експертна система побудована таким чином, що експерт може поповнювати або корегувати базу даних, якщо змінюються чинники чи фактори, що впливають на рівень економічної безпеки. Постійний моніторинг зовнішнього середовища з метою виявлення існуючих та можливих загроз, дозволяє відслідковувати зміни факторів, які впливають на економічну безпеку регіону, та оновлювати базу даних експертної системи.

Користувач експертної системи через інтерфейс користувача вводить дані про своє підприємство, об'єднання чи іншу організаційну структуру (відповідаючи на запитання анкети, які попередньо закладено експертом). Всі відповіді та дані про суб'єкт економіки в подальшому зберігаються та накопичуються в базі даних. Потім користувач вибирає або підтверджує стратегічний напрям розвитку для свого підприємства та заповнює дані для сформованої системи показників оцінки рівня економічної безпеки, яку вже закладено в базу знань експертом. Далі експертна система аналізує отримані результати та надає користувачеві відповідь щодо існуючого рівня економічної безпеки та оцінки ймовірних загроз. Критичними значеннями показників, які закладено до системи оцінки рівня економічної безпеки, є кількісні параметри, що характеризують межу між безпечною і небезпечною зонами у різних напрямках діяльності підприємства або регіону. Оцінка рівня економічної безпеки за системою показників у необхідних випадках повинна також враховувати специфічні галузеві особливості підприємства або іншого об'єкта економіки, а порогові значення показників необхідно визначати з урахуванням стану розвитку економіки країни. Найвищий ступінь рівня економічної безпеки досягається за умови розташування показників у межах допустимих значень, а значення одного показника досягаються не у збиток іншим. Відхилення показників за допустимі межі є ознакою того, що підприємство або інший

об'єкт економіки може втратити здатність до стійкого динамічного конкурентоспроможного розвитку, тобто стає вразливим. Для формування повного уявлення про стан економічної безпеки будь-якого об'єкта економіки доцільно здійснювати її оцінку за кілька суміжних періодів, що дозволить виявити наявну тенденцію. На основі отриманих результатів проводиться дослідження стану економічної безпеки об'єкта економіки та формуються рекомендації для її забезпечення та підтримки на належному рівні. Дослідження рівня економічної безпеки здійснюється за виділеними основними підсистемами, що дозволяє визначити не тільки його загальне значення, а і виокремити проблемні складові економічної безпеки та фактори, що спричиняють виникнення загроз господарській діяльності підприємства. Якщо користувач вводить додаткову інформацію про фінансовий стан підприємства то експертна система оцінює можливість реалізації обраного стратегічного напряму розвитку об'єкта економіки та надає рекомендації щодо бажаної програми розвитку. Експертна система дозволяє прогнозувати очікувані ризики рівню економічної безпеки.

Висновки. Проблема необхідності нейтралізації загроз економічній безпеці регіонів обумовлює необхідність переосмислення реалізації державного регулювання та впровадження активного реального впливу на основі підвищення ефективності державної промислової політики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України № 2135-ХІІ в редакції від 12.06.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2004. – 170 с.
3. Фоміна М. В. Проблеми економічної безпеки розвитку підприємств: теорія і практика : монографія / М. В. Фоміна. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 140 с.
4. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навчальний посібник / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
5. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності ринкових умовах : монографія / О. Ф. Долженков, Ж. О. Жуковська, О. М. Головенко ; За заг. ред. О. Ф. Долженкова. – Одеса : ОЮІ ХНУВС, 2007. – 2008 с.
6. Зеркалов Д. В. Экономические проблемы : хрестоматия / Д. В. Зеркалов. – К. : Наук. світ, 2008. – 143 с.
7. Кравчук О. Я. Діагностика та механізм забезпечення корпоративної безпеки підприємства : монографія / О. Я. Кравчук, П. Я. Кравчук. – Луцьк : ВОРВП «Надтир'я», 2008. –

УДК 339.37: 658.62

Марков Б.М.
здобувач,

Дніпропетровський університет бізнесу і права імені Альфреда Нобеля

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

THE ORETICAL BASIS OF TRADE NETWORKS IN RETAIL UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито теоретичні засади розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі України. Визначено передумови і фактори впливу на формування торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами України.

Ключові слова: торговельні мережі, розвиток, роздрібна торгівля, фактори, формування.

АННОТАЦІЯ

В статье раскрыты теоретические основы развития торговых сетей в розничной торговле Украины. Определены предпосылки и факторы влияния на формирование торговых сетей в розничной торговле продовольственными товарами Украины.

Ключевые слова: торговые сети, развитие, розничная торговля, факторы, формирование.

ANNOTATION

In the article the theoretical basis for the development of trade networks in retail Ukraine. The conditions and factors of influence on the formation of trade networks in the retail food trade in Ukraine.

Key words: retail chains, development, retail, factors shaping.

Постановка проблеми. Сучасні процеси реформування та структурної перебудови економіки України, створення ринкового простору вносять зміни в усі сфери діяльності господарського комплексу, однією з яких виступає роздрібна торгівля. Процеси роздержавлення, приватизації і комерціалізації торговельних підприємств призвели до поступової заміни функцій господарського управління на регулюючі та розширення ліберальних засад розвитку роздрібно-торгівлі. Проте зміни у складі торговельних підприємств за формами власності та організаційно-правовими формами господарювання і їхніх взаємовідносинах з державними органами управління не призвели до автоматичного подолання труднощів, з якими зіткнулися роздрібно-торговці у нових умовах господарювання. Поряд з певними позитивними здобутками, у роздрібній торгівлі мають місце і негативні тенденції, наслідком яких є суттєве зростання частки у роздрібному товарообороті і переважання дрібних неспеціалізованих та змішаних магазинів, ринків та дрібно-роздрібно-торгівельної мережі, що характеризуються обмеженим асортиментом товарів і невисоким рівнем якості обслуговування покупців, а отже, низькою рентабельністю або навіть збитковістю діяльності. Відсутність глибоких наукових досліджень з даної проблеми, з одного боку, і необхідність визначення напрямів розвитку та методичних засад розробки стратегії формування торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами, які займають значну частку у структурі споживання різних верств населення, з іншого боку, на сьогодні є актуальними [8, с. 59].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розглянуту проблему внесли вітчизняні автори: І. Килимник, А. Мазаракі, В. Нікішкін, В. Новіков, А. Цветкова. Серед зарубіжних фахівців, що розглядають різні аспекти проблем розвитку торговельних мереж, доцільно відзначити роботи П. Мініарда, Н. Ріглі, В. Харпера, Л. Штерна.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття теоретичних основ розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі України.

Виклад основного матеріалу. Формування ринкового простору в економіці України здійснює безпосередній вплив на функціонування роздрібно-торгівлі, визначає відповідні зміни структурного та організаційного характеру. Актуальність даного питання впливає з важливості тієї ролі та функцій, які виконує роздрібна торгівля як складова економічного середовища країни. Дотримуючись логіки дослідження, розглянемо сутність і значення роздрібно-торгівлі на макроекономічному рівні.

Роздрібна торгівля є однією з основних складових частин споживчого ринку, яка виступає дзеркальним відображенням стану економічного розвитку країни, координує систему міжгалузевих і регіональних зв'язків. Як найважливіший вид економічної діяльності у сфері товарного обігу вона пов'язана з усіма фазами суспільного відтворення, забезпечує задоволення потреб населення у товарах і послугах через підтримання балансу між попитом і пропозицією, дає імпульс для формування уподобань у споживачів, розробки нових товарів і нарощення обсягів виробництва. Виступаючи завершальною стадією руху товарної продукції і сферою реалізації

економічних інтересів споживачів і виробників товарів, здійснює потужний вплив на розвиток усіх фаз та процесу в цілому; сприяє наповненню бюджетів усіх рівнів, зміцненню фінансової системи країни.

Формування конкурентного середовища функціонування суб'єктів підприємництва потребує принципового коригування економічної політики, в якій визначальним повинно стати застосування ефективних механізмів інноваційної і структурної перебудови економіки, оскільки, як відомо, під час кризи припиняють існування слабкі підприємства і виживають дієздатні, які мають відповідну систему менеджменту, технологічну базу [7, с. 115].

Трансформація економіки України безпосередньо вплинула на зміну напрямів розвитку всього господарського комплексу і, відповідно, торгівлі, як його складової. Цю тезу певною мірою підтверджують сучасні процеси розвитку роздрібно-торгівлі в Україні, серед яких необхідно виділити появу на ринку нових організаційних структур, якими виступають торговельні мережі.

Для українського ринку такі організаційні утворення є новим явищем, тоді як у розвинених країнах Західної Європи та США вони набули широкого розвитку, довівши свою ефективність та дієздатність. Але, як і будь-яке явище, вони потребують дослідження і розгляду через призму передумов, які заклали підґрунтя для їх формування та розвитку в умовах розвитку вітчизняної економіки внаслідок дії відповідних факторів, протікання процесів певного характеру.

Дане наукове дослідження ґрунтувалося на системному підході та використанні принципів системного аналізу з комплексним поглядом на вивчення об'єктів і явищ. Роздрібна торгівля продовольчими товарами є системою, яка складається з торговельних об'єктів різних форм власності та організаційно-правових форм господарювання, що формують роздрібну торговельну мережу, та виступає складовою частиною системи більш високого порядку – економічної, на функціонування якої, у свою чергу, здійснюють вплив елементи наднаціонального рівня. У зв'язку з цим всі процеси у складі роздрібно-торгівельної мережі, що виявили свій прояв, потребують комплексного дослідження для надання їм оцінки та прогнозування подальших можливих змін [6, с. 51].

Розгляд основних тенденцій розвитку світового господарства в цілому та економіки України, зокрема, дає підстави розподілити передумови, які створили основу для формування і розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі України, на три групи за рівнями їх прояву: наднаціонального рівня, що мають прояв на глобальному світовому рівні; національного рівня, що проявляються на рівні розвитку національної економіки, визначаються її соціально-економічним станом та тенденціями розвитку; передумови, які закладені у сутності торговельних мереж та стратегії їх формування. Такий розподіл основних передумов розвитку на однорідні групи можна зобразити у вигляді схеми, поданої на рис. 1.

Виходячи зі складових даної схеми, можна стверджувати, що представлені елементи мають три характерні типи прояву (характери прояву): позитивний, негативний і суперечливий. Останній тип характеру прояву притаманний у першу чергу глобалізаційним процесам світового розвитку та тенденціям розвитку економіки України у середині 90-х рр. ХХ ст.

Глобалізація є об'єктивним явищем, яке неможливо зупинити або уникнути, це «вимога

сучасного розвитку суспільства і науково-технічного прогресу». У всесвітньо-історичному масштабі, як зазначає російський науковець С. І. Долгов, вона виступає як «позитивний поступальний рух на шляху подальшого економічного і соціального розвитку зі стратегічною перспективою, а у теперішньому часі і у сфері поточних тактичних інтересів, що має протиріччя, пов'язані з очевидними перевагами для одних компаній, галузей, сфер господарства і явними втратами для інших». Глобалізаційні процеси світового масштабу сприяють розвитку технологій як основній рушійній силі економічного зростання, формуванню і подальшому удосконаленню світових телекомунікацій і мереж електронного зв'язку, що забезпечує стійкий інформаційний обмін між країнами і створює можливості для вивчення прогресивного зарубіжного досвіду і реалізації його на практиці. У даному випадку таким результатом вивчення і реалізації прогресивного досвіду виступають процеси формування корпоративних торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами в Україні.

Крім стимулювання процесу формування світової культури, розвиток технологій, закладений у глобалізаційні процеси, відображає також індивідуалізацію життєвих стилів і гіпердинамічну поведінку споживачів та інших учасників ринку, а також є «...рушійною силою для чисельних фундаментальних зрушень, впливаючи на функціонування корпорацій, які поставлені у нові умови». Такі випробування, за словами Х. Віссемі, «потребують підвищення «питомої ваги» підприємництва у системі управління компанією» [1, с. 36].

У блоці передумов «національного рівня» окремо виділений підприємницький підхід до організації торгівлі, реалізація якого супроводжується проявом фактору «випередження» в охопленні ринку, а також потребою у «визначенні того ступеня ризику, що за даних обставин у конкретному (визначеному) просторі і часі потребує здійснення (реалізації) дій, що гарантують певний успіх у майбутньому» [2, с. 49]. Ця теза підтверджує виникнення нової для українського ринку ситуації та наголошує на необхідності застосування стратегічного підходу до організації діяльності суб'єктів господарювання на ринку [5, с. 71].

Як було зазначено вище, тенденції розвитку економіки України середини 90-х рр. ХХ ст. мали

негативний характер прояву, але з позиції впливу на формування торговельних мереж вони відзначені автором як такі, що можуть мати суперечливий характер. З одного боку, формування основ перехідної економіки призвело до суттєвого занедбання навіть тих продовольчих магазинів типу «універсам», які ефективно функціонували, та втрати ними багато в чому свого функціонального призначення. З іншого боку, їх фінансова слабкість внаслідок прямої загрози чи реалізації катастрофічних ризиків та ініційовані керівництвом і акціонерами операції оренди, продажу торговельних об'єктів сприяли швидкому розширенню сучасних мереж магазинів, ддовівши на практиці переважну слабкість магазинів, що існують як незалежні, у конкурентній боротьбі з об'єднаними у мережі утвореннями. Автор є прихильником тези, що розвиток країни вимагає збереження національних особливостей, тому роздрібна торгівля повинна, за можливості, мати своє обличчя, відмінні риси, сформовані десятиріччями свого розвитку. У кожній з розвинених країн Європи і США населення виявляє купівельну поведінку внаслідок сформованих звичок і віддає перевагу визначеному типу магазину: в Італії це невеликі магазини, Франції – гіпермаркети, Великобританії – супермаркети, Німеччині – дискаунтери.

Отже, глобалізаційні тенденції і процеси розвитку світового ринку супроводжуються зростанням орієнтації споживачів на уніфіковані загальноприйняті тенденції і стандарти, але, разом з тим, має місце і збереження та прояв споживчого попиту як структурованого і особистісного залежно від соціально-економічних та культурних особливостей країни. При цьому ключова роль у визначенні пріоритетів розвитку країни, зокрема у торгівлі, повинна належати державі.

Насичення ринків розвинених західних країн та уповільнення темпів розвитку, постулова стагнація споживчого попиту, зростання концентрації на них підприємств роздрібною торгівлі, набуття конкурентією характеру жорсткого прояву включають у дію фактор так званого «виштовхування», оскільки у таких умовах ведення конкурентної боротьби для більшості одиничних магазинів обертається скороченням їх кількості. Для більшості підприємств, об'єднаних у потужні торговельні мережі, переважаючим фактором для пошуку шляхів подальшого розвитку є те, що темп росту цих структур у більшості випадків перевищує темп росту ємності ринків у цілому. Одним з найпоширеніших шляхів пошуку можливостей подальшого розвитку, який останніми роками набув широкого розповсюдження, виступають процеси розширення міжнародних операцій та експансії – розширення обсягів і меж діяльності, вихід на нові географічні ринки регіонального, національного та міжнародного рівнів. Основне відображення показники розвитку торговельних мереж знаходять у збільшенні кількості магазинів, що входять до складу корпоративних структур.

Підсумовуючи все вищесказане про глобалізацію, можна охарактеризувати її як об'єктивний, найвпливовіший, спрямований у першу чергу на реалізацію вимог конкуренції, але одночасно і суперечливий процес. За своїм впливом вона визначає подальший

Рис. 1. Передумови розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами України

розвиток національних економік країн світу через високі темпи росту прямих інвестицій, впровадження новітніх і прогресивних технологій. В результаті цього конкурентна боротьба набуває досить жорсткого характеру: вихід багатьох компаній на міжнародний і глобальний рівні спричиняє зміну характеру конкуренції, вона переходить на рівень боротьби за частку на світовому ринку.

Початок розгляду передумов розвитку торговельних мереж за проявом на національному рівні передбачає зазначення того, що структурна перебудова національної економіки була викликана вимогами набуття нею трансформаційного характеру при переході до ринкової та необхідністю входження до світової господарської системи. Основа розвитку трансформаційних процесів в економіці України, передумови цих процесів закладені заходами інституціонального та організаційного характеру та створенням відповідної законодавчої і нормативно-правової бази, що відображено на рис. 1. Це перш за все процеси роздержавлення, приватизації і досягнення різноманітності форм власності торговельних підприємств, ліквідації монопольних державних одиниць, комерціалізації, лібералізації цін, формування ринкових структур господарювання.

Реформування економіки України та формування конкурентного середовища виступили важливими складовими ринкових перетворень у роздрібній торгівлі продовольчими товарами у процесі становлення нової системи господарювання. Лібералізація цін, з наданням суб'єктам господарювання права самостійно встановлювати ціну товарів на ринку, створила тим самим важливу умову для розвитку цінової конкуренції.

До передумов можна віднести також формування ринку нерухомості з виділенням окремого сегменту об'єктів комерційної нерухомості, що підтримує процес розвитку торговельних мереж шляхом забезпечення суб'єктів ринку відповідними приміщеннями – офісними, торговельними, складськими внаслідок активізації операцій оренди, купівлі-продажу, та розвиток консалтингових і девелоперських компаній, які спеціалізуються на розробці та реалізації всіх стадій проектів – від придбання земельної ділянки до організації експлуатації побудованого об'єкту. Певні підвалини позитивного сприйняття мереж магазинів споживачами заклало поступове збільшення індексу споживчих настроїв в Україні: позитивна динаміка індексу набула прояву особливо серед домашніх господарств з доходами, нижчими за середні, які зазначають поліпшення матеріального становища та схильності до споживання [6, с. 2].

Зростання основних показників розвитку економіки України протягом останніх п'яти років заклало підвалини як для зростання доходів і збережень населення та його купівельної спроможності, диференціації домашніх господарств за рівнем доходів, так і водночас для розширення ринку роздрібної торгівлі та поступового формування конкурентного середовища і характеристик, притаманних торгівлі розвинених країн світу. Серед основних з них можна виділити урізноманітнення методів конкурентної боротьби, пошук і реалізацію нових форм торгівлі, удосконалення методів продажу товарів у роздрібній мережі. Разом з тим до зазначеної групи передумов автор відносить і важливість забезпечення ґрунтового підходу до розробки стратегії формування торговельних мереж. Даний процес у сучасних умовах господарювання відзначає новизна і необхідність комплексного дослідження, що знайшло своє відображення у дисертаційній роботі.

У складі третьої групи також можна виділити

передумови психологічного характеру, що пояснюється поступовою втратою протягом років сформованих споживчих переваг і прихильності до певних типів продовольчих магазинів, оскільки типи магазинів, що існували ще 5-10 років тому, зникають, а також позитивним сприйняттям мережевих магазинів як нового явища.

Крім визначення основних передумов, які заклали основу для розвитку торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами в Україні, окремого виділення і розгляду потребують фактори, які у сучасних умовах здійснюють вплив на процес формування цих організаційних утворень ринку.

Такі фактори доцільно розглядати з чотирьох позицій залежно від характеру впливу: позитивного (сприяючого) та негативного (стримуючого); прямого та непрямого; наднаціонального, національного, міського та внутріфірмового; явного та потенційного. Дію наднаціональних факторів впливу необхідно розглядати у ракурсі глобалізаційних процесів як «найвищої стадії інтернаціоналізації економіки, політики, екології та соціального життя, передумовою яких виступає тотальна корпоратизація світу та ріст влади могутніх глобальних корпорацій».

У третій групі у факторах національного характеру можна виділити два рівні: макро- та мікрорівень. На макрорівні діють такі групи факторів: економічні фактори (темпи економічного зростання, динаміка основних економічних показників стану розвитку економіки); політико-правові, соціальні, культурні, містобудівні та адміністративно-територіальні, психологічні, та мікрорівень (мотиви, ресурсні можливості, цільові установки економічної поведінки виробників, постачальників, посередників, конкурентів, споживачів, механізми прийняття та інструменти реалізації рішень) [4, с. 79].

Серед факторів національного характеру позитивного впливу макрорівня можна виділити формування конкурентного середовища у роздрібній торгівлі продовольчими товарами та розвиток конкуренції. За визначенням Л. І. Дідківської, перший з названих факторів характеризується як «сукупність організаційно-правових, інституційних, фінансово-економічних та інших умов, ...що визначають і впливають на розвиток підприємництва, змагальності ...за найбільш повне задоволення вимог та потреб споживачів і отримання прибутків» [3, с. 55]. При цьому автор зазначає, що роль держави у створенні сприятливого середовища для реалізації потенційних можливостей конкуренції є домінуючою.

Сприятливим фактором, що приваблює іноземних інвесторів на вітчизняний ринок, виступає різниця у термінах окупності інвестицій у будівництво торговельних об'єктів: якщо в Україні даний показник складає 4-7 років, то у Західній Європі його значення коливається у межах 12-15 років. До негативних факторів зі стримуючим характером впливу відноситься недостатній рівень ринкових знань, недостатньо високий рівень потенціалу купівельної активності і спроможності більшої частини населення, стійкі темпи росту продажу товарів на організованих та неорганізованих ринках, процес становлення і формування ефективних механізмів корпоративного управління, який триває.

Розвиток сфери споживання і рівня життя населення визначає взаємодія двох основних складових: доходів населення, в тому числі їх динаміка, показники рівня та диференціації, і споживчого ринку товарів та послуг, зокрема, насиченість ринку і його забезпеченість, динаміка та рівень цін.

Набуття розвитком економіки України ринкового

характеру актуалізує питання забезпечення взаємодії зростаючої диференціації доходів домашніх господарств і диференціації споживчих ринків з необхідністю забезпечення споживання малозабезпечених, а також середніх верств населення як стійкої опори ринку в цілому. Основним моментом протиріччя на сьогоднішній день залишається збільшення обсягу та номенклатури товарної пропозиції, яку пропонує зростаюча кількість торговельних об'єктів, у тому числі й тих, що входять до складу торговельних мереж, з одного боку, а з другого – обмежений обсяг та відповідна структура платоспроможного попиту населення. З психологічної точки зору мережі магазинів впливають на ринок через фактор «переключення уваги» на новий тип утворень, до складу яких входять торговельні підприємства з рисами, знайомими для споживача (при співставленні з колишніми універсами), а також в цілому позитивне ставлення споживачів до магазинів самообслуговування.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження показало, що основні передумови, які заклали

підвалини для формування корпоративних торговельних мереж у роздрібній торгівлі продовольчими товарами, можна розподілити на три основні групи за ієрархічним рівнем їх прояву: наднаціонального рівня, що мають прояв на глобальному світовому рівні; національного рівня, що проявляються на рівні розвитку національної економіки, визначаються її соціально-економічним становищем та тенденціями розвитку; передумови, які закладені у сутності торговельних мереж та стратегії їх формування. Прояв зазначених груп передумов мав комплексний характер і в цілому виявив спонукальний вплив на структурні зміни у роздрібній торгівлі України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богославець Г. М. Напрями вдосконалення механізму державного регулювання підприємницької діяльності / Г. М. Богославець, М. М. Скотнікова // Державне регулювання торгівлі у ринкових умовах : міжнар. наук.-практ. конф., 24-26 жовт. 2001 р., м. Київ : тези доп. – С. 375.

УДК: 330.31:338.43.02:332.14

Павлюк Ю.Ю.

*аспірант кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний аграрний університет*

ВІДТВОРЮВАЛЬНІ АГРАРНІ ПРОЦЕСИ В РЕГІОНАХ AGRICULTURAL REPRODUCTIVE PROCESSES IN THE REGION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто місце регіонального АПК, розвиток та проблеми його відтворення в умовах реформування економіки.

Ключові слова: відтворення, регіональне АПК, сільське господарство, міжрегіональні зв'язки, відтворювальний процес, сільськогосподарське виробництво.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены место регионального АПК, развитие и проблемы воспроизводства в условиях реформирования экономики.

Ключевые слова: воспроизведение, региональное АПК, сельское хозяйство, межрегиональные связи, воспроизводственный процесс, сельскохозяйственное производство.

ANNOTATION

This article considers the place of regional agriculture, development and problems of reproduction in restructuring the economy.

Key words: reproduction, Regional Agriculture, interregional connections reproductive process agricultural production.

Постановка проблеми. Суспільно-економічні перетворення, які відбуваються в Україні, заставляють критично осмислити сучасну економічну теорію, в тому числі закони суспільного відтворення, що відображають взаємозв'язки та залежності між різними елементами ринкової економічної системи. На державному рівні взаємодіють у тій чи іншій мірі окремі галузі та регіони, виробники та споживачі, ресурси, сукупний попит та сукупна пропозиція товарів і послуг. На думку фахівців, глибока криза агропромислового виробництва зумовлена як минулою командно-адміністративною системою, так і сучасними прорахунками в стратегії і тактиці реформування перш за все самої аграрної сфери [1, с. 27].

Мета статті: визначити місце регіонального АПК, його розвиток, що допоможе знайти можливість залучення інвестицій на дану територію, комплексно вирішувати економічні та соціальні проблеми

регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми відтворення в умовах реформування АПК досліджували відомі вітчизняні вчені П. П. Борщевський, С. В. Мочерний, М. М. Павлишенко.

У науково-практичному опрацюванні макроструктурних аспектів у відтворювальних процесах аграрної економіки та ресурсного потенціалу АПК провідне місце належить науковцям В. Г. Андрійчуку, М. Я. Дем'яненку, М. А. Ленделу, М. П. Сахацькому, В. П. Ситнику, А. Е. Юзефовичу, В. В. Юрчишину та іншим.

Виклад основного матеріалу. Специфіка аграрних відносин пов'язана не тільки з різноманітністю соціально-економічної структури, але й з особливостями розвитку продуктивних сил, що суттєво впливає на сам процес відтворення в агропромисловому секторі. У сільськогосподарському виробництві діє багато чинників (людина, земля, тварини, рослинні організми, технічні засоби), які охоплюють природно-біологічні, техніко-технологічні та соціально-економічні аспекти. Більш конкретно ці особливості виражаються, по-перше, у взаємодії природних (грунтово-кліматичних, біологічних) і економічних процесів, у результаті чого маємо різні рівні продуктивності праці залежно від кадастрової оцінки землі і природних умов (дощ, заморозки, стихійні лиха тощо) [2, с. 19].

На рис. 1 показана схема відтворення у сільському господарстві регіону, яка поєднує як відтворення виробництва, так і відтворення сільського населення, у тому числі робочої сили.

За розрахунками фахівців Інституту аграрної економіки, аграрна сфера щорічно недоотримує прибутку в межах 8 млрд. грн. За розрахунками фахівців СОТ, сільське господарство України потребує підтримки в розмірі 1 млрд. 260 млн. дол.

Рис. 1. Схема відтворення у сільському господарстві регіону

[3, с. 18].

Вінницьчина – один з найважливіших аграрних регіонів України, де виробляється 6,1% валової продукції сільського господарства держави, у тому числі продукції рослинництва – 7,0%, тваринництва – 4,6%. За рівнем виробництва продукції сільського господарства Вінницька область у 2011 році зайняла четверте місце в країні, у тому числі по рослинництву – перше та тваринництву – сьоме місце [4].

Сільськогосподарську діяльність у 2011 році здійснювали 496 сільгосп підприємств (без урахування малих), що більше на 8 підприємств проти минулого року.

Аграрними підприємствами Вінниччини від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг за 2011 рік було отримано 5689,4 млн. грн. чистого доходу, рівень рентабельності склав 24,4% (в 2010 році – 19,4%). З прибутками 2011 рік завершили 430 сільськогосподарських підприємств, що складає 86,7% від їх загальної кількості, сума прибутків становить 1181,4 млн. грн., зі збитками – 66 підприємств (13,3%), сума збитків – 64,6 млн. грн. У розрахунку на 1 сільгосп підприємство сума прибутків склала 2,7 млн. грн., тоді як збитків майже 1,0 млн. грн.

За 2011 рік внаслідок збільшення реалізаційної ціни на сільськогосподарську продукцію в галузі рослинництва збільшився її рівень рентабельності з 26% до 29%, зерна – з 20% до 30%, цукрових буряків – з 9% до 25%. Хоча порівняно з 2010 р. відмічається зниження рентабельності картоплі – з 63% до мінус 5%, соняшнику – з 62% до 43% та овочів відкритого ґрунту – з 34% до 22%.

За рахунок зростання рівня рентабельності реалізації птиці з мінус 7% до 5% та яєць – з мінус 14% до 4%, а також зниження збитковості реалізації основних видів продукції тваринництва зростає рентабельність всієї галузі тваринництва з мінус 5% до 3%.

За 2011 рік сільськогосподарськими підприємствами Вінниччини було отримано кошти державної підтримки за рахунок бюджетних дотацій 67,7 млн. грн. та податку на додану вартість – 34,3 млн. грн. У розрахунку на 1 сільгосп підприємство надійшло з бюджетних дотацій 136,47 грн. та податку на додану вартість – 69,22 грн. [5].

В циклі відтворення регіонального АПК беруть участь суб'єкти різних форм власності. Здійснення регіонального відтворювального

процесу в будь-якій сфері ієрархічної організації внутрішньорегіональних та міжрегіональних природних, матеріальних, фінансово-кредитних, трудових та інформаційних зв'язків, що забезпечують послідовний процес виробництва, розподілу, обміну та споживання. Особливості регіонального відтворювального процесу у сфері АПК проявляються завдяки специфіці ієрархічної організації внутрішньорегіональних і міжрегіональних, вертикальних та горизонтальних зв'язків. Так, внутрішньорегіональні зв'язки інтегрують одиничні процеси відтворення на рівні аграрних підприємств, особистих підприємств, необхідні для розвитку підприємств та організацій, що розташовані в регіоні. Міжрегіональні зв'язки забезпечують взаємодію відтворювальних регіональних процесів та формування національного АПК.

Вертикальні зв'язки виконують регулюючі функції, скеровуючи в цілому агропромисловий комплекс на його розвиток із врахуванням економічних інтересів держави. Горизонтальні зв'язки необхідні для того, щоб суб'єкти підприємницької діяльності вирішували не тільки галузеві, але й регіональні проблеми, оскільки вони є не тільки частинами галузі АПК, а й частинами єдиної регіональної системи. Оскільки суб'єкти АПК користуються регіональними ресурсами та послугами інфраструктурних галузей, вони повинні бути зацікавленими в комплексному та ефективному використанні цих ресурсів і розвитку надійної та збалансованої інфраструктурної бази.

Локалізація економічних та соціальних зв'язків всередині регіону передбачає специфічні особливості регіонального відтворення і сукупність формування пропорції [6, с. 176].

На сьогодні загострилися проблеми розвитку всіх сфер АПК, оскільки реформування АПК у 90-х роках ХХ ст. призвело до порушення міжрегіональних зв'язків, що зумовило скорочення вітчизняного виробництва і зростання імпорту продовольства, а в результаті зумовило постановку питання про безпеку України.

Не меншої уваги потребує й розподіл у відтворювальній системі між виробництвом, обміном та споживанням, який представляє собою динамічну систему в локальних відтворювальних циклах. На регіональному рівні це взаємозв'язки у сфері АПК, де перетинаються інтереси як місцевих, так і державних органів управління. Розподіл суттєво впливає на структуру в регіональному процесі відтворення, як і структура АПК регіону впливає на характер розподілу виробленої продукції в регіоні. Роль системи регіональних розподільних відносин полягає в наступному: забезпечити процес розширеного регіонального відтворення; регулювати пропорції між суб'єктами, які беруть участь у цьому процесі, і забезпечити збалансування; стимулювати ефективну взаємодію підкомплексів регіонального АПК на основі горизонтальних зв'язків; регулювати цінову політику щодо виробленої продукції, ресурси матеріально-технічного постачання, агросервісного обслуговування відповідно до ринкових відносин. Для регіонального АПК у відтворювальній системі виділяють два взаємозв'язані аспекти розподільних відносин: розподіл виробленої продукції та розподіл ресурсів національного доходу, що спрямовується в

той чи інший регіон [7, с. 118].

Висновки. Дослідження процесів відтворення в регіональному агропромисловому комплексі дають підставу для висновків щодо джерел відтворення основних фондів у сільському господарстві: розрахунки вітчизняних та зарубіжних вчених показують, що для проведення розширеного відтворення необхідно вийти на показник рентабельності в розмірі 30-40%. Амортизаційний фонд на сьогоднішній день, який створюється як джерело відтворення основних фондів, не забезпечує оновлення основних фондів, у тому числі й покращання родючості землі. Сума амортизації не покриває вибуття основних фондів і знецінюється в результаті інфляції, заниженої оцінки існуючих основних фондів, які знецінювались внаслідок інфляції, а переоцінка, якщо й проходила, то часто із запізненням. Існуючі неплатежі (середина 90-х років ХХ ст.) з боку існуючих на той час переробних підприємств призвели до перетворення амортизаційних відрахувань із грошової форми в дебіторську заборгованість [8, с. 20].

Для відновлення процесу розширеного відтворення основних фондів необхідно перш за все відновити інвестиційний потенціал сільськогосподарських підприємств, підвищивши роль власних джерел

фінансування капітальних вкладень, прибутку і амортизації у цьому процесі, а також створити сприятливий інвестиційний клімат в аграрному секторі економіки для залучення зовнішніх інвестицій. Ці завдання можливо вирішити лише за усунення диспаритету цін на аграрну та продукцію промисловості, спрощення системи оподаткування, вдосконалення амортизаційної та кредитної політики, підвищення економічної зацікавленості працівників в агроструктурах різних форм власності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про рекомендації парламентських слухань про хід реформування та заходи щодо поліпшення ситуації на селі : Постанова Верховної Ради України // Голос України. – 2003. – 25 лютого.
2. Особливості відтворення в сільському господарстві України в умовах структурної економічної кризи / А. І. Литвинов, Л. В. Васюренко // Вісник ХНАУ[Текст] : зб. наук. пр. Литвинов А. І. – 2008. – С. 88–94.
3. Економічна стратегія: дискусії за «круглим столом». Становлення інвестиційної моделі економічного зростання // Урядовий кур'єр. – 2004. – 10 лютого.
4. Стан сільського господарства Вінниччини у 2011 році / Прес-випуски травень 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vn.ukrstat.gov.ua>.
5. Економічні результати сільськогосподарського виробництва

УДК 332.122:330.341.1

Салівончик О.М.

*кандидат економічних наук, кафедра економіки та підприємництва,
Луцький національний технічний університет*

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ INSTITUTIONAL SUPPORT FORMING AND DEVELOPMENT SOCIAL INFRASTRUCTURE OF THE REGION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто практичні проблеми та удосконалено процес інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури регіону. Запропоновано механізм підвищення державних та регіональних органів влади щодо надання якісних соціальних послуг населенню.

Ключові слова: інфраструктура, соціальна інфраструктура, регіон, соціальні послуги, інституційне забезпечення.

АННОТАЦІЯ

В статье рассмотрены практические проблемы и усовершенствован процесс институционального обеспечения развития социальной инфраструктуры региона. Предложен механизм повышения государственных и региональных органов власти по предоставлению качественных социальных услуг населению.

Ключевые слова: инфраструктура, социальная инфраструктура, регион, социальные услуги, институциональное обеспечение.

ANNOTATION

In the article the practical problems and improved the process of institutional support forming and development social infrastructure of the region. The mechanism of increasing state and regional authorities to provide quality public services.

Key words: infrastructure, social infrastructure, region, social services and institutional support.

Постановка проблеми. Однією з передумов розвитку соціальної інфраструктури регіонів держави, формування її оптимальної територіальної організації, надання високої якості соціальних послуг виступає виважене інституційне забезпечення. Неefективна система інституційного забезпечення призводить до нездатності об'єктів

соціальної інфраструктури в повній мірі задовольнити соціальні потреби населення, формує нераціональну територіальну організацію об'єктів соціальної інфраструктури, що призводить до порушення соціальної безпеки регіонів держави. В зв'язку з цим слід розробити процес інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом певного періоду вирішенням питання інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури займалися ряд вчених. Окремі питання розглядали такі дослідники, як А. Бернвальд, В. Канторович, Б. Краснопольський, В. Орешин, Л. Меркушева, Н. І. Белоусова, Успенський, І. В. Вишнякова [3; 4; 5]. Однак у більшості науковців спостерігаються ряд недоліків, щодо даної тематики, які на сучасному етапі залишаються невирішеними, що зумовлює необхідність подальших поглиблених досліджень Усе це свідчить про актуальність теми.

Постановка завдання. Метою дослідження є удосконалення процесу інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури регіону, що дозволить більш комплексно задовольняти соціальні потреби населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури регіону складається з п'яти етапів.

На першому етапі визначаються мета та цілі інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури регіону. Метою є задоволення

потреб населення регіону у доступних та якісних соціальних послугах. Основною ціллю є раціональне та оптимальне розміщення об'єктів соціальної інфраструктури по території регіонів держави (житлово-комунального господарства, освіти, охорони здоров'я, транспорту, зв'язку, культури, мистецтва).

На другому етапі процесу персоніфікуються органи управління розвитком соціальної інфраструктури регіону. Тут доцільно виділити чотириохрівневу ієрархічну структуру управління розвитком соціальної інфраструктури: макрорівень (органи державного управління), мезорівень (органи регіонального управління), локальний рівень (органи місцевого самоврядування), мікрорівень (суб'єкти господарювання).

Слід відмітити, що за умов розвитку ринкової економіки ті самі об'єкти соціальної інфраструктури функціонують на різних засадничих принципах, чим можна пояснити різну рольову участь органів управління. Так, соціальні об'єкти державної та комунальної власності здебільшого здійснюють свою діяльність, керуючись принципом некомерційності (соціальний ефект) та державного регулювання в контексті виконання соціальної функції, надаючи освітні, культурні, частково транспортні та житлово-комунальні послуги, послуги з охорони здоров'я. Регулювання цих послуг здійснюється державними, регіональними та місцевими органами управління, які виступають гарантом надання задекларованих законодавчо соціальних послуг і здійснюють їх фінансування з бюджетів різних рівнів. У свою чергу, враховуючи кон'юнктуру ринку послуг, в тому числі і соціальних, свою нішу займають об'єкти соціальної інфраструктури, що функціонують за принципом комерційності (госпрозрахунку), які зазвичай надають наступні послуги: торговельні, транспортні, освітні, де об'єктами управління виступають самі ж суб'єкти господарювання.

Що стосується органів державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури регіону, то їх функції розосереджені по галузевих міністерствах, які мають свої регіональні підрозділи, що входять до складу місцевих органів виконавчої влади. Зокрема, цими питаннями займаються Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерство культури України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство соціальної політики України, Рада національної безпеки та оборони України. У зв'язку з цим, виникає особливо важлива та складна проблема координації діяльності органів влади і консолідації їхніх дій в напрямку формування та розвитку соціальної інфраструктури регіону.

Структуруємо органи державного регулювання за елементами соціальної інфраструктури регіону:

1. Питання регулювання розвитком житлово-комунального господарства покладено на Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [8]. Основними структурними підрозділами, що займаються регулюванням розвитку житлово-комунального господарства є безпосередньо Департамент стратегії формування житлово-комунального господарства та Департамент державних програм та розвитку житлового будівництва.

2. Регулювання розвитку транспорту та зв'язку здійснює Міністерство інфраструктури України. Мінінфраструктури України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у

формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сферах авіаційного, автомобільного, залізничного, морського і річкового, міського, електричного транспорту та у сферах використання повітряного простору України, туризму, діяльності курортів, метрополітенів, дорожнього господарства, забезпечення підготовки та реалізації в Україні інфраструктурних проектів для виконання завдань і заходів з підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, інших міжнародних спортивних подій, забезпечення безпеки руху, навігаційно-гідрографічного забезпечення судноплавства, торговельного мореплавства (центрального орган виконавчої влади у сфері транспорту, дорожнього господарства, туризму та інфраструктури) [7]. Як видно із положення, міністерство, в основному зосереджує свою увагу на розвитку транспорту та зв'язку, нівелиючи, таким чином, увагу на розвитку соціальної інфраструктури регіону. З одного боку, функції Міністерства інфраструктури України необхідно зосередити на регіональному рівні із орієнтацією на розвиток інфраструктури регіону із врахуванням особливостей розвитку кожної території, з іншого боку – розширити функції у напрямку регулювання розвитку й інших видів інфраструктури (не лише транспортної), таких як соціальна, виробнича, інвестиційна, логістична тощо. Оскільки кожен регіон держави характеризується різними спеціалізацією, чисельністю населення, площею території, то доцільно у функції Міністерства ввести розробку методики та визначення нормативних значень щодо забезпеченості регіонів держави об'єктами соціальної інфраструктури задля максимального задоволення потреб населення регіону у соціальних послугах.

3. Регулюванням розвитку торгівлі займається Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Структурними підрозділами, які регулюють розвиток торгівлі в державі є Департамент державної політики у сфері зовнішньої торгівлі та Департамент з питань торговельного захисту.

4. Регулювання розвитку освіти покладено на Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України [6]. Структурними підрозділами міністерства, що регулюють питання розвитку освіти, є Департамент професійно-технічної освіти, Департамент вищої освіти.

5. Регулювання розвитку культури та мистецтва покладено на Міністерство культури України. Важливим структурним підрозділом міністерства є відділ регіональної політики у сфері культури, який безпосередньо здійснює аналіз та узагальнення стану розвитку культурно-дозвільної сфери, соціокультурного розвитку регіонів, вносить пропозиції щодо їх подальшого розвитку, бере участь у розробці вимог щодо створення на території кожної адміністративно-територіальної одиниці соціально-необхідного комплексу закладів, підприємств, організацій культури [2].

6. Регулювання розвитку охорони здоров'я здійснює Міністерство охорони здоров'я України. Основними структурними підрозділами, що регулюють питання охорони здоров'я, є Департамент лікувально-профілактичної допомоги, Департамент охорони материнства, дитинства та санаторного забезпечення, Департамент з реформ та розвитку галузі охорони здоров'я.

Однак, якщо розглядати функції діяльності вищезазначених Міністерств, то необхідно зауважити, що відсутній механізм координації їх дій, виваженої державної регіональної політики розвитку соціальної інфраструктури тощо. Тому на третьому етапі процесу виникає проблема щодо визначення

інституції, яка б виступала в якості координуючого та контролюючого органу, що дозволило б підвищити відповідальність державних органів управління за надання доступних та якісних соціальних послуг населенню. В якості такої інституції пропонується Міністерство соціальної політики України. Міністерство соціальної політики України повинне брати активну участь у процесах розвитку соціальної інфраструктури регіонів держави. Основні завдання його діяльності викладені у Положенні «Про Міністерство соціальної політики України» [1]. Однак наведені завдання не відображають процесів, пов'язаних із розвитком соціальної інфраструктури регіонів держави. Функції Міністерства, в основному, спрямовані на формування державної політики щодо забезпечення державних соціальних стандартів, регулювання ринків праці, трудової міграції, пенсійного забезпечення тощо. Вважаємо, що функції Міністерства соціальної політики України необхідно розширити у напрямі формування та розвитку соціальної інфраструктури.

На четвертому етапі здійснюється побудова системи державно-приватного партнерства в сфері розвитку соціальної інфраструктури регіону. Держава повинна залишити за собою ключову роль зі збереженням державної форми власності об'єктів соціальної інфраструктури та контролем за станом соціальної безпеки, цілісності майнового комплексу та стратегічної значимості соціальних об'єктів. В умовах обмеження державних фінансових ресурсів розвиток соціальної інфраструктури регіонів може бути забезпечений на основі державно-приватного партнерства.

На п'ятому етапі процесу необхідно обрати інструменти інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури регіону. Під інструментами інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури будемо розуміти сукупність засобів впливу на об'єкти соціальної інфраструктури, ефективність яких визначає якість наданих соціальних послуг населенню. В якості таких інструментів виступатимуть ціноутворення, бюджетна кредитування,

реструктуризація, персоніфікація відповідальних осіб за розвиток соціальної інфраструктури регіону, укладення договорів співпраці на різних етапах державно-приватного партнерства у сфері розвитку соціальної інфраструктури регіону, створення венчурних фондів, податкові «канікули» в перші роки функціонування об'єкта соціальної інфраструктури, громадський моніторинг, експертиза виконання програм розвитку соціальної інфраструктури тощо.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, запропонований процес інституційного забезпечення розвитку соціальної інфраструктури регіону дозволить підвищити відповідальність державних та регіональних органів влади щодо надання якісних соціальних послуг населенню регіону, забезпечити координацію функцій управління розвитком соціальної інфраструктури як по вертикалі так і по горизонталі на засадах державно-приватного партнерства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Указ Президента України № 389/2011 від 6 квітня 2011 року № 389/2011 про Положення про Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua/documents/13360.htm.
2. Положення про Міністерство культури України. Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 388/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/index>
3. Злупко Т. С. Измерение территориальной сбалансированности производственной инфраструктуры региона / Злупко Т. С. // Системный анализ социально-экономических проблем народно-хозяйственной и региональной производственной инфраструктуры: 29 июля – 1 июля 1990 года. Тезисы докладов. – Москва–Томск, 1990. – С.159–160.
4. Меркуша Л. Л. Метод интегральной оценки регионального уровня развития социальной инфраструктуры / Меркуша Л. Л. // Территориальные системы производства, расселения и инфраструктуры Урала : учен. зап. Пермского гос. ун-та. – Вып. 2. – Пермь, 1976. – С. 234–238.
5. Внукова Н. М. Некомерційні організації «третього сектору» як суб'єкти ринкової інфраструктури / Внукова Н. М. // Схід. – 1997. – № 7. – С. 43–48.
6. Положення про Міністерство освіти і науки, молоді та спорту

UDC 338.27

Solovyova N.I.
 Doctor of Economics,
 Professor of Management and Administration
 Kherson State University

Shymchenko N.O.
 Lecturer, Department of Economics
 Kherson State University

FEATURES OF PREDICTED ASSESSMENT OF INVESTMENT RISKS IN THE AGRICULTURAL SECTOR

Statement of the problem. The problem of predicting the investment at the macroeconomic level accepted viewed from the perspective of research investment climate, ie set of political, economic, legal, social, housing, and other factors to determine the degree of risk capital and the ability to use them effectively.

Among the conditions which prevent the increase of the investment potential of agricultural businesses in Ukraine are defined: an outdated system of technical regulation and certification, and extent of government control, excessive bureaucratic interference in economic activities, a high proportion of informal sector (40-70 %).

But in our opinion, is accompanied by a numbered extended transition process, carried out at the first wave of foreign direct investment, encouraged privatization of state assets and the infusion of foreign capital into the financial sector. Thus, according to statistics, the agricultural sector in 2012 compared to previous years, the share of domestic investment grew by only 0.5 %, while foreign direct investment at the end of 2012 accounted for about 1.7% of total foreign direct investment in Ukraine.

In addition, there are a number of factors, which reduces the flow of investment in agricultural sector, among which is one of the biggest risk. Therefore, the research priorities include the analysis and comprehensive evaluation of investment risk in the agricultural sector.

Analysis of recent research and publications. Scientific and practical problems were predicting investment in terms of attention of scholars such as I. Lukin, I.A. Blank, V. Geets, V.I. Golikov, T. Matsybora, T. Lunin, V. Alexandrov, I.T. Balabanov, P.D. Polovinkin, M.F. Kropyvko [1,3,4,5,6,8]. Although in recent years, domestic and foreign researchers examined issues of the evaluation of risks and the effectiveness of investments N.B. Savina (economic evaluation and prediction efficiency investments) [9], O. Nedosekin (methodological foundations of financial modeling) [7], A. K. Kamalyan (decision making under risk) [2] and others, however, were scarcely explored issues multivariate prognostic assessment of investment risk agricultural sector based on methods of simulation, expert studies, clearly set-descriptions and more. Require new solutions to analyze informal settings state control of the economy, the introduction of methods of system analysis and design process in an integrated investment forecasting.

Problem. The objective of this study is the need to justify the specific methods of multivariate prognostic assessment of investment risk in the agricultural sector.

The main material of the study. Inability, the inability or unwillingness of new businesses make the right decisions under risk and uncertainty to a large extent affected the efficiency of their operations, but also by the instability of companies, one of the barriers to investment flows.

Scientific analysis of the behavior of systems and methods of decision making under risk ensures the cre-

ation of progressive and flexible economic structures, determines the stability of their operations and improves the efficiency of management. In this regard, it is necessary not to avoid risky situations and refuse to accept risky decisions, but rather to examine and analyze the risk factors and seek to manage them.

Analysis and prediction of risk will be more accurate if sufficient input data. However, in many cases, forecasting centers or actual investors do not have such amount of information in order to objectively assess the probability of risk, and this is especially true for the agricultural sector. In such a situation will be given a particular variant, based on judgments about the possibility of alternatives with varying subjective probability [2].

The problem of deciding on the choice of the best alternative considerably complicated by the presence of a large number of factors influence, most of which are described by qualitative parameters. Therefore, the most effective in identifying alternative scenarios is the use of making decisions based on expert assessments and fuzzy logic. Model structure of choice alternatives based on the criteria of the advantages and limitations is done by constructing a multilevel hierarchy, where the top element is the objective of the decision (target program), and other factors present level of achievement. The set of criteria $\bar{N}_i = \{x, \mu_{c_i}(x)\}_{i=1, \dots, m, x \in X}$ and the set of constraints $\gamma_\alpha = \{x, \mu_{v_\alpha}(x)\}_{\alpha=1, \dots, n, x \in X}$ alternative form X and intersect forming a set of alternatives $V: v = (\bigcap_{i=1}^m C_i) \cap (\bigcap_{\alpha=1}^n \gamma_\alpha)$, with membership function sets: $\mu_v = \{\mu_{c_1} \in \mu_{c_m} \wedge \mu_{v_1} \in \mu_{v_n}\}$.

It would seem logical to highlight the basic approach to predictive evaluation of investment risk application point chances and probability distribution of possible scenarios of events that will affect the outcome. The use of subjective probability implies the need axiological verifikuvat probabilistic model proposed expert is to explore the cognitive activity and the expert himself.

Probabilities do not give any information on how they are received, unless prevented additional qualitative considerations on the principle of probabilistic assessment. One of these principles is the principle of maximum entropy, which does not ensure monotonicity criterion desired effect. The principle of conditional probability estimates Fishburn only puts forward the idea destination point estimates of probabilities that satisfy the maximum likelihood criterion, but there is no proof of completeness chosen field scenarios. Everything leads to that of scenario - probabilistic methods of analysis of risk factors, including investment, starting to play out.

In their place come clearly set-probabilistic approaches are free from problems and axiomatic justification of the choice probability scales, as well as containing all possible scenarios. For example, the triangular fuzzy number embraces all the numbers in a certain range, but each value in the interval characterized by a certain degree of belonging to a subset of a

triangular number. This approach allows us to generate a continuous range of scenarios for each parameter prediction. In addition, the fuzzy - set approach takes into account the qualitative aspects of the factors that have an exact numerical evaluation. It is possible to combine in assessing the quantitative and qualitative features, which dramatically increases the level of adequacy of the methods used [7].

Speaking of investments in the agricultural sector, it should be noted that planning major cash flows (payments and operating flow stream of revenues) not be accurate because it cannot be complete certainty about the future of the market: prices, output, prices of raw materials and other monetary cost parameters of the medium in the future may be very different from the present.

Investment risk in the agricultural sector is complicated by the natural biological agents that could act as force majeure and those in need of additional cash expenditures, or may disrupt the investment process. The investor will never have a completely full risk assessment, since the number of varieties of the environment has always exceeded management capabilities.

At the same time, the investor should make efforts to improve their knowledge and try to measure the riskiness of their investment decisions as the project design stage and during the investment process. If the risk will increase to unacceptable values, the investor will proceed blindly.

Assessment of investment risk is directly related to the way information describing uncertainty of input project. If the input data are probabilistic description, the investment risk indicators also appear as random variables with their implicative probability distributions. But the less statistically valid one or more options than less informational context of evidence about the state of the described market conditions and lower activity levels of intuitive expert, the less can be justified using any types of probability in investment analysis.

An alternative way to account for uncertainty - minimal approach, where the expected effect is estimated by the formula of Hurwitz option agreement λ :

$$E_{av} = (1 - \lambda)E_{\min} + \lambda E_{\max},$$

where E_{av} , $E_{\min}$, $E_{\max}$ - expected, the minimum and maximum efficiency factor.

When $\lambda=0$ as a basis when deciding chosen the most pessimistic assessment factor to minimize the resulting damage [7].

Using the theory of fuzzy sets, provided that all the parameters of the investment risk «blurred», their exact value is unknown, then as a rising data should be used triangular fuzzy numbers which model expressions of the type «parameter A is approximately equal to $\bar{A}$ and is uniquely in the range $[\bar{A}_{\min}, \bar{A}_{\max}]$ » [7]. Here is an example using the above stated theory and the known formulas of pure modern investment value (NPV), internal rate of return (IRR), Profitability Index (PI): The results of the financial analysis of the obtained triangular, symmetric interval estimate NPV = (-40, 40, 120) or NPV = 40 ± 80 thousand USD. Determine the risk of the project: $\lambda = NPV / \Delta$, $\lambda = 40 / (120-40) = 0.5$. The value of the parameter λ falls in the interval (0.44, 1], which is defined as the amount of acceptable risk and is less than 10 % (7.7%), while the interval (0.25, 0.44] - marginal risk (0, 0.25] - unacceptable risk to the project.

It is known that the risk factors that are random set of attributes projected background that allows you to fully analyze and disclose the problem of assessing investment risk. Note that the integration of risk factors internal environment in outer space with a complex

system of its own risks, which are constantly changing, suggests that the multifactorial, multivariate and dynamic risk situations to be analyzed.

Such an analysis requires the involvement, in addition to these, many other methods and their combination. Assessment of internal environment of the agricultural sector should apply a combination of techniques of data mining, fuzzy sets, mathematical programming. Connections to the external and internal environments, it makes sense to explore using the methods of extrapolation factors, the use of gaming models, etc. Only this configuration provides methods to analyze system dynamic multivariate investment risk.

Findings from the study. This study leads to the following conclusions:

1. Evaluation of investment risk in the agricultural sector is an estimate of the possible extent of adverse events in the investment process, which may occur at any time and foreseeability of events given by the corresponding membership function of fuzzy numbers is known or determined by special methods.

2. The approach is based on ambiguity, eliminating defects and minimax probability approaches related to the consideration of uncertainty. Thus, forming a full range of possible scenarios of the investment process, the decision is made not by two, but for all aggregate estimates of risk factors as a result of project performance is not an indicator of a point, but a pitch interval values with their distribution expectations.

3. One of the successful methods for building a complex model prediction and assessment of investment risk is the method of hierarchy, but subjective choice of parameters estimation and evaluation of advantages over this method limits the hierarchical construction of the system of risk assessment and decision making, as well as the dependence of the individual subsystems.

4. The most effective and promising approach to the treatment of information on prognostic assessment of investment risk is a combination of different methods of multivariate analysis, which is especially important for processing the results of heuristic research. These heuristic methods are used to solve the most complex problems under uncertainty arising from lack of information or instability development.

BIBLIOGRAPHIC LIST :

1. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) : навч. посіб. / В. М. Геєць, А. А. Мазаракі, О. П. Корольчук та ін. – К. : КНТЕУ, 2010. – 279 с.
2. Камалян А. К. Управление рисками в сельском хозяйстве // Американский опыт развития сферы агробизнеса и экономического развития: сборник научных статей участников «Программы обмена профессорско-преподавательскими составами». – Вашингтон, США, июль-декабрь 1998 г., 1999. – С. 1–14.
3. Кравченко Т. К. Инфокоммуникационные технологии управления предприятием: учеб. пособ. / Т. К. Кравченко, В. Ф. Пресняков. – М. : ГУ ВШЭ 2003. – 272 с.
4. Кропивко М. Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 55–58.
5. Лукінов І. І. Вибрані твори : у 2-х кн. / І. І. Лукінов. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – Кн. 2. – 794 с.
6. Мацибора Т. В. Іноземні інвестиції в АПК України : моногр. / Т. В. Мацибора. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 186 с.
7. Недосекин А. О. Простейшая оценка риска инвестиционного проекта // Современные аспекты экономики. – 2002. – № 11.
8. Перехідна економіка / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін. / За ред. В. М. Гейця. – К. : Вища шк., 2003. – 591 с.
9. Савіна Н. Б. Проблеми вибору інвестиційних проектів в умовах ризику // Вісник Рівненського державного технічного університету: «Сучасні проблеми обліку, аналізу та фінансів». – Рівне, 1999. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 214–219.

UDC 339.13.021:621.798.1

Voskoboyeva O.V.
PhD, Associate Professor DonNUET named after M. Tugan-Baranovsky

Fedan D.M.
Master DonNUET Tugan-Baranovsky

THE MARKET OF FLEXIBLE PACKAGING: MAJOR TRENDS

Statement of the problem. In recent years, flexible packaging is widely used in the food market in the world and in our country. Because of its efficiency, ease of use and lower prices in the flexible packaging products are popular with customers. Leading manufacturers of this type of packaging in Ukraine are the PJSC "Pro-Pack" (Dnepropetrovsk), LLC "Ithaca" (Kyiv), LLC "new measures" (Donetsk), LLC "Cossack - Don" (in Donetsk), PE "Yun-Chen" (Kharkiv), and we have studied Limited Liability Company "DPA", which demonstrates the high performance of economic activities in the domestic and global flexible packaging market for 18 years. Given this, it is appropriate to examine the situation and prospects of development of the flexible packaging in the context of global trends.

Analysis of recent research and publications. In general, the research questions of industrial potential of Ukraine in the works paid attention to such scholars as A. I. Sobkevich, A. I. Sukhorukov, Y. A. Zalila. In turn, I. B. Vysotska explored issues and challenges of innovation industry in Ukraine. However, the development of the flexible packaging industry is in the works of Ukrainian scientists highlighted enough.

Problem. Identify trends in flexible packaging market.

The main material of the study. Despite the unfavorable macroeconomic processes, European market of flexible packaging in 2011 showed an increase of 5.1%. Also, there was an increase in demand for it by almost 2%. This indicates that the flexible packaging in an economic downturn suffered less than other industries [1].

According to the British consulting firm PCI Films Consulting Limited overall demand for flexible packaging in Europe in 2012 amounted to 13 billion euro's. About a quarter of global sales accounted for flexible packaging materials from the raw material. Overall in Europe, sales of recycled materials were 11.6 billion euro's, and primary materials - 1.4 billion euro's. Sector recycled materials in the European market has grown in value terms: sales growth in the city is 5.1%,

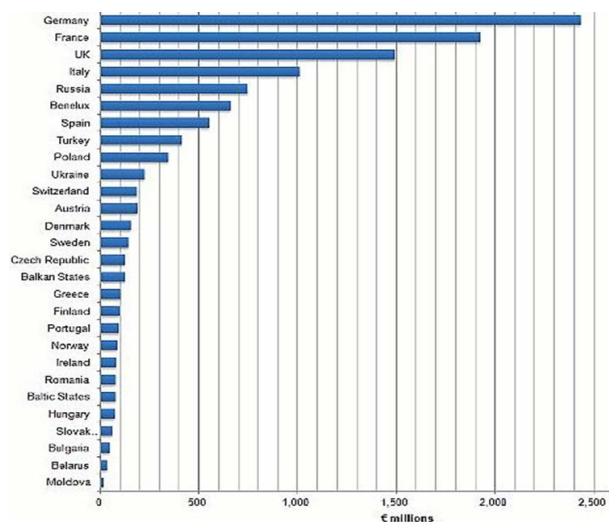

Figure 1. The output of flexible packaging in Europe (according to PCI Films Consulting Limited) [2]

particularly in Western Europe - 4.8% in Eastern Europe - 7%. Much of the surplus was the result of an increase in raw material costs, including substrates, inks, adhesives and energy costs. The output of flexible packaging in Europe increased by 5.4% overall, 55% of which were caused by four major producing countries: Germany, France, Italy and the UK. Exports outside the European region are estimated at 980 million euro's, representing about 8% of their production. Imports from other regions amounted to 200 million euro's, which covers about 2% of European demand. Almost three-quarters of global production and consumption of flexible packaging in 2012 accounted for foodstuffs. Also, PCI Films Consulting specialists say that most manufacturers include the consumption of meat, poultry and fish for them are confectionery and bakery products. Total value of the 2012 production growth industry declined compared to 2011 by approximately 4%. This is due primarily to rising prices for raw materials. This continued growth in consumption of flexible packaging sector food, feed, beverages and pharmaceuticals [2].

It should be noted that according to consumers the benefits of this type of packaging are the resistance to high loads. It does not strain load, and gives it the most beneficial form. Everything else, it is second in value to many other alternatives. In recent years, research focused on providing the largest environmental safety and optimization of polymer package to improve further processing. This type of packaging by flexor-printing capabilities, can carry as informative and advertising functions. These benefits increase the popularity of plastic packaging materials, and hence the stability of the industry [6, 7, 8].

Common trends in the industry also found in Ukraine, as evidenced by official statistics.

According to a study by PCI Films Consulting Limited production of flexible packaging Ukrainian enterprises for 2011 is over 200 million. Ukraine occupies tenth place in the ranking of European countries - manufacturers of flexible packaging after Poland (Fig. 1) [2].

According to the classification of the main types of economic activity refers to the flexible packaging industry packaging plastic. She closes the top ten industries, the growth rate of output in 2011 compared to 2010 increased more than 60% (Table 1). According

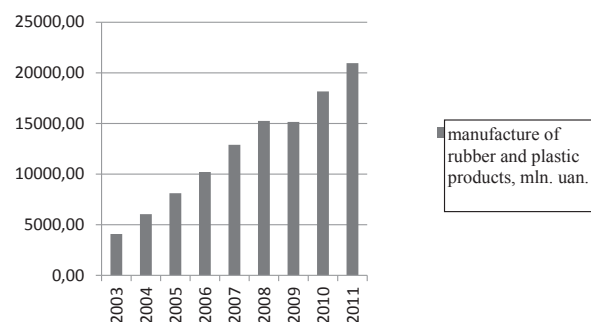

Figure 2. Volume of industrial production for the years 2003-2011*

Table. 1

Growth rate of output of major industrial products in Ukraine for 2003-2011 years*

Type of product	Manufacturing							
	2004/ 2003 pp.	2004/ 2005 pp.	2005/ 2006 pp.	2006/ 2007 pp.	2007/ 2008 pp.	2008/ 2009 pp.	2009/ 2010 pp.	2010/ 2011 pp.
Harvesters, pcs.	201,98	0,98			125,55	-81,88	73,21	311,34
Steam boilers and steam generating other boilers that operates on superheated water units.	2144,57	88,48	-64,63	-76,23	35,2	-53,17	117,71	207,48
Bridge cranes on fixed supports, pc.	48,42	-27,66	127,45	1,29	-14,89	-55,5	-3,37	145,35
Acyclic hydrocarbons, thousand tons	4,76	-16,99	2,02	-1,69	-61,49	-98,36	5581,82	118,4
Washing machines, thousand pieces.	37,45	-6,67	-35,4	-16,83	32,95	-28,7	1,83	86,83
Sodium hydroxide (caustic soda), thousand tons	31,25	-0,48	-12,44	-26,23	-34,96	-11,28	9,88	85,75
Drills, thsd.pcs	23,75	14,14	-20,35	-21,11	39,44	-74,75	12	75
Cyclic hydrocarbons, thousand tons	18,38	-27,78	-6,56	-1,69	-50,25	-50	85,15	65,24
Plastics in primary forms, thousand tons	23,61	5,31	15,37	12,66	-14,92	-28,47	10,83	61,21

to the State Statistics Committee of industry sales volume grew over the last nine years (Fig. 2). Only in 2009 they remained almost unchanged by 2008, due to the general crisis in the economy [3, 4].

Thus, an increase in production and sales industry, despite the economic crisis encountered by the Ukraine and Europe.

Materials research has examined the situation Academy industrial markets, the following reasons for the growth in sales of flexible packaging:

1) during the drop in the economy of any country, food consumption, though declining, but declining relatively slowly, so the manufacturers packaging are not faced with the problem of "avalanche" of collapse in demand, what happened to the other sectors of the economy;

2) there is room for growth in manufacturing industry: in a crisis, people will consume less food, but the volume between the packed product will increase;

3) if the consumer production cycle is set to filling the packaging with printing, then abandon it will not be, however, is the role of flexible packaging is growing as never before;

4) flexible packaging is a more economical option than paper or glass;

5) crisis contributes to the process of consolidation in the industry and to strengthen the position of leading enterprises [5].

Conclusions from the research. This study suggests that the market for flexible packaging is not static. It develops not only quantitatively but also qualitatively, absorbing all possible technical innovations, improving the properties of packaging materials, while giving them until recently unimaginable features.

Ease of use, practicality and ease of packing will find popularity in sophisticated modern consumer. Production of flexible packaging certainly has a broad perspective in the implementation of the food and

chemical industries, and thus new opportunities for growth and enhances the attractiveness of the industry. Production competitive packaging materials based on high technologies will enable domestic enterprises to strengthen their position in the domestic and foreign markets.

The aim of further research is to evaluate the place of «DPA», Donetsk in the overall ranking of companies flexible packaging Ukraine.

Bibliographic list:

1. В 2011 году европейский рынок гибкой упаковки вырос на 5,1% [Электронный ресурс]. – Режим доступа : < <http://news.tipografia.com.ua/20121108/v-2011-godu-evropejskij-rynok-gibkoj> >.
2. The European Flexible Packaging Market to 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://www.pcfilms.com/main.asp?selection=Market%20Studies&subsel=Flexible%20Packaging%20Market%20Reports&marker=65>> – Заголовок з екрану.
3. Виробництво основних видів промислової продукції за 2003–2011 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> – Заголовок з екрану.
4. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2001-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>– Заголовок з екрану.
5. Рынок гибкой упаковки – стабильность в море кризиса [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.newchemistry.ru/blog.php?id_company=1&n_id=4199&category=&page=91> – Заголовок з екрану.
6. Рост спроса на гибкую упаковку требует новых производителей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://www.e-plastic.ru/main/sprav/s7/22>>.
7. Гнучкі полімерні пакувальні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://tovar.dt-kt.net/books/book-14/chapter-1299/>>.
8. Нове застосування «дой-пак», особливості розвитку ринку гнучкої упаковки в Росії та закордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://bankstatey.com/index.php?news-id=28861>>.

* Developed by the authors according to literary sources 3.

* Developed by the authors according to literary sources 4.

UDC 332.14

Irtysheva I.A.
*Doctor of Economic Sciences, Professor,
 National University of Shipbuilding named after admiral Makarov*

Stroyko T.V.
*PhD, Associate Professor,
 Mykolaiyv National University named after V. Sukhomlynsky*

FORMATION OF STATE OF INVESTMENT POLICY IN THE UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF NEOLIBERAL MODEL OF GLOBALIZATION

Statement of the problem. Ukraine's desire to integrate into the global market economy requires increasing investment activity in enterprises of all sectors of the national economy. Due to globalization processes investing today implemented financial and investment schemes, which involved almost all market participants - individuals, corporations, governments and international organizations. As a result not only significantly adjusted investment practices, but somehow discredited traditional investment theory. Increased globalization, internationalization of production trends, trade liberalization makes investment providing the driving force behind global economic development.

Analysis of recent research and publications. An important contribution to the study of the problems brought by such scientists, economists, who studied the problem of investment development in the context of globalization, including O. Bilous, A. Halchynskiy, T. Kozlova, Y. Pakhomov, S. Tsyganov, A. Filippenko and others. They proved the basic theoretical and methodological and practical aspects of the formation and development of social infrastructure.

The article aims to develop basic conceptual provisions of state investment policy of Ukraine in the context of globalization.

The main material. The investment potential of Ukraine is characterized by high heterogeneity, because the investment policy should be conducted based on the capacity development needs of each region, be sure given the current challenges of globalization. In particular, T. Kozlova singles such manifestations of globalization: the intellectualization of business of a sharp increase in the role of human capital, technological change in structure of dominance in the infrastructure business and production processes of information and communication systems, destruction of private property through increasing significance of intangible factors of production relative devaluation of traditional technology and industrial complexes, forming the upper floor supranational economic pyramid global economy, where key players developed country TNCs and IFIs [1, p. 370-376].

Most important, the approaches presently A. Halchynskiy that considers globalization as a planetary gear that seamlessly combines communication tools interaction, on the one hand, man and man, and the second - a man and all humanity with nature and biosphere [2, p. 17].

Ukraine has a number of promising industries, including the mining industry, agriculture, chemical industry and metallurgy, which is promising for attracting investment in the context of globalization. Priority areas to attract and maintain strategic investors may be the ones where Ukraine has traditional production, has the necessary resource potential and creates a significant need in the relevant market of products: tractors, combine harvesters, aircraft, rocket, oil and gas extraction, recycling for nuclear power plants, the development of power generation facilities, agricultural

products processing, transport infrastructure, production of cars and trucks, the introduction of energy saving technologies.

To substantiate the conceptual foundations of public investment policy of the agricultural sector should result in the analysis of investment sectors Ukraine significance (Table 1).

Table 1
Investment Analysis relevance industries Ukraine

		Long-term attractiveness	
		High	Between low and medium
Relative Competitive Advantage	High	Promising sectors that need investment to modernize domestic production capacity	Industries with a high level of maturity, generating significant resources for economic development and national investment
		Metallurgy and processing c.-h. products engineering	Extractive industry (oil, gas, minerals), chemicals
		Investment strategy: achieving leading positions in emerging markets	Investment strategy: the introduction of new technologies ensuring long-term investment
	Between low and medium	Promising sectors that operate in a highly competitive to other major markets	Industries with low competitive advantage that require constant subsidies for income
		Finance, agriculture, food processing, transportation, logistics, power	Tourism, the pharmaceutical industry and medicine, nanotechnology, microelectronics, information technology and telecommunications
		Investment strategy: reduce dependence on imports of alternative	Investment strategy: state aid, modernization of production to improve competitive advantage

Source: [3]

Today, globalization contributes to the accelerated development of the productive forces, scientific and technological progress increased the intensity of the relationship between the economies. Globalization provides a comprehensive effect in modern terms, combining factors such as foreign capital, new technologies, integration capabilities and access to global markets, such as the global technology market.

Evaluating the effectiveness of investment in manufacturing increased globalization, it should be noted that, in turn, promotes the development of international relations, stability, foreign relations and foreign policy, strengthening internal production potential, which is a necessary condition for the development of any economy.

The most attractive for foreign investors were high yielding economic activities: financial activities (especially given the rapid development of the credit market), manufacturing, real estate, trade and construction. However, considering the impact of foreign direct investment should note that much of the foreign capital in recent years has focused on the acquisition of existing assets rather than creating new industries that could produce competitive products to domestic enterprises.

In order to improve economic conditions and create a favorable investment climate, it would be appropriate to create in Ukraine a single database for all enterprises (including in the field of SME), which would provide specific information on investment opportunities in Ukraine with proposals for specific projects and search for potential partners.

It should be remembered that the inflow of foreign investment into the country means accelerating long-term growth is subject to management. Therefore, the government raises the short-term macroeconomic objectives - managing intense foreign currency earnings. The sharp increase in its volume can lead to a rapid increase in loans rise in domestic assets in the future - to stimulate inflation, which confirmed the crisis on global financial markets.

Foreign investments have been invested in the economy of Ukraine, mainly aimed at supporting and expanding existing production rather than innovation of processes. This is evidenced by the distribution of investments in accordance with the structure of the industrial potential of Ukraine for technological structures (Table 2).

About 75% of all investment funds aimed at the production of low technological level (third way), while their modernization and technical re-equipment was sent to more than 80% of total investments of this type. Only less than 0.5% of investments were utilized by enterprises belonging to the VI technological mode and use the latest technology.

Table 2

Reproductive structure of industrial potential of Ukraine for technological structure (% of total)

technological structure	Industrial production	Funding scientific and technological development	Innovative costs	Investments	Investments in modernization and technical re-
III	57,59	6,86	29,55	74,67	82,51
IV	38,18	69,47	61,16	20,38	10,88
V	4,19	23,55	8,64	4,52	6,56
VI	0,04	0,12	0,64	0,43	0,04

Source: [4, p. 69]

Lack of investment in new high-tech production (the production of V and VI technological mode in Ukraine was allocated less than 5 % of total investments) also resulted in the inability of domestic producers to respond to growing domestic consumer demand. The result was a sharp increase in imports of consumer goods.

Economic growth in Ukraine is mostly a renewable and extensive. For production used the existing capacities of traditional sectors, while new high-tech industries are not created. This is due to the predominance of the structure of sources of equity investment enterprises, while loans despite a gradual increase in their share in the structure of investment sources, and could not provide for the creation, of new types of production, and the stock market as a potential source of capital for start-ups and remained underdeveloped.

The main areas of competitive advantages of the internal market in Ukraine could be the following:

- "Green" agriculture;
- Intellectual production;
- Transit function.

Promote the development of these areas will not only realize the competitive advantages of the internal market of Ukraine, but also have a significant cumulative effect on the development of other sectors of the economy that will realize the competitive advantages of our country on the international market.

State investment policy of Ukraine should aim at sustainable development of the national economy on the basis of investment and innovation, food security, increase export potential, consistent application of WTO mechanisms to protect the domestic market, creating conditions for the full development of infrastructure elements. Signs modern national economy is the lack of investment resources needed for restructuring the industry, there are problems attracting external funding, especially foreign investment. Accordingly, the current state of the economy requires a systematic approach, based on a need basis and develops the concept of the formation of public investment policy of the industry.

In terms of macroeconomic instability and unsystematic changes is particularly important optimally chosen conceptual approach to study areas of public investment policy. The concept should take into account the rules that dictate the authorities, to determine the main directions of change in the regulatory legislation of the country. In the overall structure of concepts defined goals and objectives for their achievements, gear performance and actual amounts of funding. Thus, in order to create the concept of public investment policy should be to develop system management tools that can quickly respond to possible changes in the situation in the society. In particular, S. Raevskii believes that the development and implementation of the concept based on such aspects as assessment of the level and characteristics of the socio-economic development, developing scenarios restructuring the economy, as well as strategies to adapt to the new system of inter-relationships and interdependencies, choosing rationale and perspective directions of development of the regions and industries that depend on developed scenarios that take into account regional specialization of production [5, p. 18].

Concept of investment should include an overview of the strategic goals and priorities, economic policy and its key trends, means of implementing those goals. So concept of public investment policy should unit directed the formation of qualitatively new economic structure that provides effective methods to mobilize national investment policy. This would provide the structural balance of technology that helps overcome imbalances in the development of inter-sectoral and inter-regional economic complexes and individual industries.

Strategic planning should be a systematic process that is initiated and maintained, above all, political power and economic societies. Strategic planning today stands as a function of the strategic project management and is one of the main instruments of government. Also, the development strategy of the state and the regions should not be an administrative regulation, directive, which must above. It must be agreed between the executive, commercial organizations and various NGOs and multi-vector to be the agreement on implementation of specific measures to improve the efficiency of joint activities in various areas of social and economic development. Mentioned in the strategy goals and objectives should be strategically more important for the region's population than the authorities.

The Ministry of Economy is concentrating its activities in two areas: support for an enabling environment for investment, which involves the minimization of risk and the development of legislation to ensure the stable operation of both domestic and foreign investors on the analysis, forecasting, and catalysing investment resources from all possible sources of real.

Conclusions and recommendations for further research. In a globalized and dynamic speed of information is necessary to investigate how to implement information management process of investment. Information that may be available to help identify problems, improvement of working methods, the introduction of new technology, lower costs and maintain facilities, good positioning, good cooperation with other actors in the economy and creating an attractive investment environment in the workplace. Since this factor influence today formulated primarily only in conjunction with others, the prospect for further research is to develop information provision of financial resources and the contractual relationship that requires analysis of the current state enterprises and their environment.

Thus, the concept of the investment priorities of the national economy are:

- Development of state investment and innovation policies and strategies at national and regional levels aimed at development of advanced technological modes;

- Creation of organizational-economic mechanism of functioning of industries for investment and innovation base;

- Strengthening the role of civil organizations in enhancing investment and innovation;

- Improving training in the field of investment and innovation that will improve the investment activities of organizations and commercialization of research results.

We believe that it is at the state level, it is possible to provide a comprehensive, long-term, dynamic planning of investment of national economic development under globalization. This approach will provide a comprehensive and systematic process to create favorable conditions for foreign and domestic investors, facilitate the objective of increasing investment in the national economy.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Козлова Т. Л. Глобалізація економіки та сучасні трансформаційні процеси світового господарства // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2009. – № 15. – С. 370–376.
2. Гальчинський А. Принципи ноогенези в контексті вчення В. Вернадського // Економіка України. – 2010. – № 5. – С. 16–29.
3. Beaumont P. H. Financial Engineering Principles: a unified theory for financial product analysis and valuation. – New Jersey, John Wiley & Sons Inc. Hoboken, 2009. – 320 p.
4. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / Жаліло Я. А., Бабанін О. С., Белінська Я. В. та ін. / за заг. ред. Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2009. – 142 с.
5. Раевский С. В. Концептуальные основы управления процессом стабилизации и развития экономики крупного региона / С. В. Раевский. – М. : СОПС, 2004. – 112 с.

SECTION 3

ENTREPRENEURSHIP, MANAGEMENT AND MARKETING

UDC 005.57:621.39

Babak I.M.
PhD in Sociology,
Associate Professor of Management and Entrepreneurship Chair of
RMIHE "Institute of Business "Strategy", Zhovti Vody.

FORMATION OF INFORMATION FLOWS IN THE ORGANIZATION

Background. Business enterprises and organizations in the difficult conditions of dynamic market economy and highly competitive require reducing the cost of business processes, improve internal production processes, expanding the range of goods and services, and reduce redundant work within the organization. In today's world of social and economic development in particular has become an important area of information management process consisting in gathering and processing information necessary to make informed management decisions. Before the governing body are usually problems getting information, its processing and the generation and transmission of new information in the form of derivative control actions. These influences are made in operational and strategic aspects and based on previously obtained data on reliability and completeness of which depends largely on the successful solution of many problems of governance.

Problem of the study. Information management software plays a very important role. The secret of success in our society is the ability to clearly navigate the vast array of information and the ability to effectively use this information. It depends not only the fate of a particular individual, but the entire organization. Any decisions require processing large volumes of information, competence manager depends not only on past experience, but from the possession of sufficient information on the rapidly changing situation and the ability to use it.

The purpose of the analysis of information flow in the organization - identify places excess duplication and lack of information, the cause of failures and delays.

Analysis of recent research and publications. Information on modern society plays a crucial role in the organizations management process in the company. It is related to the development of new information technologies and the changes in technology management. There is a lot of research on the effectiveness of managerial influence information of businesses in today's environment. Including the subject of many works of domestic and foreign scholars, including F.F. Butynets, D.P. Domanchuka, M.I. Kovalchuk, N. Khrushchev, M.G. Chumachenka and others [1, 2]. However, the use of new means of communication in the process at putting new questions that are still not fully understood.

Statement of main results. Information can now be considered a specific commodity, whose main feature is its capability to navigate to the consumer, while remaining the manufacturer and do not break down, and sometimes does not turn into a process of consumption, like material goods.

Of course, any business activity is to make a profit. But the practice of modern enterprises shows that the organization is moving goods to market direct to consumers primarily focused on non-monetary outcomes:

enterprise via information (communication) achieve a clear separation of their products from those available on the market, the changes image of the enterprise, consumer information about new products or pricing changes, increasing the interest that leads people to the store, though without the intention to buy a product, the impact on the psychology of people in a certain direction and so on.

In the present development of new information technologies successful performance of any enterprise depends largely on the skill and experience leaders in the management of communication processes. Therefore, though communication process can often take several seconds, the analysis of the stages can show where the points where there are problems of information exchange in the conduct of business in today's market conditions. Information activities - it measures conducted by companies for information and analytical support - namely, the process of collecting and storing information [9, c. 145].

Each control function includes planning, organizing, coordinating, monitoring and motivation. The device management organization in today's must meet a number of the following requirements: be economical, to perform its functions at the lowest possible cost of labor and materials to work efficiently, timely perform its functions, operate reliably, that reliably reflect the actual situation of production and decisions taken; work optimally, to find the best solutions of technical, economic, organizational, social and other issues through multivariate calculations and select the most advantageous option.

Management system solves the complex problem of determining the strategic, operational and tactical plans and programs of action for various periods, including the coordination of flows of raw materials, production, components and other resources (including human), interacting with customers, suppliers and the parent organizations. The relationship between planning and management is complex and diverse. Intuitively, the ideal (which includes everything) system planning can make adequate program management and give up operational control. On the contrary, the system of operational control forced its functioning compensate for the shortcomings of planning, manifested as adverse deviations (eg, poor planning of industrial security program resources) and operational management should take into account these deviations. In addition, the control system provides control functions by observing functioning of management and adopts measures in case of deviation from the planned programs and technologies, identifies deficiencies and adverse disturbances. To manage the economic entities are required to systematically prepared information. With the further development of society is inevitable complexity of the processes of managing an organiza-

tion that encourages the development of information systems. There is a need for management to coordinate the working group that combined to achieve local and global goals. There are three basic areas of management, whereby shared most tasks, functions and objectives of management, including:

- Linear (plot-shop-business-industry association);
- Resources (financial, human and material resources);
- Functional (planning, accounting, logistics, etc.) [4].

It is clear that such coordination is difficult enough for quantitative analysis of some models of functioning of the organization. As well as productivity of the entire organization is the result of a simple assembly operation performance of its divisions. The results of the organization, its quality depends on the efficiency of management, and the last of the decisions taken. Rational organization's management system should provide: financial balance, a stable or maximize profits, search for and select strategic directions of the organization for its competitive existence over long periods of time, the ability to survival and profitability in the market, ensuring the sustainability of facility management, yield to foreign markets.

Obviously, the management of any organization - a complex dynamic process. In such a dynamically changing site management settings and features that describe the state of the managed system. There is a continuous replacement of one state by another object management. Therefore, for the successful management of organizations must take into account these changes quickly, learn to predict their development, so as far as possible to manage them. Therefore, developments of managerial decisions in the end - is a continuous process of information processing. The optimality of solutions provided only by comparing their options, and the quality of decisions depends on the completeness of the set of alternatives under consideration. Production -marketing- sales - all links in a chain that can have different decision alternatives. Binds them together sharing information, with the closest ties to the horizontal. In the absence of the connection from implementation of information management systems will be ineffective and little impact on overall productivity growth throughout the organization and to reduce production costs.

Quality control is determined by such factors: the right choice goals and ways to achieve it, a rational division of tasks between the subsystems of control object, complete and timely information for management decisions, timely and complete problem solving, records, salary.

This leads to a fundamental reorganization of the structure, information flow and management technologies toward its optimization and increased automation and scale. Increase productivity and reduce costs provided not only the volume of investment in the development of information management systems, but also its structure. Capital required not only hardware and software but also for retraining, improvement of management. Stages of analysis of information flow. Before designing information management system to formulate the stages of the information process, which is to conduct the following activities: Installation information needs. Information needs arising from the need to address the problem of decision making. More precise planning and the associated best solution (shown as higher profits) opposing the costs of acquiring information because management should be used to identify information needs various personal and real assets (eg, costs of obtaining information, the cost of maintaining personnel costs of the facilities archives, telephone costs, etc.) [9]. From the perspective of the cost of any study is an economic problem. To solve this problem

you need to determine theoretically that precision planning by additional information can be achieved provided that the additional revenue generated as a result of improved planning (marginal revenue planning), were greater than the additional costs of obtaining information (marginal cost planning). But like the previous or conducted retrospectively determine the marginal cost is difficult, and determining the marginal revenue is impossible, because in practice it is impossible to determine the optimal need information conditional inequality: the marginal costs do not exceed the marginal revenue. In determining the optimal amount of information planning authorities should gradually gather information, to improve the information base from one stage to another. The final decision on the information obtained on the basis of heuristic knowledge accumulated as experience and intuition. Receiving and input information. Get information can rely on in-house sources of information (such as account statements, information obtained from employees), or on outside the organization sources (e.g. official statistics, consultants organization). Choosing between internal and external sources of information are not only cost issues, as some data can only be obtained from certain sources. In addition, the need to distinguish between personal (e.g. employees) and objective (e.g. data) sources. When you receive the information you need to pay attention to the fact that the information is timely and accurate. Information which do not possess at the time of the decision, is worth nothing. The information you received long before the decision can meanwhile become obsolete and should therefore extended with new data, which is associated with additional costs. In addition information may be inaccurate. This danger is particularly great when applying to personal information sources. Sources of error during data transmission may be errors that allowed people through irresponsibility, and sometimes intentionally. Temptation of deliberate falsification of information is especially great when the personal interests of the person occupying permanent positions in the organization deviates from the interests of the organization.

Accumulation of information. In the case of minimizing the cost of information will sooner or later come to the problem of accumulation of information. All this is due to cumbersome initial data coming from the source. If upon receipt of information, there is no actual need for the decision, while not completely necessary to retain this information. If later a situation when you need to refer to old data, in which case the information to be found among the primary statistical tax? If the information accumulated by the time of their admission, then they must be copied to the fact of the decision and to obtain information and update process. This appeal is sometimes called a secondary statistical method. By accumulating data smoothed difference in time between receipt of information and its use - as the accumulation of information can be interpreted as a temporary transformation of the data.

Information processing. Very often, information is needed not in the form in which it was collected. In this case it is necessary to process a number of specific information in order to form it in an easy to use form.

Transmission of information. Obtaining and processing information are expensive. In the process of information transfer must take organizational measures to optimize the internal flow of information. Usually enters information into the wrong parts of which it is required to justify the decision. The task of telecommunication systems is the uptime and timely transfer of accurate information at lower cost to other services, which is the transformation of local information.

Conclusions. Thus, an important factor in the success of the organization is management information

system that would be taken over the IT support management processes. Information management system is considered as an integral part of the management system, which includes the collection, analysis and processing of existing or creation of new information on the possible use of the latest advances in information technology. The main objective of information system is management. The main tasks of information management system are: the information display on the control object model and its functioning. To this end, the collection and processing of information about the object referenced data, organization of management of internal and external documents, improving quality control: full and timely provision of information, training solutions, solve management problems storing intermediate and output information, improving productivity of individuals who make decisions and staff management system, release them from routine work load, improving methods and tools of management, new management solution to problems, especially problems of optimization, complexity of optimization algorithms, complexity of decision-making algorithms, selective information provision managers, stabilization of the number of managerial staff for the growth of quality management, the role of primary information links and sources of information available for machine processing.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Биков В. Інформаційні мережі відкритого навчального середовища [Текст] / В. Биков, В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 1. – С. 54–63.
2. Войтко С. В. Менеджмент у телекомунікаціях : навч. посіб./ С. В. Войтко, К. П. Ангелов ; за наук. ред. В. Г. Герасимчука. – К. : Знання, 2007. – 295 с.
3. Іванова В.В. Роль інформаційної стратегії в діяльності підприємств АПК [Текст] / В. В. Іванова // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 72–76.
4. Кирий В. В. Організаційно-економічне забезпечення управління інформаційними потоками : дис. канд. екон. Наук : 08.06.01 / Харківський національний ун-т радіоелектроніки. – Х., 2004. – 219 с.
5. Кирий В. В. Особенности информационных систем в энергокомпаниях // Радиоэлектроника, электротехника и энергетика. Восьмая Междунар. науч.-техн. конф. студентов и аспирантов : Тез. докл. В 3-х т. – М. : Изд-во МЭИ, 2002. – Т. 3. – С. 97.
6. Кирий В. В. Інформація як економічний ресурс: її види, роль в менеджменті // Технічний прогрес та ефективність виробництва: Вісник Харківського державного політехнічного університету. Збірка наукових праць. Випуск 128 : Харків, ХДПУ. – 2000. – С. 146–151.
7. Комова М. В. Документознавство. Навчальний посібник // Національний університет «Львівська політехніка», Інститут гуманітарних і соціальних наук. – Львів-Київ : «Тріада плюс», «Алерта», 2007. – 296 с.
8. Корнейчук Б. В. Информационная экономика / Б. В. Корнейчук. – СПб. : Питер, 2006. – 400 с.
9. Литвак Б. Г. Разработка управленческого решения: учебник [Текст] / Б. Г. Литвак / – 6-е изд, испр. и доп. – М. : Дело, 2006. – 296 с.
10. Мезенцева С. А. Оцінка ефективності функціонування інформаційно-комунікаційної системи підприємства / С. А. Мезенцева // Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 24. – С. 75–80.
11. Петрова Ю. Информационные технологии [Текст] / Ю. Петрова / Эксперт. – 2008. – № 39. – С. 34–37.

UDC 316.42:311:338.48

Bil' M.M.

Researcher,

Institute for Regional Studies of NAS of Ukraine

Hrynkevych O.S.

PhD, Associate Professor of Statistics Chair,

Lviv National University named after Ivan Franko

SOCIAL INNOVATION IN WORK ORGANIZATION AT THE ENTERPRISES OF TOURIST INDUSTRY

Statement of the problem. Modern conditions of Ukrainian states require innovative approaches in all areas of public life and in the context of different hierarchical levels. The need for the introduction of so-called social innovation today more actualized due to the importance of clear guidelines socio-humanistic of business, often there is a gross violation of labor organization, strengthening informal agreements relating to wages, security of employment and more. As a result, there is inefficient use of social and employment potential staff generally leads to deformation of modernization changes at higher hierarchical levels justified investments in human capital.

Business activities in the tourism sector today are carried out spontaneously organized scheme. Increased human needs for greater cultural and educational level of greater financial possibilities and transformations in the structure of personal expenses has led to a marked increase in both intrastate and international tourist flows. Against these positive trends of domestic business tourism, particularly in seasonal periods significantly improve their business activity, which leads to a much higher burden on staff. And under such conditions are felt particularly acutely the problem of labor in the enterprise data that would have to be aimed at shaping the environment and optimal utilization of social and employment potential employees. It is in this vein must act now press social innovation internally.

Analysis of recent research and publications. Bold problems. Innovative approaches to issues of work organization in the Soviet scientific literature now addresses many domestic scholars, among them – V. Antonjuk, L. Boyko-Boychuk, V. Geets, V. Grinyova, A. Colot, E. Libanova, A. Novikov, C. Pasyeka, M. Semykina and others. However, the most profound developments on employment in the tourism sector made such scholars as M. Boruschak, I. Valentyuk, M. Hlyadina, L. Davydenko, V. Kyfyak, A. Lyubitseva, V. Matsola, V. Polyuha, A. Fedorchak, I. School and others. This study features a comprehensive approach on selected issues in order to clarify the specific implementation of social innovations in work organization on domestic tourism enterprises.

Entire article. The aim of the paper is research and theoretical justification for the introduction of varied social innovation, including the organization of work in the business of tourism. The tasks in this article are:

- The formulation of a conceptual vision of social innovation, their main features and dimensions of implementation;
- Justification for the positive effects of social innovation at the enterprise level specification of the possible benefits of personal, economic, branding and social aspects;
- Definition targeting specific implementation of social innovations in work organization in companies;
- Determination of specific approaches to implementing social innovations in the business of tourism.

The main material. Terms and concepts “innovation”, “innovation”, “innovative and intellectual development” and so now is probably the most common in all spheres of public life. However, scientists in question often arises, what it stands for, “a fad, another campaigning, a relatively new term, a beautiful word, which is nothing new, and we have already held, or a reaction of the international community to the challenges of the XXI century, whether it is a phenomenon that has global scale and concerns of all and of each individual” [1, p. 502; 2]. Frequent usage innovation and the rationale for their implementation causes the need to improve their quality, modernization framework. In fact, the intensity of innovation processes in society - a derivative of the efficiency of the institutions that are responsible for the level of transaction costs between the native core competencies - scientific and economic spheres of activity. Innovation thus acts as a result of the interaction of qualitatively different competences humans [3, p. 174]. Under such circumstances, creation and support of the national innovation system should be the most important landmarks in the activities of the current government, as an innovative type of behavior - part of the ideology of Ukrainian society [4]. It is the transition from education rights for predetermined parameters to the formation of the noosphere type of thinking, which is not only an active user of new knowledge, but also their generator [5, p. 127]. Under the conditions of formation of the creative personality based on establishing a new way of life - the natural formation of a new socio-economic structure - noosphere, innovative way of thinking is the basis of birth social innovation, that is the basis of intellectualization of social control [3, p. 37].

Based on these considerations, the nature of conceptual innovation and homologous with her concepts, definition of social innovation are now increasingly found in the works of local scientists, although it is now deeply rooted in conceptual and categorical apparatus of scientific thought. In most cases, social innovation is considered as [6, p. 92-93]:

- The ideas, strategies, concepts, organizations, forms of organizations;
- The process of changes, and prolonged social change non-standard solutions of social problems, development of structures, policies, practices;
- The change in behavior, preferences of people, changes in influencing the changes, regulation, policy, organizational structures and practices.

In this context it is important to M. Semykina, S. Pasyeka and other authors collective monograph that social innovations aimed at improving working conditions, problems of incentive, health care, providing continuing education and training, attracting highly skilled growing culture of work, welfare, recreation, etc. [7, p. 25].

Thus, the target directivity social innovation certainly carried on the person. This social innovation is closely correlated with the phenomenon of social entrepreneurship, including their implementation is the

basic feature of assignment of a subject to social direction.

Social innovation in the business tourism sector should be seen at the center of innovative solutions to solve important social problems introduced tourist firms and can be implemented both within the company (internal social innovation) and directed into the environment (external social innovation) and that in the long run will be economically justified. That emphasize the economic focus of social innovation, which includes spending on solving social problems (own personnel or the environment) while miscalculation opportunities for profit, though in the longer term than conventional investments [8, p. 17]. This distinguishes social innovations of philanthropy as a purely charitable activities without receiving direct income.

The essential vision of social innovation to enhance the specification of their attributes. In particular, the following can be noted:

- The ability to change the system of social labor and other relationships in society, especially that acquire fixed signs;
- Visible riskiness achieve the expected effects of the introduction;
- Priority focus on socially vulnerable persons;
- Exceptional whole orientation to human needs, enhancing their satisfaction (the formation of favorable habitat, if it is purely about the organization of labor, employment);
- Inherency systemic effect - positive nature of social reforms.

Effects of social innovation is a social responsibility. This is required because such innovations relating to specific people in the development of society with high humanistic priorities requires special savings in their implementation. In Table 1 shows the main advantages and disadvantages of implementing such innovations for all businesses, including those involved in tourism. This allows us to scientifically substantiate the utility of such processes for the business.

Table 1

The main advantages and disadvantages of implementing social innovations for entrepreneurs *

Advantages	Disadvantages
Personality	
- Implementation of professional and personal creativity personnel	- Psychological barriers in the perception of innovation as a purely personnel expenditure categories
Economic	
- Replacement patronage the prospect of profit growth over the long term; - Reducing the cost of other promotional tools (advertising, work with the public exhibition activities); - Growing interest among investors and other business partners to collaborate	- Unwarranted costs of implementing "unsuccessful" social innovation; - It is inappropriate to reduce the cost of promotional tools (advertising, work with the public exhibition activities); - Long term evaluation of implemented innovations
Imaginary	
- Increasing the fashion status that can "save" the company in times of acute crisis economy	- Distrust of the population to "indifference" social innovation, new resistance
Social	
- The commitment of the public and staff for the enterprise	- Growth of social responsibility of the enterprise

* Compiled by the author.

As noted in the definition of the essence of social innovation, they should be allocated to internal and external. This is correct in terms of complexity and extraordinary depth of this category allows you to specify priorities and their implementation. Obviously, the internal social innovation is localized to cause such effects (in branding and economic aspects) as external innovation. However, their implementation is extremely important in terms of motivation and effective use its social and employment potential.

Social innovation should be implemented internally in two basic directions:

- 1) Innovations concerning the stimulation of innovation activity personnel, including the formation of their innovative type of behavior;
- 2) on the organization of innovation in the enterprise.

Actually the second direction we stop below in more detail.

Social Innovations external nature must fully comply with the provisions of concepts of social and ethical marketing and socially responsible business. These innovations relate to resolve important social problems. "Successful" external social innovations are all prerequisites for the transformation of innovation in socio-cultural norms and models (new institutional dimension), that would cause their institutional set up and consolidate the spiritual and material culture of society [9, p. 274]. Thus, through social innovation company can establish itself in the travel market, take a "niche" monopolizing it to some extent, through the introduction of new solutions that can cause significant social impact with positive consequences.

For the external social innovation, it is enough to subject their priorities for Ukraine indicate E. Libanova. In particular, these include academic [9, p. 292]:

- The transition from the existing antisocial to a social market economy, which will use resources in the public interest;
- Overcoming division in society, the elite and politicians that promote unity views on modern strategy according to the capabilities of the entire nation;
- Positioning of the country's elite and government institutions in the global environment that is rapidly changing, and finding your own path of historical development given the fact that the world has a high economic inequality, mass poverty, problems of nationalism, terrorism, drugs, an increased rate, etc;
- Focus on liberal democratic principles of development, combining the freedom of the individual, innovative entrepreneurship based approach "that more work and better work - the more earn" the interests of the whole community;
- Overcoming mistrust and mass population of apathy, emotional and psychological mobilization of citizens;
- Integration of society around a common goal - to win the modernization own rightful place in the global community.

In tourism activities should be traced specific orientation of external social innovation, appearing in service of tourism, conservation and restoration of monuments, improving the general purpose infrastructure (facilities operated not only consumers of tourism services, but the locals) and others. For a better understanding of the social innovations that can be implemented tourist companies, we give some examples of external nature:

- Translate certain percentage of income from amounts provided travel services for the restoration of tourism and recreational facilities, including those belonging to the historical and cultural heritage and in dire need of restoration in order to prevent the ultimate loss;

- Blogging on the official web site for discussion of current social problems and finding their solutions on topics related to tourism and related sectors;

- Involvement of personnel or under contract (in terms of flexible forms of employment) persons from socially disadvantaged groups, training, training that will allow them to provide certain services (maintenance, tours, explanatory, etc.) Travel clients of this company.

Although external social innovations marked a certain image (consequently commercial) effect, as already stated above, however, it should be justified by the importance of internal *social innovations related to work organization*.

The organization works primarily provides a method of combining the subjects of industrial relations with the means of labor, resulting in a corresponding product. From the organization of work in a very large extent on efficient use and development of social and employment potential employees, aimed at generating new ideas, providing innovative business development. Quality Labour Organization means for employees required technology objects and means of labor, the establishment of appropriate working conditions, work processes, organization, performance, efficiency and profitability of labor.

The new philosophy of work should include the implementation of social innovations that would help [10]:

- Creation of conditions for development of creative work, promoting in the conduct of business using approaches involving staff to management decisions, including the organization of work;

- Additional motivation by influencing internal incentives in the formation of needs, motives and ideals of employees;

- The spread of flexible forms of employment in accordance with personal motivation and focus on efficient use of time (web work, TV work, outsourcing, working in the IT industry, etc. [11, p. 10]).

Specifies that the main purposes of implementing social innovations in work organization (Table 2).

Table 2

Targeting of social innovation in work organization in enterprises

A component of work *	Earmarking
The division of labor and cooperation, providing science-based distribution workers in certain labor functions, jobs and associations of workers in production teams	The division of labor and cooperation with maintenance tasks that best meet the interests of employees expected
Organization and maintenance jobs that contribute to the rational use of working time	Organizing your workplace individualized approach with remote execution of certain liabilities of officers
Rationing of time, which implies the definition of reasonable standards of labor costs for production and service provision as a basis for the organization of labor and production efficiency assessment	Reducing the cost of labor standards for production and service provision through productivity growth and loss account tempo logical losses
The organization of recruitment and its development (retraining, training, career planning, etc.)	The development of personal employment potential employees, social and employment potential of the collective

Optimization of work and rest during the shift (day) and larger time periods	Providing psycho-physiological recovery workers, their development and self-fulfillment outside the main place of work
Organization of payment and material stimulation of labor	Ensuring decent earnings for the full capabilities of employees to meet their needs secondary
Streamlining work processes, techniques and working methods based on generalization of good practices	Using the tools of participatory governance through the ideas of workers to organize labor
Creating a safe and supportive working environment, which includes minimization of harm, severe physical and psychological stress, formation of health and safety	Translate ideas of employees to reduce the harmful effects of stress and improving health and safety

* Compiled by the author based sources [12, p. 112].

With regard to the specific implementation of social innovation in tourism enterprises, there should be taken into account the exceptional role of the efficiency of social and employment potential employees for the performance and prospects of their activities. Given the current state of tourism development in Ukraine, orientation entities to maximize profits with uncontrolled exploitation of resources, social innovation in work organization in the business of tourism must first introduced in the direction of recruitment and its development (see Table 2). Problems with recruitment arises from the mismatch obtained his education sphere of competence, which it should do. The formality and requirement of personnel in compliance with the provisions of the concept of lifelong learning leads to frequent loss of skills, use of advanced technology services, a lower level of service. In general, this leads to a deterioration of the quality parameters of the proposed subjects of tourism services. Therefore, in this area of work social innovation should create favorable conditions staff development as an important condition their motivation for higher productivity and better customer service.

Conclusions and recommendations for further research. Thus, social innovation in work organization should provide a positive impact on employees by promoting their personal development and solving various social problems. Selection of social innovation must take into account the financial capacity of the company and its strategic vision for future development. If a company wants to take a significant gap in the market and have staffed by the most qualified and sufficiently motivated professionals, the introduction of social innovation can be an excellent way to achieve these goals.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

- Колот А. М. Інноваційно-інтелектуальні чинники розвитку вищої освіти як провідного інститут економіки знань / А. М. Колот // Стратегія розвитку України: соціологія, економіка, право: наук. вісн. / Ін-т міжнар. відн. Нац. авіац. ун-ту. – К., 2008. – Вип. 1–2. – С. 502–507.
- Пасека С. Р. Соціально-трудоий потенціал регіону: теорія і практика розвитку : монографія / С. Р. Пасека. – Черкаси : «ІнтролігаТОР», 2012. – 608 с.
- Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України / За ред. д-ра екон. наук Л. І. Федулової. – К. : Ін-т екон. та прогнозув., 2007. – 472 с.
- Єгоров Є. С. Програми інноваційного розвитку зарубіжних країн: досвід та досягнення / Є. С. Єгоров : Національна бібліотека

- України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apir/2012.../Yegorov%202.pdf.
5. Гук Н. А. Посилення інтелектуалізації праці та тенденції її структурних зрушень в Україні / Н. А. Гук // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 2(116). – С. 125–130.
  6. Бойко-Бойчук Л. В. Суспільні реформи як керовані соціальні інновації: вимоги до моделі / Л. В. Бойко-Бойчук // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5. – № 4. – С. 92–98.
  7. Інноваційна праця: діагностика проблем, важелі активізації: монографія / М. В. Семикіна, С. Р. Пасєка та ін. // за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Семикіної. – Черкаси : ТОВ «МАКЛАУТ», 2012. – 320 с.
  8. Біль М. М. Соціальні інновації в туристичному бізнесі: проблемні та конкурентні аспекти впровадження / М. М. Біль // Проблеми реалізації науково-творчого потенціалу молоді: пошуки, перспективи : Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів 25 лютого 2011 р. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2011. – 168 с. – С. 16–18.
  9. Лібанова Е. Соціальні інновації в стратегії розвитку України / Елла Лібанова // Społeczno-ekonomiczne problemy transformacji w Europie Spodkowej i Wschodniej / Redakcja naukowa: Ella Libanowa. – Warszawa–Kijów–Moskwa, 2010, 160 s. – С. 271–292.
  10. Біль М. М. Особливості впровадження соціальних інновацій в організацію праці на підприємствах / М. М. Біль // Економіка сьогодні: проблеми та шляхи вирішення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25-26 листопада 2011 р.). – Одеса : у 2-х частинах, «Центр економічних досліджень та розвитку», 2011. – Ч. I. – 92 с. – С. 81–84.
  11. Злупко Л. А. Зайнятість в умовах формування інноваційної економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.01 «Економічна теорія» // Л. А. Злупко. – Львів, 2010. – 20 с.
  12. Економіка праці та соціально-трудова відносини : навч.-метод. посібник / За заг. ред. проф. Качана Є. П. – Тернопіль, ТДЕУ, 2006. – 373 с.

UDC [005.519.816-04]: 339,138

Grygoruk P.M.
Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor of automated systems and modeling in economics
Khmelnitsky National University

THE MODEL BASIS OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MANAGEMENT MECHANISM BY PROCESS OF THE ACCEPTANCE OF MARKETING DECISIONS

Introduction. The task of structural modernization of the economy, operating in a highly unstable environment, competition and globalization, information society, requiring companies forming a rational strategy, and to develop effective approaches to its implementation through the use of positive international experience. Achieve established in current and future periods of time economic and social benefits in the management of the development of enterprises to a considerable extent dependent on the efficiency of its management.

Statement of the problem. Compliance functionality and providing the target orientation of current, prospective and strategic management to achieve planned results of socio-economic development possible within the control mechanism as tools improve quality and quantity characteristics of targets used species management through intensification resource use of cell interaction, enhance organizational capacity and expansion of competitive advantage.

It serves an integral part of strategic management development company providing action on factors that affect the state of its development effectiveness, which can not only solve specific tasks in the market situation is, but also to respond quickly to changing conditions of the modern economy.

Analysis of recent publications and research. Current content category "control mechanism" in the scientific literature is quite broad and multifaceted. J. Lafta defines control mechanism as a set of influence (leverage) used in the management of [1, p. 61]. According to V.G. Afanasyev, management mechanisms are practical tools, actions, levers and incentives by which authorities can affect any system in order to achieve goals and resolve these objectives [2, p. 234]. Y.O. Tyhomyrov defines control mechanism as a way of organizing and functioning of the administration, which is the creation and development of management systems, promotion of reasonable goals [3, p. 49]. This view is shared by A. Omarov that characterizes management mechanism as a means of not only the organization but also the functioning of the management subsystem [4, p. 49].

In modern scientific literature provided a detailed definition of this category V. Kolpakov control mechanism is defined as a collection, integrity management objectives, forms, methods, tools, principles and instruments of the executive structures [5, p. 494]. I.A. Kuznetsov believes that management mechanism should be viewed as a system of management of the economic relations modernized between control subjects who lead purposeful activity management organization based on different methods [6, p. 104]. Another broader definition gives V.A. Vlasenko: control mechanism - a set of functions, methods, and principles of management, the main objectives and goals, forms, structures, technologies for efficient use of system resources, a system of factors that should be aimed at coordinating the functional aspects of the socio-economic system in order to preserve its integrity, maintaining a steady state in-

put and output parameters, the optimal flow processes within the subsystems and timely response to requests from the environment [7, p. 179].

Analysis of the views presented suggests that the mechanism of representation in relation to various scholars have differences, emphasizing the diversity of this category. However, we note that most authors distinguish between the presence of the necessary attributes goals and management tool that provides consistent control of subject to object management.

It may be noted diversity of mechanisms for object management: "Risk management mechanism", "quality of service management mechanism", "mechanism to prevent bankruptcy", "crisis management mechanism" or "crisis management mechanism" and so on. However, it should be noted that the study of the category "management decision-making mechanism" in the scientific literature paid little attention. Although this mechanism is often equated with control gear at all, in our opinion, this is not quite true: mechanism for management decision-making is a narrower concept, and can be a part of the overall control mechanism.

With the increasing competition, the growth of the information society, increasing consumer demands for quality and product range separation of the product from the company and giving it a unique competitive advantage becomes crucial role that needs to increase marketing efforts. Therefore, the important role of marketing solutions become, the subject of which can be all elements of marketing: goals and strategies of the company in marketing, pricing efficiency, the existing sales network and its development direction, forms of advertising and promotion of the product on the market, changes in the range of products that, implemented, and services, sales forecast accuracy, correctness selecting the target segment and so on.

Marketing solutions is an alternative choice purposeful set of interrelated measures designed in an integrated, planned and systematic study of patterns and characteristics of the market on the basis of factors external and internal environment to manage the contradictions between supply and demand and identify and meet consumer demand for more effective than the competition method [9].

Future management decision-making mechanism will be considered in the context of our marketing decision making, which also brings its specificity in its structure. We believe that it belongs to the category of organizational and economic mechanisms, since on the one hand, it reflects the marketing activities of the company, which is a component of economic activity, and the other - provides features aimed at organizing the management of this process.

Organizational-economic mechanism of management of marketing decision making (OEMMMMDM) is a set of management objectives, principles, tools, information, organizational and resource support, aimed at ensuring cooperation and coordination of development processes, adoption and implementation of effective solutions to meet the customer demand [8].

Toolkit is a set of methods, models, technology, tools, and instruments of scientific and methodological, organizational, economic, psychological, legal, aimed at organizing the management decision-making in order to achieve economic effect. They can organize themselves in different types of technologies for integrated management impact. Information management is the effect of internal and external factors in the decision-making process is the basis for their development.

The purpose of the article. OEMMMDM should be integrated into the overall system management, and therefore must take into account the approaches to the selection of such management schemes. Model base management mechanism reflects the position of various aspects of this process and actually determines the instruments on which the robot mechanism. The aim of the article is to describe the components of the model base OEMMMDM (Fig. 1).

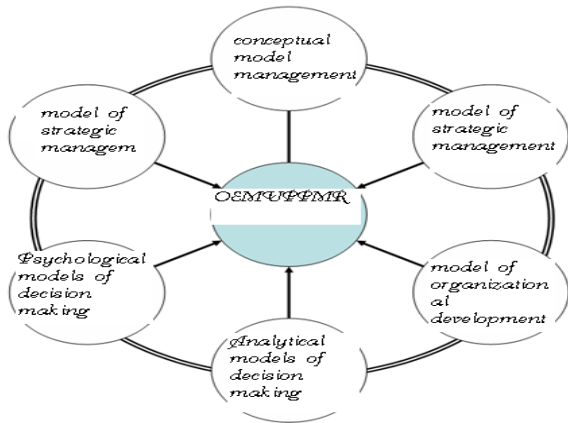

Figure 1. Model OEMMMDM R basis

Developed by the author.

The main results. An important role in this basis takes the conceptual model of management, which form the basis of relevant theories. They describe manage-

ment as a whole. Currently, there are quite a number of such models. The most common are presented in Table 1.

These models define the type of control depending on the representation of the internal structure of the enterprise, and as a result, make a significant impact on decision-making processes.

Since the decision process is based on solid interaction with the external environment of the enterprise, then its maximum adapting to changes in this environment in order to reduce uncertainty and risk. This leads to the need to define a management model based on its adaptation to environment.

Among the conceptual model of management on the grounds emit organic (adaptive) and mechanistic (organization-machine, bureaucratic) model. Notice recently that this classification also includes synergistic model that is based on the laws of self-organization of complex economic systems.

With the above in the table 1 models often produce immediate management models that describe different approaches to mapping relationship arrangements with the formation and use its resources for the purpose of achieving the intended objectives and the operational and strategic goals. This group includes conflict, problem and cyber, institutional and other models. They are in any degree reflect the laws of society.

For making marketing decisions often used famous models of strategic management are presented in Table 2. They reflect the application development of Western companies - leaders in business consulting: science advisory group, "McKinsey", "General Motors", "Arthur D. Little" and others.

At first glance, these models are similar, but the initial assumptions they are different, what determines the choice of the model and the outcome of its application.

The model of an enterprise oriented towards the search for change and consumers and their requests. The key objectives of the company are to improve product or service quality improvement, development of new products or services and work with consumers.

An important role of process control mechanism making marketing decisions play's development of

Content management concept models

Table 1

type of model	Content model
model "organization-machine" (F. Taylor, A. Fayolle, M. Weber)	organization is represented as devoid of personality as a mechanism for multi-administrative hierarchy, which consists of formal structures, relationships and systems of relations between its elements;
model of "natural" organization (T. Parsons, R. Merton)	organization occurs naturally and develop their own laws, is capable of self-organization in response to internal and external disturbances;
model of "community organization" (E. Mayo).	organization serves as a community, which is the main regulator adopted rules of conduct for its members, interpersonal relationships, commitment to the common purpose of the joint problem solving;
socio-technical model (A. Raye, E. Trist)	organization is represented as a result of the dynamic interaction of social and technological systems, balanced managed by the moderators;
institutional model (D. North)	organization is represented as a political institution a structure that is a combination of different social groups, each pursuing their goals. Relations between them are formed under the influence of institutions - the norms and traditions;
intercommunicative model (C. Bernard)	organization is seen as a system of long-term interactions between its members, who contribute to her own expectations and values;
conflict model (R. Hall)	organization is represented as a set of groups that pursue antagonistic objectives;
cybernetic model (S. Beer, J. Forrester)	Organization serves as the structure, management which is carried out by studying the feedbacks between its elements; description of the system based on its analytical representation using mathematical relationships;
organic model (T. Burns, D. Stalker)	organization is represented as a living organism, in which everything has to be balanced, like wildlife;
problem model (V. Franchuk)	functioning of the organization is described as a set of decision problems that reflect its natural needs and opportunities.

Developed by the authors to systematize [10-12].

organizational models that reflect the changing social relations, attitudes of people and organizational structure to improve adaptation to the requirements of changing technology and market. The main types of models are presented in Table 3

We support the authors [17, p. 107] that any of the presented models provide only partial-depth description of parameters, not taking into account other equally important. Therefore, they are unlikely to be widely used in management practice and back can't also be the basis for the creation of an integrated, practically oriented model of structural change in market conditions.

According to the above model, the manager becomes a bystander in a position that does not interfere with the natural processes that occur in an organization or

position demiurge, claiming that he alone determines the logic changes or position gambler. Most of these theories differ sidedness, and none of them can claim to be the base model even with their significant additions and modifications.

Among the variety of modes of action on consumer behavior special place in the modern market economy is a process of consumer psychology relationships. For this purpose, using models of consumer relationships that are formal rules that determine how "synthesis" overall assessment of the indicators of significance and severity of certain attributes of the product. Characteristics of these models are presented in Table 4.

Using the presented models allow to influence consumer behavior. In particular, consumers may find it a

Table 2

Contents of models of strategic management

Type of model	Content model
matrix "product-market" (I. Ansoff)	Reflects the degree of riskiness of one of the four strategies based on intents to implement traditional or new products in existing or new markets. It is diagnosing tool that allows you to describe the degree of acceptability of the strategy in the growing market. Certain improvements of this model is the matrix D. Abel, which assesses solutions in three dimensions: customer groups, customer needs and technological capabilities;
matrix "Boston Consulting Group"	It is based on growth rates of sales and product ratio between the market shares of the enterprise and its main competitor, modifications of this model is the Matrix "Mc Kinsey" matrix balance life cycles;
Model ADL / BOS Arthur D. Little	Its basic theoretical position is business analysis of any corporation to perform according to its stage of the life cycle and the relative competitive position in the market;
Shell model / PDM	is a two-factor matrix of size 3x3, which is based on estimates of both quantitative and qualitative parameters of business: prospects for business and competitiveness. Compared with the model "Mc Kinsey" in this made greater bias toward quantitative assessment parameters;
segmentation model for engagement (L. Volkov)	range of marketing solutions to promote the product on the market in accordance with the distribution of customers by the number of purchases;
model Hofer-Shendela	The following types ideal for business recruitment firms: a set of growth, set profit, balanced set. The structure model of the vertical axis shows the stage of market development, and on the horizontal axis-relative competitive position of a particular type of business. Investigated parameters are: market growth, the pace of technological change product growth process of technological change, changes in the growth of market segmentation.

Developed and systematized by the author [13-15].

Table 3

Contents of models of organizational development

Type of model	Content model
type of model structural and situational (J. Lorsch and P. Lawrence, J. Thompson)	treated as a complex artificial system that consists of heterogeneous, autonomous parts on seeking to balance with "their" fragments environment. Depending on the structural divisions such fragments may be the market of goods and services, technology market, labor market and so on. Organizational development enterprises represented as a product of conscious adaptation to the requirements of the structure of the environment and are defined innovations. In general, such a strategy can be described as a strategy of "fixes";
Innovation (M. Kirton, R. Duncan, SM Syhel, I. Ansoff)	Provides for changes not only internal but also external environment of the enterprise. The company is treated as a piece-rational, instrumental, under the target system that is constantly being reconstructed under the new challenges and is seen through the prism of innovation. Organizational development company is rationally planned, deliberately caused and controlled process of structural change;
Phenomenological (K. Wake, B. Haynins, R. Greenwood, C. Renson, A. Pettyhryu, Art. Robbins)	Organization is described as a collection of independent, small and stable structures, relations between them are unstable and produce uncertainty relations, which is a condition which causes the capability of the organization to learn and adapt. The constant uncertainty forces modify the structure of the organization and focus on the rejection of mechanical structures and the search for more flexible, mobile and organic.
Conflict (R. Edwards, M. drill)	Considering the source of conflict for power changes. The structure of the product and the resultant individual or group pressure. The model focuses on the description of dynamic processes in a single organization that is treated as a development system for the purposes of decision makers;
Selection (Oldrich J., M. Hannon, Dzh.Frimen, R. Carroll)	a focus on organizational development environment where staff efficiency as a means of adapting the enterprise to him. The model considers the processes of adaptation and selection in relation adaptive learning involves the selection of individuals to certain behavioral patterns and variations, adaptation same level of organizational populations requires selection among members of the population.

Developed and systematized by the author [16-17].

very important product attribute for selection, on the other hand perceive it weakly expressed in it. In this case, a task, or to strengthen the presence of this feature in the product, or use a system of communication with consumers to convince the target market that this property is represented adequately.

The complexity of marketing decisions due to the fact that their target customers are people whose behavior in a particular situation depends on a number of factors: interests, character, temperament, emotions and so on. This makes it necessary to study and requirements of each particular person. For this purpose, it is expedient to use psychological (situational) model.

In addition, the implementation of decisions, the person performing it, interact with each other and between them there likes and dislikes are formed group values and interests, psychological climate in the col-

lective. To implement effective management must also know human psychology, individual and group values and actively influence the formation of a favorable psychological climate in the team, which is very important in crisis situations. The most common psychological models are presented in Table 5.

Psychological models of decision making are common for both the above mechanism, and for the process. They can describe the properties and parameters of the decision process in order to predict the ways of its development in the future.

Managing the marketing decision-making is impossible without the use of economic-mathematical modeling, which provides powerful tools for analytical description of procedures for decision options and their assessment. Summary of the corresponding models presented in Table 6.

Table 4

Contents of models of consumer attitude formation

Type of model	Content model
Fishbein model	Consumer evaluates products according to the sum of estimates of various parameters of the goods. The model has the minimum estimates for specific characteristics and a high score of one parameter can compensate for a low score another;
disjunctive model	Consumer considers only those brands that are best for certain dominant attributes, regardless of the position of the other. That is a good position for the brand not the most important for the consumer characteristics are not taken into account because it does not compensate for lack of the presence of important characteristics;
conjunctive model	Brand should have a certain set of attributes - the principle of "no worse than" asking the level of compliance attribute minimum acceptable requirements. Make rejected if it does not exceed this minimum would be at least one of them. The high level of satisfaction from one or more characteristics does not compensate the poor performance of the other. The model has integrated assessment and involves the selection is for identification of one or more suitable brands;
lexicographic (multistage) model	Model assumes that the consumer evaluates products according to specifications ranked priorities and chooses the product that best meets the specifications of the highest priority. If two brands have the same position on the attribute, the process of selecting a consumer shift up a notch lower - the attributes that are of importance in second place, then - on the third and so on;
dominance model	Model allows consumers to evaluate products according to the number of characteristics that are satisfactory in comparison with other products. Unlike the lexicographic model, there are no parameters that have higher than other characteristics, the priority when making decisions, and poor evaluation at least one parameter can affect whether the purchase is made;
Decomposition model	model uses the ratings of different combinations of attributes, resulting in partial utility detects that underlie them, in order to play the global structure of consumer preferences;
compositional model	Assessment mark is calculated based on consumer perceptions regarding the determining attributes and their significance.

Developed and systematized by the author [18, 19].

Table 5

Psychological models of Contents

Type of model	Content model
Fiedler model	Management is based on the following factors: the relationship between the leader and team members, tasks and structure of authority;
Model Vroom-Yettona	management is one of five styles, depending on the extent to which subordinates allowed to participate in decision -making. They represent a continuum from autocratic style of decision-making and completing the full participation of subordinates. Select a style by using seven criteria, along with styles form a decision tree.
model and Mitchell House	manager can motivate subordinates to achieve organizational goals by increasing their personal benefit when they reach the goal of this work and explaining the means of achieving it, removing obstacles and traps and increasing the opportunities for personal satisfaction towards benefits;
model life cycle Hersey and Blanchard	most effective leadership style depends on the "maturity" of performers, which reflects the ability to be responsible for their behavior, the desire to achieve this goal, as well as education and experience relative to the specific task you wish to perform. Depending on the task, individuals and groups exhibit different levels of "maturity", whereby the manager can change and their behavior depending on the relative maturity of the individual or group.

Developed and systematized by the author [20, 21].

Table 6

Summary of analytical models

Type models	Summary of models
model compromises	describe how to weigh and evaluate substitutions in the media and purposes;
model analysis	designed to calculate the numerical characteristics of the sample data, the identification and evaluation of the relationship between indicators;
optimization model	aimed at building and evaluating alternatives and choosing the best one for a particular performance criterion;
simulations	designed for the experimental analysis of alternatives using computer simulation;
predictive models	focused on evaluating the behavior of the investigated system in the future;
multidimensional model	designed to process multidimensional data based estimates similarity of the objects on all parameters simultaneously;
dynamic models	focused on the study of the processes analyzed in time;
integrated assessment model	designed to assess the quality and effectiveness of alternatives, their rankings and determine the degree of suitability;
fuzzy multiple-model	intended to account for uncertainty in the construction and analysis of alternatives and decision making under numerical data presentation
models of statistical hypothesis testing	designed to test the assumptions about changes in the behavior of the system studied, the effect of a decision-making;
model of expert data processing	Designed to evaluate the alternatives based on the judgments of experts.

Developed and systematized by the author [22-26].

It should be noted that the analytical model can be used at any of the stages of decision making, but most of all a tool designed for training and evaluating alternatives.

Conclusions. Using the presented model tool allows you to combine experience, knowledge and intuition ODA to modern scientific approaches as to the general management and the design and decision making. This will save time and resources of the company and increase the efficiency and reliability of the process.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

- Лафта Дж. Управленческие решения : учеб. пособ. / Дж. Лафта. – М. : Центр Экономики и маркетинга, 2002. – 304 с.
- Афанасьев В. Г. Человек в управлении обществом. – М. : Политиздат, 1977. – 382 с.
- Тихомиров Ю. А. Механизмы управления в развитом социалистическом обществе. – М. : Наука, 1978. – 236 с.
- Омаров А. М. Социальное управление: некоторые вопросы теории и практики. – М. : Мысль, 1980. – 269 с.
- Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений. – К. : МАУП, 2004. – 504 с.
- Кузнецов И. А. Механизмы и методы принятия и реализации управленческих решений в современных рыночных условиях / И. А. Кузнецов // Социально-экономические явления и процессы. – 2010. – № 6 (022). – С. 78–84.
- Власенко В. А. Теоретико-методичні основи формування механізму управління розвитком системи споживчої кооперації України / В. А. Власенко // Вісник ХНЕУ. – 2008. – Вип. 2 (107). – С. 179–185.
- Григорук П. М. Механізм управління процесом прийняття маркетингових рішень / П. М. Григорук // Економіст. – 2011. – № 6. – С. 57–61.
- Григорук П. М. Роль и характерные особенности маркетинговых решений в системе управления предприятием / П. М. Григорук // Экономика и управление. – 2012. – № 12. – с. 36–43.
- Литвак Б. Г. Разработка управленческого решения / Б. Г. Литвак. – 3-е изд., испр. – М. : Дело, 2002. – 392 с.
- Франчук В. И. Основы современной теории организаций / В. И. Франчук / Акад. организац. наук ; Ин-т организац. систем. – М. : ИОС, 1995. – 75 с.
- Бир Ст. Кибернетика и управление производством / Ст. Бир. – М. : Наука, 1965. – 392 с.
- Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1989. – 358 с.
- Бизнес. Толковый словарь [Электронный ресурс] / [Грэхэм Бетс, Барри Брайндли, С. Уильямс и др.]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/business/16200>.
- Волкова Л. Методы и модели сегментирования рынка [Электронный ресурс] / Л. Волкова. – Режим доступа : http://market.narod.ru/S_OM/segment_model.html.
- Некрасов С. И. Факторы организационного развития предприятий / С. И. Некрасов, Н. А. Некрасова, О. В. Бусыгин. – Академия Естествознания, 2009. – 80 с.
- Щербина В. В. Современные концепции структурных изменений в организациях / В. В. Щербина, Е. П. Попова // Социология управления. – 1996. – № 2. – С. 98–109.
- Модели формирования потребительского отношения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nejo.ru/>.
- Потребительское отношение [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ngpedia.ru/>.
- Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Вильямс, 2009. – 692 с.
- Василенко В. А. Ситуационный менеджмент : учеб. пособие / В. А. Василенко, В. И. Шостка. – К. : ЦУЛ, 2003. – 356 с.
- Р. Акофф. Искусство решения проблем ; пер. с англ. Е. Г. Коваленко ; под ред. канд. техн. наук Е. К. Масловского. – М. : Мир, 1982. – 224 с., ил.
- Эддоус М. Методы принятия решений / М. Эддоус, Р. Стэнсфилд. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 590 с.
- Беллман Р. Динамическое программирование и современная теория управления / Р. Беллман, Р. Калаба ; пер. с англ. Е. Я. Ройтенберга ; под. ред. В. С. Разумихина. – М. : Наука, 1969. – 119 с.
- Матвійчук А. В. Штучний інтелект в економіці. Нейронні мережі, нечітка логіка : монографія / А. В. Матвійчук. – К. : ХНЕУ, 2011. – 439, [1] с.
- Кендалл М. Многомерный статистический анализ и временные ряды / М. Кендалл, А. Стьюарт ; пер. с англ. Э. Л. Пресмана, В. И. Ротаря ; под ред. А. Н. Колмогорова, Ю. В. Прохорова. – М. : Наука, Главная редакция физ.-мат. Литературы, 1976. – 736 с.

Drugova O.S.
Assistant Professor of Finance
National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"

FACTORS AFFECTING ON COMPETITIVE POTENTIAL OF ENTERPRISE ENGINEERING

Introduction. Formation of market relations in new ways poses the problem of enterprise performance, bringing to the fore not only efficiency, but the efficiency of businesses in a particular competitive environment. Because of the high competitiveness of the industry appears not an end in itself, but a means to strengthen the position of the national economy and social problems. Key positions in Ukraine's economy are industry, and what makes a dominant role in the structure of the national economy. Despite the deep recession, which has affected primarily large industrial enterprises, industrial production, still holds the largest share in the gross domestic product.

Analysis of recent research and publications. The development of enterprises associated with the presence not only of market, financial and other capacities, but also competitive. It should be noted that the issue of setting methodologies and assessment of the competitive potential seen in the works of local scholars such as A.G. Andreev, E.A. Gorbashko, I.V. Konstantinova, A. Fedonin, I. Repin, A. F. Parfenov, Y. Taranuhyn, A.D. Shadryn, S. Shevchenko, G. Shepelenko, N.S. Krasnokutskaya, I.P. Otenko, I.M. Kyrchata and others, and works by foreign scholars such as I. Ansoff, W. Demynh, J. Juran, Shewhart W., M. Robson and others.

The purpose of the article. Development and study of factors influencing the competitive potential of the machine based on statistical index the industry.

Of the content of the research. Development of engineering - the foundation of science and technology in all sectors of the economy, much support the country's competitiveness. The task of building complex - production machinery and high-tech equipment level, which should provide increased productivity, reduced material consumption and energy intensity, enhance the quality of products.

Mechanical engineering is a complex industry that is based on the use of achievements and accomplishments in almost all industries (chemical, power, light, metal, etc.), it is the basis of industry and plays a crucial role in the implementation of scientific and technological progress in all areas of the economy. In Ukraine today, the industry is not sufficiently developed.

Competitive potential of the machine is formed and developed under the influence of numerous factors, given their sources, may be submitted as factors external and internal environment. In the most general terms, environmental factors are described as conditions and factors arising out of or dependent on its activities to the list of internal environment factors include those that are influenced by the same entity [1]. By the uniqueness of differentiation factors by source of origin, during their group researchers have different approaches, due to the peculiarities of the simulation environment. Conceptually, the environment supplied by hierarchical and non-hierarchical model, subject to any release of the relevant factors. In particular, the environment serves as a set of defined forces (model M. Porter), a hierarchical system that consists of direct and indirect environmental effect (Model M. Meskon, K.

Bowman), one-tier system in which all factors have the same influence on the development of a business subject (model J.D. Danielsa and Lee H. Radebe), system key factors (model A. Thompson and A. Strickland) and others [1-5]. Most environmental factors combined for the allocation factors macro-level, meso level, micro [6, p.71], social, political, industrial and opportunities for companies [5, p. 89-90], international, national, sectoral [7, p. 202 -203], political, economic, legal, social and cultural [8] et al. In further studies, we adopted as a basic hierarchical model in which the environment is represented as macro and micro, the main difference between them - level of exposure and the degree of approximation to the entity. Macro creates the general conditions and microenvironment directly affects the decisions that are formed within a single entity.

During the study, the influence of the environment on the formation and use of competitive potential of mechanical engineering major groups of factors into account macro-and micro-environment, which highlighted the evaluation frequency of their use in the scientific literature. As a result, to assess the conditions of formation of the competitive potential of mechanical engineering studies economic, legal, technological and socio-cultural factors that reflect the macro factors. To evaluate the factors evaluated micro level of competition in the segment of engineering, the influence of suppliers and consumers for the development of engineering enterprises, especially cooperation with the local governance, contact the audience. Influence of environmental factors is reflected in terms of industry development. This provision is included in the study. Specifically defined not only the main trends in the macro- and micro-engineering enterprises, but also the main effects of such exposure to the industry.

Under macro-level factors occupy a prominent position economic factors that are formalized through a set of indicators of economic development, the level of competitiveness, inflation, investment in fixed assets and more. All other things being equal, the favorable economic situation creates the basis for the development of competitive potential of mechanical engineering, especially its financial and market components.

Changes in the environment are reflected in terms of engineering enterprises. In particular, to assess the impact of economic factors used general indicators that reflect the economic aspects of the industry, such as performance and dynamics of production, profitability, liquidity of engineering. Research carried out in the context of the main areas of engineering and the whole industry.

Mechanical engineering is one of the most important industries. It causes the development of higher productivity and cost- efficiency of all sectors of the economy, reflecting the level of scientific and technological potential of the country is an indicator of the level of economic development. Back in 1990 topped Engineering within the structure of industrial production (it accounted for more than half of the total), for twenty years, its share decreased significantly. The level of production during this period fell by more than

two-thirds volume of production of important products (steam turbines, tractors, electric hoists, bearings) decreased in 3-21 times. For the past years, both in the industry as a whole and in the engineering segment dominated upward trend in the index of industrial production (Table 1).

Table 1
Indices of industrial production in Ukraine
in 2007-2011, % to previous year

Types of industry	2007	2008	2009	2010	2011
industry	107,6	94,8	78,0	111,2	107,6
Manufacturing	109,9	94,0	73,5	113,9	108,2
engineering	119,0	100,3	55,1	136,1	117,2
including: production machinery and equipment	103,0	98,2	62,4	121,1	112,5
Manufacture of electrical, electronic and optical equipment	129,1	93,2	71,8	124,2	114,7
manufacture of transport equipment	130,0	105,7	42,1	161,9	122,6

According to the 2011 index of industrial production in mechanical engineering was 117.2 %, which is significantly higher than in industry (107.6 %). In general, the engineering of the period 2007-2011 is allocated two periods, namely the period of decline of the index of industrial production (2007-2009) and growth (2009-2011). Despite the stability and positive dynamics of production quality characteristics Ukraine is second leading countries according to the criteria of the industry in general and engineering in particular. Global trends in industry structure focused on the development machine, whereas in the structure of industrial production in Ukraine accounted for the largest share in the manufacturing sector in general and mechanical engineering including. The share of machinery in the period 2001-2011 he was the total volume of industrial production (works, services) ranged from 10.2 ... 13.7 % over the years. As a result in 2011 the figure is set at 11,6% [9].

The main economic indicators that reflect the performance of enterprises of any kind of economic activity is the sheer size and dynamics of their financial performance and profitability indicators of activity. As for machine building, for them as a whole during the years 2009-2011 is characterized by a positive financial result, which for the period grew at a considerable pace.

In addition to the main indicators reflecting the economic aspects of machine-building enterprises of Ukraine, studied liquidity, based on which the conclusion on the overall financial situation of the industry. Background and results of calculations of liquidity for companies building complex shown in Fig. 1-3.

As a result, concluded on a high level of liquidity for the engineering enterprises compared with the industry in general and manufacturing in particular. According to the estimates in 2010-2011 liquidity by segment Engineering 1.5 ... 2.0 times higher than the corresponding figures industries.

General Dynamics indicators in mechanical engineering segment is unstable and does not coincide with the trend in the whole industry. Against the back-

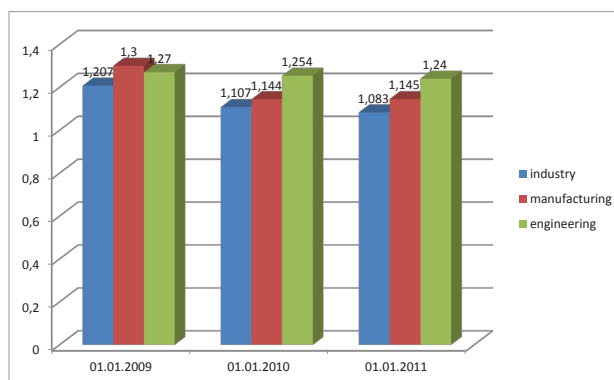

Figure 1. Absolute liquidity ratio for the engineering enterprises compared with enterprises of the industry as a whole

Figure 2. Interim ratio for the engineering enterprises compared with enterprises of the industry as a whole

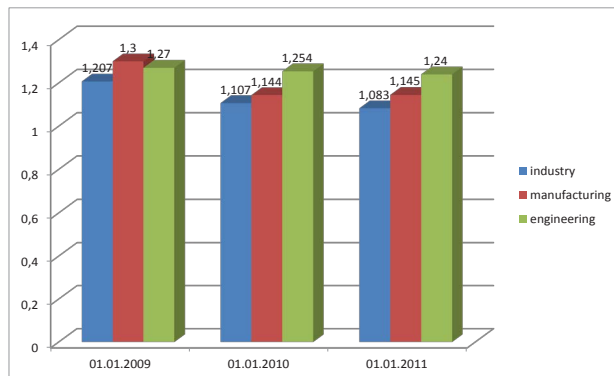

Figure 3. Overall liquidity ratio for the engineering enterprises compared with enterprises of the industry as a whole

ground of relative stabilization of liquidity for the industry as a whole an increase in the absolute, reduction factors common and diverging dynamics in the interim ratio for enterprise engineering.

Among the macro factors significant for the development of the real sector of the economy in general and engineering enterprises in particular are the legal factors that presented a system of legislation and regulations on the rights and ownership, organizational and legal forms of enterprises, the conditions of their operation and so on. The work of the enterprise guided by the Constitution of Ukraine, as well as breaking civil law, legislative support for investments and investment, labor legislation, financial and tax legislation. Experts functioning of the legal environment are complex, which affects the business activities in the country in general and in particular the engineering segment. According Doing Business in 2012 for ease

Table 2

The amount of income tax paid by a company, the industry in 2009-2011*, mln

Types of industry	2009 p.	2010 p.	2011 p.	Diversion million UAH			Rate of growth, %		
				2010/ 2009 pp.	2011/ 2010 pp.	2011/ 2009 pp.	2010/ 2009 pp.	2011/ 2010 pp.	2011/ 2009 pp.
industry	9431,8	19690	26183,4	10258,2	6493,4	16751,6	208,8	133,0	277,6
Manufacturing	5155,4	8587,9	12916,0	3432,5	4328,1	7760,6	166,6	150,4	250,5
engineering	1937,5	2937,3	4241,9	999,8	1304,6	2304,4	151,6	144,4	218,9
including: production machinery and equipment	887,6	1045,7	829,0	158,1	-216,7	-58,6	117,8	79,3	93,4
Manufacture of electrical, electronic and optical equipment	603,4	523,5	752,2	-79,9	228,7	148,8	86,8	143,7	124,7
manufacture of transport equipment	446,5	1368,1	2660,7	921,6	1292,6	2214,2	306,4	194,5	595,9

* Calculated independently according to [9].

Table 3

Trends in income tax for the years 2009-2011 by a group of industrial enterprises in Ukraine*,% of total sales

Types of industry	2009 p.	2010 p.	2011 p.	Deviation		
				2010/ 2009 pp.	2011/ 2010 pp.	2011/ 2009 pp.
industry	1,17	1,85	1,97	0,68	0,12	0,80
Manufacturing	0,92	1,18	1,47	0,25	0,29	0,54
engineering	2,26	2,52	2,75	0,27	0,23	0,49
including: production machinery and equipment	2,59	2,63	1,72	0,04	-0,91	-0,88
Manufacture of electrical, electronic and optical equipment	2,46	1,89	2,19	-0,57	0,30	-0,28
manufacture of transport equipment	1,65	2,80	3,72	1,15	0,92	2,07

of doing business in Ukraine occupies position 152 out of 183 countries. Compared to 2011 the country lost three positions. The worst situation is assessed to taxation (position 181), the registration of construction (position 180), registering property (position 166), resolving the issue of insolvency (position 156), registration and protection of investors (respectively 112 and 111 positions). Successful on this background are the arrangements for lending (24 position) and contract enforcement (position 44) [10]. In furtherance of the overall assessment of business conditions in Ukraine will present data on the income tax industry enterprises in general and engineering in particular (Table 2).

How are the calculations (Table 2) for the period amount of income tax paid as the whole business industry and mechanical engineering by segment growing. In 2009-2011 he was the figure for the industry increased by 2.8 times, in the mechanical engineering sector - by 2.2 times.

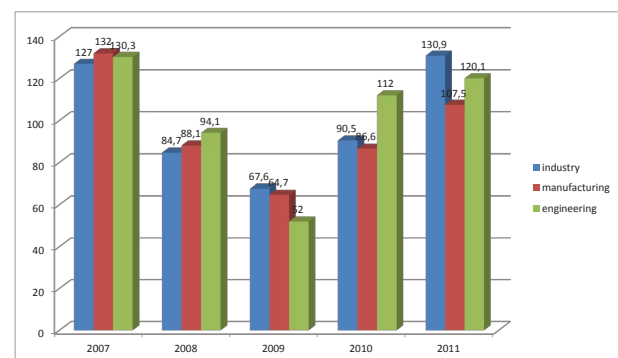
Given that the amount paid depends on income tax and the taxable value to determine general trends calculated level of tax per unit of sales (Table 3). Technological factors affect the productive capacity of enterprises in different industries. At the level of business entities this question is as follows as the level of use of new technology and innovative technologies, the level of depreciation, capital investment, and the amount of scientific and technical work. Given these figures, the following conclusions. In the overall assessment of Ukraine is a leader in advanced areas of engineering. As stated in the document [11] current state machine characterized by low levels of technological processes, which are more than twice, lower than the European one.

Depreciation of assets in the engineering segment is 65-75 %, and the average age of technological equipment and facilities - [11, p. 30]. The high level of depreciation of fixed assets and low level processes in engineering due to lack of funding in sufficient quan-

ties. According to the 2007-2011 bienniums observed unstable trend in the development of capital investment in the field of mechanical engineering, namely - decline in investments during the crisis (2007-2009) and their growth in the post-crisis period (2009-2011) (Figure 4).

Compared with 2010 the volume of investments in fixed assets amounted to 130.9 % and 120.1 % respectively in the sphere of industry in general and engineering in particular.

Despite significant investments dynamic parameters is insufficient for updating Technical Park of mechanical engineering.

Figure 4. Index of investment in fixed assets in enterprises of Ukraine, % over the previous year.

According to the State Statistics Committee of Ukraine investment in the industry in 2011 totaled 86,313 million., which provided 7% of fixed assets. For investments directly in engineering, then this value was only 6.8% of total investment industry, in absolute amount was 5888 million.

Lack of investment affects the level of innovative activity of industrial enterprises. The issue of innovation enterprises considers many academic economists [12, 13, 14]. It is estimated that the share of industrial enterprises that introduce innovations into production has declined over the past 10 years. In particular, if in 2000 the figure was 14.8 %, while according to the 2011 – 12,8%. Note that despite the low value is the best indicator for the last three years. In 2009 and 2010 the proportion of such enterprises accounted for only 10.7 and 11.5 %, respectively [9]. The dynamics is observed decline in the development of innovative products for industrial enterprises, and reducing the share of sales in total sales.

The formation of the competitive potential of mechanical engineering affect socio-cultural factors, such as such as supply and demand in the labor market, the level of workforce skills, system of training and retraining in the country and so on. Regarding the relationship between the main characteristics of the labor market, in general in Ukraine throughout the study period (2000-2011 years) observed excess labor supply over demand, which is consistent with market fundamentals of the economy and some of its markets. Number of unemployed persons according to 2011 amounted to 505.3 thousand for the total supply of up to 59.3 thousand people. In total excess labor supply over demand load unemployed per vacancy for the period ranged considerably. During the crisis, the decline in production has led to reduction proposals on the labor market, resulting in increased load on one workstation with 4 to 10 people. In the post-crisis situation has stabilized, but the ratio of supply and demand for jobs are high. At the end of 2011 the figure was 8 person/place, which is twice higher than the same period in 2007 [9]. Despite the increase in the overall burden of unemployed people per job in the economy as a whole, and in industrial enterprises during the period studied there is a growing need for workers. According to the 2011 in the segment of the industry as a whole and the need for manufacturing workers was 16.6 and 13.0 thousand respectively.

One of the factors influencing the formation of labor potential businesses of any type of industry and engineering enterprises is particularly financial incentives work. To evaluate this factor studied the absolute amount and dynamics of the average wage in the industry. As a result, determined that in the mechanical engineering sector average wage is less than the corresponding figure for the industry as a whole. According to 2011 industry average wage set at 3120 USD./month. For engineering enterprises, in this segment the highest average wage does not exceed the value of 2926 € / month, which was recorded in manufacture of transport equipment. On the dynamics, in the mechanical engineering sector average wage increases more rapidly than the industry as a whole (Table 4). Compared with 2010, in 2011 the growth rate of the industry determined to rivni120 , 9 % versus 122.9 % , 121.0 % and 121.4 % , which was observed in segments of machinery , electrical, electronic and optical equipment and transport equipment, respectively.

The higher growth rate of average wages in selected segments indicate the potential for attracting qualified data fields and increase production at this major employment potential of the industry.

Microenvironment engineering enterprises is determined by such basic forces as suppliers, customers and competitors. Identify key trends in the business environment machine-building enterprises.

Machine-building, among other industrial activities are highly capital intensity of production and a significantly higher level processing of raw materials, which indicates a significant dependence of mechanical engineering from forming their procurement policies and performance of transactions within the inventory of production. Establishing and maintaining supplier relationships affect the transaction costs of the enterprise that is the basis of decision-making to support/resource reduction potential of the entity. To assess the impact of suppliers in the investigated volume and dynamics payable by industrial enterprises in general and engineering in particular. As a result, the absolute

Table 4

Dynamics of average salary for Industrial Activities* % previous year

Types of industry	2005 p.	2006 p.	2007 p.	2008 p.	2009 p.	2010 p.	2011 p.
industry	100	125,3	128,2	129,8	105,0	121,9	120,9
Manufacturing	100	125,6	128,1	127,0	100,4	122,9	121,0
engineering							
including: production machinery and equipment	100	128,4	129,2	129,8	97,4	129,2	122,9
Manufacture of electrical, electronic and optical equipment	100	129,2	132,8	129,2	101,5	126,5	121,0
manufacture of transport equipment	100	1307,6	13,2	127,4	89,6	141,5	121,4

* Calculated independently according to [9].

Table 5

Dynamics of shares payable in current liabilities industrial enterprises, %

Types of industry	01.01. 2009 p.	01.01. 2010 p.	01.01. 2011 p.	Deviation		
				2010/ 2009 pp.	2011/ 2010 pp.	2011/ 2009 pp.
industry	78,9	83,0	81,8	78,9	-1,3	2,8
Manufacturing	79,3	81,2	80,0	79,3	-1,2	0,7
engineering	73,3	74,9	80,9	73,3	6,0	7,6
including: production machinery and equipment	77,9	80,1	81,6	77,9	1,5	3,7
Manufacture of electrical, electronic and optical equipment	77,2	73,1	80,0	77,2	6,8	2,8
manufacture of transport equipment	68,6	71,6	80,8	68,6	9,2	12,2

Table 6

Dynamics of particles receivables in current assets of industrial enterprises, %

Types of industry	01.01. 2009 p.	01.01. 2010 p.	01.01. 2011 p.	Deviation		
				2010/ 2009 pp.	2011/ 2010 pp.	2011/ 2009 pp.
industry	62,5	65,3	64,9	2,8	-0,5	2,4
Manufacturing	59,6	62,8	63,8	3,2	1,0	4,2
engineering	52,5	53,1	52,1	0,6	-1,1	-0,5
including: production machinery and equipment	50,4	49,7	49,3	-0,7	-0,4	-1,0
Manufacture of electrical, electronic and optical equipment	51,7	54,5	52,2	2,7	-2,3	0,4
manufacture of transport equipment	54,8	55,6	54,4	0,8	-1,2	-0,4

size of the increase in diagnosed payable for the industry as a whole and for engineering companies in particular. During 2009-2011 years the amount payable by industrial enterprises increased by 1.4 times, in the mechanical engineering sector - 1.2 times and amounted on 01.01.2011 and accordingly 439,920.9 58,684.7 million. Defined as that payable has a significant share in total current liabilities as the industry in general and engineering enterprises (Table 5).

According to the 2011 this figure was 81.8 % for industrial enterprises in general and 80,9% – for businesses including engineering. In the dynamics of this indicator tends to grow large share of payables and its growth over time periods indicates greater dependence of machine-building enterprises of suppliers.

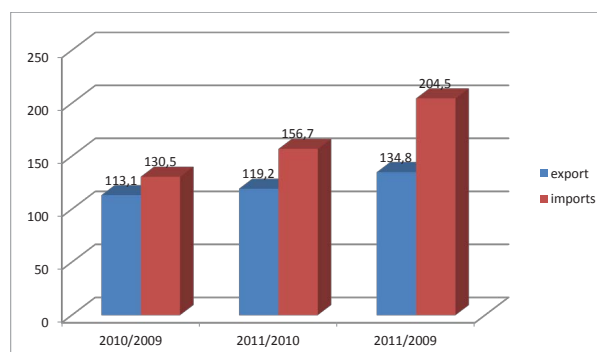
With market conditions no less important factor in shaping the competitive potential consumers is affecting the production and sale of industrial potential of enterprises through the development of the product range, pricing entity, its volume of production and sales. To assess the influence of consumers on the enterprise engineering investigated the proportion of receivables in the current assets of enterprises and defined its change over time. The analysis identified a positive trend in the development of accounts receivable. However, the pace of growth in engineering is much lower than the industry as a whole. Given that the industry volume of receivables 2009-2011 bienniums increased by 1.3 times for engineering companies increase was only 3.5 %. There were also stabilizing the share of receivables in current assets of mechanical engineering (Table 6).

This figure for the mechanical engineering sector is essential in particular for more than 1/2 of current assets, but varies slightly 52,1 ... 53,5 % of the total value of current assets over time.

High proportion of receivables in current assets of mechanical engineering indicates the significance of buyers in the formation of productive capacity, and the immutability of the indicator in the dynamics of resistance – marketing communications engineering enterprises.

A key factor is the influence of the microenvironment competitors. Features of competition in the market and activity of competitors considered a separate economic entity during the development of corporate strategy and inform decisions about functional strategies of the company. In various fields of industrial competition differ. In particular for electricity and food industry is characterized by monopolistic competition. For engineering enterprises - oligopolistic competition.

As competition in the segment of mechanical engineering, then estimated that domestic enterprises have low competitiveness due to inefficient technological structure of production, high energy costs. As a result, the presence of strong demand for machinery Ukraine is a large dependence on imports of machinery (Fig. 5).

Figure 5. Dynamics of export and import of machinery in 2009-2011

Compared with 2009, the volume of imports engineering industry increased more than 2.0 times the volume of exports during the same period increased by only 1/3, the growth rate amounted to 204.5 and 134.8%, respectively. It is estimated over 2009-2011 biennium advance ratio of imports over exports of machinery increased and made according to the 2011 1.89 (Table 7).

Table 7

Value of exports and imports of machinery in Ukraine in 2009-2011, th. USA

Years	Import	Export	Value for import / export
2009 p.	5014319,1	6257044,8	1,25
2010 p.	5670416,3	8166974,9	1,44
2011 p.	6758995,2	12795104,9	1,89

Higher growth rates of imports of machinery compared to the volume of its exports, and increasing the ratio of imports and exports of engineering products indicates a low level of competitiveness of domestic enterprises and weak competitive position of businesses both foreign and domestic markets.

Conclusion. Thus, the article was considered the main impacts on the competitive potential. Found that macroeconomic factors directly affect a particular local potential, which is part of the competitive potential. The study was conducted in the mechanical engineering. Further proposed to measure the impact of these factors on the competitive potential.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Мескон М. Х. Основы менеджмента / Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. ; пер с англ. – М. : Дело, 2000. – 704 с.
2. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран / Портер М. – М. Международные

- отношения, 1993. – 956 с.
3. Боумен К. Основы стратегического менеджмента / Боумен К. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 175 с.
  4. Даниелс Джон Д. Международный бизнес: внешняя среда и деловые операции / Даниелс Джон Д., Радеба Ли Х. – М.: Дело, 1998. – 456 с.
  5. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж. – М. : Банки и биржи. – ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
  5. Иванова Ю. Б. Конкурентні перги підприємства: оцінка, формування та розвиток : монографія / Иванова Ю. Б., Орлов П. А., Иванова О. Ю. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2008. – 352 с.
  6. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг / Фатхутдинов Р. А. – СПб. : Питер, 2007. – 352 с.
  7. Оценка влияния факторов внешней среды на экспортную стратегию предприятия [Электронный ресурс] / Ю. Е. Кислова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 1. – Режим доступа : <http://www.cfin.ru/press/management/2002-1/04.shtml>.
  8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
  9. Оценка бизнес-регулирования: (легкость ведения бизнеса в Украине) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://rus-sian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>.
  10. 11. Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку прогресивних технологій, нових матеріалів та технологічного обладнання для машинобудування на 2011-2015 року (Проект) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid=1B4B3D-CFF09173FF119DFFEFF07E375E?art_id=83310&cat_id=42148.
  11. Маслак О. І. Про основні проблеми та заходи щодо активізації інноваційної діяльності підприємств / О. І. Маслак, В. В. Костін. Журнал «Регіональні перспективи». № 5(24). – 2002. – м. Кременчук.
  12. Лощина Л. В. Комплексна оцінка інноваційної діяльності підприємства в контексті антикризового управління / Л. В. Лощина // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28-29 жовтня 2010 р. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Т. 2. – 233 с.
  13. Александров И. В. Стратегия инновационного развития машиностроительного комплекса на основе формирования интеллектуального потенциала (на примере ЗАО «НКМЗ») / И. В. Александров // Економіка промисловості. – 2006. – № 5. – С. 62–70.

УДК 65.012.8 (045)

Skibitska L.I.
Senior Lecturer, Department of Management
foreign trade enterprises
National Aviation University

ECONOMIC INTELLIGENCE IN CRISIS MANAGEMENT NOW

Statement of the problem. Competitiveness of enterprises are increasingly determined by its ability to rapidly reproduce, grow and update information on the potential and intentions of competitors and conceal its internal information as trade secrets, to provide at least a temporary monopoly on the market. However, the organization of economic intelligence, the use of automated systems for the analysis of data and the organization of counter-intelligence measures for crisis prevention and/or mitigation of symptoms in the domestic business has not yet gained enough attention, which causes a novelty of the study.

To maintain stable operation of the enterprise more important was the presence of timely accurate information not only about the state of the potential of the enterprise, but also the suppliers, competitors, customers, the latest technology, and other settings of the environment. In these circumstances, an important resource, providing efficient operation of the enterprise is the information and communication connections.

However, some aspects of competitive systems (economic) intelligence are currently controversial and sometimes caused by the public reproach. In particular, sometimes ambiguously competitive intelligence work is evaluated in terms of its compliance with ethical and legal standards. Doubts exactly the kinds that have not been dispelled, became a stumbling block for a number of companies who have not decided on the creation of such services.

The above determines the relevance and novelty of a scientific research problem.

Analysis of recent research and publications. The problems of economic security business in crisis management at the time worked on such foreign scholars as R. Ackoff, I. Ansoff, K. Bowman, E. Brigham, R. Heath, A. Shtanhret, G.L. Azoev, Gradov A.P., A.P. Chelenkov, A.M. Kutsenko, L.O. Lihonenko, O.V. Moroz, Z.E. Shershnova.

The aim of the paper is the rationale for the organization of economic intelligence in the enterprise, defining the concept of a systematic approach to the protection of trade secrets and confidential information and counterintelligence organizations.

Statement of main content. "We no longer live in the information age - says L. Kahaner, author of "Competitive Intelligence". - We live in an age of exploratio".

Thus, competitive intelligence (CI) is a powerful tool for market research, and currently is a discipline that is booming, which occurred at the intersection of economics, law and specific intelligence disciplines. Raman difference from industrial espionage is that it is only through existing state laws, and their results are obtained by analytic processing a huge number of various public information materials from various sources.

We have already mentioned that the CI gives the best results if it is organized as a continuous process.

First, the structure of the intelligence cycle already requires a process. When organizing a large-scale intelligence system in your company should strive to extend beyond the scope of cooperation and involvement of as many people.

Second, even if a very successful working of view of official duty as a CI -person senior management, the

system of intelligence gathering can sometimes be seen in another part of the company as a kind of "spyware executive agency". Providing access to the CI only managers of the highest level, you can sometimes "lose" employees who would like to receive the materials CI and effectively use them in their work. Moreover, avoiding some of the employees of the company to the material of the CI, they can repel willingness to submit to the CI system collected their own information.

You can create an effective system of management, have a highly skilled, have a high scientific and technical potential, have an extensive distribution network, but it will not be important if the CEO will not be able to detect external threats and risks that can put us in a difficult position [6]. To identify risks and create divisions CI. In many large companies such units are located in the service of strategic planning that reports directly to management. CI business unit is most effective if its main task is to support strategic information planning company. Other companies raman units can be part of each independent department that is subordinate to the first vice-president, or directly president, who coordinates their activities.

It is advisable not to place the CI in the service of marketing, sales, research departments and other independent structural units of the company, not related to each other. In such cases it is difficult to implement cooperation and coordination of the CI.

After all, does not matter where the unit is locate CI. Important as organized coordination of its work and how information flows circulating within the company. In some companies, information circulates in a closed circuit in the finished form is available on the lower level, that is being sent to each employee (which it is necessary to perform production duties), others - on the contrary, information is collected on the lower level is passed "up" (unclosed loop) and rarely comes to every employee of the company. From research on the development of the concept of CI conducted by *Learning Corporation*, it follows that such an organization (the second model) bring intelligence reports to employees does not benefit the company [7].

For maximum efficiency unit should be CI is quite high status in the company, the employees treated him with respect and saw him as their protector and champion of the interests of the company. However, this unit should be accessible to everyone in the company working within its competence, rather than perform tasks for the benefit of any one department.

Analytical information produced CI unit should be closed to all outsiders, but accessible to every employee of the company (to the extent that it applies).

Although the main purpose of the CI - support management decision-making, formed somehow Raman system can help companies solve many other problems, such as:

1. Predicting changes in the market. Companies that focus their efforts on the CI track market changes rarely fall suddenly in trouble because of the events that affect their business. Conversely, companies that have no such attention may soon become bankrupt.
2. Predicting the actions of competitors.
3. Identify new or potential competitors.

4. The study of successes and failures of competitors.

5. Search and study of firms alleged to buying (merging).

6. Learning new technologies, products and processes.

7. Monitoring changes in the political, legislative and regulatory areas that affect business.

8. Starting a business. Competitive intelligence can not only help to decide on a new activity or diversification, but also will provide a critical baseline information for its development.

9. Outdoor view of their activities. Many companies, especially large ones, think limited without going beyond their own limits. Their working methods are traditional and outdated; CI provides new ideas and concepts. It makes the eyes focus on the external world and determine the location of the company in a competitive environment.

10. Help in the application of advanced management tools. Some companies are experiencing difficulties in deployment and maintenance of such expensive technology management as "a comprehensive quality management", the introduction of corporate management information, and «the transition to the new technology «or» system of customer satisfaction. One reason - the lack of information.

Aims and objectives of the CI is largely similar goals and objectives of classical intelligence, whose analytical materials used in the formation and implementation of public policy or planning military operations, but the scale of tasks are quite different. The main applications CI - a market. The main purpose of the CI is the systematic tracking publicly available information about competitors, analysis of the data and decision based on their management decisions. Create a CI of competitive intelligence - is the trend of time and the only way to survive in the fierce competition - is considered by many corporate executives in the United States. CI allows predicting changes in the markets, spending forecast the actions of competitors, identify new or potential competitors, to monitor the emergence of new "explosive" technologies and the political and financial risks.

Conclusions from the analysis of Raman data can be used for tactical decisions and strategic directions for the study of the firm or corporation as a whole. CI makes extensive use of methods and techniques of strategic management, which allows obtaining a comprehensive understanding of the market situation and specifying the position to which a company can claim it through the comparison of their competitive status with the competitiveness of other entities operating in the same market. Many competitive intelligence and derives from the arsenal of marketers whose focus is primarily on the identification and analysis of consumer demand in a particular market segment. So the officers involved in the CI, especially, collecting reports about the competitive environment and specific competitors (including potential) and their analysis. They simulate further treatment after market. CI, like a powerful radar, picking up new trends in the business, track opportunities that arise, and warns of the dangers looming.

However, some aspects of the Raman sometimes controversial and cause some reproach from the public. In particular, sometimes mixed CI valued work in terms of its compliance with ethical and legal standards. Doubts exactly the kind that have not been dispelled, became a stumbling block for a number of companies that have not dared to create such services.

Meanwhile, using various, sometimes not very correct, collection methods - from the front "comb-

ing" Internet channels to digging in trash their rivals - analysts Service accumulating data from almost all the major issues for the management of the company - from development teams new products and the level of production costs of its production to the personal characteristics and professional qualities of leaders and experts of competing companies, as well as motives adoption of certain management decisions. After all, sometimes even random information can be very valuable [4].

With the current abundance of information, streamlined flow of income is not the same home help in solving the problems facing CI. Finally, with the expansion of the Internet and the advent of computer databases, information has become a cheap and quite affordable the goods, and for the sake of getting no sense to burden corporate structure is one large unit. Objective CI is mainly to help the management of the company learn from this abundant information flow only necessary for decision-making data.

The concept of a systematic approach to protect confidential information received name - the "method OPSEC" (Operation Security). This approach has been developed by U.S. experts during the Vietnam War, to improve the protection of confidential information and reduce the cost of its preservation. According to the author's method - known American specialist in security Pattokkosa A., OPSEC is effective concealment of intentions, plans, events, technology, allowing you to constantly be "one step ahead the enemy". Application of this method in the field of civil post means supporting the competitiveness of products, financial situation. The method is to stop, prevent or limit the leakage of the part information (most sensitive), which can give a competitor an opportunity to "learn" or "calculate" that makes your company or plan to, and eventually beat it on the market [5].

The process of protecting information by using OPSEC is divided into seven stages.

Step 1. Analysis of facility protection.

At this point, determine what needs to be protected. Analysis is performed in the following areas:

- is what information needs protection;
- are the most important elements (critical) protected information;
- is determined by the lifetime of critical information (the time required for the implementation of a competitor of the information);
- identifies key elements of information (indicators) that reflect the nature of the protected information;
- indicators are classified by functional areas of the enterprise (industrial and technological processes of logistics production company personnel, finance, management, etc).

Step 2. Identifying threats.

At this stage:

- determines who may be interested in information that is protected;
- assessing methods used to obtain the competitors of this information, and probable uses of weaknesses in the existing enterprise security management system in a particular case;
- developing a system of measures to curb the actions of competitors.

Step 3. Analysis of effectiveness.

At this point, analyzes the effectiveness of adopted and permanent security subsystems (physical security, safety documentation, personnel reliability, security lines, etc). Then simulated the planned operation and consists of a chronological description of events (or their functional relationships), which is necessary to ensure safety. For each event the proposed transaction defined indicators that can serve as starting data to

identify critical information. Identify possible sources of specific information, the analysis of which can lead to the identification of indicators (newspaper articles, press releases, phone calls over insecure channels, a careless attitude to drafts, transfer of unnecessary information, in the course of negotiation and steel stereotypes, patterns of daily work and procedures, etc).

Step 4. Determining the necessary security measures.

During this stage on based on the first three stages of the analytical studies determined necessary additional measures to ensure safety. This list of additional protective measures that can "close" identified vulnerable areas, accompanied by a cost estimate associated with the use of each measure. Comparison of the expected reduction of vulnerability and future costs to evaluate the economic feasibility of the proposed measures.

Step 5. Consideration of proposals for security measures and criteria for performance/value.

At this point, the heads of the firm are considered to offer the necessary security measures and the calculation of their cost and effectiveness.

Step 6. Take steps.

At this stage, the measures implemented additional security measures based on the established priorities.

Step 7. Control of events.

At the final stage of a control and refinement implemented precautions. It is verified the effectiveness of the measures taken, are left unprotected or newly emerging vulnerabilities. Implemented measures are communicated to the optimum level, entered a permanent control over their operation.

Counter-intelligence cycle consists of five phases:

1. Defining security requirements.
2. Evaluation competitors.
3. Assessment of their vulnerability.
4. Development of countermeasures.
5. Implementation of countermeasures.

Unlike intelligence, counter- intelligence target activity is not external and internal environment of the operation of the business.

This environment includes the following elements:

- company management team (director, his deputies, chief accountant, etc.) as potential objects of exploration activities and/or crimes of competitors;
- persons with a support staff that have access to trade secrets (typists, office workers, etc.);
- employees of which there is a risk of potentially criminal elements such reports to help them make crime (guards, drivers of personal vehicles heads , etc.);
- members of the security services;
- previously convicted person from the employees;
- employees of companies whose relatives are competitors;
- previously retired workers;
- persons who by virtue of their duties regularly take visitors enterprise.

Goal Setting and the object counter-intelligence activities to determine the range of possible counterintelligence division of responsibilities, including:

- the fight against economic espionage;
- suppression of crimes against individual employees (or all employees at their workplace);
- to assist law enforcement, court and control supervisors in documenting illegal activities of persons who make criminal offenses and administrative offenses.

Performing the above tasks possible with the next set of counterintelligence functions:

- collection of reports and documents in civil and criminal cases;
- regularly inform the management about causes and conditions conducive to the implementation of offenses by staff;

- documenting the actions of persons detained for administrative transgressions;
- to identify people from the staff that make promoting illegal items (not working at the plant) in the exercise of their crimes;
- exposure of economic (industrial) spyware among staff;
- informing managers of the enterprise and security guards (if refers) on planned crimes against them;
- search news without missing the company's employees;
- creating conditions that preclude eavesdropping conversations in the office;
- setting circumstances disclosure reports, which constitute trade secrets;
- determination of biographical and other data characterizing personality of the company's employees (with their written consent) at the conclusion of their;
- labor contracts;
- search the lost members of property belonging to the enterprise;
- advising on the security company and its personnel.

Regarding ethics in competitive intelligence, it is worthwhile to consider focusing attention on addressing ethical issues in benchmarking.

Robert C. Camp in his book "Benchmarking - search for the best industrial practices that lead to superior performance" benchmarking process defined as "finding the best practices that lead to the best functioning". David T. Kearns CEO of Xerox Corporation defines benchmarking as "the continuous process of evaluation of products, services and working methods based on comparisons with the strongest competitors or those companies recognized leaders". The ninth edition of the New Dictionary for colleges Webster (Webster) defines benchmarking as "a starting point for which measurements are done" and as "something that serves as a standard (benchmark), with which you can measure something else". For our purposes, benchmarking can be defined as "a systematic method of identifying, understanding and development of products, services, designs, and equipment, processes and business practices of the highest quality to enhance the real work of the organization".

Benchmarking is linked to a number of legal and ethical issues. Generally all competitive intelligence concerns the ethical and legal conflicts. Society is still often considered obscene CI case, a product of "dirty spy craft".

Thus, we present the main provisions of the Code of conduct benchmarking.

1. The principle of legality.

1.1. If refers at least any doubts about legality of action, do not start this action.

1.2. Avoid discussions or actions that could lead to restrictions on the freedom of trade, the market allocation schemes and/or customers, price fixing, the conclusion of agreements, registration or bribes. Do not discuss the problem of costs, if the costs are part of pricing.

1.3. Not searches trade secrets in ways that can be regarded as invalid, including the breach or inducement to breach of obligations to preserve confidentiality. Do not open or use any trade secrets that could be obtained from illegal methods or opened by someone else, in violation of their obligations to preserve confidentiality and to limit their use.

1.4. Do not distribute (either as a consultant or as a client) Benchmarking findings of one study to another company without first obtaining permission of the participants in the original study.

2. The principle of sharing.

2.1. Try to give your partner for benchmarking information of the same kind and quality as you ask of it.

2.2. Install the relationship in advance to understand expectations, eliminate misunderstandings and establish mutual interest in benchmarking.

2.3. Be honest and frank to the end.

3. *The principle of confidentiality.*

3.1. Think of a mutual exchange of benchmarking as confidential attracted to his people and companies. Information should not extend beyond the partner organizations without prior consent of the partner that shared information.

3.2. The participation of a company in the survey confidential and shall not be communicated without its permission.

4. *The principle use.*

4.1. Use the information gathered in benchmarking purposes only formulated to improve operations and processes in companies involved in the Benchmarking study.

4.2. Use the name or message benchmarking partner require prior approval of the partner.

4.3. Do not use benchmarking information or any information received as a result Benchmarking exchange for trade or advertising.

4.4. Information about possible contacts provided by the International Benchmarking Clearinghouse, in any form and in any way cannot be used for marketing purposes.

5. *The principle of first contact side.*

5.1. If possible, mount the contacts for benchmarking through its partners.

5.2. Respect the corporate culture associates and operate in accordance with mutually agreed procedures.

5.3. Take the mutual consent set for benchmarking contact on any message or transfer responsibilities to other parties.

6. *Principle contact third party.*

6.1. You will receive prior authorization contact before reporting his name in response to a contact request.

6.2. Avoid contact person to notify in open forums without her permission (consent).

7. *The principle of training.*

7.1. Demonstrate an understanding of the usefulness and effectiveness of benchmarking, pre-prepared before the first contact for benchmarking.

7.2. Rational use during your benchmarking partner, thoroughly prepare for each exchange.

7.3. Helps your benchmarking partners prepare by supplying their questionnaires and summons the day before each visit.

8. *The principle conclusion.*

8.1. Perform well and on time every commitment given to your partner for benchmarking.

8.2. Finish every Benchmarking study as mutually agreed.

9. *Understanding of the principle.*

9.1. Try to find out which style of communication and cooperation prefers your partner for benchmarking.

9.2. Observe the accepted style of communication with your partner benchmarking.

9.3. Find out how your benchmarking partner would like you to cultivated and used his information and act in this way.

Commercial structures, along with the organization of data collection on the one hand, it is necessary to protect their information, the system to access the reports, which are trade secrets (CI) businesses (firms) and their security system.

Consider the most common violations of the protection of personal data.

Thus, the State Service of Ukraine on protection of personal data for the outcome of its audits provided information on the main provisions of the legislation on the processing and protection of personal data, which is usually not observed. In particular, among these are the following:

- the owner of personal data must notify the authorized state body with the protection of personal data on every change of information required for registration framework, no later than 10 working days from the occurrence of such change;

- in the company (institution or organization) processing of personal data may exercise only those individuals whose job description or other internal documents of the obligation to implement the processing of personal data;

- the owner of the personal data shall, before committing processing of personal data, obtain the consent of the subject of personal data processing on these data;

- before getting into the subject of consent to the processing of personal data, the owner and/or managers of personal data is necessary to determine if there are other legal grounds for processing personal data. For example, the processing of personal data of employees in order to ensure the implementation of employment does not require consent, but if now gather personal information not covered by labor laws, workers must obtain consent to the processing of such data;

- providing adequate protection areas, which are personal data, both in electronic form and in the form of data files (such as equipment door locks on the premises, cabinets and vaults) [2].

Currently great interest in analytical methods for information exploration exhibit, both public and private (commercial) intelligence. This is due to the fact that the Internet contains a large amount of information that can be operational interest, both for the first and for the second. Therefore, in many countries, particularly in law enforcement Russia (Management "P" Interior, Department of Information Security FSB), the U.S. (FBI) and Germany (indicated) created special analytical intelligence on the Web. Similar units operate in the multinational corporations that increasingly become a "state within a state".

In addition, there are independent research center specializing in "phishing" required data "Digital Ocean". For example, in Western Europe and the United States gather information from the Internet has long become a very lucrative business. According to open press in France currently operates more than a dozen companies, whose task is to study the documents, including tables and figures that exist in the Internet space. As an example, you can bring linguistic engineering company MAAG, which is focused on information and analytical support for key areas of French economy as aerospace, transportation and energy. For global research online uses special "processors for data collection" (in some sources called a "text-analytical system", although the name is not entirely correct, as analyzed not only text but also graphics, drawings, photographs and graphics). In this context, the term "processor" - is part of a program that determines how the program manages and manipulates data.

The processor uses the data collection software, called "robot", which "pulls" the information, using an arsenal of tools and techniques of linguistic, semantic, and statistical analysis. Acting independently collect data processors intercept any of the requested information as soon as it is available online.

Conclusions.

1. In the system of safeguards is essential to the optimal distribution of industrial, commercial, financial and credit reports which are secret enterprise between

specific implementing relevant papers and documents.

2. In the distribution of information on the one hand, it is necessary to provide a particular employee for quality and timely execution of work entrusted to him the full amount of data, on the other hand, exclude the possibility of exploring the musician with redundant, it is not necessary for classified summaries.

3. The concept of a systematic approach to protect confidential information «OPSEC» is effective concealment of intentions, plans, events, technology, allowing you to constantly be “one step ahead the enemy”. Application of this method in the field of civil post means supporting the competitiveness of products, financial situation.

4. The distinctive competitive intelligence from industrial espionage is that the CI is exclusively within the existing state laws, and their results are obtained by analytic processing a huge number of various public information materials.

Prospects for further development in this direction. One of the most promising areas of the mentioned problems saw further study of the problems of information and analytic intelligence tools available. This package of measures, many experts and indicate how computer intelligence. Its essence lies in finding and sharing in-

formation with computer systems and networks “world wide web”, followed by verification and analytical processing.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Про інформацію : Закон України // Правда України. – 1992. – 2 жовтня.
2. Лист Державної служби України з питань захисту персональних даних від 05.02.2013 р. № 11/257-13.
3. Азоев Г. Л., Челенков А. П. Конкурентные преимущества фирмы. – М. : ОАО «Типография и новости», 2002.
4. Безпека комп'ютерних систем. Комп'ютерна злочинність та її попередження / М. С. Вертузаєв, В. О. Голубєв, О. І. Котляревський, О. М. Юрченко / Під ред. О. П. Снігерьова. – Запоріжжя : ПВКФ «Павел», 2005.
5. Вертузаєв М. С., Голубєв В. О. Захист інформації в комп'ютерних системах / Під ред. О. П. Снігерьова. – Запоріжжя : ВЦ «Павел», 1998.
6. Куценко А. С. Основні проблеми і радикальні шляхи вирішення антикризового управління промисловими підприємствами : монографія / Українська академія наук. – К. : Фенікс, 2006.
7. Некоторые правовые аспекты защиты и использования сведений, накапливаемых в информационных системах // Борьба с преступностью за рубежом. – М. : ВИНТИ, 1990. – № 7. – С. 63–64; 1992. – № 6. – С. 13–14.

UDC 334.78:331.106.42

Tolstaya N.V.
 Researcher, Department of Economic Theory
 Kherson State University

POTENTIAL OF STRATEGIC CORPORATE ENTERPRISES IN AN ECONOMIC DEVELOPMENT

Statement of the problem. With the economic development, which is characterized by high dynamism and instability processes, defining the conditions necessary to improve the situation at the present stage of economic development is the need for a more stable and favorable conditions that ensure corporate businesses achieve their long-term goals identified in its development. Managers, analyzing the impact of environmental factors can predict potential threats and opportunities to address them. Therefore, it is particularly important to explore new approaches to corporate governance.

Analysis of recent research and publications. Studies related to the mechanism of formation of the strategic potential of corporate enterprises has recently received increasing attention. Among the foreign and domestic scholars who have made a significant contribution to solving this problem is to provide U.M. Mohylov [4], I. Repin [6], A. Fedonin [7], B.G. Shelegeda [8], I.P. Otenko [5], B.M. Mizyuk [3], L.S. Golovkova [2], V.N. Gavva [1] and so on.

Problem. It is not reasonable principles of forming strategic potential of the corporate enterprise.

The main material of the study. The formation of the strategic potential of corporate enterprises, in general terms, is the process of identifying and creating a range of business opportunities, its structure and construction of certain organizational forms for sustainable development and good reproduction [8, p. 37].

The strategic potential of corporate enterprise characterized by properties typical of any socio-economic system [5, p. 24]: integrity, relationship and interaction elements, complexity, communicative, hierarchy, plurality description, skill development, alternative forms of operation and development, the priority interests of the global level, the priority of quality power.

These properties allow the formation of economic systems general tenets that should be taken into account when forming strategic potential of corporate enterprise [3, p. 142]:

- the potential of the company - a complex system of overlapping characteristics of its elements, the latter can to some extent substitute for each other, then there is an alternative;
- potential of the company cannot generate on a mechanical adding items because it is a dynamic group;
- when forming potential of the company, the law of synergy of its elements;
- potential of enterprise in higher forms it can identify themselves evolve with new components ;
- elements of building businesses have to operate both together for patterns of business opportunities can not be disclosed separately, but only their combination that needs to achieve sustainable optimal balance between the elements;
- all potential elements objectively related to the operation and development of the enterprise, that is, on the one hand, they are subject to physical and feasibility aging, and the other - they are susceptible to scientific and technical progress;
- components of the potential of the company should be adequate to the characteristics of products and services produced by the company.

Based on these postulates, we can construct a conceptual model of the strategic potential of corporate enterprise [8, p. 39].

Each of the items shown in this model is subject to the achievement of the overall objectives of the strategic potential of the corporate enterprise, that is, if there are means of production, personnel, facilities with particular characteristics and other resources, the potential of the enterprise as a socio-economic system is able to meet the ever changing needs of potential consumers.

It should be remembered about one of the most important general laws of organization - the law of synergy [6, p. 261] which states that for any system (companies, organizations, firms) there is a set of elements, which it will always be potential or significantly greater than the sum of potential elements that it includes, or significantly less.

Synergy can provide the following benefits [6, p. 262]:

1. Direct benefits - increase in net cash flows from the fullest the potential of the company. This is the case for operational, managerial and financial synergies:

- operating synergies - saving on operating costs due to the interaction of marketing, finance and logistics capabilities;
- synergy management - saving the expense of optimal organizational capacity building control system;
- financial synergy - economies of approach to the financial capacity of the company.

2. Indirect benefits - increasing the value potential of the company, or change the multiplier value of the enterprise.

Given the synergy, the process of optimizing the structure of the strategic potential of corporate enterprise in our opinion should be conducted in the following stages:

Step 1 - Formation of company goals for the entire company, its departments and individual activities (strategic, tactical, current);

Stage 2 - identification required for each goal set strategic resources, this step must be agreed with the first;

Step 3 - as to meet the same needs may be several options for sets of resources, it is advisable to evaluate alternative combinations thereof;

Step 4 - based on the fact that the company is not equally has all kinds of resources, it is necessary to conduct a rational allocation of scarce resources to determine which is most advantageous to them direct to ensure a high level of competitiveness of the strategic potential of corporate enterprise;

Step 5 - after the previous 4 stages to evaluate the result.

The formation of the strategic potential of corporate enterprise is one of the directions of its development strategy and provides for the establishment and organization of resources and competencies so that the result of their interaction was a key success factor in achieving strategic, tactical and operational objectives of the corporate enterprise [2, p. 141].

It uses basic scientific approaches [7, p. 34]:

1. The systems approach is a key element in the formation of the strategic potential of the corporate enterprise. In this method, based on market research initially formed the parameters of output - goods or services: what to do with what indicators the quality, at what cost to whom, at what time, at what price? Parameter is to be competitive. Then the determined input parameters: required resources and information to implement internal business processes of the corporation? Resource requirements and projected information after studying the requirements for technical and technological potential of the company (the art technology, production, labor and management) and the parameters of the environment (political, economic, technological, socio-demographic and cultural environment of the country and the infrastructure of the region).

Reverse communication link between suppliers (input), clients (output), external environment and strategic potential of corporate enterprises need to adapt the building as a socio-economic system to the changing requirements of customers for products, options market, the emergence of organizational and technological innovations.

To ensure the quality of the final result of potential (output system) must first provide high quality resources and information at the input, then the high quality of the process and interaction with the environment. It should be noted that the assessment of the quality of "exit" is a lower evaluation of the preliminary items.

2. Marketing approach involves the formation of a corporate focus on the consumer. This means that the formation of any element of the strategic potential of corporate enterprise should be based on the analysis and prediction of market requirements, analysis and forecasting of competitiveness and competitive advantage and so on. When applying marketing approach priority selection criteria forming strategic potential of corporate enterprise is [1, p. 81]:

- improving the quality of the final result of the strategic potential (output system) to meet the needs of consumers;

- saving of resources from consumers by improving the quality of all elements of the strategic potential and, consequently, improve the quality of the final product or service.

3. Functional approach involves finding brand new, original technical solutions to meet current and potential needs. The need in this case as a set of functions to be performed for her pleasure. After defining functions (eg, marketing, research, procurement, production, financing, etc). Defined several alternatives forming strategic potential of their implementation and selects one of them to maximize the effectiveness of the total cost. Applying this approach, as opposed to obsolete targeting global standards, allows to satisfy new needs, on the one hand, and provide a sustainable competitive advantage on the other.

4. Reproductive approach focuses on continuous updating manufacturing resource intensity smaller and higher quality compared to similar products on the market to meet customer needs. This means that a key element of this approach is the use of mandatory comparison base (better performance of similar products at the moment, corrected to the development of new products or advancing) in planning the reproduction process.

5. An innovative approach aimed at enhancing innovation, by means of which must be factors of production and investment.

6. Regulatory approach is to establish standards for the most important elements of the strategic potential:

- the quality and capacity resources production, uti-

lization of technical objects, parameters, market and so on;

- the efficiency of resource potential (the set of resources available to the company and the ability of employees and managers wool resources used to produce goods (services) and profit maximization);

- development and management decisions.

We emphasize that the established standards must comply with the validity, comprehensiveness, efficiency and availability of the application.

7. An integrated approach is the need of taking into account technical, environmental, economic, institutional, social, psychological and other aspects of the corporate enterprise. If even one aspect left unattended, the problem is completely solved.

8. Integration approach in shaping the strategic potential of corporate enterprise aims to strengthen research linkages, integration and strengthening cooperation between its individual elements.

9. The dynamic approach is connected with the need to consider the strategic potential of dialectical development in establishing causation and subordination on the basis of a retrospective analysis of the behavior of similar systems in some time warp.

10. Optimization approach is implemented by defining quantitative estimates and establishing the relationship between the individual elements of the strategic potential of using economic-mathematical and statistical methods of processing information.

11. The administrative approach involves regulation functions, rights, duties, standards of quality, costs associated with the implementation of elements of the potential in the regulations by forcing techniques.

12. The behavioral approach is based on increasing the efficiency of the total capacity by improving the efficiency of its human resources component.

13. The situational approach is based on alternative achievement and maintenance of maximum adaptation to the specific situation in the formation of the strategic potential of the corporate enterprise.

14. Structural approach in the process of forming strategic potential based on its structure and determining the importance and priorities among the elements of the strategic potential to establish rational ratio and increase the validity of the allocation of resources between them.

Findings from the study. In summary, we can conclude that the formation of the strategic potential of corporate enterprise involves the creation and organization of resources and competencies so that the result of their interaction was a key success factor in achieving strategic, tactical and operational objectives of the corporate enterprise.

It should use the following main research approaches as systematic, marketing, functional, reproduction, regulation, innovative, integrated, integration, dynamic optimization, administrative, behavioral, situational and structural approaches.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Гавва В. Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: Навчальний посібник / В. Н. Гавва, Е. А. Божко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 224.
2. Головкина Л. С. Сукупний економічний потенціал корпорації: формування та розвиток: монографія / Л. С. Головкина. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – С. 339.
3. Мізюк Б. М. Стратегічне управління підприємством: підручник / Б. М. Мізюк. – Львів: Вид-во «Магнолія Плюс», 2006. – С. 395.
4. Могилів Ю. М. Потенціал і розвиток підприємства: конспект лекцій / Ю. М. Могилів, А. Ю. Могилова. – Павлоград, 2008. – С. 13.
5. Отенко И. П. Стратегическое управление потенциалом пред-

- прияття: научное издание / И. П. Отенко. – Харьков : Изд. ХНЭУ, 2006. – С. 256.
6. Репіна І. М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління: вісник Української академії державного управління при Президентіві України / І. М. Репіна. – К. : 1998. – № 2. – С. 262–271.
  7. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 316.
  8. Шелегеда Б. І. Стратегічне управління потенціалом підприємства: монографія / Б. І. Шелегеда, Н. В. Касянова, А. Я. Берсуцький. – Донецьк : ДонУЕП, 2006. – С. 219.

UDC [631.15:658.27] : 633.1 (477.54)

Shevchenko E.V.
Postgraduate

Kharkov National Agrarian University Dokuchaev

INFLUENCE OF RESOURCES ACROSS ON SUSTAINABILITY OF CROP PRODUCTION

Statement of the problem. Ensuring the sustainability of production and improve food security depends on the availability, efficiency resource potential of agricultural enterprises. Effective use of resource potential is objectively important factors influencing the sustainability of crop production. Therefore, the analysis endowments enterprise is extremely important because it helps to identify shortages in some surplus resources and others that require further balancing.

Analysis of recent research and publications. The issue of sustainable agricultural production and the impact of various factors on its level has always been important and is reflected in a considerable number of scientific papers. Much attention is paid to the study many domestic scholars O.V. Shubravskya [1], V.J. Shiyanyan [2], O. Oleinik [3], D. Shiyanyan [4], V.A. Slauta [5], A. Zubov in [6].

In today's economic research and determining the effect endowments enterprises Sustainability requires further research and refinement.

Forming the purposes of Article. The purpose of this paper is to determine the effect endowments on sustainability of crop production on the example of ag-

ricultural enterprises Kharkiv region.

The main material research. Resource potential is considered as a set of interrelated resources that are used or can be used to achieve these goals [7]. Agricultural production combines organizational and technological resources that makes it stand out in a specific branch of production. Ensuring the efficiency of agricultural production is only possible rational use of its productive resources, knowledge of the laws of creation and playback. In agriculture, most of the objects and means of labor have a biological basis.

Agricultural production is based on the organic unity of factors such as land, labor, material and non-material, financial resources. Lack of enterprise one of these resources complicates the process of industrial activity, inhibits the achievement of competitive agricultural production. Traditionally, there are three classic types of economic resources: human (labor), natural (land, minerals) and production (capital), which emphasize P. A. Samuelson and V.D. Nordhaus [8, p. 33].

Characterizing the resource potential of farms to determine its impact on the sustainability of crop production, primarily to provide a description of the gross

1. Dynamics of gross output of agricultural enterprises of Kharkov region during 1990 - 2011 years, mln.

Years	The volume of gross output (at constant prices of 2010), total, mln.	including: crop production, mln	share of crop production in total, %	including: animal products, mln.	share of livestock in total, %	The annual rate of growth of gross output, total	The annual rate of growth of crop production	The annual rate of growth of livestock production
1990	12404,4	7246,3	58,4	5158,1	41,6	1,00	1,00	1,00
1991	10321,6	5964,5	57,8	4357,1	42,2	0,83	0,82	0,84
1992	8749,3	5493,7	62,8	3255,6	37,2	0,71	0,76	0,63
1993	8782,4	5974,0	68,0	2808,4	32,0	0,71	0,82	0,54
1994	6861,5	4521,5	65,9	2340,0	34,1	0,55	0,62	0,45
1995	6255,7	4389,3	70,2	1866,4	29,8	0,50	0,61	0,36
1996	5149,7	3636,1	70,6	1513,6	29,4	0,42	0,50	0,29
1997	5038,3	3992,5	79,2	1045,8	20,8	0,41	0,55	0,20
1998	5149,7	3636,1	70,6	1099,5	21,4	0,42	0,50	0,21
1999	3941,4	2903,2	73,7	1038,2	26,3	0,32	0,40	0,20
2000	3929,8	3085,7	78,5	844,1	21,5	0,32	0,43	0,16
2001	5089,9	4031,1	79,2	1058,8	20,8	0,41	0,56	0,21
2002	5260,2	3999,1	76,0	1261,1	24,0	0,42	0,55	0,24
2003	3828,4	2712,4	70,8	1116,0	29,2	0,31	0,37	0,22
2004	4788,1	3713,8	77,6	1074,3	22,4	0,39	0,51	0,21
2005	5206,1	4029,8	77,4	1176,3	22,6	0,42	0,56	0,23
2006	4923,9	3608,3	73,3	1315,6	26,7	0,40	0,50	0,26
2007	5212,1	4060,9	77,9	1151,2	22,1	0,42	0,56	0,22
2008	6483,4	5342,3	82,4	1141,1	17,6	0,52	0,74	0,22
2009	5406,2	4129,9	76,4	1276,3	23,6	0,44	0,57	0,25
2010	4586,5	3204,0	69,9	1382,5	30,1	0,37	0,44	0,27
2011*	7293,5	5896,5	80,8	1397,0	19,2	0,59	0,81	0,27
coefficient of variation	0,57	0,68	0,53	0,11	0,86	0,38	0,43	0,58

Source: Statistical Yearbook "Gross agricultural output Ukraine" in 1990 - 2010 years, * data statistical bulletin "Gross agricultural output Ukraine" in 2011 [electronic resource] Statistics of Agriculture and the Environment - Mode of access: <http://agroua.net/statistics/>

output per unit of land area (Table 1). The volume of gross agricultural production (at constant prices of 2010) in 2011 reached 7293.5 mln., including 80.8% of crop and livestock products 19.2%. The volume of gross output in 2011 compared to 1990 decreased by 41.2 % or 5110.9 mln. The largest volume of gross output over the period observed in 1990, 12,404.4 million, from 1991 to 2000 showed a trend towards a reduction in gross output, compared to 1990 by 68.2 %.

From 2001 to 2002, gross output increased to 5260.2 million, in 2003 the gross output decreased and reached the lowest level for the entire study period. Since 2004 the volume of gross agricultural production is constantly fluctuating. The coefficient of variation of gross agricultural production in the whole area during this period reached a level of 0.57, which is characterized as a very strong fluctuations and inconsistent with sustainable attributes.

The volume of gross crop production compared to 1990 decreased by 18.62 %, while the share of crop production in total gross output increased from 58.4% in 1990 to 80.8 % in 2011, due to a decrease in the share of livestock products in total from 41.6 % to 19.2% in 2011. In addition, there is a very strong indicator of the level of vibration - the coefficient of variation reached a level of 0.68.

The annual rate of growth of crop production indicates a decrease in crop production during the study period compared to 1990.

The volume of gross livestock acquired tendencies decrease compared to 1990, gross production decreased by 72.9 %, the lowest gross livestock production was observed in 2000, 844.1 million. The share of gross

animal production in total production decreased from 41.6% in 1990 to 19.2% in 2011. The lowest share of gross animal production in total production was recorded in 2008 17.6 %. The coefficient of variation was 0.11, which is characterized as a moderate level fluctuations. As a result of the research it was found that for the period 1990-2011 years, the nature of changes in the volume of gross agricultural production area became trends reduction, in addition, established a very strong fluctuations of the studied parameters over the years. Analyzing the dynamics of agricultural enterprises main types of crop production has been found that in the period 1990-2011 years to reduce the share of crop production in total gross output was due to a decrease in the production of sugar beet, potatoes, vegetables, and fruits and berries.

Farms are grouped into seven groups according to the size of agricultural land, which made it possible to determine for each group level supply of resources enterprises (Table. 2). Most supply of resources compared to the other groups were seven companies of the group to which the smallest number of enterprises. Companies of this group are the largest in size of agricultural land, as well as the level of security the main production resources.

Companies with the lowest area of agricultural land belonging to the first group, the lowest average number of employees employed in the agricultural production, belongs to the second group.

Sustainability of crop production in agricultural enterprises of Kharkov region of different size (Table 3) was also investigated by statistical grouping of farms by size of agricultural land. These data led to the following

2. Provision of resources farms Kharkiv region different size, 2011.

Groups of enterprises by size of agricultural land, ha	Number of companies in the group	Average of 1 Company							
		agricultural land, ha	including arable land, ha	Level plowed%	average number of employees employed in the agricultural production people.	share of crop workers in total%	Wages, ths.	Depreciation, ths.	Other material costs ths.
I. Less 250	46	111	105	92,2	50	66,5	433,7	175,7	249,9
II. 251-500	60	357	346	96,6	15	85,9	112,9	67,6	130,7
III. 501-1000	85	712	685	96,3	19	93,1	121,9	90,6	323,9
IV.1001-1500	88	1237	1188	96,0	17	92,2	208,7	190,3	566,4
V.1501-3000	142	2103	2000	95,3	36	85,3	438,0	356,8	973,8
VI.3001-6000	98	4094	3895	94,9	92	76,8	1091,7	864,8	2089,4
VII. More 6001	33	9972	9619	95,6	195	78,8	2781,7	2432,5	5042,8
The average	552	2134	2041	95,4	47	82,7	551,9	440,5	1057,5

Source: author's calculations according to the statistical report "Basic economic performance of agricultural enterprises" (f. № 50-cr).

3. Sustainability of crop production in agricultural enterprises of Kharkov region different in size 2011.

Groups of enterprises by size of agricultural land, ha	Number of companies in the group	Cereals and legumes		sunflower		Sugar beet (factory)	
		The average yield for the group	The coefficient of variation of productivity in the group	The average yield for the group	The coefficient of variation of productivity in the group	The average yield for the group	The coefficient of variation of productivity in the group
I. Less 250	46	19,7	0,75	12,0	0,95	0,0	0,00
II. 251-500	60	58,9	0,38	33,5	0,51	38,3	0,48
III. 501-1000	85	54,3	0,57	45,0	0,63	96,4	0,43
IV.1001-1500	88	61,4	0,57	45,4	0,67	127,7	0,40
V.1501-3000	142	73,8	0,82	54,2	0,92	126,8	0,63
VI.3001-6000	98	77,7	0,50	53,5	0,66	218,0	0,33
VII. More 6001	33	77,9	0,18	48,3	0,23	282,6	0,095
The average	552	31,4	0,43	22,3	0,51	62,0	0,30

Source: author's calculations according to the statistical report "Basic economic performance of agricultural enterprises" (f. № 50-cr).

conclusions. The lowest average yield of grain and leguminous crops refers to the first group with the smallest size of agricultural land, the coefficient of variation of yield for the group was 0.75 indicating a very strong fluctuations in productivity. In this group also observed the lowest average yield of sunflower yield coefficient of variation for the group is the highest - 0.95, which also indicates a very strong fluctuations in productivity. The highest average yield of major crops fall into seven major groups of enterprises by size of agricultural land, except that there is a lowest level fluctuations crop yields. The coefficient of variation of productivity in the group of cereals and legumes - 0.18, indicating a moderate level fluctuations, the coefficient of variation of yield of sunflower was 0.23, indicating strong fluctuations, but compared to the other groups, they are the lowest level of fluctuations in yield of sugar beets in the group - 0.095, indicating a weak oscillation. Based on the calculated data can come to a conclusion about the dependence of sustainable crop production on farms supply of resources. The higher supply of resources farm the lower level fluctuations in yield and yield a higher level of culture, as indicated by figures seven groups (Table 2 and 3). The first group suggests the opposite trend, the lower the level of r supply of resources enterprise, the lower level of crop yields and higher levels of productivity fluctuations.

Conclusions. The largest share in the total gross output is crop that has a very high level of fluctuation that does not match the attributes of sustainable production. Examining the impact supply of resources farmers on sustainability of crop production, we can argue about the dependence of the level of sustainable production supply of resources businesses. Since high supply of resources have a large-scale enterprise, the

question arises on how to improve supply of resources enterprises of different size. Due to internal reserves enterprises achieve increasing supply of resources impossible. The required state intervention in relation to the stabilization of markets and production factors of agricultural production, which will create the conditions for the reproduction of capital resources and ultimately achieve sustainability of production.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Шубравська О. В. Чинники та індикатори сталого розвитку агросфери / О. В. Шубравська // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 15–20.
2. Шиян В. И., Слаута В. А. Структура, стабільність і циклічність зернового господарства регіона : монографія / Харьк. гос. аграр. ун-т. – Харьков, 1998. – 252 с., в т. ч. автора с. 26-46; 47-82; 174-191; 216-235.
3. Сталість розвитку господарств різних категорій в аграрному секторі / О. В. Олійник, Т. С. Морозова // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 96–102.
4. Шиян В. Д. Сталий розвиток сільського господарства: виникнення, сутність і зміст // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 35–41.
5. Слаута В. А. Про сталість урожайності зернових в Донецькій області // Вісник ХДАУ. – 1998. – № 3. – С. 80–85.
6. Зубова О. В. Сталість розвитку сільськогосподарських підприємств: основні підходи до вирішення проблеми / О. В. Зубова // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету : зб. наукових праць. – 2009. – Вип. 65. – С. 38–43.
7. Коваленко А. С. Сучасні тенденції ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon2009...14_07.pdf.
8. Самуэльсон Пол Э. Экономика : [пер. с англ. : 16-е изд. : уч. пос.] / Самуэльсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 688 с.

SECTION 4

FINANCE, MONETARY CIRCULATION AND CREDIT

UDC 657 : 658,871

Bagriy K.L.
*PhD, Associate Professor of Accounting and Audit Chair,
Chernivtsi Trade and Economics Institute of
Kyiv National University of Trade and Economics*

IMPORTANCE OF AUTOMATION ACCOUNTING FINANCIAL RESULTS IN THE MODERN BUSINESS ENVIRONMENT

Statement of the problem. The development of the organizational structure of retailers scale their operations, modern forms of Goods, the application of traditional and advanced management methods to produce the desired income leads to increased information flows, which require rapid processing and deep understanding for tactical and strategic decision-making on various levels of government. To solve this problem help of modern information systems that integrate all information and can quickly analyze it, thereby greatly helping executives and business professionals.

Analysis of recent research and publications. The issue of accounting for financial performance in the application of information technology devoted sufficiently large number of scientific papers. Among these include the research: A. Aksenova [1], F.F. Butynets [2], V.M. Guzhva [3], V.P. Zavgorodnyy [4], V.B. Ivashkevicha [5], Y. Lebedzevych [6], A. Oleksyuk [7,] N. Pinchuk [8], V.S. Ponomarenko [9], V. Hill [10] and others.

Exploring thoughts (opinions, beliefs) revealed major trend in unity judgments about accounting information system, which is implemented using computer technology. However, information systems, like information technology, and can operate with the use of technical means and without the application. In our opinion, the question of economic feasibility and business can use all measures to obtain the necessary information.

The wording of the purposes of Article (problem). Implementation of the goals and objectives for the effective automation of financial results in the modern business environment requires professionals, decision makers, further development and improvement of financial accounting results in modern information systems. The main important principles to create effective computer accounting system must include: cost, feasibility, flexibility, control, protection and data security, compatibility, flexibility, systemic approach.

The main material of the study. Analysis of the implementation and use of management information systems in Ukraine has shown that computer support activities provided grassroots and mid-level management, the hallmark of which is fully formalized procedures for decision making. Managers also senior inherent work in unstructured or poorly structured problems, which are not always given the relationship between the important characteristics and decision-making is largely based only on creativity, awareness, skills, talent, intuition and their other terms. Computer support such activities in retail trade is almost absent, because in our opinion, it is necessary to create and use that management information systems. These systems are the latest generation in a chain of business management tools that provide a comprehensive or integrated control now.

The class management systems are functionally complete systems with elements of organizational management accounting, planning, management and decision-making modules and some others. Accounting software component in this case is not the main. More important is the relationship of all components of the system, the possibility of effective management business, help in the solution of the main problem of business - profit.

Today, a wide range of management information systems - «Decision Support Systems» (DSS), «Enterprise Resource Planning» (ERP), «Systems enterprise resource planning, and synchronized with consumers» (CSRP, «The developed planning system» (APS) and others. Mostly attracted the attention of scientists who study the issue of information systems and technologies, decision support system (DSS). Definition of the system is ambiguous and interpreted in the literature in different ways: "... computer information system that is used to support various activities during decision-making in situations where it is impossible or undesirable to have an automatic system that fully complies with the entire process of making" [9 , p 278], "... the use of models based on a number of procedures for processing data and ideas that help managers in making decisions " [3 , p. 281], "... an interactive computerized system that helps people who are decision makers use data and models in the outgo unstructured and poorly structured problems" [7, p. 45], "... interactive system that provides end-users , decision makers easy and convenient access to data and models for decision making in semi-structured and unstructured situations in various fields of human activity" [8 , p. 279]. Finally, there is the statement according to which the DSS is a specific and well- described class of systems based on personal computers.

This diversity of definitions of decision support systems represents a broad range of different shapes, sizes, types of DSS. Clearly tribal structure includes three main components (user interface subsystem, the subsystem database management and database management subsystem models) and characterizes virtually all types of computer systems. Note that the components provide in DSS implementation of several important concepts of building information systems: interactivity, integration, capacity, availability, flexibility, reliability and manageability. In our opinion needs to be clarified concept of "flexibility" of DSS, which is a measure of the ability of the system to recover in case of error situations, both external and internal origin, which can be defined as an interactive computer system designed to provide managers accounting and analytical information on costs, income and financial performance at various levels of government. It is a product of the evolution

of modern information systems and information systems refers to the third generation. Computer Information System DSS is used to support different types of decision-making: the choice of an overall strategy, delegation of responsibilities, evaluation of results, and initiating change. Application of DSS allows decision makers to model decision-making in an operational mode that will allow predictions to stimulate development processes.

Note that the decision support system is focused primarily on the needs of accounting and analytical information with senior administrative personnel and, unfortunately, its application requires additional material costs, consultation, raising the intellectual level decision-makers, decision-makers. In our opinion, the most attractive trade enterprises to effectively manage financial performance is an ERP-system.

ERP- system (with Enterprise Resource Planning System - Enterprise Resource Planning) - Corporate Information System (CIS), which is designed to automate accounting and management. ERP-systems are usually built in a modular and covers almost all the key processes of the enterprise. The main purpose of this system is to find relationships between all departments of commercial enterprises, as well as the creation of an information center of data that accumulates and provides all the necessary information about the company as a whole and by departments.

The proposed market ERP-system to automate various commercial establishments, and meet the needs of managers in wholesale, retail and wholesale and retail trade. It provides, on the one hand, flexible configuration, and the other - the unconditional fixation of business processes, the inability to "rollback back" transactions that have been performed and recorded in the minutes, which increases the transparency of trading operations and reduces costs associated with errors and fraud staff. An analysis of business data in ERP-systems allow you to track changes in the situation, identify "bottlenecks", to determine the effectiveness of individual departments and responsible persons and promising areas of business and make better management decisions.

Series of analytical procedures in the system maintains a loyal customer, planning market research, determining the correct pricing and efficient system of bonus discounts. The advantage of ERP-systems is the ability to use it as large, medium and small businesses and trade.

For supermarkets, the system includes a robust business intelligence tools and consolidation of accounting information, accounting for responsibility centers, computer output reports according as UAS, as IFRS. As for the technical possibilities for these companies, the ERP-system designed to process large volumes of data and many concurrent users that generate a large number of transactions (this is true for trade). In addition, all systems of this class support work with distributed databases, ensuring their synchronization and updating of information for the financial result. The proposed system provides information about the financial performance of the whole enterprise, and the individual trading unit's responsible persons on call manager, i.e. the application of the system in the time space is unlimited.

Standard features of ERP-system is "back-office" functions of ERP-system (financial accounting and planning, HRM, consolidation, BI, EAM); function SCM and SRM (supplier management handbook, reference books from the range and prices of each supplier management costs, etc), functions WMS and TMS (drawing and reading barcodes structure warehouse management, inventory, etc), management features retail outlets (maintenance manuals of the range , man-

aging trading equipment , recording and processing of the return of the goods, etc.).

Implementation of proper organization "trade" ERP- system should provide supply chain management and sales, logistics, warehouse operations, personnel, accounting and financial planning, data consolidation, business intelligence, management of pricing and discounts, merchandising, maintenance and storage of discount cards that facilitate prompt receipt of information about income, expenses and profit or loss. A contentious issue of the ERP-system is the question of priority automation - retail section store or headquarters. Resolving this issue depends on the directions of use, time of receipt and targets managers. If the objective is the organization of centralized accounting, reporting and optimization of operations, the project should begin with the central office. And to enhance the profitability of trade sections in the application of information technology in ERP, should begin with business units. Ideally a parallel implementation of ERP-systems in the central office and commercial departments retailers.

All of the above, allows you to build and offer implementation Shell trading enterprises ERP-system. Application of membrane will increase the profitability of business processes, responsibility centers, trade groups, etc., as well as increase the efficiency of management of the company that will provide a platform to create "recipes" solutions. Shell said management information system must be constantly updated software ERP class and meet the needs of both financial and managerial accounting in a single information space. Level ERP for accounting financial results will provide information not only on income, expenditures and financial results for the whole enterprise and by departments, but also information about the performance of the managers of responsibility centers based on the original information in the form of electronic records. Summary statements depend on what the status of the center of responsibility.

It should be noted that the information technology market leader that has traditionally software that satisfies user requirements for the formation of different types of accounting and automatic test compound statements.

Conducting research on technical and methodological features of accounting software indicate the orientation of the assembly regulated financial and tax reporting, as well as custom design and specific reports that are inherent managerial accounting. But as for the measurement of the effectiveness of both segments and responsible persons, budgeting and execution of retail establishments, in this area there has been no revision of software. Therefore remains relevant today, in our view, the application of spreadsheet Microsoft Excel. Computer information system based on application Excel is an ideal medium to create the module "Management reports for responsibility centers" to make informed decisions based on relevant data, such as:

- Regular reports, which reflect the current results and data on any account or analytic object on it according to the set schedule that determines the time of their creation (Analysis of sales by product groups, report on the plan of turnover per month, Statement of Financial result of responsibility centers);

- Special reports are based on queries heads or when the company came to pass, not scheduled (Annual Report unprofitable sector).

Authors of individual publications [1] still offer for a computerized budgeting system use the following national programs:

- systems ERP, which is provided as part of establishing a system of budgeting, "Intalev: financing Corporation", "1C: Enterprise 8.0";

- Specialized automated budgeting system: «Business Builder Plan Designer» SoftProm company, «Circuit Corporation. Budget» company Intersoft Lab; «CIS: Budgeting» firm Computer Information Systems.

In the process of implementing and debugging in the enterprise automated budgeting system may have some complications that can lead to increased use of time preparing budgets and the accounts system distorted financial performance, but practice shows that in most cases, this situation occurs when you select system, which is not optimal for this company. Therefore, when choosing budgeting system must comply with the following requirements: the presence of a single centralized multi-user database management system versions of budgets and forecasts, the optimal system for collecting information on budget execution, analysis and forecasting, the ability to integrate the system and its readjustment and improvement on demand, availability WEB - interface, advanced functionality and ergonomic properties. These requirements are the most versatile for successful budgeting system in the enterprise, but there may be other requirements due to specific enterprise.

We pay attention to software systems ERP - configuration «1C: Enterprise. Accounting for Ukraine», which serves as the automation of accounting and management accounting, and provides opportunities to develop individual analytical forms and reports. However, in late 2004 based on the new technology platform «1C: Enterprise 8.0» was developed configuration «Managing industrial enterprise», which is the management information system with complex decision problems. This configuration is most fully meets the requirements of management accounting and is a means of obtaining detailed information about all

the business processes of the enterprise. It added new modules that allow for different stages of production - from its planning process and the process of marketing - to get any information guide for making important management decisions.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Аксьонова О. С. Автоматизация управления поточными витратами предприятия / О. С. Аксьонова, А. О. Недряно // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі : темат. зб. наук. пр. – Донецьк, 2001. – № 4. – С. 210–215.
2. Бутинець Ф. Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку : [підручник] / [Бутинець Ф. Ф., Івахненко С. В., Давидюк Т. В., Шахрайчук Т. В.]. – Житомир : Рута, 2002. – 544 с.
3. Гужва В. М. Інформаційні системи і технології на підприємствах : [навчальний посібник] / В. М. Гужва. – К. : КНЕУ, 2001. – 400 с.
4. Завгородній В. П. Автоматизация бухгалтерского учета, контроля, анализа и аудита : [підручник] / В. П. Завгородній. – К. : А.С.К., 2003. – 768 с.
5. Ивашкевич В. Б. Организация управленческого учета по центрам ответственности и местам формирования затрат / В. Б. Ивашкевич // Бухгалтерский учет. – 2000. – № 5. – С. 56–59.
6. Лебедзевич Я. В. Особливості обліку фінансових результатів діяльності в умовах застосування комп'ютерних інформаційних систем / Я. В. Лебедзевич // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – № 20. – С. 151–156.
7. Олексюк О. С. Системи підтримки прийняття фінансових рішень на макрорівні : [навчальний посібник] / О. С. Олексюк. – Київ : Наукова думка, 1998. – 507 с.
8. Пінчук Н. С. Інформаційні системи і технології в маркетингу : [навчальний посібник] / Н. С. Пінчук, Г. П. Галузинський, Н. С. Орленко. – К. : КНЕУ, 1999. – 328 с.
9. Проектування інформаційних систем : [посібник] / за ред. В. С. Пономаренка. – К. : Академія, 2002. – 488 с.
10. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку : [підручник] / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004. – 412 с.

UDC 336.71

Zadorozhna T.V.
student

Lviv National University named after Ivan Franko

ANALYSIS OF THE STRATEGIC OBJECTIVES OF BANKING INSTITUTIONS UKRAINE IN CORPORATE BUSINESS

Statement of the problem. The instability of the banking system, which is one of the consequences of the financial crisis, initiates the formation of special attention to adequate planning in market conditions. Therefore, setting some long-term goals must be an appropriate financial justification and ways to achieve it.

Analysis of recent research and publications. Topics of strategic focus of banks dedicated to the works of such scholars as L.O. Prymostka, A.A. Mescheryakov, A.V. Vasyurenko, A.M. Gerasimov, M.D. Alekseenko and many others. However, the issue of the strategic objectives of national banks with corporate clients is still open and needs further research.

Problem. Describe ways to achieve strategic goals banking institutions in the segment of corporate business.

The main material of the study. It is known that the formation of goals is as long-term as well as the current year. Due to the global financial crisis, the economic and political instability in the country, domestic commercial banks usually define the credit and deposit policies and objectives of the quarter, this year, at least a two-year or three-year period. However, the strategic objectives of the banks are always, respectively, in each institution - they are different. Highlighted by analyzing the priority strategic objectives of certain banks, some of which can design, abstracting from the previous history of their specific bank, some alternative ways of achieving them.

Longer-term goals are divided according to corporate and retail customers. Speaking about the strategic goals of the corporate sector, then such primarily include:

- 1) strengthening market position;
- 2) expanding customer base;
- 3) expand the range of services;
- 4) risk management policy in terms of portfolio quality;
- 5) improve the quality of service.

First you need to determine which segment the customer base gets

for implementation of these goals. This above all:

- large private enterprise;
- state and municipal enterprises;
- small and medium businesses.

So let's take each of the objectives and characteristics give practical ways to achieve it.

Strengthening the market position. Addressing this goal is through the development of sales channels. Thus, it can be carried out through cross-selling and through the batch service.

Cross-selling - is offering clients a set of related products directly unrelated to the activities of the bank [1]. One way of improving and developing cross selling can be considered as unified brochures banking services to customers. The purpose of this presentation is the concentration and the most complete overview of all the services that can provide both. It can be expressed as owner cooperation with the bank in which each corresponds to specific customer needs and offers banking services. Here, describing the benefits of the product, subject to the required list of documents that are nec-

essary to deal with the provision of this service. The brochure will constitute for retail and corporate clients individually.

Analysis of domestic banks enables noted that many of them stress the difficulties of selling additional products and customer service, so maximizing revenue from each customer must become a priority among all the list of tasks for bank employees. Bank needs to develop a program to encourage such cross selling (selling products of other divisions). This is achieved by implementing a reflection of conditions in planning sales staff and customer management departments not only sales plan with basic services that charge of experts, but also plan sales services of other departments.

Another type is the packaging, which provides a service for one or another rate plan when the bag is a whole range of banking and non-banking products. An example is packing a debit card that allows customers to receive higher interest on the minimum balance for payment, plus free access to the Internet, with which you can pay utility bills, get discounts in commercial enterprises [1].

It is impossible not to note this type of service as online customer service, which can cost 3.5 times cheaper than traditional service, but also starting to develop Internet banking can spend about six months.

For example, remote maintenance system "Client-Bank Internet" (iFOBS), provides its corporate clients PC "KREDOBANK". The range of services includes conducting cashless payments in local and foreign currency transactions of purchase, sale and conversion of foreign currency as mobile banking.

Next target banking institutions in the corporate business sector follows from the above and is an extension of its customer base.

It is known from practice, retention of existing customers - easier and less costly process than attracting new ones. So banks need to pay attention is the development of special programs that include increasing the loyalty and satisfaction of existing customers.

As an example, the following program elements are:

- annual christmas gifts and birthday gifts;
- invitations to events sponsored by the bank;
- common lunch and dinner;
- bonuses and discounts on certain bank products;
- joint loyalty program with shopping centers and companies.

But these programs do not need to be created only for the existing customer base. Business marketing services to attract new customers and increase sales of existing ones can perform by creating new products and business lines, as well as expanding sales channels in the region.

Another of the most effective ways to achieve the said objectives is to have competitive rates. Analysis of the rates of the bank carried out to determine the competitiveness of the bank on their level and the possibility of increasing the bank's fee income through pricing policy [2].

Also assessment rates for similar services offered by other banks, and establishing competitive rates bank determines eligibility for the customer service offered

by the bank and is a significant factor that affects the amount of the service [3].

Expansion of banking services is the next long-term goal that can be achieved through:

- development of the business component collection services;
- the availability of standardized products for small and medium businesses;
- spectral segmentation of the product range;
- new structured products;
- special products for state and local government agencies.

Let us analyze some of them. Development of new banking products and services to meet customer needs and economic and political conditions in the country is a key element in creating long-term customer relationships. An example for corporate business will be to set loan for working capital at prices current money market and short-term revolving line of credit that provide customers with highly flexible and customized financing terms. Also these products include structured trade finance in the form of pre- export financing, financing secured by inventory, post export financing. This provides benefits to producers and allows them to more effectively fund turnover in difficult market conditions.

Risk management - one of the following main long-term objectives of the bank. Most banks choose conservative policy in shaping the quality of the portfolio, which provides a conservative approach to the borrower. Also include ways to achieve reduction in the concentration of assets and liabilities and diversification of the portfolio.

The method of diversification is to allocate the loan portfolio among a wide range of borrowers, which differ from each other as the characteristics (size of capital ownership) and in terms of (economic sector, geographic region).

Shaping the loan portfolio is to keep a certain level of concentration, since each bank operates in a particular market segment and specializes in serving certain customers.

The optimal ratio between the levels of diversification and concentration of loan portfolio is a task that should solve the management of each bank, depending on the chosen strategy, opportunities and specific economic situation.

Please note that diversification requires professional management and in-depth market knowledge. Therefore, excessive diversification does not lead to a decrease, and the growth of credit risk. Even the big bank is not always a sufficient number of highly qualified specialists who have in-depth knowledge in many industries know specificity of different geographical areas, with hands-on experience with various categories of borrowers [4].

Given that control of banking risks is one of the most important factors that determine the profitability of PC "Kredobank" implements and develops a set of procedures for risk management in accordance with the regulations of the National Bank of Ukraine and usage suggestions and recommendations of the Basel Committee on Control banking and other international organizations.

It follows last priority long-term goal of banking institutions in the segment of corporate customers - a better quality of service, which is realized through the implementation of specific measures:

- improving operational work, including the separation of front- and back- office;
- the introduction of a single operating system;
- standardization and optimization of business processes;
- training of personnel;

- differentiation approach to customer service.

Regarding the first point, there should be defined in such a concept,

both front- and back-office operations in the system.

Operating the bank - a collection of processes related to documenting information on operations of the bank, holding their registration in the relevant registers, verification, lining-up and monitoring operational risks that may arise as a result of external causes and mistakes employees.

Operating activities provided bank employees who serve as front office and back office. The functions of the front office staff are initiating and organizing operations by adding the relevant contracts. Serve as the front office staff could treasury, credit units, securities and other units that are responsible for the initiation of active and passive operations.

Back office staff ensure compliance with the appropriate procedures for the registration, inspection, lining-up, accounting for and control their conduct, they interact with the front-office departments, banking institutions and other counterparties with tax authorities and statistics [5].

The internal control system of the bank - is not only an important element of operations, which is a set of procedures designed to prevent, detect and correct material misstatements, to protect and preserve assets completeness and accuracy of records and an important factor that enhances and enhances its activity.

The next way to achieve these last strategic objectives for the corporate sector - is training.

Managing the development of professional competence of staff in modern banks can occur in the following areas:

- staff training and improving his skills;
- development of an organizational culture of the bank;
- work with a reserve of personnel for promotion to management positions [6].

Education workers - a vocational training that allows you to expand and deepen the knowledge, skills and abilities to the service level requirements [7].

Training is a continuous process of development and improvement of professional knowledge, skills and personal qualities of employees.

The main factors that determine the relevance of training in modern banks:

- introduction of the achievements of NTP that promotes communication capabilities;
- modern continuous and rapid changes in information technology banking;
- increased competition at all levels of management of public life and the need to improve the competitiveness of the bank employees;
- introduction of new banking products and services, new technology service;
- the creation of new departments and services of the bank and so on.

In practice, most domestic banks prefer teaching staff specialized training centers [6].

Considering the differentiation approach to customer service, one could argue that many banks is a significant issue where when you receive a complaint to the bank customer's problem is solved, but this process does not make any findings as a result of these problems appear again. This activity can be called a model of banks complaint. A client organizations working model of "service recovery", in which the call is driven to increase customer satisfaction and bring changes in the company to avoid a repeat of the situation.

As an innovative approach, the system can result in Customer Relationship Management (CRM). CRM

- system of customer relationship management, the concept of customer relationship management based on its needs for building long-term relationships with them. An integral part of that strategy is a set of measures to attract, retain and increase customer profitability.

Implementation of CRM in the bank will collect information about each customer to define the target customer to develop a personalized package of products and services for every customer to increase the efficiency of co-workers, to provide a prompt action on responses to customer requests and respond to changing market conditions [8].

Findings from the study. After some investigation of strategic objectives in the corporate banking sector, we can conclude that these long-term goals is to introduce modern banking technologies and products as a basis for improving operational efficiency and ensuring balanced and sustainable growth in the long run. Address of bank account management to plan their activities and calculation of achieving mission tactical decisions will ensure proper growth and profitability of domestic banks in a volatile political, economic, social and financial situation.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку : навч. посібник / А. А. Мещеряков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 608 с.
2. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посібник / О. В. Васюренко, К. О. Волохата – К. : Знання, 2006. – 463 с.
3. Герасимович А. М. та ін. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; За ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку : навч. посібник / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 1999. – 280 с.
5. Васюренко О. В. Облік і аудит у банках : навч. посібник / О. В. Васюренко, Л. В. Сердюк, О. М. Сидоренко та ін. ; За ред. О. В. Васюренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 623 с.
6. Сушко Н. М. Менеджмент персоналу в банках : навч. посібник / Н. М. Сушко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 146 с.
7. Данюка В. М. Менеджмент персоналу : навч. посібник / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін. ; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К. : КНЕУ, 2004. – 398 с.
8. Bernd H. Schmitt Customer Experience Management: A Revolutionary Approach to Connecting with Your Customers, John Wiley & Sons, Inc., 1 edition, 2003.

UDC 339,138: 336.71

Zadorozhniuk N.O.
PhD, Senior Lecturer of
Economics and Marketing Chair,
Odessa National Polytechnic University

Vasil'chenko K.O.
IV year student
of Economics and Marketing,
Odessa National Polytechnic University

PRACTICAL ASPECTS OF BANKING MARKETING FOR EXAMPLE PPC «PROINVESTBANK»

Statement of the problem. The consequences of the global financial crisis, namely the reduction of confidence in commercial banks and increased competition in the financial market have become a powerful impetus to actively implement marketing in banking. Today, most of the financial and credit institutions seeking to introduce instruments and banking activities in its marketing activities, hence the relevance of this area of research. Thus, considerable research and theoretical framework for bank marketing needs of its implementation in practice that will improve the efficiency of both individual banks and the banking system as a whole.

Analysis of recent research. Many domestic scholars consider the main areas of formation and development of bank marketing. For example, in papers [1-5] the peculiarities of bank marketing and modern trends of development in Ukraine. Methods of forming complex marketing communications bank and use innovations in banking marketing covered in papers [6-8]. Also, domestic scholars consider the concept of risk-based supervision for the banking marketing in the modern business environment [9]. But much of the research is a theoretical and methodological nature, hence the need for their application of specific banking institution.

Unsolved aspects. Development bank marketing involves not only the expansion and deepening of the theoretical framework, but also an increase in approvals of research results, practical developments and findings.

Problem. The aim of the article is to use the basic tools of bank marketing for practical study of PJSC "Prominvestbank", namely for: analysis of its financial market and position among other banks, identify its opportunities and threats analysis of the marketing environment and so on.

Statement of main results. Prominvestbank was founded in 1992 and is one of the oldest financial institutions in Ukraine. Throughout its history the bank is among the most powerful organizations of the Ukrainian banking sector and is a 1000 World Banks. Prominvestbank constantly introducing new technologies and expanding its range of services. In 2010 the results of the TOP 100 "Business Leaders of Ukraine - 10 years of "PAT "Prominvestbank" became one of the most important for the development of financial institutions [10].

All the above confirms the relevance and reliability of the bank and determines the choice of authors for the practical application of bank marketing tools specifically for these financial institutions.

One of the basic tools of marketing, including banking, is the SWOT-analysis, which allows to identify and structurize the strengths and weaknesses of financial institutions and the potential opportunities and threats bank. In Table 1. see SWOT- analysis conducted for JSC "Prominvestbank".

Table 1

SWOT-analysis for JSC "Prominvestbank"

Features: 1. Height profit 2. Attracting new clients through bank marketing tools 3. Increased market share of banking services 4. Providing new services according to the current trends of the banking sector 5. Increased customer confidence in the banking institutions	Strengths: 1. Stable demand for banking services 2. The high level professionals with senior and middle managers 3. An effective management structure 4. Reliability and extensive experience in the banking sector 5. The use of internet marketing tools, such as "mobile and electronic banking"
Threats: 1. Imperfect legislation Tax Code of Ukraine, the frequent changes in the NBU regulations 2. Unstable economic and political situation in the country, the IMF co-relationships 3. The emergence of new strong competitors or consolidating the market position of existing competitors 4. Reduction of revenue and operating profit by switching customers to competitors	Weaknesses: 1. No debugged marketing policy 2. High fees for banking services 3. Turnover is low-level 4. Weak internal control over banking operations 5. High operational risks 6. "Weak" and occasional marketing activities of bank

Source: Developed by the authors.

According to the SWOT-analysis, we can conclude that the PSC "Prominvestbank" is reliable and relatively strong bank but one of the major threats to it is competitive with, and in particular the emergence of strong competitors. Accordingly, there is a need in analyzing major competitors of Prominvestbank and identifying competitive position in credit and financial markets.

The main competitors of PJSC "Prominvestbank" are: Raiffeisen Bank Aval, UkrSybbank and "Finance and Credit", which is quite long and effectively operate on credit and financial market of Ukraine.

To analyze competitors of Prominvestbank select key indicators that characterize the banking institutions from different angles, namely include: commodity and pricing, service quality and bank staff, and policy distribution. Performance measured using a five-point grading system, which is the most convenient for respondents. Competitor Analysis Prominvestbank performed on a customer survey on retail banking unit of the Bank of Odessa and presented in Table. 2.

Table 2
Competitor Analysis Prominvestbanka

Key figures	Evaluation indicators, points			
	Prominvestbank	Finance	Aval	Ukr Sibbank
1. The quality of banking services	4	5	3	5
2. Affordability	2	4	5	5
3. Market coverage	2	3	4	5
4. Assortment number of services	4	5	2	2
5. Qualifications of staff	5	5	4	3
Overall	17	22	18	21

Source: Developed by the authors.

The analysis shows quite not stable market position Prominvestbank against major competitors such as retail banking services the most affordable and the number of branches in UkrSibbank and Prominvestbank on this indicator in last place.

The results of the competition causing the development and application of complex actions on the part of marketing, from the organization, management and planning Prominvestbank to strengthen its position in the financial market.

In the competition for banking institutions influence environmental factors that should be analyzed with a bank marketing tools like PEST- analysis.

PEST- analysis aimed at monitoring and controlling the four environmental factors: political, economic, social and technological.

PEST- analysis for JSC "Prominvestbank" listed in the table. 3.

Table 3
PEST-analysis for JSC "Prominvestbank"

Political factors: 1. Stabilist government 2. Changing legislation on financial institutions 3. State the impact on the banking sector, given the fate of state-owned 4. State regulation of competition in the banking sector 5. Politics taxation of financial institutions	Economic factors: 1. The economic situation in the country 2. National currency, interest rate Bank 3. inflation 4. Changes in prices for resources that affect the amount of expenditure banking institutions (energy, gas, heating, etc.) 5. The unemployment rate in the country 6. Changing patterns of income or revenue
Social factors: 1. Demographic changes in the country 2. Social mobility 3. Consumers' activeness 4. The shift in the culture of the needs of the population	Technological factors: 1. The development of information and communication technologies 2. Legislation Technology 3. Innovation capability (technological and labor) 4. Widespread Internet tools

Source: Developed by the authors.

PEST-analysis allows us to more fully consider environmental factors to ensure the effective operation and development of the banking institution. At present, the most important environmental factors are technological factors, and especially innovations that improve banking services and activities in general.

Findings from this study and recommendations for further research in this area. The results of the use of bank marketing tools to PJSC "Prominvestbank" to the following conclusions:

1. PJSC "Prominvestbank" is a reliable bank that operates effectively in the financial market of Ukraine.

2. The basic bank marketing tools by which the state Prominvestbank analyzed and investigated factors influencing the activities of banking institutions, namely: SWOT and PEST- analysis, key competitors.

3. Conducted SWOT - analysis indicates a rather stable state Prominvestbanka the financial market of Ukraine. Using the identified opportunities and considering possible threats will increase the efficiency of the bank.

4. Competitor Analysis demonstrates the need for the application of marketing and management activities to strengthen its market position among competitors.

5. PEST- analysis reveals environmental factors, particularly technological factors accounting practice which will improve the efficiency of Prominvestbanka and ensure its development.

In further scientific studies will explore the practical application of innovative communication technologies in marketing activities of banks.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

- Вишатська О. Р. Сучасні тенденції маркетингової діяльності комерційних банків // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницьке, 2009. – № 5. – Т. 3. – С. 153–154.
- Ротар Д. А. Ключові аспекти розвитку банківського маркетингу в контексті стратегічного управління банком в Україні та шляхи його удосконалення / Д. А. Ротар // Інноваційний розвиток економіки України : Зб. наук. праць : Видавничий дім «Гельветика». – Херсон, 2013. – С. 233–237.
- Циганов, О., Бабенко, Т. Особливості банківського маркетингу в умовах кризи / О. Циганов, Т. Бабенко // Економіка. – 2010. – № 1 (101), січень-лютий. – С. 28–31.
- Рега М. Г., Курта М. М. Особливості стратегічного маркетингу комерційних банків України: теоретичний аспект / М. Г. Рега, М. М. Курта // Інноваційний розвиток економіки України : Зб. наук. праць : Видавничий дім «Гельветика», Херсон, 2013. – С. 155–158.
- Федірко В. Маркетинг відносин як сучасна концепція банківського маркетингу / В. Федірко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2008. – Вип. 237. – Т. IV. – С. 861–868.
- Штейн О. / Нові тенденції в розвитку банківського маркетингу / О. Штейн // Вісник НБУ. – 2006. – № 8. – С. 51–55.
- Павленко А. Ф., Решетнікова І. Л., Гончарова І. І. Формування комплексу маркетингових комунікацій на ринку банківських продуктів : монографія. – К. : КНЕУ, 2005. – 248 с.
- Козьменко С. М. Маркетинг банківських інновацій / С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва, С. В. Леонов // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 13–28.
- Дяконова І. І. Розвиток системи банківського маркетингу за умови реалізації концепції ризик-орієнтованого нагляду / І. І. Дяконова // Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – № 1(28). – С. 41–45.
- ПАТ «Промінвестбанк»: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pib.com.ua/>.

UDC 336.13.051

Kiseleva T.Y.
*PhD, Associate Professor,
 Associate Professor of «Theory of Finance»
 FGOBU VPO «Financial University under the Government of the Russian
 Federation», Moscow, Russian Federation*

PROSPECTS FOR THE USE OF BUDGET INVESTMENTS IN THE RUSSIAN ECONOMY

Statement of the problem. One indicator of the competitiveness of the national economy is its investment attractiveness. In many ways, it is determined by the conditions of investment, as well as the reinvestment of profits, which creates a state. On the other hand, in the present conditions there is a problem of optimization of various forms of financial support to the economy, including the activities of the state as an independent investor.

Analysis of recent research and publications. The problem of public investment are discussed in recent publications, especially from the point of view of the analysis of changes in the budget legislation, the transition to program-target method of budget planning and financing, improve the effectiveness of financial security institutions, member of PPP. The financial and legal aspects of public investment were discussed in articles T.V. Sahakian, E.V. Terehovej, S.G. Khabaev and others, in which the authors concluded that the financial mechanism of the tool is not perfect, and in this is largely determined by the contradictions in Russian law [10, 11]. Scope of the cost of investments potentially reduced with the introduction of the FL - 83 [4], which assumed that a certain economic independence of low- autonomous institutions, allow the state to reduce the use of this tool [8]. The use of program- target method of planning and financing of public investment has allowed defining more specifically the result of the use of budget funds [9]. Some researchers point out that the way to improve the efficiency of public investment is to use them in a public-private partnership (hereinafter - PPP) [7].

Statement of the problem. Despite the fact that the works of recent years has been studied in some detail the legal nature of public investment, some economic aspects of the use of this form of fiscal expenditure, too, remains a topical problem of investigating the changes that have occurred in the aims and methods of the organization of public investment in the first decade of the XXI century in the Russian Federation, which determined the scope and effectiveness of their application, determine compliance with this form of fiscal expenditure of the modern concept of state regulation of the economy.

The main material of the study. The state's participation as an investor in a controversial economic community. Expansions of its obligations to the society objectively determine the existence of the public sector and, therefore, increase government spending on its contents, including the budgetary investments. Deliberately or not the state, in this case replacing private investors from certain sectors of the economy, becoming a competitor to them, using the means at its disposal and the financial and administrative resources. Sometimes, the business itself is losing ground, leaving scope for public investment, requiring huge initial investment, with a high level of risk, long payback period, etc. The development of a market economy gradually leads to the fact that the scope of the state's interests go beyond the production of public goods and services, and the government may have to act as an investor,

winning the industries that have traditionally been the scope of the economic interests of the business.

The task requires the solution of problems of a theoretical nature - to determine whether use of the term corresponds to the traditional principles of public financial support for the economy, what lies behind the modern concept of public investment, as public investment goals have changed. At the same time there is a problem and applied research: do we need public investment in general today's economy, what is their effectiveness. Also, intentionally or not there is a specific aspect of national public investment, for example, in Russia.

Over the past two decades, the state itself has also changed. In the economic activity it generates a more flexible mechanism of budget financing, and that uses different forms of budgetary expenditures: government contracts, government contracts, subsidies, subventions, grants, low cost loans, etc. Despite all the changes among them are spending budgets, which are associated with the activities state to establish ownership - state (budget) investments or capital expenditures.

If you look at the meaning of investments, it is by its very nature contradicts the generally accepted principles of state spending. Traditionally, investment costs are treated with a view to profit. The government initially completely eliminated the use of such a motivation of the budget or other sources. As a rule, the budgets are spent under irrevocable and grant (with the exception of some low cost loans). These principles are consistent with goals of the state - the production of public goods and services. But the use of financial resources on the principles of irrevocable and grant led to the occurrence of negative events, such as in the area of public finance, as well as throughout the economy. In the first case, it is an inefficient use of budget funds. Do not save the business and the introduction of legislative consolidation of principles such as targeting, targeted use of budgetary funds, the creation of a whole system of financial penalties, administrative and criminal liability for misuse, unaddressed spending. From the point of view of the economy, public investment negatively affects the industrial structure of the economy, reducing its effectiveness. Apparently, the only way out is to change some of the principles of financial resources of public law entities or their forms. Account of the new conditions is reflected in the treatment of investments in the federal law on February 25, 1999 № 39- FL «On Investment Activity in the Russian Federation in the form of capital investment», as stated investment objectives and making a profit, and to achieve desired effect [2, Art. 1]. It should be noted that under current conditions and public investments do not always take as a goal of achieving only useful for the community effect, the use of the early 90-ies of the XXI century various forms of public-private partnership based on obtaining additional revenue budget.

In modern conditions is the preferred production of public goods and services from the budget of the most cost- effective way. In a market economy, it will seek

opportunities to increase financial resources, and one of those ways is the nature of the investment budget spending (in this case refers only to the financial component of this concept). Therefore, gradually changing the funding mechanism of the budget, the allocation of financial resources in the form of allocations from the budget, mainly state-owned enterprises is replaced by government contracts, from those of a tender between the organizations (companies) of the various forms of ownership. At the conclusion of public contracts, the emphasis is on cost-effectiveness of their implementation. The structure of the financial instruments of state control included budgetary investments made on the principle of co-financing costs, the proposed distribution of risks between the parties, the relative achievement of cost savings, creating conditions to generate additional revenue.

This approach is the result of the use of the experience gained in the organization of public investment. The state's participation as an investor in the development of a market economy evolved unevenly. Initially, the state has become an investor acting under the influence of the Great Depression in Western Europe and the U.S. in the early thirties (although Russia was characterized by a significant proportion of state ownership and in the 18-19 centuries). The ideology of Keynesian economic regulation involves the use of quality tools in public ownership. Some of the financial resources spent on the creation of public property and its contents. However, the nationalization of the economy in Western Europe (especially in the UK and France) are gradually exhausted its positive resource and by the end of the seventies and early eighties led to negative consequences. The cost of maintaining state ownership grew until it increased the deficit of the state budget, and most importantly - they were not compensated by the efficiency of its use. As a result, as an investor, the state was not competitive compared to private investors. Changed and the ideology of government regulation. In place of Keynesianism came monetarism, a strict limitation of government influence on the economy. The state in the 80 years of the twentieth century has changed the concept of investment activity in betting on the creation of conditions for attracting private domestic and foreign investment in the economy. As a result, state-owned sector declined sharply. Functioning of the state as an investor was kept to a minimum.

The period of development of the economy at the beginning of the twenty-first century has made significant changes in the market mechanism, and in the state regulation of investment processes. There was a change in the investment strategy of the state. The structure of the active instruments of state financial regulation again included public investment. The status of the public investments are influenced by the ideology of New Public Management, in which the elements of the business processes have been used, for example, result-oriented budgeting, tendering for government contracts, co-financing.

The mechanism of co-financing and cost sharing with the business and with other levels of government began to be used to increase the efficiency of the budgets, their relative cost and risk reduction. For example, in the Russian Federation established a specific mechanism for the redistribution of public investment between the federal budget and the budget of the Russian Federation, between the budgets of the subjects of the Russian Federation and municipal budgets through intergovernmental grants. As co-investors from the business can act as both public and non-public organizations.

Were adjusted target of public investment, methods of organization, funding, etc. The state became inter-

ested in investing not only for public effect, but also to generate additional revenue to reduce the budget and other risks. The source of such investments are not only budget funds received in the form of tax and non-tax revenues, but additional funds obtained from the use of temporarily free budget funds and state funds.

The modern state not only reduces the investment process to the creation and modernization of property - tangible assets. The means of implementation of public investment are quite diverse: the acquisition of equity and debt securities, units, shares in the authorized capital of organizations, placement of the funds on deposit in commercial banks [2, p. 1].

All of these changes are available in the public finances of Russia, but national identity is also present. The use of the term «public investment» in the Russian Federation has its own characteristics. The budget legislation there is a particular interpretation of public investment. Term investments associated with the concept of «capital investment» in fixed assets and mainly focuses on the costs associated and the formation and maintenance of state property, although Russian law common ways to organize and distribute investment for the state. But for its investment activities over which the term «investment budget» as a synonym for «public investment», thus narrowing the circle of budget costs, which can be formally considered as investment.

Despite the fact that some of the expenditure budgets are always directed to the formation and maintenance of state property, the term «investment budget» appeared in the budget legislation of the Russian Federation until 2008. In general, there was a specific update of the term «capital expenditure budget», which in the nineties famous used in the budget legislation. For capital expenditures include the costs of the budget for investment and innovation. They are granted to legal persons in accordance with the investment program. A definite distinction budget investment of capital spending was the forms of their organization. Capital expenditures were made in the form of appropriations or budget credits, and low investment limited allocations of budgets to create or increase the value of Property of the public sector and state-owned unitary organizations. The Budget Code of the Russian Federation has yet another opportunity to implement public investment - in the form of concession agreements [1, p. 79]. In general, investment in state property focused on ensuring the reproduction of the state sector of the economy.

In the Russian Federation not only narrows the concept of public investment to public investment, but also the possible sources of their formation - to the budgets of public law entities. As a result, the potential of the Russian state for investment activity are much wider than they are in reality [1, p. 6].

The objects of public investment are a capital construction (reconstruction, modernization) of state property: buildings, structures, facilities, construction of which has not been completed, except for temporary buildings, stalls, sheds and similar buildings.

The State shall take a direct part in investment activities in the form of capital investments through: the development, approval and financing of investment projects financed by the budgets of accommodation budgets to finance investment projects on an urgent basis, and return with the payment of interest on them in size, defined by the law on the budget for the year, or on the conditions of consolidation of state-owned shares in the relevant part, created by the company, granting concessions to Russian and foreign investors on the basis of bidding (auctions and tenders), in accordance with the legislation of the Russian Federation [2, p. 3.1].

The specific mechanism for the provision of investment at the level of the federal government is determined by normative legal documents such as the Government of the Russian Federation of December 31, 2009 № 1202 «On approval of the rules of the 2012 budget investment in capital construction projects of state ownership of the Russian Federation in the form of investments in fixed assets of the federal state unitary enterprise».

Taking part in the organization of public investment, the state in the face of public authorities has certain responsibilities assigned to each member of the investment process. As is well known in the investment process involved investors, customers, contractors, users of capital investment and other officials. Public authorities in the Russian Federation may be investors, customers, users of capital investment [2, p. 1]. As investors public authorities make capital investments in the territory of the Russian Federation with their own, and (or) the funds raised in accordance with the laws of the Russian Federation. Public authorities may carry out the functions and customers. As for the user to have the objects can be created by capital investment. As the subjects of investment activity, they may combine the functions of two or more subjects of the investment process [2, p. 4]. Thus, in the process of investing in the state property of the Russian Federation in the form of investments in fixed assets of the federal state unitary enterprises, federal agencies and the federal budget autonomous institutions may be bilateral contracts, in which the functions of the customer and the developer will perform these organizations, and may be triangular contracts that are participating as customers of public authorities.

The composition of the recipients of public investment is determined by the budget legislation. In the Russian Federation, the range of recipients or participants in the process of budget investment is defined in the Budget Code of the Russian Federation [1, Art. 79, 80]. The main beneficiaries of public investment in the form of investments in fixed assets are low cost and autonomous agencies, and state unitary enterprise. Financing of public investment can be carried out not only by government organizations of various legal forms, but also through non-governmental organizations. The principle of budgetary investment remains the same. They should increase the value of state property. According to the Budget Code, the implementation of public investment in capital construction projects of state and municipal property, which do not belong (do not qualify), respectively, to state ownership is not allowed [1, p. 79, § 7]. Non-governmental non-profit organization, regardless of the legal form of ownership, may also qualify for low cost investment, but in practice, the financing of capital investments at the expense of the respective budgets provided mainly to businesses and non-profit organizations receive budgetary investment is quite rare. Such entities can receive funding only if for any reason the investment project will have on the corresponding budget of great importance. Confirmation of the election of recipients of public investment is the dynamics of public investment under the federal targeted investment program. To finance capital construction projects owned by legal entities, which are not state or local government agencies, and state and municipal unitary enterprises are invited to send in 2012, 63.3 billion rubles, or 6.8% of the total budget targeted programs, 2013 will decrease to 42.9 billion rubles (5.2%), in 2014, 31.1 billion rubles (4.5%) [5]. Thus, the visible and the tendency to reduce the cost of investment by non-governmental organizations.

Public authorities constantly monitor the process of allocation of public investment and use. On a peri-

odic monitoring of budget implementation is carried out with the participation of the major investments of the budgetary funds. Failure to comply with the signed contract provides for the use of financial and other sanctions against the violator.

In modern Russia direct state involvement in investment activities carried out in accordance with federal and regional target programs [9, p. 29]. Since the programs contain specific goals, it is necessary to determine the final result produced by investment, to assess the economic, social and fiscal efficiency of implemented investment projects. Adoption of the Federal targeted program of investment (FTIP) in the 2006 budget investments united in a single document. FTIP reflects the investment potential of the state as an investor through the allocation of public investment by industry, customers and regions, on the objects of capital construction, otherwise the acquired property, with aggregate investment projects.

In modern conditions, the Russian government gradually moving away from the principle of the sole financing of investment projects, investment and part of a series of federal programs implemented by using various forms of PPP. The main form of PPP, which uses low investment, are concessions. The whole point of the concession is centered around state-owned, its creation and use. Under the law, the concessionaire manages state property funds recurrent costs, and makes new investments to maintain the property in a competitive state, receives income from its operation. It bears all risks associated with the construction, reconstruction, provides concession payments to the state. The Act provides for the establishment of fees for concession in various forms, but the basis for determining the amount of payment on the principle of return on investments. After the expiration of the concession agreement the property may be returned to the state, passed the concessionaire or shared.

In world practice, there are several options for concession agreements: construction, management, transfer (BOT) concession traditional (Brownfield contract); construction, ownership, management (BOO); build, own, manage, transfer (BOOT), a leasing contract (Lease contract), and others [7, p. 15]. The Russian Federation was originally used only one type of contract - the contract BOT. Concessionaire for a fixed period granted rights of ownership and use of state property created at the expense of public investment for its use (for example, the creation of toll road Don). Over time, changes were made to the legislation, and gradually began to be used and other forms of concession agreements, such as the concessionaire's participation in the creation of the property [3, p. 3]. Vnesheconombank developed a model of PPP-BOLT. When you create an automotive cluster in Kaluga was tested model TIF - tax increment financing - financing investment projects through tax increases. It is assumed that this model will also be tested in the implementation of the project «Integrated development of Yakutia» [7, p. 16]. The changes in the law have made it possible to use a Russian contract life cycle (LCC). According to the LCC, the private partner undertakes to create an object and maintain it throughout the life cycle, in accordance with certain aspects of the functional requirements, and the government assumes the risk of traffic LCC object and pays the private partner «service payments» in a predetermined volume. For example, according to this principle implemented transport infrastructure projects: including the creation of high-speed rail lines from Moscow to St. Petersburg (HPC -1), and Yekaterinburg, Kazan, Nizhny Novgorod -Moscow (BCM-2). The main form of state participation in the concession agreements remains low investment, though he may use other forms of appropriation from the budget.

In the twenty-first century changed the objects of concession agreements. In the early twentieth century to the concession passed mainly deposits, then at this stage in the concession are transmitted mainly infrastructure: roads, airports, seaports, railways, health facilities, education, sports, etc. For Russia it is important, because how the infrastructure is the most «sick» issue for the development of the economy. Less than 40 % of roads meet established technical and operational requirements; urgent replacement needs a huge amount of heating systems, water pipes and sewage pipes, and thousands of schools and hospitals are in poor condition. All attempts to enhance economic development hampered by the poor state of infrastructure. The spread of concession agreements in infrastructure will create competition in monopoly markets and, according to experts, to draw in the Russian economy additional investments of \$ 10.8 billion.

While the ability to implement projects under PPP schemes in the different segments of the Russian economy is not the same, in general, the trend of using this tool is assessed as positive.

The findings from this study. The modern development of the market economy has brought about changes in the content of the process of public investment. The main purpose of public investment - to achieve beneficial effects combined with the possibility of additional budget revenues (for example, through participation in the capital of organizations, rent, fees, participating in profits realized investment project, etc., through the privatization of state property).

More actively use the principle of co-financing of expenditure in the creation and operation of state-owned; it is manifested particularly clearly in the concession agreements.

The use of two models of budgetary investment is based on different principles. The concession is focused on the completion of additional budget revenues through concession fees, budgetary investment in capital construction projects - to increase the extent of state ownership. Therefore, it is appropriate to distinguish between these models. Proposed to retain the concept of budgetary investment expenditure budget of only being implemented in the course of implementation of concession agreements, or for co-financing, and the cost of setting up state-owned, implemented in full by the budget only to return the name of «capital investment».

The modern period - a period of public investment crowding out private investment. So, if in 2009 in the Russian Federation assumed for investment purposes (budget investments and subsidies for co-financing of capital construction state-owned entities of the Russian Federation and municipal property) use about 500 billion rubles, and by 2011 the volume of investments reached almost 745.8 billion rubles, after 2011 there has been a reduction in the federal budget for investment spending. Budget investment in capital construction projects of state ownership of the Russian Federation has already started to decline in 2012 to 726.2 billion rubles in 2013, is projected to decline further to 699.3 billion rubles, in 2014 - 604.3 billion rubles. The share of public investment in total expenditures of federal programs is reduced to 55.5 % in 2013 and to 54.8 % in 2014 [6].

The impetus for the turning point in the dynamics of public investment is the financial crisis in 2008, after which the budgets of public legal entities in Russia are scarce, and the government is trying to balance them by cutting costs. Many of the social costs cannot be reduced to ideological reasons, and therefore reduction will concern primarily the budget investments involving new construction and renovation

of state property. Another prerequisite for reducing public investment was their incomplete development. Several mechanisms have been ineffective investment budget. So, a lot of hope to the Investment Fund of the Russian Federation, but bureaucracy evaluation process, irrational and inefficient use of the fund forced the government to abandon the use of this method of financing public investment.

According to the Federal Law of the Russian Federation of November 30, 2011 № 371-FL «On the Federal Budget for 2012 and the planning period of 2013 and 2014», in 2014, the Investment Fund will not exceed 400 million rubles. (instead of 64.3 billion rubles in 2011). Imperfection of the budget legislation of the mechanism of public investment led to the phenomenon of corruption, embezzlement, misuse of budgetary funds, which also determined the reduction of public investment.

However, the main reason for the reduction of public investment called their lack of glamor. An indirect indication of this assessment is the dynamics of public investment to GDP and expenditure budget. Budget investments in Russia do not live up to their expectations and had little impact on the growth rate of GDP. It is quite natural that the government reduces the level of the instrument, giving way to a private investor.

Reached the end of the next stage of the use of public investment as an instrument of financial support for the economy. Again become a priority private investment, and government - are seen as less effective. Thus, the forecast of socio-economic development of the Russian Federation for 2012 and the planning period of 2013-2014 indicates that in 2011-2014 investment behavior will be largely due to the growth of private investment in the manufacturing sector while reducing the state capital investments in real terms.

Does this mean that the state waives this form of fiscal expenditure as an investment. Definitely not. Budget sector cannot exist outside of state ownership, and thus will cost the state related to the support and maintenance of public property. Once again, there is a problem of its optimization. The solution is not privatization, as it was in the 80 years of the XXI century, and various forms of PPP.

Current economic conditions have revived this form of co-investment as a concession. It remains the most compromising way of organizing investment by the state. It connects to the realization of the public interest, which protects the state with its economic interests; it is some potential for increased investment business.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Бюджетный кодекс Российской Федерации. Федеральный закон от 31 июля 1998 г. 145. – Ф3.
2. Федеральный закон от 25 февраля 1999 г. № 39-ФЗ «Об инвестиционной деятельности в Российской Федерации, осуществляемой в форме капитальных вложений».
3. Федеральный закон от 21 июля 2005 г. № 115-ФЗ «О концессионных соглашениях».
4. Федеральный закон Российской Федерации от 8 мая 2010 г. № 83-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с совершенствованием правового положения государственных (муниципальных) учреждений».
5. Федеральная адресная инвестиционная программа на 2012 год и на плановый период 2013 и 2014 годов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://faip.economy.gov.ru>.
6. Заключение Счетной палаты РФ на проект федерального закона «О федеральном бюджете на 2012 год и на плановый период 2013 и 2014 годов» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ach.gov.ru/userfiles/tree/resolution2012>.
7. Данилов С. И. Перевернуть пирамиду ЧГП // Инициативы XXI

- века. – 2012. – № 10. – С. 12–17.
8. Горлова О. С. Совершенствование механизма финансового обеспечения автономных учреждений за счет бюджетных средств // Финансовая аналитика: проблемы и решения. – 2012. – № 5.
9. Кудрявцев А. Ю. Проблемы программно-целевого планирования и финансирования бюджетных инвестиций // Финансы и кредит. – 2009. – № 9. – С. 29–35.
10. Саакян Т. В. Инвестиции в объекты капитального строительства // Бюджетный учет. – 2012. – № 4. – С. 6–11.
11. Хабаев С. Г. Бюджетные инвестиции // Бюджетный учет. – 2011. – № 8. – С. 12–17.

UDC 336.76 : 336.732

Kravets V.I.

PhD, Associate Professor

Chernovtsi National University named after Yuri Fedkovich

THE INSTITUTIONS FEATURES OF FUNCTIONING OF COMMERCIAL BANKS AND CREDIT UNIONS IN THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

Statement of the problem. One of the key problems in the financial market of Ukraine is the uneven development of its institutional structure. Structural imbalances narrow supply of financial services, and create a dependence on financial market dynamics of its key segments - banking sector. Therefore, it is important to build upon the financial institutions that can compete directly with commercial banks and create a positive market momentum for improving financial services. Effective alternative to banking institutions, credit unions act, and therefore an important issue is to identify areas of improvement of their activities to the institutional development of the financial market of Ukraine.

Analysis of recent research and publications. Theoretical and practical aspects of the institutional structure of the financial market considered as foreign and the domestic economic science, especially foreign scientists : L. Zinhalesom, E. Soto, R. Kolb, F. Myshkin, R. Rajan, R. Rodriguez, D . Stiglitz, R. Tobin, W. Sharpe. What is important is the contribution of local scientists to study the problems of the financial market of Ukraine. Formation of the structure of the financial market considered: L. Alekseienco, V. Bazylevych, Z. Vasilchenko, V. Kornieiev, V. Mishchenko. The specific activities of credit unions and their place in the institutional structure studied: E. Galushka, M. Krupka, M. Manylych, G. Tereshchenko, A. Jurkiewicz. However, there are several areas of research that require more in-depth scientific studies, including the interaction between commercial banks and credit unions, crossing their functions in the area of service provision in the financial market and identify institutional factors to increased competition between financial institutions.

Problem. An important issue that requires study is to identify the institutional characteristics of economic activities of commercial banks and credit unions and development areas to increase their functional efficiency in the provision of financial services in the financial market of Ukraine.

The main material. Consideration of the institutional structure of the financial market of Ukraine requires detailing the functions of financial institutions based on their place in the system of redistribution of financial resources. The institutional structure of the financial market consists of three levels: institutions, regulators provide institutional conditions of the financial market, functional institutions engaged in the redistribution of financial resources through institutionalized contracts - financial instruments and institutions infrastructures provide a better implementation of the functions of financial institutions functional level [1, p. 6]. Development Financial Institutions functional level determines the redistribution process and the effectiveness of financial resources in the national economy.

Applied to all kinds of financial institutions relevant functional elements of the institutional framework is [4, p.10]:

- at institutions whose main function is to ensure the redistribution of functions available cash resources: commercial banks, credit unions, finance companies;
- at institutions whose main function is to redistribute risks: insurance companies, pension funds,

- at institutions that perform the function of redistribution of property: collective investment institutions.

As Professor V. Korneev, redistributing segment on available cash resources, there are three main elements of the structural organization of financial markets [3, p. 28]. This commercial banks, credit unions and finance companies the key and most advanced in the Ukrainian economy is the banking sector. Historically, the first thing he formed and became the determinant of the financial market of Ukraine since the early 90s of the twentieth century to the present.

However, an alternative and an important element of the institutional structure of financial markets at the functional level in terms of executing the redistribution of financial resources, serve credit unions and finance companies. If financial companies provide financial services, partially affecting the scope of market interest commercial banks, credit unions operating in the segment of consumer lending - "paternal» commercial banks and acting as a direct competitor banks [7, p. 89].

Analyzing the status of credit unions to note two points. First, high quantitative dynamics of these financial institutions by 2008. Second, a significant reduction in the number of credit unions in the post-crisis period (Figure 1).

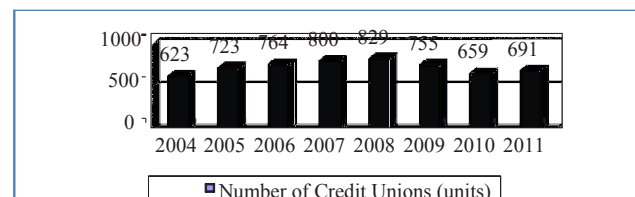

Figure 1. The dynamics of credit unions in Ukraine, 2004-2011 gg *

* Compiled by the author according to [8].

The explanation for this is the high sensitivity of the financial institution to financial market. Since the form of credit unions are direct competitors in a stronger banking system, the possibility of their survival depends on more credit risk (with less emphasis on the creditworthiness of the borrower) and deposit operations (with a greater percentage of the loan), and this leads to a rather high level of risk the financial activities of the credit union [2, p. 92]. Stiff competition from credit unions more powerful resource for commercial banks and customer base helped raise the proposed credit union interest on deposits and its fixation on the highest, compared with banks level.

In a way it is possible to attract and retain investors, but it has increased the cost of credit offered by credit unions. Comparison of rate of interest on deposits and loans of commercial banks and credit unions shows that the interest rate of deposits of credit unions (25%) is almost twice the interest rate commercial banks (12.8%), but the percentage of loans more than doubled in credit unions (36.4 %), compared to banks (17.8 %), which reduces the number of honest borrowers and marginalizes customer base, and the main task of the institutional functioning of credit unions - reducing the cost of borrowed resources is performed.

High interest rates on loans credit unions generate additional risks of delinquency and loan default. According to G. Tereshchenko, institutional weakness of Credit Unions of Ukraine lies with inflating interest rates, because it leads to bad loans as a result of rising debt union to depositors and reduce the credibility of these institutions [6, p. 93].

It should be noted that the share of assets of credit unions in total assets decreased steadily since 2008.

This trend illustrates the very high sensitivity of credit unions to the crisis, in fact they all financial institutions have experienced the most negative impact of the crisis [5, p. 136]. There is a significant imbalance between the economic potential of commercial banks and credit unions, which is an illustration of the calculation of the ratio between the number of commercial banks and credit unions and average assets per financial institution (Table 1).

Table 1
The ratio between the number of banks and credit unions and average assets for each commercial bank / credit union in the 2004-2010 Famine in Ukraine *

index	year						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Number of active banks, ed.	160	165	170	175	184	182	194
Total assets of banks billion.	34,34	223,02	353,09	619	973,3	1001,6	1090,2
Assets 1 Bank mln.	839,63	1351,6	2077,0	3537,1	5289,7	5170,3	5619,6
Number of operating credit unions, ed.	23	723	764	800	829	755	659
Total assets of credit unions billion.	0,84	1,94	3,24	5,26	6,06	4,218	3,43
Assets of the credit union for 1 mln.	1,35	2,68	4,24	6,58	7,31	5,58	5,24
The ratio between the number of banks and the number of credit unions (CUs / bank)	3,89	4,38	4,49	4,57	4,5	4,14	3,39
The relationship between average asset 1 bank and credit union bank 1	621,5	504,1	489,8	773,9	724,5	926,5	1072,3

* Prepared according to : <http://www.bank.gov.ua/>; <http://www.dfp.gov.ua/>

In an analysis of the dynamics of credit unions and commercial banks is the tendency of advanced quantitative development of commercial alliances. If in 2004 one bank fell 3.89 credit unions in 2007 is 4.57 (an increase over the period 2004-2008), and the ratio of average assets per financial institution shows that if by 2006 relative asset growth of credit unions in relation to banks was a positive trend (2004 to 1 hryvnia assets accounted KS 621.5 uSD. assets of banking institutions, and in 2006 only 489.8 USD 1 hryvnia assets of banking institutions), despite actual discrepancy by volume, it is possible to note the positive trend of increasing assets of credit unions.

Since 2007, banks have increased their assets, per financial institution growth for 2007-2009 was 46 %, while credit unions have managed to build up assets of only 11 % in 2008, and in 2009 actually decreased average assets at 1 COP at 24%. These trends clearly indicate the depth of the problem of comparative institutional development banks and credit unions.

In fact, the banking sector in terms of not only dominated credit unions, and you can tell dissolves their institutional activity. The financial capacity of the commercial banks makes them a priori more competitive position, marzhinalizing credit unions and other financial and credit institutions.

The loss of economic potential credit union generally reduces the competitive tension in the market deposit-credit financial services, but also it reduces the quality of financial services and the loss of very broad customer base, meet the financial needs which commercial banks can not comprehend either physically or organizationally. Ultimately, the displacement of the financial market credit unions work against most commercial banks, as declining customer base, reduces the amount of cash payments.

Conclusions. The development of high-quality financial market is competitive provision of each of the institutional segment, and therefore stabilization of credit unions and increase their economic potential is an important and urgent task, the solution of which lies in the resolution of conflicts in the activities of commercial banks and credit unions prevailing in the financial market of Ukraine.

We believe that further development of credit unions in Ukraine will be determined by the concentration and rate of growth of assets. In this sense, the prospective financial capacity is an association of credit unions and provides greater flexibility in operating activities through the establishment of co-operative banks. Developing the concept of cooperative banks functioning as the core operations of credit unions in a given region is a promising area of research and needs further development.

Another important promising line of research supports the development of the concept of quality of institutional regulation of credit unions. Proximity to the banking sector and the specifics of the credit union, in our opinion, can monitor their activity institution - banking regulator - the National Bank of Ukraine. Important area for further research in this area is to develop a mechanism of regulation and the development of prudential regulations for example banking regulations.

Bibliographic list:

1. Базилевич В. Д. Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В. Базилевич // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 5–11.
2. Брусниковська К. Стан та перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / К. Брусниковська // Науковий вісник Волинського національного університету. – 2008. – № 7. – С. 90–95.
3. Корнєєв В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку: монографія / В. Корнєєв. – К. : Основа, 2007. – 192 с.
4. Нікіфоров П. О., Кравець В. І. Інституційні передумови розвитку структури фінансового ринку // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : збірник наукових статей. Економіка. – Київ : КНУ, 2006. – № 90. – С. 9–12.
5. Степанова О. Місце і роль кредитних спілок на фінансовому ринку України // Вісник Бердянського університету менеджменту та права. – 2012. – № 2. – С. 135–139.
6. Терещенко Г. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г. Терещенко // Фінанси України – 2009. – № 5. – С. 87–94.
7. Юркевич О. Місце та роль кредитних компаній на фінансовому ринку України / О. Юркевич // Фінанси України – 2009. – № 11. – С. 88–93.
8. Банківська статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aub.org.ua/index.php> – назва з екрана.
9. Ринок кредитних спілок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/1059.html> – назва з екрана.

Matrosova V.A.
PhD, Associate Professor
National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”

Khyzhnyak O.V.
Master student,
National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”

ESTIMATE-BASED PROBLEMS OF FINANCING BUDGET INSTITUTIONS

Statement of the problem. With the transformation of the economic system of Ukraine important direction of research is to develop theoretical aspects of the financing of budget organizations. One of the characteristics of budgetary institutions is that they all tend to be funded from the budget (state or local). Today, the successful operation of budgetary organizations is extremely important, because they are created by the state to meet the social, cultural and other needs of the population, and for other purposes to achieve public goods. Successful performance of budgetary institutions depends on the level of funding. Funding, in turn, depends on the estimates reflected in the amount of funds that the institution intends to use during the fiscal year. Therefore, an important problem is to determine funding based on estimates.

Analysis of recent research and publications. The issues of budget financing have been a number of authors: P. J. Atamas, V.N. Oparin, M.S. Zyakun, V.N. Fedosov, O.D. Wasylyk, R.T. Dzhoha, V.G. Demyanyshyn, V. Matveeva, S. Svirko, I.D. Fahrion and others. National scientists in the economic literature, government funding is seen in the broad and narrow sense. Broad interpretation of the funding for the definition of its place and role in the regulation of social and economic processes. In a narrow sense, government funding is seen by the state as a form of budgetary mechanism and by legal entities - a form of financial security.

Problem. The aim of the article is to study the problems of financing of budgetary institutions on the basis of estimates. According to the goal were the following objectives: to reveal the main ways of financing the public sector, to make recommendations to improve the financing of budgetary organizations.

The main material of the study. According to the Budget Code of Ukraine [1] public institutions - public authorities, local governments, and organizations established by them in the prescribed manner, fully financed from the state budget or local budgets. Budgetary institutions are non-profit.

Common symptoms of budgetary organizations are legal entities of public law with state or municipal ownership, estimated form of budget financing, non-productive nature of activities, and the economic result of a non - profit.

It should be noted that the main source of funds of budgetary institutions are state and local budgets. The process of allocation of funds for expenditure on the basis of estimates called funding. In this regard, one should note the nature of funding. Researchers in his writings differently interpreted the vision of its contents.

In accordance with Article 2 paragraph 6 of the Budget Code “budgetary appropriations - authority of budget funds provided under the budget appropriations for the capture of the budget commitments and payments, which is quantitative, time and destination constraints” [1].

According to the Procedure for registration and accounting of budget commitments procuring entities and the recipients of budget funds in the State Treasury of Ukraine, approved by the Ministry of Finance of Ukraine of 02.03.2012, № 309 (as amended) “budget financial liabilities – liabilities” Liabilities spending unit (receiver budgetary funds) to pay money for any made pursuant to the budgetary allocations placing your order, contract, purchase of goods, services, or perform other similar operations during the budget period, budget accounts payable and/or advance payment that provided by law” [2].

P. J. Atamas emphasizes that the term “financing” is meant to ensure budgetary institutions in cash for their statutory activities. Recently, the range of sources of financing budgetary institutions has increased significantly, in addition to the state and local budgets, budget institutions receive receipts as payment for services rendered humanitarian assistance, mentoring (sponsor) help others. Sources and targeting (purpose) funding for budgetary institutions are very important because not only determine the direction of further spending, but the funding principles [3, p. 42].

V.G. Demyanyshyn believes that government funding - a combination of monetary relations, related to the distribution and use of centralized monetary fund states that are realized by irrevocable and free of budgetary funds to businesses and individuals to carry for - moves budgeted [4, p. 46].

The main essence of budget financing is that it can build bridges monetary relations that arise between the state, on the one hand, and entities of all types of property - on the other, about channeling funds to improve quality of life, satisfaction of social needs enforcement and other public events. Timeliness and completeness of financing is largely dependent on the level of filling the cash budget.

Budgetary institutions that are funded by the budget, which for them, they were provided the necessary appropriations. Budget allocations - the powers of budget funds provided under the budget appropriations for the capture of the budget commitments and payments, which are quantitative, time and destination constraints [1].

State funding is based, and is based on scientific principles. Ukrainian literature provides a different list of these principles both in content and quantity. Given the nature of funding, its internal quality characteristics, it can be argued that the basis for the financing of budgetary institutions on the following basic principles (Table 1):

In theory and practice of budget financing is important and proper selection of appropriate justification of its forms. In the scientific literature there are different approaches to this issue. For example, A. Vasylyk identifies four forms of funding, including budget financing, public financing investment, providing grants of subsidies and grants V. Zagorski, A.

Lupus, I. Blahun, I. Chui - but also four other content (project finance, budgetary loans, budget financing, budgetary transfers), L. Safonov, V.N. Oparin - budget investment, government loans, budget financing, government transfers, A. Romanenko - eight forms: Estimated budget funding programs - schools, institutions and public sector organizations, trans Firth population, budgetary loans to legal entities, subventions and subsidies to individuals and legal entities; budget investments in the share capital existing or newly created entities, budgetary loans of state budget funds, transfers, loans to foreign countries [4, p. 38].

In the economic literature as the main form of budget funding allocated budgeted, since it allows the vast majority of expenditures, provided the functioning of industrial and social infrastructure, defense and management.

Budget - the main financial planning document that defines the scope, target direction and quarterly allocations that are sent from the budget for the maintenance of institutions [7, p. 59];

Considering the concept of "budget financing", most domestic scholars interpret it in terms of expenditure of budgetary institutions financed from the state and local budgets. In our opinion, this approach is not adequately reflect modern practices of these institutions because market principles involve fundamentally different than earlier approaches to the financial support of budgetary institutions, which is characterized by a combination of budget financing of the development of services and execution of work contracts with businesses and organizations for a fee.

At present budgetary institution is an entity which has the right to mobilize funds through paid services and conduct other business activities permitted by applicable law. Own revenues it receives budgetary institutions are included in a special fund and used to estimate the need for the intended purpose.

The main sources of extra-budgetary funds are funds for providing paid (contract) services and sponsors that have recently become widespread usage. One of the forms of social projects and programs targeted budgetary institutions may be fundraising, which is a specially organized process of raising funds for projects of non-profit organizations. Financing of budget institutions through fundraising by using the following instruments: grants, interest-free repayable financial assistance (grant rotary) payment on a contract basis at the seminars, research for non-profit fundraising companies.

Budget financing provides funds from the budget estimate based on the following principles: planned, targeted funding, allocation of funds based on the actual performance of the institution; accountability [6, p. 103].

The essence of the principle of planning is that funding is within the allocation on the basis of the established plan planning document which is an estimate. However, following this principle, we must understand that government funding can't be attributed to the nature of the activities planned, because the principle of allocation based on actual performance of the institution, means that the financing of budget institutions is based on estimates, but does not automatically plan and taking into account the real needs of the institution. This prevents increases the scheduled payment for to get more funding.

The principle of targeting of funding means that the allocated funds (except for some exceptions) can be made only for the purposes for which those funds are registered in the estimates. Also targeted enables an organization which provides funding to control the rationality and effectiveness of the use of funds.

The principle of accountability means that institu-

Principles of financing budgetary institutions

Principles of budget financing	Irreversible - budgetary funds provided by the appropriate administrators and recipients, used to finance the economic, social and cultural institutions, social welfare, administration, defense, etc. do not require direct return and refund
	Free of charge - no fees allocated from the budget funds.
	Planned - State budget funds are allocated according to the law on the state budget for the plan year. Mon expenditures of local budgets financed on the basis of decisions of local councils of the respective budget.
	Targeted budgetary funding budget or expenditures made solely for the intended purpose in accordance with the financial regulations of the state and financial plans of the subjects of intergovernmental relations.
	Effective and full use of the - a characteristic yield maximum results with minimal cash in full their use
	Publicity and transparency - publishing performance reports on the implementation of financial plans to use part of their budget administrators and recipients, and public decision-making
	Fairness and impartiality - government funding is based on a fair and equitable distribution of budget resources among all, without exception, administrators and recipients of funds
	Accountability - the use of all available types, forms and methods of budgetary control for each manager and recipient budget

Source: Developed by the authors according to [4, p. 37-38, 5, p. 192, 6, p. 101].

tions and organizations financed from budget, to provide funding to organizations mandatory reporting of actual exploitation of budgetary allocations.

Budgeted funding has advantages disadvantages. The benefits can be noted that using this method complies with the revenue and expenditure of the budget. Also budgeted funding provides hard and steady financial control over the expenditure of funds.

But we should not forget that funding from budget also has significant drawbacks. Estimated method does not have sufficient incentives to efficient and effective management and does not include the relationship between the level of funding for public institutions and the results of its operations. Thus a network of budget - funded institutions rather than their services. In some cases, within budget organization may apply and cost of financing, and commercial activity, and therefore, this institution is the entity. The organization has the right to charge fees for services, and carry out other business activities that are permitted by applicable law. The funds included in the special fund budget and used for the intended purpose.

Note that since the legislation enshrines link sources of the special fund of the areas of use and the institution can not freely dispose of discretion earnings that are actually no financial autonomy of budgetary institutions. In the world there are several models of financial autonomy of entities, namely the minimal autonomy (an entity wholly provided by property and financial resources from public funds, there is no right to own initiative to obtain and use additional financial resources), partial autonomy (subject management is partly financed by public funds, is entitled to their own initiative to obtain and use additional financial resources in its sole discretion) and full autonomy (the entity no organizational subordination property, financial support for activities carried out on its own, borrowed and borrowed funds used at your own discretion) [8].

The second form of budget funding is in the public financing of investment associated with the allocation of budgetary funds for investment and innovation. This funding is subject to budget classification of expenditures on basic objects of economic and social development. Budgetary investments may be in the form of financing of public investments, the financing project specific investment projects, acquisition of shares or rights of participation in the management. In the process of market reforms and the development of this form, according to the authors, should be used primarily for the structural adjustment of the economy, creating a strong material base for socio-cultural sphere, defense and government.

The third form of budgetary resources is of public transfers by government subsidies (government grants, government grants, government grants) and state care. Subsidies - a form of funding, which is used to allocate funds from state and local budget planning and unprofitable businesses and organizations to balance their financial plans. Grants may also be awarded for the top budget below the relevant conditions (in excess of expenditures over revenues) for the performance of their functions without limiting the scope of funds. Subsidy - this funding to local governments from the state. Unlike grants, subsidies aimed at financing specific activities, programs, projects, and if the share of own-source financing of local budgets. It is refundable in case of misuse. Subsidies - it current payment companies, organizations which do not involve compensation in the form of specially due payments or goods and services in exchange for payments made and costs associated with damages government.

The effectiveness of budget financing is largely dependent on the choice of appropriate methods. To make budget funding used two methods: the method of single treasury account and the method of transferring budgets from current accounts to the accounts of local budget spending units. The method uses a single treasury account to finance the state budget of Ukraine. It is a system of budgetary accounts of the State Treasury, opened in banks under the relevant balance sheet accounts, including the State Treasury make payments directly to business activities. The method of transfer of budget funds from current accounts to the accounts of local budget spending units is in accordance with the budget plan financial authorities list the main administrators of budget funds in the manner of funding their accounts according to the estimate.

Findings from the study. In summary, it should be noted that government funding plays an important role in

socio-economic development of society; social and cultural institutions have little or no additional net cash inflows for development. Expenditures from the state budget are necessary for the existence of budgetary institutions, because the effective functioning of such organizations may only clearly established financial mechanism.

In our view, in order to increase the efficiency of public sector institutions should:

- Move from a model of minimal autonomy to partial autonomy. This budget will allow organizations to raise additional own funds and spend it on their own needs, which may serve as a stimulus for development;

- Given the right budget institutions placed temporarily free funds in commercial banks; this will be an additional source of income;

- Set a limit of funds that can use the institution for certain types of expenditure;

- To organize an effective enforcement of the law.

The dynamics of the reform process in the public sector need to enhance scientific research and development of new proposals for the improvement and development of forms and methods of funding. This will be the subject of our future research.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Бюджетний кодекс України [Електроний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Порядок реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України. Затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 02.03.2012 року за № 309.
3. Атамас П. И. Основи обліку в бюджетних установах. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.
4. Дем'янишин В. Бюджетне фінансування та його особливості в сучасних умовах / В. Дем'янишин // Світ фінансів. – 2007. – Випуск 2(11). – С. 34–48.
5. Л. Гуцайлюк. Облік фінансування бюджетних установ / Л. Гуцайлюк // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3(28). – С. 191–196 (інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності)
6. Н. М. Ткачук, О. В. Кравчук. Фінансування бюджетних установ: теоретична сутність, форми і методи. / Н. М. Ткачук, О. В. Кравчук // Наука й економіка. – 2010. – № 2(18). – 99–105.
7. Єпіфанов А. О. Бюджет України [Текст] : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ». Книга друга : Виконання бюджету. – 2010. – 187 с.
8. Н. Г. Пігуль, О. В. Люта. Особливості реалізації фінансового механізму бюджетних установ [Електроний ресурс] : Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи НБУ». – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_econ/2010_2/Pig_Lut.htm - Назва з екрана.

UDC 336.71

Oleksyn A.G.
*PhD, Senior Lecturer of
 Money and Credit Chair of
 Bukovina State University of Economics and Finance*

Doublei V.V.
*Master of Banking
 Bukovina State University of Economics and Finance*

MARKETING POLICY OF BANKS AS THE ONE OF MEASURES OF INCREASE OF THEIR INVESTMENT ATTRACTIVENESS

Statement of the problem. Modern development of the economy suggests that the effectiveness of economic changes in society and the economy depends largely on the efficiency of the banking sector. The banking system should encourage the processes of social reproduction for the purpose of stopping the decline in gross domestic product, poverty barter, support the national currency. To do this, banks are committing to the following main objectives: increase the range and quality of banking products, taking into account the social processes in the formation of banking strategy, improving banking arrangements create, increase and redistribution of capital, improving the efficiency of the banking system of Ukraine in world processes of social reproduction and capital accumulation [4].

To address these challenges faced an important research question the impact and role of marketing policy bank on its activities, in particular the use of certain marketing approaches for the formation of new banking products in the market. It is separated marketing from banks as special referral marketing, supplementing the general theory and practice of marketing specific features and approaches to banking products.

Analysis of recent research and publications. In recent years, a growing number of researchers and scientists are turning to the question of defining the essence of marketing, marketing policies not only in business but also in banks. Particular attention is paid to the study of specific problems impact of marketing policy on banking. Disclosure of these issues is reflected in the works of local and foreign scientists, as Kotler, B. Berman, J. Evans, J.H. Herchykova, E.P. Golubkov, G. Krylova, O. Kirichenko, I.V. Gilenko, A.V. Pavlenko, N.V. Kudenko, I. Goncharov, A. Starostin, L.F. Romanenko and others.

British scientists J. Evans and B. Berman believes that marketing - is a customer oriented philosophy of integrated target company, organization or individual.

In this paper, I. Goncharova Bank marketing is defined as a system of management of a commercial bank that aims to study the market situation, the specific needs of clients and meet those needs through existing and innovative banking products for profit, subject to the public interest.

Some Russian scientists interpret bank marketing as "a process which involves planning of banking products, the study of financial markets, establishing communications, pricing, promotion, organization of banking products and services expand banking services" [1, p. 35].

Problem. The purpose of this paper is to identify the main areas of impact of marketing policies to commercial banks, determining the positive and negative aspects of the impact and identifying key changes in system reliability, competitiveness, financial stability and investment attractiveness of the commercial bank.

The main material of the study. The main factor behind the growing influence of commercial banks in

the course of economic processes considers the transition from operating banking orientation to marketing. Therefore, the main task of marketing the bank determine its orientation on market research credit, financial analysis and forecasting customer based on this ability to attract deposits to the bank, changes in the bank. It is aimed at providing conditions conducive to attracting new customers, expansion of banking services interested clients invest their money in the bank.

In recent years, decreased confidence in commercial banks declined by volume of deposits, narrowed the scope of bank lending due to the inability of many borrowers to return the debt and a sharp rise in interest rates, which led to a decline in the purchasing power of the population, have changed the needs and preferences of customers banks [5, p. 69].

To reduce the reflection of the crisis of the past years banks first need to solve the problems of communication policy banks established in the financial crisis, as they somehow led to the forced reduction of total financial costs of banks.

In connection with the distrust of banks by potential customers most of the operating banks began to act rapidly to alter the perception of the consumer. One of them changed their characters name or amended the basic principles of operation associated with the capture market; improve staff policy to establish relationships with clients and others. Other banks have tried to ensure themselves of funds in the form of foreign investment to provide the possibility for bankruptcy without the risk return deposits to customers at their first request.

Implementation of some of the bank was accompanied by the development of an effective communication policy. Special attention is paid to banks such constituent communications policy as public relations. The most favorable measure public relations can be a press release in magazines and newspapers that have covered the positive side of the bank and showed the potential customer benefits in the use of banking products with the bank [3, p. 14].

To attract the attention of customers banking institutions need to develop a clear marketing policy, namely to find new ways to promote their products than advertising on television. To improve their efficiency banks typically use to promote their products and services using the factors of direct and indirect effects.

The factors include the indirect effects: creation and participation of the Bank in social events, sponsorship and charity, spread positive information about the bank (use viral marketing), creating and maintaining an active constant friendship with clients, the use of direct marketing. Direct impacts include advertising on television and postal address. Equally important is to maintain friendly relations with loyal customers through means of direct marketing such as Happy Birthday, some souvenir gifts for the holidays, etc. [6, p. 185].

In Europe, the most powerful companies, banks or businesses build their reputation based on social activity, philanthropy and integrity, providing a number of measures to address the problems of humanity, such as disease, poverty, pollution, and measures to maintain a healthy and proper lifestyle through sponsorship and charity in the areas of sports, science, culture and education. In my opinion, for the national banks would be appropriate to learn from the experience of European banks by increasing their investment attractiveness.

Conducting an effective communication policy, namely the creation of the banking market impeccable reputation of the bank, strategic customer relationships, market knowledge, creating a personal brand, increases the amount of marketing assets, accounting for the largest share in the structure of the cost of modern commercial banks to maximize this same value. Proper management of marketing assets increases the investment attractiveness of the bank as a whole, allowing it to attract investment for the stable and efficient operation [2, p. 123].

Development Bank in accordance with the prevailing market principles are the basis for the value of the bank. Marketing is focused on value - a new approach to value creation and growth. If the bank is an attractive market for investment and pursuing a strategy that creates sustainable competitive advantage - its value increases. This, in turn, allows the bank to grow more rapidly, attracting foreign and domestic investment.

Consider the basic performance of banks in Ukraine (Table 1) [8].

As we can see, due to financial crisis previous years, the effects of which are reflected to this day, the number of registered banks in Ukraine has decreased by 11.1 %. Number of excluded banks from the State as of January 1 of the year 2013, the 26 is that 4.3 times compared to 2011.

As of January 1, 2013 the National Bank of Ukraine license for banking operations had 176 banks. During the month of one of the banks lost their licenses. In a state of liquidation 22 cans. Last month the number had increased to 23.

Considering the income and expenses of banks, we see that the financial crisis had a significant effect on the activities of commercial banks. Since 2009, the financial results of their activity were negative, which means the negative side of their activities, such as low income versus expenses low reliability of banks and as a result, customer distrust, loss of much of the potential customers, reducing the attractiveness of invest-

ment banks themselves.

As of 01/01/2013, revenues have grown as opposed to spending by 3.4 %, which in absolute value is 4899 million.

Returning to the concept of marketing policy in the bank, it should be noted that some scholars define marketing as a management process aimed at maximizing the bank's income by developing its relationship with valuable customers and creating competitive advantage to a new level. Formation of the latter due to the presence of high reputation, a common information base, qualified staff, long-term relationships with clients and others. From human resources, knowledge and information they generate, define competitive potential of the bank and is the key to successful business. These benefits increase profitability and market value of the bank [7, p. 410].

In terms of the shareholders of commercial banks and the public, the bank is considered attractive in many ways, and its essence is reduced to one - the most attractive is the bank that is reliable, that is able to ensure the absolute safety of client funds and complete their obligations.

Shareholders believe that the reliability of the bank is determined by its attractiveness as an object for investment in the future show high returns compared with other objects, as well as resistance to external and internal factors that affect it.

Choosing commercial bank clients seeking to maximize the satisfaction of their needs to cooperate with him. And that the bank is able to provide a certain extent determines its reliability and attractiveness.

Scientists have isolated a set of factors that influence the attractiveness of the bank (internal and external). Among the external factors are the following:

- The state of the national economy;
- External and domestic debt of the state;
- The state of the country's trade balance;
- Inflation.

The main internal factors include:

- Banking risks;
- Poor marketing and lack of strategic planning;
- Inadequate organizational structure of banks;
- Disadvantages of banking supervision;
- Low public support, etc. [5, p.67].

Findings from the study. Effective marketing policy, in turn, depends on the quality of organizational management of the bank, namely the organization of control and security in the bank, the quality of personnel management, the level of information technology com-

Table 1

Main indicators of banks in Ukraine

№ c/o	Indicator	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.02. 2013
1.	Number of registered banks	198	198	197	194	198	176	176
2.	Excluded from the State Register of Banks for the year	1	7	6	6	0	26	0
3.	Number of banks under liquidation	19	13	14	18	21	22	23
4.	Number of banks whose banking license	175	184	182	176	176	176	175
4.1	With them with foreign capital	47	53	51	55	53	53	53
4.1.1.	Including with 100% foreign capital	17	17	18	20	22	22	22
5.	The share of foreign capital in the share capital, %	35.0	36.7	35.8	40.6	41.9	39.5	39,5
	Reference:							
1.	Income (mln.)	68 185	122580	142995	136848	142778	150449	13 344
2.	Costs (in mln.)	61 565	115 276	181445	149875	150486	145550	12 764
3.	Performance (mln.)	6 620	7 304	-38450	-13027	-7 708	4 899	580

Source: [8].

petence of managers, as well as the quality of the planning process in the bank, bank competitiveness products, quality systems promote bank products and more.

Today the functioning of banking institutions and their marketing policy should be reviewed. We believe that today the market is more focused on the customer, and therefore the bank offering standard services are no longer possible. Banks should establish special departments that have developed flexible banking products, pricing methods on which they are based, and be engaged in retraining staff working with potential customers.

Of course for some banking products can be stored standardized services. However, the general approach of the bank to the customer should be changed, because different clients respectively shall apply different approaches to cooperation in order to ensure a higher attractiveness of the bank. Bank in today's often necessary to analyze the effectiveness of their own communication activities in order to identify the impact of changes of individual elements. The further development of policies and programs that promote customer interest in the use of banking services and competitiveness of the bank in the market.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Маркетинг у банках : навч. посіб. / під ред. проф. С. В. Брітченко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 345 с.
2. Дойль П. Маркетинг, ориентированный на стоимость : Пер. с англ. / П. Дойль. – СПб. : Питер, 2011. – 480 с.
3. Щукін Л. Створення позитивного іміджу банківської системи в умовах кризи // Вісник НБУ. – 2009. – № 2. – С. 14–15.
4. Вплив маркетингової стратегії на ефективність банківського бізнесу [Електронний ресурс] / Л. П. Семенюк // Бібліотека українських авторефератів. – 2011. – Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=516.
5. Управління маркетингом у період кризи [Електронний ресурс] / О. Матушенко, В. Оксенюк // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2009. – № 2(14). – С. 99. – Режим доступу : <http://www.innovations.com.ua/articles/4/18/620>.
6. Особливості маркетингових стратегій банків у сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н. С. Косар, Є. О. Угольков, // Вісник Хмельницького національного університету. Науковий журнал. – 2011. – № 6. – С. 184–187. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13283/1/035_Prosumannja%20bank%D1%96vs_213_219_714.pdf.
7. Лебідь Т. В. Методичні підходи до визначення маркетингових нематеріальних активів підприємства [Електронний ресурс] / Т. В. Лебідь // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 633. – С. 403–410. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/VUbsNbU/2010_2/VUBSNBU8_p144-p149.pdf.
8. Веб-сайт Національного банку України / Бюлетень Національного банку України. – 2013. – № 2 (239) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.

UDC 65.011.01 (477)

Khrushch V.A.
Postgraduate Department of International Economic Relations
Khmelnitsky National University

DEVELOPMENT OF SOCIAL AUDIT IN THE SYSTEM OF SOCIAL MANAGEMENT

Statement of the problem. The complexity and diversity of the processes of economic reforms in Ukraine requires solving difficult problems related to the creation and further development of new forms and methods of management of socio-economic relations. In particular, to provide effective economic development necessary and appropriate use of best management and high-performance technologies that can provide a harmonious combination of vocational and employment potential employees with goal-setting enterprise (organization).

For a long time in our country based enterprise management laid management techniques that are focused on achieving economic goals through the efficient and effective use of financial, technical, material resources. At the same time the problems of social policy and effective use of human resources occupy a secondary position and were mainly declarative.

Important role in the development of the social economy of the state is a social audit, which is optimal and universal technology research and management of social processes and is now in its infancy.

Analysis of recent research and publications. Problems of social development began to provide care to the mid XX century, when the industrialized Western countries began radical structural changes in the perception of the social aspects of production. The process of applying social audit as a means to achieve the interests of the social partners in Ukraine is scarcely explored. There are very few publications in this area. One of the first works can be considered a draft Concept of social audit national model, developed at the State Institution "Scientific -Research Institute of industrial relations", Luhansk in 2008, which provides guidelines for the development of social audit in Ukraine [1]. Specific aspects of formation of social audit in our country studied by A. Mazurik [2], L. Polyakov[3], N. Demkiva [3], O. Rudenok [4]. At the same time, the objective necessity of social audit, which is a condition for EU membership for Ukraine, determines the relevance of continuing research in this direction.

Problem. The aim of the article is to study the processes of social audit and its formation in the system of social control. The main objectives of the study are as follows: ordering approaches the authors on the interpretation of determining the nature of "social audits", building classification and establishing the main characteristics of social audit, development of social audit component of human resource management.

The main material of the study. The concept of "social audit" is not defined in the domestic economy and foreign literature, using a number of approaches, depending on the aims and objects of the social audit. In European countries, the concept of "social audit" is interpreted primarily in works that focus on the use of audit in the labor field. Thus, the initiator of social audit in France, President of the International Institute of Social Audit R. Vate believes that social audit - a tool for control, management and monitoring method, which is similar to a financial or accounting audit, gives to assess the ability of companies or organizations to manage social problems caused by his profession. A. Kure and J. Ihalens argue that social

audit aims to analyze certain factors of social risks in business (for example, the risk of breaking the law and internal regulations, personnel policies risk of maladjustment to the expectations of staff, risk of inadequate demand for human resources, risk inattention to social problems) and propose recommendations for their reduction [5].

Consider the definition of this concept in the works of Russian scientists. In the encyclopedia notion of "social audit of enterprise (organization)" is defined as "a specific form of analysis, revision of social conditions in order to identify social risk factors and develop proposals to reduce them" [6]. This interpretation, as noted Shulus A.A. [7, p. 5] can't satisfy those who believe the theory of "social Economy" methodological basis of social audit. We also share his view.

The famous Russian scientist, doctor of economic sciences, professor N. Popov said social audit socioeconomic category and see it as an effective tool for regulating socio-economic relations, which go far beyond the individual organization and covers different levels of social and aims not only to identify social risks, but also an active influence on the whole complex restoration and development of human resources [8, p. 6].

In joint scientific works of Russian scientists Y. Popova and O. Shulusa stated that social audit - a way of comprehensive and objective assessment of social relations at various levels (corporate, municipal, sectoral, regional, national), which can detect potential threats deterioration of the social climate , to discover reserves of human resources [9 , p. 6].

In the broad sense of social audit - an analysis of the effectiveness of social programs and verification of their compliance with minimal standards, it is a tool of social control, allowing you to identify the degree of social responsibility at national, sectoral, regional, corporate and personal levels [10].

In a narrow sense - verification of reporting, checking social aspects of the company, assess the level of compliance with the organization of social norms in their work, determining the extent to which an organization contracts between managers and ordinary employees,

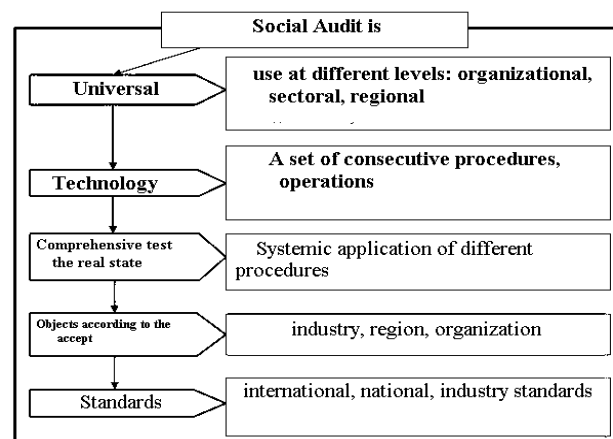

Figure 1. The interpretation of the concept of "social audits" [13]

etc. or research conducted in the field of social services social issues, environmental protection, etc. [11].

Social audit can be classified depending on the timing, nature, goals and other parameters, Fig. 2.

Depending on the nature of facilities management social audit is conducted across the country in areas, regions, enterprises and organizations.

In the management of socio-economic processes for the role of social audit is divided into internal and external. Internal audit is an integral part of management accounting which provides management analytic enterprise information. External audit is conducted social audit agencies and is part of the non-financial reporting and provides the necessary information external users, primarily the social partners.

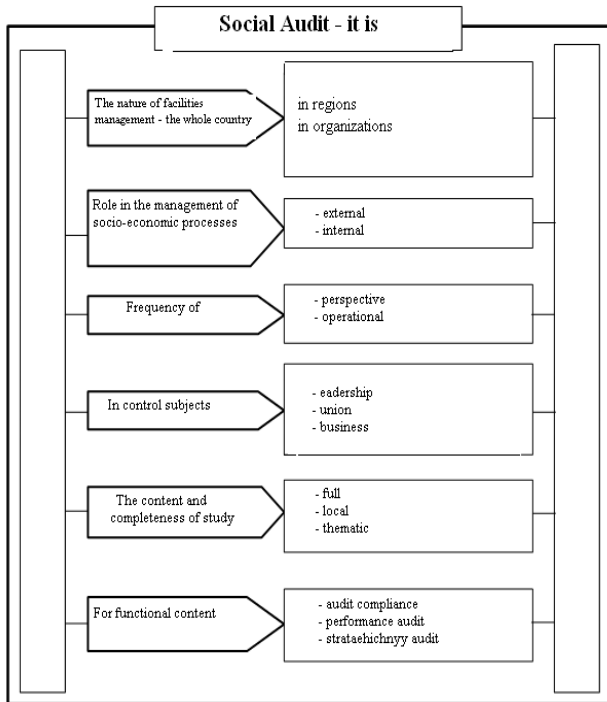

Figure 2. Classification of social audit.

Systematized by the author [14, p. 45-46, 15, p. 27-28].

According to the frequency of social audit is divided into perspective, operational and current. Prospective audit aims to develop forecasts of social enterprise development. Operational audits carried out in due time. The current audit is used for summing up the business over a specified period.

In control subjects the social audit process conducted by management, unions, business communities and agencies of social audit.

The content and the degree of coverage of the study of social audit is divided into complete, local and thematic. Full audit examines all socio-economic activities of the enterprise. Local audit conducted only in individual business units, or individual business area under study. Thematic audit examines the individual components of socioeconomic system.

By separating the functional meaning: a social compliance audit, social audit effectiveness and strategic social audits [15, c. 29-31, 16].

Social compliance audit assesses compliance with practical actions that are implemented at the facility designated social audit standards (norms, rules, plans and orders).

Social performance audit assesses compliance practices internal management facility social audit of its objectives, and the ability to improve these methods, it

examines not only the results, but also a whole range of procedures by which they were achieved.

Strategic social audit reveals a degree of consistency with the objectives of social policy social audit object, its global and social policies and the degree of social connection with the specifics of policy and external economic conditions.

General Social Audit systematized in Fig. 3.

As mentioned in the sources [13, 15, p. 24] the essence of social audit is as follows: Based on the information collected and further comparisons, comparing the socio-economic performance of a particular company (industry or region) with certain standards need to analyze the actual status of these indicators reveal dynamics (positive or negative), to determine the impact on the performance of the object of social audit, formulate conclusions and recommendations.

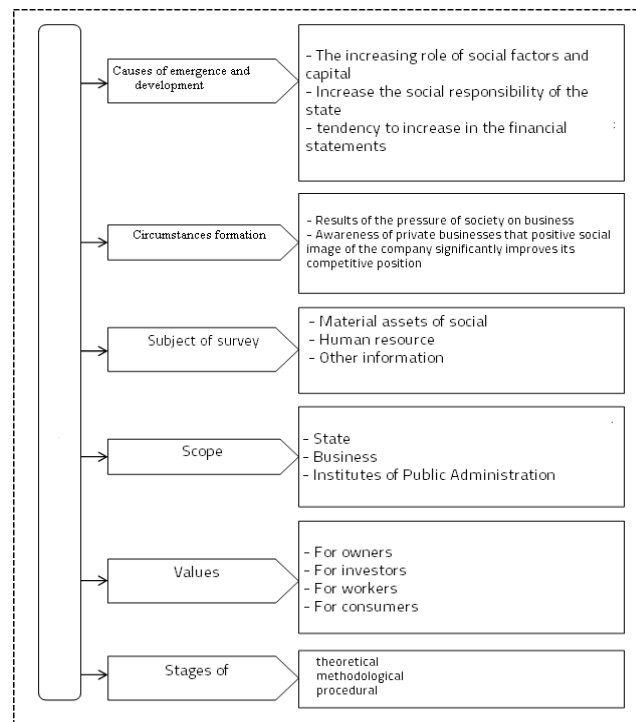

Figure 3. General social audit.

Systematized by the author [13, 15, p. 24, 16].

As standards to achieve socio-economic indicators may be:

- best results were achieved by the subject of social audit in the previous period;
- plan (recommended) levels of achievement that are enshrined in relevant documents (collective bargaining agreement, the tariff agreement, the strategy of socio-economic development of the enterprise or industry, etc.);
- regulatory level indicators;
- average and best results are achieved by others (for companies is the results of similar companies, for industry - achievements in other fields, for the region - achievements in other regions and the country as a whole);
- Standards of the International Labour Organization and others.

The technology of social audit has three main phases: theoretical, methodological and procedural whose meaning is as follows.

At a theoretical stage, the purpose facility technologization (social audit), highlights the major components of social objects, are social connections, etc.

On stage the choice of methodology, methods of au-

dit of receiving, processing and analysis, principles of transforming information into specific conclusions and recommendations, etc. . .

On the procedural stage the organization of practical activities to develop social technologies.

In world practice of social auditing processes unfolding at a considerable pace. In particular, today, picking up the process of creating the organizational structure of the social audit, formed its regulatory and legal framework, developed forms of social reports are accepted and implemented codes of business ethics and corporate social responsibility.

In today's practice various kinds of social audit: a corporate audit, safety audit, audit, remuneration, environmental audit and others. We agree with the opinion of Russian scientists A.A. Shulusa and Y. N. Popov, the "audit of human resource management plays an important role in the social audit, since man stands at the center of analysis and evaluation of social and labor relations in the organization" [14, p. 282].

One of the important problems in human resources management of the enterprise is the issue of motivation of staff. Motivation is the process of motivation to work to achieve personal goals and objectives of the enterprise (organization). Motivation of staff holds a central place in the management of the workforce, since motivation is the direct cause of employee behavior and the collective as a whole to achieve personal and collective goals. Orientation employee to achieve organizational goals, in fact, is the main task of management. Accordingly, in the course of social audit attention should focus on motivational factors field.

Statement of the field - a combination of situational factors that encourage the emergence of motivation of employees to productive activities. Form the basis of the motivational field leadership style, which is the behavior of the head of communications demands through the development of goals and goal setting, wages, the system of incentives and penalties, the ability to use appropriate motivational arsenal of [17, p. 271].

Structural model of social audit of human resources management includes five main factors: Ethnic culture, psychological, professional, education and other factors. During the social audit examines the social climate (psychophysical background) that accompanies the employee in the company and is one of the important factors in improving the efficiency of the company.

At the core of this model is the motivational field, factors which are divided into two types: tangible and intangible.

These factors have different effects on a person (company employee), which depends on the cause of the subjective and objective nature. For example, given the financial crisis, wages of employees can't be high. It should be stressed, and that in a workplace and compensation mutual settlement some other factors are not possible. For example, if an employee has no prospects of professional growth in this team, it is not and it can't compensate for or if workers do not accept participation in enterprise management, it is impossible to replace the contents of their labor or other factor.

Very important is balancing the factors, as some force may have a high enough level and may reduce only one of them as a result will lead to failure of all production tasks workforce.

Believes that social audit is a universal application technology which allows to balance the motivational factors of the field. The results of the social audit can be said about the level of balance or imbalance of these factors, and their analysis will provide theoretical and practical guidance to company management to improve the situation. Social Audit of Human Resources Management Company:

- enables the management and the trade union committee to obtain an objective, impartial, scientific and reliable information on the state of socio-economic relations in the organization;
- facilitates employment equilibrium and harmony between management and trade union committee;
- can identify existing and potential risks, thereby increasing the efficiency of management;
- reduces operating costs and increases the economic benefit of enterprises.

Findings from this study and recommendations for further research in this direction. The study of processes of social audit and features of its formation in the system of social control we: 1) set the essence of the concept of "social audits", 2) are classified and identified key characteristics of social audit, 3) the composition and built the structural model of social auditing management systems human resources company. We believe that further research should be carried out towards the development sequence of social audit in the enterprise.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Концепція формування національної моделі соціального аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ir.lg.ua/docs/Konzer_naz_model.doc.
2. Мазурик О. В. Соціальний аудит у системі соціального партнерства: механізми оптимізації взаємодії і управлінській практиці / О. В. Мазурик // *Методологія теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. – 2009. – Вип. 15. – С. 258–262.
3. Полякова Л. М. Аспекти розвитку системи соціального аудиту в Україні / Л. М. Полякова, Н. І. Демків // *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. – 2009. – № 639. – С. 159–162.
4. Руденок О. Ю. Фінансові аспекти фінансового аудиту / О. Ю. Руденок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2012_34/Rudenok.pdf
5. Колбасов И. В. Диагностический метод аудита в сфере управления человеческими ресурсами как средство повышения эффективности организации [Электронный ресурс] // *Управление персоналом* – 2008. – № 10. – Режим доступу : <http://www.hrm21.m/rus/actual?action=show&id=4023>.
6. Управление организацией : Энциклопедический словарь / Под ред. А. Г. Поршнева, А. Я. Кибанова, В. Н. Гунина. – М. : Издательский дом «ИНФРА-М», 2001. – 822 с.
7. Шулу А. А. Социозкономика как межотраслевая наука: вопросы предмета, метода и форм институционализации / А. А. Шулу // *Труд и социальные отношения*. – 2008. – № 1. – С. 4–11.
8. Попов Ю. Н. Социальный аудит в системе регулирования социально-трудовых отношений / Ю. Н. Попов // *Социальный аудит: проблема развития* : сборник. – М. : Издательский дом «АТИСО», 2008. – 91 с.
9. Шулу А. А. Концепция российской модели социального аудита / А. А. Шулу, Ю. Н. Попов // *Народонаселение*. – 2007. – № 4. – С. 4–9.
10. Социальный аудит: технологии, стандарты, основные понятия. Словарь-справочник. – М. : Изд-во АТИСО, 2007. – 320 с.
11. Будильник для бизнеса и государства [Электронный ресурс] // *Украинский бизнес*. – № 15 (160) 14 апреля. – Режим доступу : <http://www.expert.Ua/articles/16/0/5391>.
12. Сайт Федерального образовательного портала: Экономика. Социология. Менеджмент [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/267627.html>.
13. Сайт Центру соціального аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socaudit.com.ua/dovidka-pro-socialnij-audit-3>.
14. Социальный аудит : учебник / под ред. д.э.н., проф. А. А. Шулу, д.э.н., проф. Ю. Н. Попова. – М. : Издательский дом «АТИСО», 2008. – 524 с.
15. Гришина Т. В. Технология проведения социального аудита / Т. В. Гришина // *Социальный аудит: проблемы развития: сборник*. – М. : Издательский дом «АТИСО», 2008. – С. 24–32.
16. Воловик О. А. Виды и функции социального аудита / О. А. Воловик // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ecsocman.edu.ru>.
17. Хміль Ф. І. Основи менеджменту / Ф. І. Хміль. – К. : Академвидав, 2007. – 576 с.

UDC 658.15:67 / 68 (477)

Khrushch N.A.
*Doctor of Economics, Professor, Department of Accounting and Auditing
Khmelnitsky National University*

Korpan O.S.
*Assistant Professor of Commodity and Marketing
Vinnitsa Trade and Economic Institute KNTEU*

FINANCIAL STRATEGY IN THE SYSTEM OF CORPORATE MANAGEMENT OF ENTERPRISES

Statement of the problem. New economic relationships that are created on the basis of the information economy, determine the need for innovative ways and methods of business management. Definitely we can say that in order to achieve a certain goal can move in different ways, and the choice of a particular method of achieving it is a decision relating to a development strategy.

The components of enterprise efficiency of any sphere of activity: high competitiveness, solvency, financial stability and sustainability, profitability and investment attractiveness is achieved through the implementation of effective financial management. An essential precondition for strategic opportunities of financial development of the company today serves its financial strategy, which occupies a key position in the system of corporate governance. The balance of corporate interests in corporate governance in general and among its important components including a major key to the success of the modern enterprise. All of the above, reveals that the need to study the processes of formation and evaluation of financial strategy and corporate governance of companies in their interrelation, interdependence and mutual influence in today's dynamic environment.

Analysis of recent research and publications. An important contribution to the development of strategies has foreign scientists: I. Ansoff, A. Vihanskyy, A. Gradov, B. Karloff, M. Porter, A. Strickland, A. Thompson, William Sharpe and others. Significant contribution to the development of these problems includes Ukrainian scientists: E. Byeltyukovu, J. Blanco, M. Voynarenko, V. Hrynychutskomu, A. Kuzmin, V. Oberemchuku, A. Redkin, A. Yastremskyi and others. Among the most important current research issues shaping the financial capacity and financial strategies companies are working these Ukrainian scientists: M. Bilyk, Blakiti D., J. Britchenka, A. Voronkov, S. Oborsky, G. Partyna, A. Cherep, S. Shershnovoyi and others. The development of scientific methods of doing business strategies Ukrainian and foreign scientists: I. Blahun, P. Grygoruk, K. Izmailov, S. Ilyashenko, V. Lukyanov, E.M. Mnich, Orlov, L. Pavlov, E. abundant, G. Savytska, A. Stoyanov, Ivan Tkachenko and others. The problems of corporate governance in Ukraine studied by W. Green, D. Zadyhaylo, E. Korenev, B. Mazur, V. Stadnik, T. Nazarchuk, L. Fedulov and others. In the works of these authors considered various aspects of the creation of corporate strategies and business administration. However, a common approach to the study of the formation of financial strategy in corporate business management with regard to relationships, interdependence and mutual influences between financial strategy and management system were found. Therefore, theoretical, methodological and practical solution to these problems is urgent and requires further investigation.

Problem. *The aim of the paper* is the study of the formation of financial strategy in corporate business

management. *The main objectives* of the study are as follows: Set the location and nature of the financial strategy of the enterprise strategic recruitment, development of institutional mechanism for setting the financial strategy in corporate management, the construction of a common model development and implementation of business strategy.

The main material of the study. The financial strategy of the company is one of the main attractions in the strategic recruitment company, which is a system of different types of strategies, emerging and developing now for a defined period of time specific to the operation and development of the enterprise in order to achieve their goals.

Based on a critical analysis of interpretations of this concept by various authors [1, 3, 7] believe that the financial strategy - a flexible, generic model of financial development company, which aims to implement corporate strategies and the formation of rational financial relationships with contractors, contains a defined term financial targets, technology (tools achievements), resources and management system to ensure its viability and adaptation to changes in the external and internal environments [5].

The financial strategy of the company as one of the basic (functional) strategies is the component of the overall business strategy and should meet her after aim and objectives. Now is especially important to determine its place in the strategic recruitment companies, including of some other functional strategies [2, 4, 6, 8, 9].

There is currently no consensus on a financial strategy among other strategies of the company. We share the opinion of scientists who recognize the financial strategy for the guts to realize all the other strategies of the company. This approach M. Kurkina who believes in the overall development of enterprise financial strategy is the basic element that ensures the effective functioning of other enterprise strategies [7, p. 68]. The same idea was expressed V.I. Aranci and A. P. Zorya that consider financial strategy of the enterprise core component of the strategy, which «provides through financial instruments, methods, financial management, etc. implementing any core strategy, which aims to make effective use of financial resources and their management» [1, p. 157].

Financial Strategy is an integral part of the corporate governance of the company - a form of real implementation of administrative relationships. In reality management activity - is the system of corporate governance. The corporate governance of the company - is objectively existing substance through which management takes specific content and expression, and function of government - the practical implementation, it is also functioning in accordance with: the content management features, the nature of relationships that underlie managerial interrelation connections; conditions in which emerging management system, principles of construction, operation and processes that are inherently control system.

The implementation strategies of the enterprise, including its financial strategy, provides capacity of corporate management, the main elements of which can be considered as forming principles and model. Corporate Governance Principles embody the norms of corporate policy of the company, the results of their organizing is concluded that the main emphasis is on the relationship of stakeholders, transparency, control system and so on. The results of the study of international experience and Ukrainian practice model of corporate governance are quite multifaceted; their traits are determined by historical patterns, business practices and so on. In general, the modern Ukrainian model of corporate governance is under construction, it can be considered a transition structure, which is formally presented the constituent elements of different models used in the world. However, the main orientations for the formation of Ukrainian corporate governance model should aim at the fulfillment of these functions as a strategy, protect the rights of shareholders and other stakeholders, transparency and openness, activity monitoring, etc., promising directions is to harmonize national and international standards of corporate governance, the formation of an effective institutional framework for its implementation in practice, optimization of corporate culture, etc. [6].

It should be emphasized that any changes in corporate governance leads to the formation of dominant transforming the financial strategy of the enterprise, including: dominant trends, principles of formation, characteristics, and selection criteria, scientific and methodological support.

The formation of the financial strategy of the company is carried out in stages [3, 6, 9]. Stages of formation of the financial strategy of the enterprise is the basis of the organizational model of the financial strategy of the enterprise, Fig. 1, where in line with defined milestones blocks the formation of financial strategy.

The key elements in the process of financial strategy are:

- identification of the main objectives (mission);
- statement of objectives (tasks) that cause the financial aspect of all activities of the company;
- determination of the period of which depends on the essence of the strategy;
- analysis of environmental factors that determine the purpose and content of the future strategy.

During the diagnosis and evaluation of strategic opportunities Financial Development Company is:

- analysis and evaluation of the financial condition of the company to identify the state of the company and identify features of its development;
- analysis of factors internal financial environment to identify the direction of their effect on the final results of the company;
- complex analysis and diagnostics of internal financial capacity to establish its level of strategic opportunities for financial development.

Particular attention is paid to the development, selection and evaluation components of the financial strategy of the enterprise, including:

- Establish a set of options for financial strategy;
- justification of criteria for selecting a strategy that allows scientific foundation for making the basic version;

- evaluation and selection of the best most attractive alternative strategies;
- the development and refinement of components of the financial policy of the company, carried out in specific areas of financial activity: tax, depreciation, dividend, emission policy;
- justification and the formation of a system of measures to implement the financial strategy that will provide a detailed and coherent action plan as part of activities of the enterprise in a specific time interval, which are aimed at achieving the desired values of the financial performance of the enterprise.

In the process of implementation and control (monitoring) the performance of the developed financial strategy is:

- implementation strategy that involves the interaction of enterprises with external partners;
- the continued tracking performance of the developed strategy means to control and monitor the results of which is provided to establish the level of actual receipt of interim and final results regarding planned and timely adjustments in business strategy;
- evaluation as a financial strategy that is based on the analysis of quantitative and qualitative parameters, which allows to characterize a complex result, the actual process of financial activity and if necessary adjust the financial strategy.

By organizing the results of all previous studies, we propose the following mechanism of organizational financial strategy in corporate management, which is based on the dominant model of financial and business strategy, Fig. 2.

This mechanism allows for the creation and evaluation of a comprehensive financial strategy in corporate management, by combining the results of an integrated assessment of the financial condition and ratings of the quality of corporate governance of the enterprise. This provides an opportunity to identify and take into account relationships and mutual interdependence be-

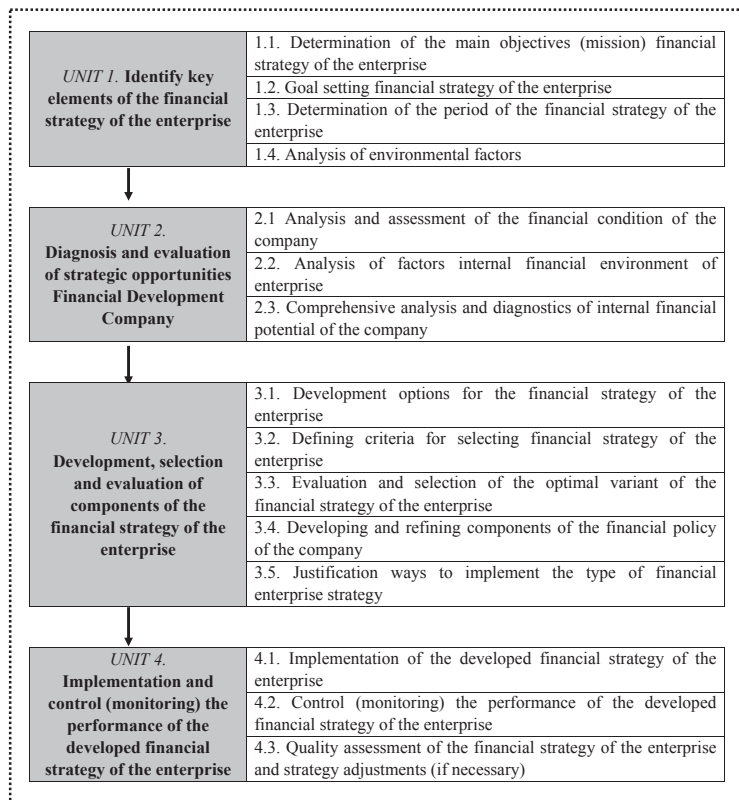

Figure 1. The organizational model of financial strategy.

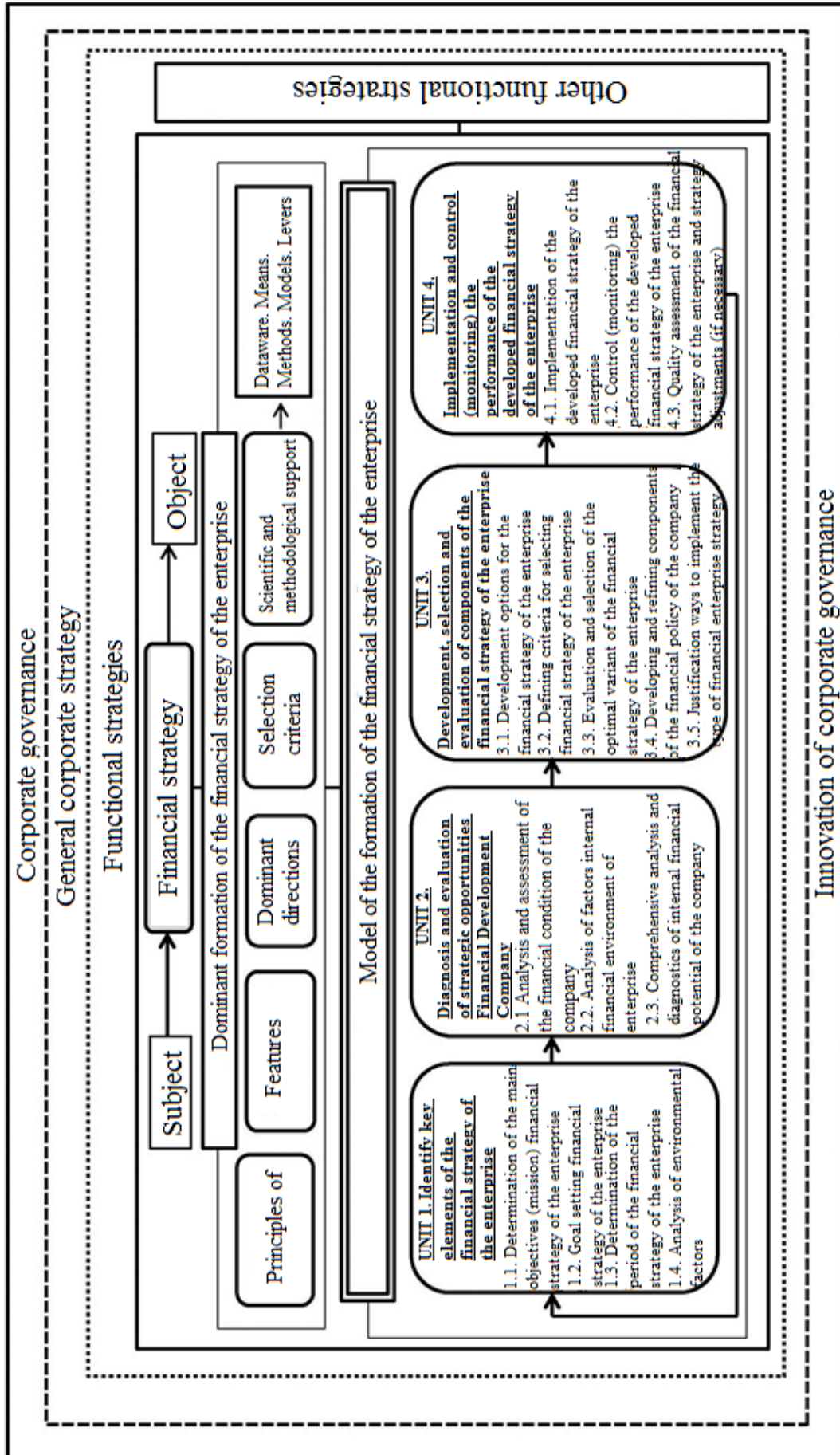

Figure 2. Organizing mechanism of financial strategy in corporate management

tween corporate governance system and its components - financial strategy of the enterprise, allowing more reasonably develop practical recommendations on areas of financial companies with regard to their strategic capabilities.

Select business strategy is based on the definition, analysis and evaluation of key factors that characterize her condition. The selection process is based on the analysis of the portfolio of business and the nature and essence of strategies that are being implemented now. When choosing a strategy based on many key factors must first be considered are:

- the current state of the industry and position it in the company;
- key objectives and mission of the company;
- interests and attitudes of senior management to select (view) strategy;
- the existence and condition of financial resources;
- the level of human resources (skills, experience, etc.);
- commitment to existing policies;
- the degree depending on the external environment;
- time factor (time limits and choice of strategy).

Assessment of the chosen strategy is based on the analysis and evaluation of the major factors that determine the possibility of its implementation. The main criterion for assessment procedure chosen strategy is concluded that this strategy will lead to the achievement of enterprise goals or not.

If the selected strategy set goals of the enterprise, its further evaluation is conducted on the following areas.

1. The estimation of the selected strategy and the requirements of the enterprise environment. It is shown how the strategy is related to the requirements of the main subjects surrounding the extent to which the factors taken into account market dynamics and the dynamics of the product life cycle, to lead the implementation of strategies to new competitive advantages and more.

2. The estimation of the selected strategy capacities and capabilities of the enterprise. Ranked as the chosen strategy associated with other strategies, whether it is the ability of staff whether existing structure can successfully implement it, program or verified the strategy over time and so on.

3. Fits degree (eligibility) risk inherent in the strategy. Assessment of risk is justified on three areas:

- how realistic assumptions underlying the choice of this strategy;
- to which negative consequences for the enterprise can lead failure of this strategy;
- as far as possible positive outcome justifies the risk of losses due to failure in implementing this strategy.

General model development and implementation of business strategy is shown in Fig. 3.

Unlike existing, the proposed model includes a system of criteria for selecting strategies to assess the main characteristics of future strategy and set of advantages compared with other strategies and system constraints of implementation strategies that reflect the internal criteria for rational resource allocation.

At the heart of the strategy, and it is an essential element of management decisions on the allocation of

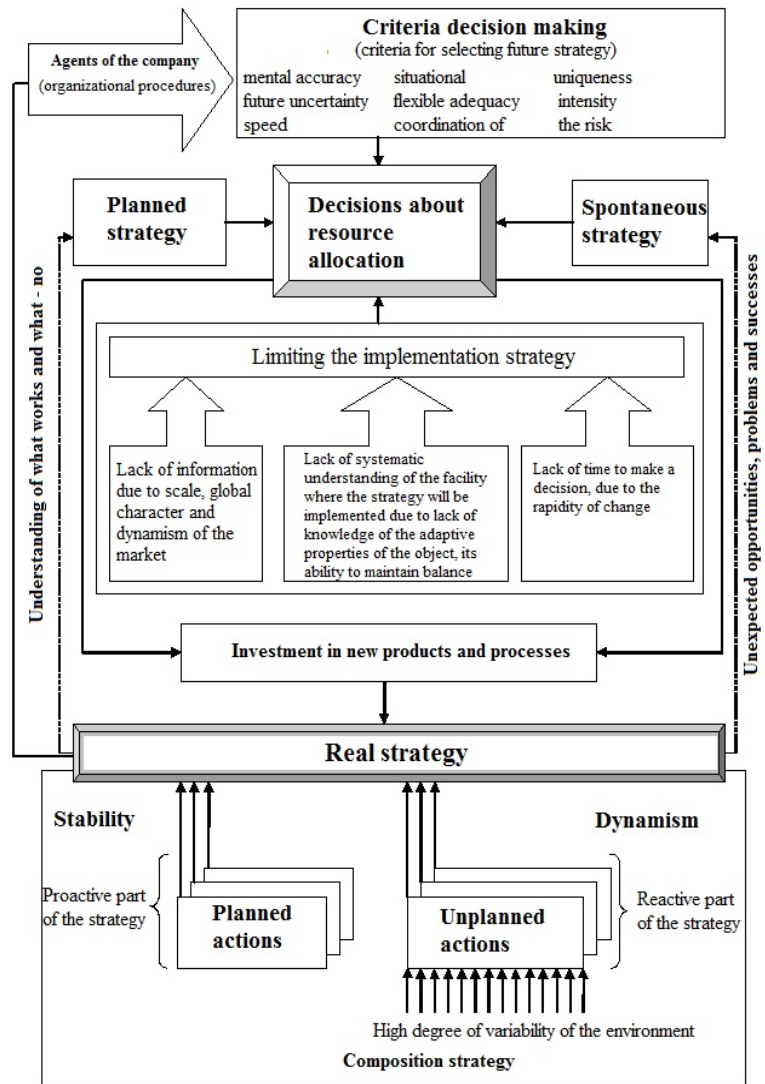

Figure 3. Model development and implementation strategies

resources, enterprises should make financial managers.

To evaluate the benefits of one strategy over another (others) and check how it is able to ensure the success of the enterprise system recommended criteria table 1.

Table 1

Criteria for selection of enterprise strategy

Criterion	Brief description of
Mental correct	The strategy should be developed with the knowledge and understanding of two absolute poles of effective strategies: absolute irrationality (extreme pole) and the limit of rationality (the opposite pole)
Situationally	The strategy should integrate the characteristics of the specific situation in key factors of the future (strategic) success
Unicity (competitive advantage)	The strategy should contain unique (different from existing) possibilities of future business success that will positively will distinguish this company from its competitors and allow it to achieve sustainable competitive advantage. The greater the competitive advantage created by the strategy, so it is more powerful and efficient

Future uncertainty as a strategic opportunity	The strategy should be capable of converting change in the external environment on its strategic and tactical advantages
Flexible adequacy (correspondence)	The strategy should ensure compliance with its own policy changes of the external environment changes
The intensity of the enterprise	The strategy should be aimed at reducing the time to achieve financial and strategic goals of the company
Speed of competitive advantage	The strategy should provide businesses the ability to «accelerate» and «ahead» of competitors
Coordination of	The strategy should ensure consistency and coordination of all its components
The risk	The strategy should be aimed at reducing the probability of risk

Criterion allows matching specific strategy characteristics. It should be noted that all these characteristics are not alternatives but rather complementary and mutually reinforcing.

During the analysis we carried out the literature and practice strategies of individual enterprises found that in practice there are two interpretations of the strategy: proclaimed and real. In our opinion, *the real strategy - a strategy that consists of a stream of new products, services and processes that invested resources*. In this case, consider if the values or criteria upon which decisions about investment priorities do not coincide with the acclaimed (planned) strategy (as often happens in practice), it is now declared strategy and its real strategy greatly.

Pyramid hierarchy «strategic set» includes providing a function of functional strategies is paramount for the enterprise -wide strategy and implementation.

Findings from this study and recommendations for further research in this direction. In the study, we constructed: 1) organizational mechanism of financial strategy in corporate management, which is based on the dominant model of financial and business strategy. This mechanism takes into account the relationships and mutual interdependence between corporate governance system and its components - financial strategy of the enterprise, allowing more reasonable to develop

practical recommendations on areas of financial companies with regard to their strategic capabilities, 2) a general model for development and implementation of business strategy, that, unlike the existing system includes criteria for selecting strategies to assess the main characteristics of future strategy and set of advantages compared with other strategies and system constraints of implementation strategies that reflect the internal criteria for rational resource allocation. The structure of the model development and implementation of business strategy is a combination of planned actions (planned strategy) and unplanned strategic decisions to adapt to the current situation.

We believe that further research should be conducted to identify the nature of relationships in financial strategy with other functional strategies of the company.

BIBLIOGRAPHIC LIST:

1. Аранчій В. І. Фінансова стратегія у системі управління фінансами підприємства / В. І. Аранчій, О. П. Зоря // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – № 2. – С. 156–159.
2. Бельтюков Е. А. Выбор стратегии развития предприятия : [монографія] / Е. А. Бельтюков, Л. А. Некрасова. – О. : НОПУ, 2002. – 279 с.
3. Блакита Г. В. Фінансова стратегія торговельних підприємств: методологічні та прикладні аспекти: монографія / Г. В. Блакита. – К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2010. – 244 с.
4. Градов А. П. Экономическая стратегия фирмы / [А. П. Градов ; под ред. А. П. Градова]. – СПб. : Спец. литература, 2000. – 589 с.
5. Корпан О. С. Фінансова стратегія підприємств легкої промисловості: принципи формування та особливості реалізації / О. С. Корпан // Моделювання регіональної економіки : зб. наук. праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2012. – № 1. – С. 143–161.
6. Корпоративне управління в Україні: процеси формування та розвитку: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Н. А. Хрущ. – К. : Кафедра, 2012. – 300 с.
7. Куркин Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : монография / Н. В. Куркин. – Д. : АРТ-ПРЕСС. 2004. – 452 с.
8. Редькін О. С. Сучасні стратегії та технології корпоративного управління / О. С. Редькін, В. Реген, Н. А. Хрущ. – О. : Евен, 2004. – 216 с.
9. Хрущ Н. А. Конкурентні стратегії: процеси створення та реалізації: монографія / Н. А. Хрущ, М. В. Желіховська ; за ред. Н. А. Хрущ. – К. : Освіта України, 2010. – 315 с.

NOTES

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Збірник наукових праць

Серія ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Випуск 2

Коректура • *О.А. Скрипченко*

Комп'ютерна верстка • *Н.М. Ковальчук*

Формат 64x90/8. Гарнітура SchoolBook.
Папір офсет. Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 14,80. Замов. № 10/12. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39-95-80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.